"स्वास्थ्य, शिक्षा, कृषि र पूर्वाधार
समृद्ध सरावलको आधार"

आवधिक गाउँ विकास योजना

आव २०८०/८१ - २०८४/८५

सरावल गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

सरावल, नवलपरासी (वसुप), लुम्बिनी प्रदेश

“स्वास्थ्य, शिक्षा, कृषि र पूर्वाधार
समृद्ध सरावलको आधार”

आवधिक गाउँ विकास योजना

आव २०८०/८१ - २०८४/८५

सरावल गाउँपालिका

गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय

सरावल, नवलपरासी (वसुप), लुम्बिनी प्रदेश

सरावल गाउँपालिकाको आवधिक गाउँ बिकास योजना (आ.व.२०८०/८१ - २०८४/८५)

प्रकाशक : सरावल गाउँपालिका
गाउँ कार्यपालिकाको कार्यालय
सरावल, नवलपरासी (वसुप), लुम्विनी प्रदेश
सम्पर्क फोन : ....
वेभसाइट : www.sarawalmun.gov.np
इमेल : info@sarawal.gov.np

प्राविधिक सहयोग : अलाना इण्टरनेशनल सर्भिसेज, प्रा.लि. काठमाडौ

सर्वाधिकार : प्रकाशकमा

प्रकाशन वर्ष : २०८०

मुद्रक :

विषय सूची

क.सं.	शिर्षक	पेज नम्वर
१	**परिच्छेद - एक : परिचय**	१३
१.१	पृष्ठभूमि	१३
१.२	आवधिक योजना निर्माण उद्देश्य	१३
१.३	आवधिक योजना निर्माणको कार्यक्षेत्र	१४
१.४	आवधिक योजना तर्जुमा सम्वन्धी कानूनी तथा नीतिगत व्यवस्था	१४
१.५	आवधिक योजना तर्जुमा प्रकिया	१५
१.६	सीमाहरु	१६
२	**परिच्छेद - दुई : गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति तथा उपलव्धि समीक्षा**	१७
२.१	भौगोलिक अवस्थिति एवं राजनीतिक विभाजन	१७
२.२	जनसंख्या, जातजाति र धर्म	१७
२.३	गरिवी अवस्था	१९
२.४	आर्थिक अवस्था	२०
२.५	सामाजिक अवस्था	२१
२.६	पूर्वाधारको अवस्था	२३
२.७	वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन	२४
२.८	संस्थागत विकास	२४
३	**परिच्छेद - तीन : वस्तु स्थिति विश्लेषण**	२६
३.१	सम्भावना अवसर, समस्या तथा चुनौति विश्लेषण	२६
४	**परिच्छेद - चार : दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य निर्धारण**	२८
४.१	दीर्घकालीन सोच	२८
४.२	समष्टिगत लक्ष्य	२८
४.३	विषय क्षेत्रगत उद्देश्य	२८
४.४	प्राथमिकता क्षेत्र	२८
४.५	समष्टिगत रणनीति	३०
४.६	आवधिक योजना तर्कवद्ध खाका	३०
५	**परिच्छेद - पाँच : आर्थिक विकास**	३४
५.१	पृष्ठभूमि	३४
५.२	वर्तमान अवस्था	३४
५.३	आर्थिक विकासको उद्देश्य	३५
५.४	प्रमुख रणनीति	३५
५.५.१	कृषि विकास : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	३५
५.५.२	पशुपंक्षी : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	४२
५.५.३	पर्यटन विकास : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	४६
५.५.४	उद्योग व्यापार व्यवसाय : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	४९
५.५.५	वैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति,	५३

	कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	
५.५.६	सुरक्षित आप्रवासन तथा वैदेशिक रोजगारी : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	५६
६	**परिच्छेद - ६ : सामाजिक विकास**	६०
६.१	पृष्ठभूमि	६०
६.२	वर्तमान अवस्था	६०
६.३	सामाजिक विकासको उद्देश्य	६१
६.४	प्रमुख रणनीति	६१
६.५.१	शिक्षा : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	६१
६.५.२	आधारभूत स्वास्थ्य : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	६६
६.५.३	खानेपानी तथा सरसफाई : वस्तु स्थिति विश्लेषण, वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	७२
६.५.४	लक्षित वर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	७५
६.५.५	कला, भाषा, संस्कृति र सम्पदा : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	८०
६.५.६	युवा तथा खेलकुद : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	८२
७	**परिच्छेद - सात : पूर्वाधार विकास**	८५
७.१	पृष्ठभूमि	८५
७.२	वर्तमान अवस्था	८५
७.३	पूर्वाधार विकासको उद्देश्य	८५
७.४	प्रमुख रणनीति	८६
७.५.१	सडक यातायात, पुल पुलेसा : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	८६
७.५.२	आवास, वस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	८९
७.५.३	सिंचाइ : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	९२
७.५.४	विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	९४
७.५.५	सूचना तथा सञ्चार प्रविधि : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	९६
८	**परिच्छेद - आठ : वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन**	९९
८.१	पृष्ठभूमि	९९
८.२	वर्तमान अवस्था	९९
८.३	वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापनको उद्देश्य	१००
८.४	प्रमुख रणनीति	१००
८.५.१	वन तथा जैविक विविधता : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	१००

८.५.२	वातावरण तथा स्वच्छता : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	१०३
८.५.३	भू तथा जलाधार व्यवस्थापन : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	१०५
८.५.४	विपद व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	१०७
९	**परिच्छेद - नौ : सुशासन तथा संस्थागत विकास**	१११
९.१	पृष्ठभूमि	१११
९.२	वर्तमान अवस्था	१११
९.३	सुशासन तथा संस्थागत विकासको उद्देश्य	१११
९.४	प्रमुख रणनीति	११२
९.५.१	सुशासन, ऐन कानुन र जवाफदेहिता : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	११२
९.५.२	वित्तीय श्रोत परिचालन : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	११४
९.५.३	मानव संशाधन, संस्थागत विकास र सेवा प्रवाह : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	११७
९.५.४	योजना व्यवस्थापन : वस्तु स्थिति विश्लेषण, सोच, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति, मुख्य कार्यक्रम, तर्कवद्ध खाका	१२०
१०	**परिच्छेद : दश : वित्तीय व्यवस्था**	१२३
१०.१	पृष्ठभूमि	१२३
१०.२	वर्तमान अवस्था	१२३
१०.३	सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्ष	१२३
१०.४	उद्देश्य	१२४
१०.५	प्रमुख रणनीति	१२४
१०.६	वजेट व्यवस्था	१२४
	क) आन्तरिक आय प्रक्षेपण	१२४
	ख) वाह्य श्रोत प्रक्षेपण	१२५
	ग) कूल श्रोत प्रक्षेपण	१२६
	घ) विषयक्षेत्रगत वजेट वाँडफाँट	१२७
११	**परिच्छेद - एघारः नगर गाउँगौरव आयोजना**	१२८
११.१	पृष्ठभूमि	१२८
११.२	आयोजना छनौटका आधारहरु	१२८
११.३	गाउँ गौरव आयोजनाहरु	१२८
१२	**परिच्छेद - वाह्र : अन्तरपालिका रणनीतिक साझेदारी आयोजना**	१३०
१२.१	पृष्ठभूमि	१३०
१२.२	वर्तमान अवस्था	१३१
१२.३	सम्भावना, अवसर तथा समस्या र चुनौति	१३१
१२.४	अन्तरपालिका साझेदारीको उद्देश्य	१३१
१२.५	प्रमुख रणनीति	१३१
१२.६	कार्यनीति	१३२

१२.७	सहकार्यका क्षेत्र तथा सम्भावित कार्यक्रमहरु	१३२
१३	**परिच्छेद - तेह्र : आयोजना सूची**	१३३
१३.१	पृष्ठभूमि	१३३
१३.२	आयोजना सूची	१३३
१४	**परिच्छेद - चौध्र : कार्यान्वयन योजना**	१३४
१४.१	पृष्ठभूमि	१३४
१४.२	वर्तमान अवस्था	१३४
१४.३	कार्यान्वयन कार्ययोजना तयारी	१३४
१४.४	मार्गदर्शन तयारी	१३५
१४.५	कार्यान्वयन विधिको छनौट	१३५
१४.६	अख्तियारी	१३५
१४.७	वार्षिक कार्यान्वयन कार्ययोजना तर्जुमा	१३५
१४.८	अनुगमनको प्रतिवेदन र समीक्षा	१३५
१५	**परिच्छेद - चौध्र : अनुगमन तथा मूल्याङ्कन**	१३६
१५.१	पृष्ठभूमि	१३६
१५.२	वर्तमान अवस्था	१३६
१५.३	अवसर र चुनौति	१३६
१५.४	उद्देश्य	१३७
१५.५	रणनीति	१३७
१५.६	कार्यनीति	१३७
१५.७	प्रमुख कार्यक्रम	१३७
१५.८	अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि जिम्मेवार निकाय	१३७
	अनुसूचिहरु	
१	वार्षिक कार्यान्वयन कार्ययोजनाको खाका	
२	विषय क्षेत्रगत योजना कार्यान्वयन विवरण फाराम	
३	आवधिक योजना तर्जुमा : गोष्ठीका सहभागिहरु	
४	वडागत आयोजनाहरुको सूची	
५	वडागत वस्तुस्थिति विश्लेषण	
६	वडागत वस्तीहरुको विस्तृत विवरण	
७	गाउँपालिकाको नक्सा	
८	आवधिक योजना तर्जुमा गोष्ठी : केही चित्रहरु	

तालिका/ग्राफचित्र सूचि

तालिका नम्वर	विवरण	पेज नं.
१.	पालिकाको नक्सा	१७
२.	जनसंख्या विवरण	१८
३.	उमेर समूह अनुसारको जनसंख्या	१८
४.	धर्म अनुसारको जनसंख्या	१९
५.	गरिवीको अवस्था	१९
६.	कृषि उपजहरुको उत्पादन	२०
७.	शिक्षा अवस्था	२१
८.	स्वास्थ्य अवस्था	२१
९.	खानेपानीको अवस्था	२२
१०.	लक्षित वर्गको अवस्था	२२
११.	यातायात पूर्वाधारको अवस्था	२३
१२.	वजेट विनियोजन	२५
१३.	सवल तथा सम्भावना र चुनौति तथा कमजोर पक्ष	२६
१४.	एकीकृत नगरविकास योजना खाका	३०
१५.	कृषि विकास क्षेत्र : वस्तुस्थिति विश्लेषण	३४
१६.	तर्कवद्ध खाका : कृषि विकास	३९
१७.	पशुपंक्षी विकास क्षेत्र : वस्तुस्थिति विश्लेषण	४२
१८.	तर्कवद्ध खाका : पशुपंक्षी विकास	४५
१९.	पर्यटन विकास क्षेत्र : वस्तुस्थिति विश्लेषण	४६
२०.	तर्कवद्ध खाका : पर्यटन विकास	४८
२१.	उद्योग व्यापार व्यवसाय : वस्तुस्थिति विश्लेषण	५०
२२.	तर्कवद्ध खाका : उद्योग व्यापार व्यवसाय	५२
२३.	वैंक वित्तीय तथा सहकारी : वस्तुस्थिति विश्लेषण	५३
२४.	तर्कवद्ध खाका : वैंक वित्तीय तथा सहकारी	५५
२५.	सुरक्षित आप्रवासन तथा वैदेशिक रोजगारी : वस्तुस्थिति विश्लेषण	५६
२६.	तर्कवद्ध खाका : सुरक्षित आप्रवासन	५८
२७.	शिक्षा विकास : वस्तुस्थिति विश्लेषण	६१
२८.	तर्कवद्ध खाका : शिक्षा विकास	६४
२९.	आधारभूत स्वास्थ्य : वस्तुस्थिति विश्लेषण	६७
३०.	तर्कवद्ध खाका : आधारभूत स्वास्थ्य	६९
३१.	खानेपानी तथा सरसफाइ : वस्तुस्थिति विश्लेषण	७२
३२.	तर्कवद्ध खाका : खानेपानी तथा सरसफाइ	७४
३३.	लक्षित वर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण: वस्तुस्थिति विश्लेषण	७५
३४.	तर्कवद्ध खाका : लक्षित वर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण	७८
३५.	कला भाषा संस्कृति र सम्पदा : वस्तुस्थिति विश्लेषण	८०
३६.	तर्कवद्ध खाका : कला भाषा संस्कृति र सम्पदा	८१
३७.	युवा तथा खेलकुद : वस्तुस्थिति विश्लेषण	८२

३८.	तर्कवद्ध खाका : युवा तथा खेलकुद	८४
३९.	सडक यातायात तथा पुलपुलेसा : वस्तुस्थिति विश्लेषण	८६
४०.	तर्कवद्ध खाका : सडक यातायात तथा पुलपुलेसा	८८
४१.	आवास, वस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण : वस्तुस्थिति विश्लेषण	८९
४२.	तर्कवद्ध खाका : आवास, वस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण	९१
४३.	सिंचाइ : वस्तुस्थिति विश्लेषण	९२
४४.	तर्कवद्ध खाका : सिंचाइ	९३
४५.	विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा : वस्तुस्थिति विश्लेषण	९४
४६.	तर्कवद्ध खाका : विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा	९६
४७.	सूचना तथा संचार प्रविधि : वस्तुस्थिति विश्लेषण	९६
४८.	तर्कवद्ध खाका : सूचना तथा संचार प्रविधि	९८
४९.	वन तथा जैविक विविधता : वस्तुस्थिति विश्लेषण	१००
५०.	तर्कवद्ध खाका : वन तथा जैविक विविधता	१०२
५१.	वातावरण तथा स्वच्छता : वस्तुस्थिति विश्लेषण	१०३
५२.	तर्कवद्ध खाका : वातावरण तथा स्वच्छता	१०४
५३.	भू तथा जलाधार : वस्तुस्थिति विश्लेषण	१०५
५४.	तर्कवद्ध खाका : भू तथा जलाधार	१०६
५५.	विपद व्यवस्थापन : वस्तुस्थिति विश्लेषण	१०७
५६.	तर्कवद्ध खाका : विपद व्यवस्थापन	१०९
५७.	सुशासन, ऐन कानुन तथा जवाफदेहिता : वस्तुस्थिति विश्लेषण	११२
५८.	तर्कवद्ध खाका : सुशासन, ऐन, कानुन तथा जवाफदेहिता	११३
५९.	वित्तीय श्रोत परिचालन : वस्तुस्थिति विश्लेषण	११४
६०.	तर्कवद्ध खाका : वित्तीय श्रोत परिचालन	११६
६१.	मानव संशाधन तथा संस्थागत विकास : वस्तुस्थिति विश्लेषण	११७
६२.	तर्कवद्ध खाका : मानव संशाधन तथा संस्थागत विकास	११९
६३.	योजना व्यवस्थापन : वस्तुस्थिति विश्लेषण	१२०
६४.	तर्कवद्ध खाका : योजना व्यवस्थापन	१२१
६५.	आन्तरिक आय प्रक्षेपण	१२४
६६.	वाह्य श्रोत प्रक्षेपण	१२६
६७.	कूल श्रोत प्रक्षेपण	१२६
६८.	विषयक्षेत्रगत वजेट प्रक्षेपण	१२७
६९.	गाउँगौरव आयोजना	१२८
७०.	अन्तरपालिका रणनीतिक साझेदारी : वस्तुस्थिति विश्लेषण	१३१
७१.	अन्तरपालिका रणनीतिक साझेदारी : सहकार्य हुन सक्ने क्षेत्रहरु	१३२
७२.	आयोजनाहरुको सूची	१३३
७३.	आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रकिया	१३८

शव्द संक्षेपीकरण

अ.मु.	:	अनुगमन तथा मूल्याङ्कन
अ/गैसस	:	अन्तराष्ट्रिय/गैर सरकारी संस्था
आ.व.	:	आर्थिक वर्ष
आ.वि.	:	आधारभूत विद्यालय
मा.वि		माद्यमिक विद्यालय
उ.स.	:	उपभोक्ता समिति
कि.मि.	:	किलोमिटर
नपा	:	नगरपालिका
गापा	:	गाउँपालिका
प्रावि.	:	प्राथमिक विद्यालय
मावि.	:	माध्यमिक विद्यालय
मे टन	:	मेट्रिक टन
रायोआ	:	राष्ट्रिय योजना आयोग
रु.	:	रुपैंयाँ
लि.	:	लिटर
व.नं.	:	वडा नम्वर
प्रप्रअ		प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत
स.सं	:	सहकारी संस्था
सा.सं	:	सामुदायिक संस्था
हे.	:	हेक्टर

परिच्छेद - एक :
परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

आर्थिक समानता, समृद्धि, सामाजिक न्याय तथा सहभागितामुलक विकासको जगमा टेकेर समुन्नत समाजको निर्माण गर्ने अभिप्रायबाट निर्देशित वर्तमान संविधानले सार्वजनिक, नीजि र सहकारी क्षेत्रको सहभागिता तथा विकास मार्फत उपलव्ध साधन र स्रोतको अधिकतम परिचालनद्वारा तीव्र आर्थिक बृद्धि हासिल गर्दै दिगो आर्थिक विकास गर्ने तथा प्राप्त लक्ष्यहरुको न्यायोचित वितरण गरी आर्थिक असमानताको अन्त्य गर्दै शोषण रहित समाजको निर्माण गर्न राष्ट्रिय अर्थतन्त्रलाई आत्मनिर्भर, स्वतन्त्र तथा उन्नतशील बनाउदै समाजवाद उन्मुख स्वतन्त्र र समृद्ध अर्थतन्त्रको विकास गर्ने उद्देश्य लिएको छ।

संविधानतः स्थानीय तहको एकल तथा साझा अधिकार क्षेत्र तथा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ बमोजिको काम कर्तव्य र अधिकारलाई प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन गर्न पालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्रभित्रका विषयमा स्थानीय स्तरको विकासका लागि ***आवधिक, वार्षिक, रणनीतिगत, विषय क्षेत्रगत, मध्यमकालीन तथा दीर्घकालीन विकास योजना*** बनाई लागु गर्नुपर्ने व्यवस्था गरिएको छ । योजना तर्जुमा विधि र प्रक्रियालाई सहज र स्पष्ट पार्न राष्ट्रिय योजना आयोग तथा प्रदेश योजना आयोगबाट स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शनहरु जारी भएका छन । संघ, प्रदेशवाट व्यवस्था गरिएका त्यस प्रकारका प्रावधान एवं ऐन तथा कानुनी व्यवस्थाको अधिनमा रही परिभाषित विधि पद्धतिको पूर्ण अवलम्वन गर्दै **सरावल गाउँपालिका**ले **आवधिक गाउँ बिकास योजना** (**२०८०/८१ - २०८४/८५**) तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । राज्य शक्तिको वाँडफाँड तथा पुर्नसंचरनाको कममा स्थानीय तहको रुपमा स्थापित सरावाल गाउँपालिकाले योजनावद्ध ढङ्गवाट गाउँपालिकाको विकास गर्ने उद्देश्यले पहिलो आवधिक योजना तर्जुमा भएको छ ।

आवधिक गाउँबिकास योजना तर्जुमा गर्दा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को भावनालाई सम्वोधन गरिएको छ। यस अनुसार आर्थिक बिकास, गरिबी निवारण, रोजगार सिर्जना, आय वृद्धि, दिगो बिकास, स्थानीय साधन स्रोत र सीपको अधिकतम उपयोग, छिट्टै प्रतिफल प्राप्त हुन सक्ने क्षेत्र र कम लागत एवं स्थानीय वासिन्दाहरुको सहभागिता जुट्न सक्ने पक्षहरुलाई प्राथमिकता दिइएको छ । त्यसैगरी नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको दीर्घकालीन सोच, नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समय सीमा र प्रकिया एवं दिगो बिकास लक्ष्यसँग अनुकूल हुने गरी वातावरण तथा बालमैत्री शासन, सुशासन, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद व्यवस्थापन, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तर सम्बन्धित पक्षलाई समेत मनन गरिएको छ । उपरोक्त पक्षहरुलाई आधार मानी सरावल गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच, समष्टिगत लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति एवं प्रमुख कार्यक्रम, अनुमानित लगानी खाका निर्धारण भएको छ । समावेशी र सहभागितामूलक विधि, प्रक्रियाबाट तयार पारिएको यस **आवधिक तथा रणनीतिक योजना मार्गचित्र (**Strategic and Indicative Planning Framework**) लाई सरावल गाउँपालिकाको समग्र बिकासका लागि महत्वपूर्ण मार्गदर्शक दस्तावेज**को रुपमा ग्रहण गरिएको छ । यसै योजना खाका भित्र रही सरावल गाउँपालिकाले मध्यमकालीन खर्च संरचना, वार्षिक नीति, कार्यक्रम एवं बजेट तर्जुमा र सोही अनुसार कार्यान्वयन गर्दै जाने प्रतिवद्धता समेत जाहेर भएको छ ।

१.२ आवधिक योजना निर्माणको उद्देश्य

आवधिक योजना तर्जुमाको मुख्य उद्देश्य सरावल गाउँपालिकाको विकास प्रयास तथा प्रक्रियाहरुलाई मार्गदर्शन गर्न नतिजामा आधारित योजनावद्ध विकासको प्रारुप तयार पार्नु रहेको छ। यसका साथै आवधिक योजना तर्जुमाको विशेष उद्देश्य यसप्रकार रहेको छ :

क) स्थानीय जनचाहना एवं आवश्यकताका आधारमा राजनीतिक दल, निजीक्षेत्र, सरकारी निकाय एवं गैर सरकारी संघ संस्था लगायत सरोकारवालाहरुको उपस्थितिमा सहभागितामूलक विधिवाट पालिकाको विद्यमान अवस्थाको लेखाजोखा, प्रगति समीक्षा, साधन श्रोतहरुको उपलव्धतालाई मनन गरी सवै पक्षहरुको सहमतिमा आवधिक योजना तर्जुमा गर्नु

ख) नेपालको संविधान २०७२ को मर्म, भावना, नेपाल सरकार एवं प्रदेश सरकारको दीर्घकालीन सोच, नीति, कार्यक्रम एवं प्राथमिकताहरु, संघ र प्रदेशवाट कार्यान्वयनमा ल्याइएका कानुनी, नेपाल सरकारले राष्ट्रिय एवं अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा जाहेर गरेका प्रतिवद्धता, दिगो विकास लक्ष्यलाई स्थानीयकरण, नेपाल सरकारवाट समय समयमा जारी गरिएका

मार्गदर्शन, एवं निर्देशित सिद्धान्तहरुसंग तादात्म्यता स्थापित गर्दै पालिकाको दीर्घकालीन सोच, नीति एवं कार्यक्रमहरु विकास गर्नु

ग) साझा लाभका आधारमा अन्तरपालिका समन्वय, सहकार्य एवं साझेदारीमा पालिकासंग उपलब्ध प्राकृतिक लगायतका श्रोतहरुको सुनियोजित, सुव्यवस्थित ढङ्गवाट दिगो उपयोगका लागि विकासको खाका तर्जुमा गर्नु

घ) आवधिक योजनाको आधारमा पालिकाको मध्यमकालीन खर्च संरचना, वार्षिक कार्यक्रम तथा वजेट लगायत विषयक्षेत्रगत योजना तर्जुमाका लागि आधार तयार पार्नु ।

१.३ आवधिक योजना निर्माणको कार्यक्षेत्र

क) गाउँपालिकाको वस्तुगत अवस्था खासगरी जनसंख्या वितरण, धरातलीय अवस्था, आर्थिक, सामाजिक, भौतिक पूर्वाधार, वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन र सुशासन एवं वित्तिय व्यवस्थाको विश्लेषण गर्दै गाउँपालिकाको सम्भावना तथा अवसरहरुको यकिन गर्ने

ख) गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच सहित योजना खाका तयार पार्ने र सोको आधारमा आवधिक लक्ष्य एवं उद्देश्यहरु निर्धारण गर्ने र त्यसका लागि रणनीति, कार्यक्रमहरु तर्जुमा एवं वित्तीय स्रोतहरुको प्रक्षेपण गर्ने

ग) संघ, प्रदेश र अन्तरपालिका एवं निजी क्षेत्रहरुसंग सहकार्य, साझेदारीका क्षेत्रहरु यकिन गर्ने

घ) आवधिक योजनाको कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको खाका तयार पार्ने

१.४ आवधिक योजना तर्जुमाका कानुनी तथा नीतिगत आधारहरु

नेपालको संविधान २०७२ अनुसारको मौलिक हक, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त तथा नीति, संघीय एवं प्रादेशिक नीति, कानुनी व्यवस्था एवं स्थानीय तहको अधिकारहरुको पृष्ठभूमिमा स्थानीय तहको बिकास योजनाको खाका तर्जुमा गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । सामाजिक न्याय, ज्येष्ठ नागरिक, दलित, बालबालिका, महिला, आवास, शिक्षा, स्वास्थ्य, श्रम, रोजगारी, सूचना, सम्पत्ति, समानताको हकलाई मौलिक हक र कर्तव्यका रुपमा लिएको हुँदा त्यस्ता पक्षहरुलाई पनि आवधिक गाउँ बिकास योजना तर्जुमा गर्दा सोही अनुसार सम्वोधन गर्नुपर्ने हुन्छ । नेपाल संविधानको धारा ५७ (४) (५) र अनुसूची ८ र ९ मा क्रमश: स्थानीय सरकारको एकल अधिकार र साझा अधिकार सूचीको अधिनमा रही स्थानीय तहले आवधिक, मध्यमकालीन एवं वार्षिक नीति, योजना, वजेट तथा कार्यक्रमहरु तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्दा तीनै तहका सरकार वीच सह अस्तित्व, समन्वय र सहकार्य हुनुपर्ने कुरामा जोड दिइएको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ गाउँपालिकाले योजना बनाउँदा आर्थिक बिकास, गरिबी निवारण, उत्पादनमूलक, छिटो प्रतिफल प्राप्त गर्न सकिने, जनताको जीवनस्तर, आम्दानी र रोजगार वढ्ने, स्थानीय सीप, साधन श्रोतको अधिकतम प्रयोग हुने, महिला, वालवालिका तथा पिटडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने, लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण अभिवृद्धि हुने, दिगो बिकास, वातावरणीय संरक्षण तथा सम्वर्द्धनमा सहयोग पुग्ने, भाषिक तथा साँस्कृतिक पक्षको जगेर्ना र सामाजिक सद्भाव तथा एकता अभिवृद्धि हुने पक्षहरुलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने कुरामा जोड दिइएको छ ।

त्यसैगरी दिगो विकास लक्ष्य, राष्ट्रिय एवं प्रादेशिक र स्थानीय तहको योजनाहरु वीच अन्तरसम्वन्ध स्थापित र तादात्म्यता कायम राख्ने उद्देश्यले स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन, २०७८ ल्याएको छ । यस अनुसार स्थानीय तहले योजना तर्जुमा गर्दा नेपालको संविधान, विद्यमान ऐन, नियम, राष्ट्रिय एवं प्रादेशिक नीति, त्यसको दीर्घकालीन सोच, आवधिक योजना, र मार्ग निर्देशनहरु, दिगो बिकास लक्ष्य, स्थानीय तहको प्रमुख समस्या एवं सम्भावनाहरु र राजनीतिक दलका घोषणापत्र र तीनै तहका सरकारहरुको वीच आवधिक लक्ष्य वीच अन्तर सम्बन्ध हुनुपर्ने उल्लेख भएको छ । यसैगरी स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शनमा मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा, वार्षिक कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा आवधिक योजनाको आधारमा तर्जुमा गर्नुपर्ने पक्ष उल्लेख भएको छ ।

आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने सन्दर्भमा मुलत: नेपालको संविधान २०७२, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐन २०७४, राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग ऐन २०७४, आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व ऐन २०७६, दिगो विकास लक्ष्य स्थानीयकरण, १५औं योजना, लुम्विनी प्रदेशको आवधिक योजना, नेपाल

सरकार एवं प्रदेश सरकारवाट जारी भएका नीति कार्यक्रम, निर्देशिका, मापदण्ड एवं कानुनहरु लगायतका दस्तावेजहरुलाई आधार मानिएको छ ।

१.५ आवधिक योजना तर्जुमाका चरणहरु

सरावल गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने सन्दर्भमा पूरा गरिएका चरणहरु यसप्रकार रहेको छ ।

क) पहिलो चरण : पूर्व तयारी

आवधिक गाउँ बिकास योजना तर्जुमालाई सफलतापूर्वक सम्पन्न गर्ने सन्दर्भमा गाउँपालिकासंग विभिन्न चरणमा वैठकहरु आयोजनाहरु गरी आवश्यक निणर्यहरु गरिएको थियो । यस क्रममा आवधिक योजना तर्जुमाका लागि संगठनात्मक संयन्त्र निर्देशक समिति, समन्वय तथा सहजीकरण समिति क्रमश: गाउँपालिका अध्यक्ष र प्रमुख प्रशासकिय अधिकृतको संयोजकत्वमा गठन गरिएको थियो । त्यसैगरी योजना तर्जुमाका लागि तथ्याङ्क तथा सूचनाहरु अद्यावधिक गर्ने कार्य समेत प्रारम्भ गरिएको थियो ।

ख) दोश्रो चरण : प्रारम्भिक छलफल तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम

सरावल गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गर्ने सन्दर्भमा २०७९ साल मङ्सिर १९ गते प्रारम्भिक छलफल तथा अभिमुखीकरण कार्यक्रम सम्पन्न भएको थियो । राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, शिक्षक, कृषक समुह, महिला तथा आमा समुह लगायतका स्थानीय सरोकारवालाहरुको सहभागिता रहेको सो अभिमुखीकरण कार्यक्रम उपस्थिति रहेको थियो । कार्यक्रममा आवधिक योजना तर्जुमाका लागि गाउँपालिका, परामर्शदाता एवं सरोकारवालाहरुको जिम्मेवारी वाँडफाँड, कार्ययोजना स्वीकृती र योजना तर्जुमा विधि प्रक्रियाका वारेमा छलफल गरिएको थियो ।

ग) तेश्रो चरण : सन्दर्भ सामग्रीहरुको अध्ययन

आवधिक योजना तर्जुमाका लागि सरावल गाउँपालिकासँग सम्बन्धित अभिलेख एवं प्रकाशनहरुको सङ्कलन, अध्ययन एवं विश्लेषण भएको थियो । यसका साथै नेपालको संबिधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, अन्तरसरकारी वित्त व्यवस्थापन एवं राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा वित्त आयोग अन्तर्गतका ऐन, नियम, निर्देशिका एवं मापदण्डहरु सङ्कलन एवं अध्ययन भएको थियो । संघ तथा प्रदेश सरकारको आवधिक एवं वार्षिक नीति तथा कार्यक्रमहरु, राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक योजना आयोगको प्रकाशनहरु र सरावल गाउँपालिकाको विगत वर्षहरुको उपलब्धि, नीति कार्यक्रमहरुको अध्ययन गरिएको थियो ।

घ) चौथो चरण : वडा स्तरीय कार्यशाला गोष्ठि

आवधिक योजना तर्जुमाको सन्दर्भमा सरावल गाउँपालिकाका सवै वडाहरुमा वडास्तरीय कार्यशाला गोष्ठि सञ्चालन भएको थियो । मिति २०७९ पौष १२ देखि २० गते सम्म वडा नम्वर १ देखि वडा नम्वर ७ मा आयोजित वडा स्तरीय कार्यक्रम आयोजना भएको थियो । वडा अध्यक्षको अध्यक्षतामा सञ्चालित कार्यक्रममा वडा सदस्य लगायत, स्थानीय राजनीतिक दल, टोल विकास संस्था, सामुदायिक संघ संस्था, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, खानेपानी उपभोक्ता, सामुदायिक वन, सहकारी संस्था, महिला तथा वाल सञ्जाल, निजी क्षेत्र लगायत स्थानीय पत्रकार समुदायहरुको उपस्थिति रहेको थियो । कार्यक्रममा वडाको वस्तुस्थिति विश्लेषण र आगामी पाँच वर्षहरुका लागि वडा स्तरीय कार्यक्रमहरु तर्जुमा भएको थियो । यस सम्वन्धी विस्तृत विवरण अनुसूचीमा उल्लेख गरिएको छ ।

ङ) पाचौ चरण : आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी

सरावल गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमाका लागि मिति २०७९ साल माघ २७-२९ गते सम्म ३ दिने कार्यशाला गोष्ठी आयोजना गरिएको थियो । गाउँपालिका स्तरीय सरोकारवालाहरुको सहभागितामा सञ्चालन भएको कार्यशाला गोष्ठीमा पालिका पदाधिकारी तथा सदस्यहरु, राजनीतिक दलका प्रतिनिधि, गैरसरकारी संघ संस्थाहरु, स्थानीय पत्राकार लगायतका प्रतिनिधिहरुको उपस्थिति रहेको थियो । त्यसैगरी कार्यशाला गोष्ठीवाट सरावल गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच, विषयक्षेत्रगत लक्ष्य, उद्देश्यहरु, रणनीति एवं कार्यक्रमहरु तर्जुमा भएको थियो ।

च) छैटौ चरण : मस्यौदा प्रतिवेदन तयारी

आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी, राष्ट्रिय एवं प्रादेशिक नीति कार्यक्रम एवं नेपालको संविधान, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन लगायत सन्दर्भ सामाग्रीहरुको आधारमा सरावल गाउँपालिकाको आवधिक गाउँ विकास योजनाको मस्यौदा प्रतिवेदन तयार पारिएको थियो । यस क्रममा स्थानीय तहको एकल एवं साझा अधिकार क्षेत्रका सवै विषय तथा उपक्षेत्रहरुका

बिषयमा प्राप्त सुझाब तथा प्रतिक्रियाहरुलाई तर्कपूर्ण एवं वस्तुनिष्ठ ढङ्गबाट प्रस्तुत गरी आवधिक योजनाको मस्यौदा दस्तावेज तयार भएको थियो ।

योजना दस्तावेजमा विभिन्न **१५ परिच्छेद** विभाजन गरिएको छ । पहिलो परिच्छेदमा आवधिक योजनाको परिचयात्मक विवरण उल्लेख गरिएको छ । गाउँपालिकाको परिचय एवं पालिकाको प्रगति समीक्षा परिच्छेद दुईमा र परिच्छेदमा तीनमा गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण गरिएको छ । परिच्छेद ४ देखि नौ सम्म आवधिक योजना तर्जुमा गरिएको छ र श्रोतको वाँडफाँड एवं प्रक्षेपण परिच्छेद दशमा उल्लेख गरिएको छ । अन्तरपालिका साझेदारीमा सञ्चालन गर्न सकिने आयोजनाहरुको विवरण परिच्छेद वाह्रमा र आवधिक योजना कार्यान्वयन एवं अनुगमन तथा मूल्याङ्कन परिच्छेद क्रमश: चौध र पन्धौ परिच्छेदमा उल्लेख गरिएको छ ।

छ) सातौ चरण : प्रतिवेदन प्रमाणीकरण कार्यक्रम

सहभागितामूलक कार्यशाला गोष्ठीको निष्कर्ष, विषय विज्ञहरुसंगको परामर्श तथा छलफलको क्रममा प्राप्त सुझावहरुको आधारमा तयार भएको आवधिक गाउँ विकास योजनाको मस्यौदा दस्तावेज गाउँ कार्यपालिका समक्ष प्रस्तुत गरी थप राय सुझाब तथा पृष्ठपोषण सङ्कलन गरिएको थियो ।

ज) आठौ चरण : अन्तिम दस्तावेज स्वीकृति र प्रकाशन

आवधिक योजना विभिन्न कार्यक्रमबाट प्राप्त सुझाब तथा पृष्ठपोषणहरुलाई समावेश गरी तयार पारिएको सरावल गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच सहितको गाउँ विकास योजना दस्तावेजलाई गाउँसभाबाट स्वीकृत गरिएको थियो ।

झ) नवौ चरण : योजना कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

स्वीकृत आवधिक गाउँ विकास योजनालाई कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । कार्यान्वयनका क्रममा योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि गाउँपालिकाले एक संयन्त्र निर्माण गरी सोहीवाट योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने र आवधिक योजनाको अन्तिम अवधिमा प्रभाव मूल्याङ्कन गर्ने प्रतिवद्धता समेत गाउँपालिकावाट भएको छ ।

१.६ आवधिक गाउँ विकास योजनाका सीमाहरु

यस आवधिक गाउँ बिकास योजना तर्जुमाका सीमाहरू निम्न अनुसार रहेका छन :

क) नेपालको संविधान २०७२ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ ले व्यवस्था गरेको अधिकार क्षेत्रभित्र रही स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७८ ले निर्दिष्ट गरेको ढाँचामा पालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

ख) गाउँपालिकाले उपलब्ध गराएको तथ्याङ्क तथा सूचनालाई मुख्य आधार बनाइ आवधिक योजना तर्जुमा गरिएको छ । त्यसैगरी गाउँपालिकावाट विभिन्न समयका प्रकाशनलाई समेत सूचनाको श्रोतका रुपमा ग्रहण गरिएको छ । पालिका स्तरमा उपलब्ध हुन नसकेका सूचना तथा तथ्याङ्कहरु लुम्विनी प्रदेशको प्रथम आवधिक योजना (२०७६/७७-२०८०/८१) र १५ औं योजना (२०७६/७७ - २०८०/८१) लाई आधार मानिएको छ ।

ग) सहभागितामूलक विधिवाट गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण भएको र सोका आधारमा पालिकाको विषयक्षेत्रगत उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति एवं कार्यक्रमहरु तर्जुमा गरिएको छ । कार्यक्रमहरु तर्जुमा गर्दा राष्ट्रिय एवं प्रादेशिक नीति कार्यक्रम, प्राथमिकता र आवश्यकतालाई मध्यनजर गरिएको छ । त्यसैगरी वित्तीय प्रक्षेपण पालिकाले चालु आर्थिक वर्षमा अनुमान गरिएको आन्तरिक आय र वाह्य श्रोतलाई आधार मानिएको छ ।

घ) आवधिक गाउँ बिकास योजना राजनीतिक प्रक्रियाबाट तर्जुमा गरिएको छ । यो रणनीतिक मार्गदर्शक योजनाको खाका भएकोले गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच, आवधिक लक्ष्य, बिषयक्षेत्रगत उद्देश्य, रणनीति, प्रमुख कार्यक्रम तहसम्म मात्र केन्द्रीत छ ।

परिच्छेद-दुई :
गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति तथा उपलव्धि समीक्षा

२.१ भौगोलिक अवस्थिति एवं राजनीतिक विभाजन

➧ भौगोलिक अवस्थिति तथा भूउपयोग :

विश्व मानचित्रमा सरावल गाउँपालिका अवस्थिति २७.५०° उत्तरी आक्षांश र ८३.७३° पूर्वी देशान्तरमा अवस्थित पाइन्छ । सामुन्द्रिक सतह देखि करीव १२३.५३ मिटरको उचाइमा सरावल गाउँपालिका अवस्थित छ ।

➧ भूउपयोग :

सरावल गाउँपालिकाको कूल ७३.१९ वर्ग किमि भूमिमा फैलिएको छ । वन जङ्गलले कूल भूमिको करीव १० प्रतिशत भूमि ढाकेको भने खोलानालाले ढाकेको क्षेत्र पनि तुलनात्मक रुपमा वढी नै पाइन्छ ।

➧ हावापानी र जलवायु तथा भिरालोपनाः

तराई भागमा अवस्थित भएको हुनाले सरावल गाउँपालिकाको उष्ण तथा उर्धउष्ण हावापानी पाइन्छ । सामान्यत, हिउँदमा विहान वेलुकी जाडो र गर्मी महिनामा निक्कै गर्मी हुने गर्दछ । औषतमा ५ देखि ३७ डिग्री सेल्सियस सम्म तापक्रम यस क्षेत्रमा पुग्ने गर्दछ भने औषत वर्षा करीव २१४५ मिमि सम्म हुने गर्दछ । समथर भूमि भएकाले यस क्षेत्रमा भिरोलना पाइदैन । भूक्षयीकरण, जमिन भासिने, पहिरो जस्ता समस्याहरु देखिदैन । सामान्यतय, कृषि भूमिका लागि यो क्षेत्र अति उपयोगि मानिन्छ ।

➧ राजनीतिक तथा प्रशासनिक विभाजन :

राज्य पुर्नसंरचना गर्ने क्रममा साविकका तिलकपुर, मनरी, सरावल, वडहरादुवौलिया, रामपुर खडौना र भुजहवा गरी ६ वटा गाविसहरुलाई समेटेर सरावल गाउँपालिका गठन गरिएको छ । यसरी प्रशासनिक हिसावले यस पालिकामा ७ वटा वडाहरुको व्यवस्था गरिएको छ । पूर्वतर्फ प्रतापपुर गाउँपालिका र वर्दघाट नगरपालिकासंग जोडिएको यस गाउँपालिकाको पश्चिमतर्फ पाल्हिनन्दन गाउँपालिका र रामग्राम नगरपालिका अवस्थित छ । त्यसैगरी उत्तरतर्फ वर्दघाट नगरपालिका र सुनवल नगरपालिकासंग जोडिएको यस गाउँपालिकाको दक्षिणतर्फ भारत पर्दछ । यस सम्वन्धी विवरण ग्राफचित्र तथा तालिका नम्वर ०१ मा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका/ग्राफचित्र : ०१ : नक्सा

स्रोत : MOFAGA वेवसाइट

संसदीय निर्वाचन प्रयोजनका आधारमा नवलपरासी जिल्लालाई प्रतिनिधि सभाका लागि २ र प्रदेश सभाका लागि ४ क्षेत्र निर्धारण गरिएको छ । यस अनुसार प्रतिनिधि सभाका लागि सरावल गाउँपालिका निर्वाचन क्षेत्र नम्वर १ को (घ) र २ को (क) मा पर्दछ भने प्रदेश सभाका लागि निर्वाचन नम्वर १ को क (ख) र २ को १ (ग) पर्दछ ।

२.२ जनसंख्या, जातजाति र धर्म

➧ जनसांख्यिक अवस्था :

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार सरावल गाउँपालिकाको कूल जनसंख्या ४२२०७ रहेको छ । यसमा महिलाको जनसंख्या २१६७० र पुरुषको जनसंख्या २०५३७ रहेको छ । महिलाको तुलनामा पुरुषको जनसंख्या करीव ५.२२ प्रतिशतले न्यून रहेको पाइन्छ । यसअघि भएको राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार सरावल गाउँपालिकाको कूल जनसंख्या ३८१६३ रहेको थियो । १० वर्षको अन्तरालमा गाउँपालिकाको जनसंख्या करीव १.१६ प्रतिशलले वढेको देखिन्छ ।

वडागत रुपमा सवैभन्दा वढी जनसंख्या भएको वडाहरुमा वडा नम्वर १, ६ र २ पर्दछन । यी वडाहरुमा कूल जनसंख्याको क्रमशः १५.९४, १५.८२ र १५.२७ प्रतिशत जनसंख्याको वसोवास पाइन्छ । त्यसैगरी वडा नम्वर ३ मा कूल जनसंख्याको करीव १४.४६ प्रतिशत जनसंख्याको वसोवास पाइन्छ । सवैभन्दा न्यून जनसंख्या भएको वडाहरुमा वडा नम्वर ५ पर्दछ । यस वडामा कूल संख्याको करीव १०.५३ प्रतिशत जनसंख्याको वसोवास पाइन्छ । यसैगरी वडा नम्वर वडा नम्वर ४ र ७ मा कूल संख्याको क्रमशः १३.९७ र १४.०२ प्रतिशत जनसंख्या रहेको पाइन्छ ।

तालिका/ग्राफचित्र : ०२
जनसंख्या विवरण

वडा नं.	जनसंख्या विवरण २०६८	जम्मा जनसंख्या २०७८	पुरुष	महिला	घरधुरी	क्षेत्रफल (वर्गकिमि)	औषत परिवार
१.	5500	6727	3143	3584	1607	16.79	4.19
२.	5890	6444	3081	3363	1366	10.99	4.72
३.	5259	6102	3014	3088	1320	11.91	4.62
४.	5273	5896	2874	3022	1192	9.77	4.95
५.	4660	4444	2186	2258	889	5.61	5.00
६.	6112	6677	3305	3372	1257	11.35	5.31
७.	5469	5917	2934	2983	1114	6.78	5.31
जम्मा	38163	42207	20537	21670	8745	73.19	

श्रोत : राष्ट्रिय जनगणना २०७८ र २०६८

क्षेत्रफलको आधारमा वडा नम्वर १ सवैभन्दा ठूलो वडामा पर्दछ । यसपछिको ठूला वडहरुमा वडा नम्वर ३ र सो पश्चात ६ पर्दछ । क्षेत्रफलको आधारमा सवैभन्दा सानो वडामा वडा नम्वर ५ र सो पश्चात वडा नम्वर ७ पर्दछ । त्यसैगरी घरधुरीको आधारमा सवैभन्दा वढी घरधुरी भएको वडाहरुमा वडा नम्वर १ पर्दछ । त्यस पश्चात वडा नम्वर २ र ३ पर्दछ भने सवैभन्दा कम घरधुरी भएका वडाहरुमा वडा नम्वर ५ पर्दछ । कूल संख्याको करीव १०.१६ प्रतिशत घरधुरी यसै पालिकामा रहेको पाइन्छ । यस सम्वन्धी विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ को गणनालाई आधार मानी उमेर समुह वमोजिम खासगरी तीन भिन्न वर्गमा विभाजन गरी ग्राफचित्रमा प्रस्तुत गरिएको छ । यस अनुसार १४ वर्ष सम्मको एक समुह, १५ देखि ६४ वर्ष सम्मको दोश्रो समुह र सो भन्दा माथिका लागि तेश्रो अर्को समुहमा विभाजन गरी हेर्दा कूल संख्याको करीव ६६.८८ प्रतिशत जनसंख्या दोश्रो समुहको रहेको पाइन्छ । उमेर समुह अनुसार ६५ वर्ष माथिका जनसंख्या न्यून करीव ६.५८ प्रतिशत रहेको पाइन्छ भने १४ वर्ष सम्मका जनसंख्या करीव २६.५५ प्रतिशत । यस सम्वन्धी विवरण ग्राफचित्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

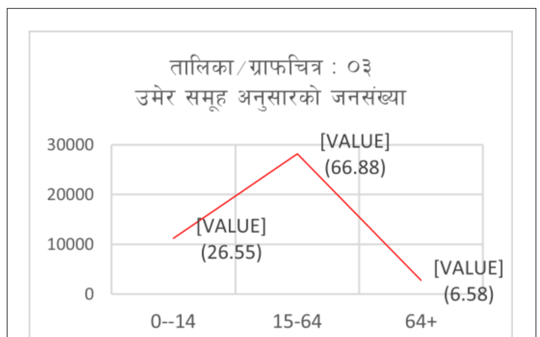

श्रोत :राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

उमेर समुह अनुसार सवैभन्दा वढी जनसंख्या रहेको समुहमा १५-१९ वर्ष समुहको रहेको पाइन्छ । यिनीहरुको जनसंख्या कूल संख्यामा करीव १०.११ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । यसपश्चात २०-२४ उमेर समुहको ९.९२ प्रतिशत र २५-२९ उमेर समुहको ९.१४ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । भने ५-९ उमेर समुहको ९.२७ र ०-४ उमेर समुहको ८.४१ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । यस अनुसार ०-१९ उमेर समुहको संख्या कूल जनसंख्याको करीव ३६.६६ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । त्यसैगरी आर्थिक रुपमा सक्रिया जनसंख्या (१५-६४ वर्ष उमेर) करीव ६६.८८ प्रतिशत र आश्रित परिवार करीव ३३.१३ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । यसरी कूल जनसंख्यामा आश्रितहरुको संख्या करीव एक तिहाइ रहेको देखिन्छ ।

➧ जातजाति र धर्म :

गाउँपालिकामा विविध जातजातिहरुको वसोवास रहेको पाइन्छ । पहाडीमुल र तराइमुलका दुवै थरीका जातजातिहरुको वसोवास यस क्षेत्रमा रहेको पाइन्छ । तुलनात्मक रुपमा पहाडीमुल भन्दा तराइमुलका जातजातिहरुकै उपस्थिति यस क्षेत्रमा वाक्लो पाइन्छ । पहाडतर्फका क्षेत्री, व्राह्मण, मगर, नेवार, विश्वकर्मा, गुरुङ, परियार, ठकुरी, कुमालहरु र तराइतर्फका थारु, हरिजन, यादव, तेली, राजभर, केहर, लेहार, ठाकुर, कुर्मि, कुसहवा, केवट आदि रहेका छन । यसरी

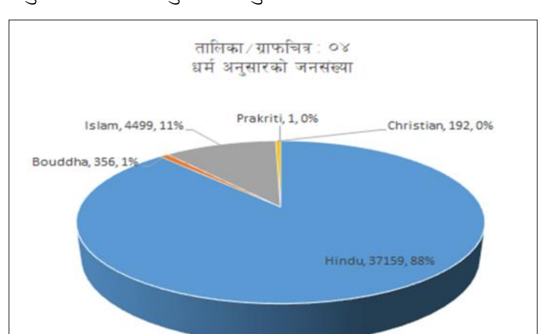

श्रोत : राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

करीव ५० भन्दा वढी जातजातिहरुको वसोवास यस क्षेत्रमा रहेको पाइन्छ जसको उपस्थिति न्यून संख्यामा रहेको देखिन्छ । सवैभन्दा धेरै संख्या थारु जातिहरुको रहेको पाइन्छ । कूल जनसंख्यामा यिनीहरुको संख्या करीव ३२.९४ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । यसपछिको धेरै संख्यामा रहेको जातिमा हरिजन अर्थात चमार वा राम जाति पर्दछ । यिनीहरुको संख्या करीव १०.५० प्रतिशत रहेको पाइन्छ भने मुसलमानको उपस्थिति यस क्षेत्रमा कूल जनसंख्याको करीव ९.९६ प्रतिशत रहेको पाइन्छ भने यादवहरुको वसोवास कूल संख्याको करीव ८.३१ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । यसपछिको ठूलो संख्यामा केवट जातिहरुको रहेको पाइन्छ । कूल जनसंख्यामा करीव ७.९३ प्रतिशत यिनै केवट जातिहरुको रहेको पाइन्छ । अन्य जातिहरुको वसोवास यस क्षेत्रमा न्यून संख्यामा रहेको पाइन्छ ।

धार्मिक आस्था अनुसार गाउँपालिका क्षेत्रभित्र हिन्दु, वौद्ध, इस्लाम, क्रिश्चियन, प्रकृति धर्मालम्वीहरुको वसोवास देखिन्छ । किरात, वन, जैन, वहाइ र शिख जस्ता धर्मालम्वनीहरुको वसोवास यस क्षेत्रमा पाइदैन । संख्यात्मक हिसावमा हिन्दु धर्मालम्वीहरुको वाहुल्यता यस क्षेत्रमा रहेको देखिन्छ । यस पश्चात इस्लाम धर्मालम्वीहरु पाइन्छ । कूल जनसंख्यामा यिनीहरुको वसोवास यस क्षेत्रमा करीव १०.६६ प्रतिशत रहेको पाइन्छ भने वौद्ध र क्रिश्चियन धर्मालम्वीहरुको वसोवास यस क्षेत्रमा कूल जनसंख्याको क्रमशः ०.८४ र ०.४५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ ।

२.३ गरिवी अवस्था

➧ मानव विकास सूचकाङ्क :

मानव विकास सूचकाङ्क प्रतिवेदन, २०२० अनुसार नेपालको मानव विकास सूचकाङ्क ०.५८७ रहेको पाइन्छ । यसमा लुम्विनी प्रदेशको औषत मानव विकास सूचकाङ्क ०.५६३ रहेको उल्लेख छ । प्रदेशको औषत भन्दा सरवाल गाउँपालिकाको अवस्था तुलनात्मक रुपमा सुदृढ भएको हुन सक्ने अनुमान भएतापनि पालिका स्तरीय अभिलेखीकरण गर्ने संयन्त्र नहुँदा प्रदेशको औषत सूचाकाङ्कलाई आधार मानिएको छ । यसअनुसार सरावल गाउँपालिका मानव विकास सूचाकाङ्क ०.५६३ रहेका मान्न सकिन्छ । जुन तुलनात्मक रुपमा वाग्मती, गण्डकी र कोशी प्रदेशको भन्दा न्यून हो । त्यसैगरी लैङ्गिक विकास सूचकाङ्क तर्फ देशको औषत सूचकाङ्क ०.८८६ रहेको पाइन्छ । यसमा लुम्विनी प्रदेशको औषत सूचकाङ्क ०.९०१ रहेको देखिन्छ । सरावल गाउँपालिकाको सन्दर्भमा लैङ्गिक विकास सूचकाङ्क पनि ०.९०१ हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ । वहुआयामिक गरिवीको दर नेपालको २८.६ प्रतिशत रहेको र लुम्विनी प्रदेशको २९.९ प्रतिशत रहेको मानव विकास सूचकाङ्क प्रतिवेदन २०२० मा उल्लेख छ । यस अनुसार सरावल गाउँपालिकाको पनि करीव २९.९ प्रतिशत रहेको अनुमान गर्न सकिन्छ भने निरपेक्ष गरिवीको दर करीव २४.५ प्रतिशत रहेको छ । प्रतिव्यक्ति आय सरावल गाउँपालिकाको अमेरिकी डलरमा ९५० रहेको अनुमान गरिन्छ । देशको औषत आय करीव १०४७ र लुम्विनी प्रदेशको ९५० अमेरिक डलर (पिपिपि) रहेको पाइन्छ ।

तालिका/ग्राफचित्र : ०५
गरिवी दर : उपलव्धिको अवस्था

क. सं	विवरण	नेपाल	लुम्विनी प्रदेश	सरावल गाउँपालिका
१	मानव विकास सूचकाङ्क*	०.५८७	०.५६३	०.५६३
२	लैङ्गिक विकास सूचकाङ्क*	०.८८६	०.९०१	०.९०१
३	वहुआयामिक गरिवी दर*प्रतिशत	२८.६	२९.९	२९.९
४	निरपेक्ष गरिवी दर प्रतिशत**	१८.७	२४.५	२४.५
५	प्रतिव्यक्ति आय(PPP) अमेरिकी डलर**	१०४७	९५०	९५०

श्रोत :
✶ नेपालको मानव विकास प्रतिवेदन, २०२०
✶✶ लुम्विनी प्रदेश आवधिक योजना (२०७६/७७-२०८०/८१)

➧ सुकुम्वासी :

सरावल गाउँपालिकामा सुकुम्वासीको तथ्याङ्क यकिन गर्न सकिदैन । गाउँपालिकावाट घरधुरी सर्भेक्षण एवं अभिलेख अद्यावधिक नभइरहेको सन्दर्भमा भूमिहीन नागरिकहरुको वसोवास कति संख्यामा रहेको छ सो वारे यकिन गर्न सकिदैन । तापनि केही संख्यामा भूमिहीन नागरिकहरु ज्यादै न्यून संख्यामा रहेको अनुमान गर्न सकिन्छ ।

२.४ आर्थिक अवस्था

➧ कृषि, पशुपंक्षी तथा माछापालन :

गाउँपालिका क्षेत्रभित्र खाद्यान्न तर्फ धान, मकै, गहुँ आदि उत्पादन हुँदै आएको पाइन्छ । तुलनात्मक रुपमा धान खेती अन्य खेती (मकै र गहुँ) भन्दा वढी उत्पादन हुँदै आएको पाइन्छ । खाद्यन्न उत्पादन गाउँपालिका क्षेत्रभित्र करीव २५००० मे.टन

उत्पादन हुँदै आएको पाइन्छ । खाद्यन्न अन्तर्गत धान, मकै र गहुँको खेती हुँदै आएको कूल भूमि यकिन हुन नसकेपनि यसले ठूलो क्षेत्र ओगटेको अनुमान गर्न सकिन्छ । विशाल फाँट, समथर एवं उर्वर भूमि भएवाट यसै पक्षलाई उजगार गर्दछ । त्यसैगरी तरकारी तर्फ वन्दा, टमाटर, काउली, वोडी लगायतका वस्तुहरुको उत्पादन वार्षिक ७२० मेटन हुँदै आएको पाइन्छ । यसको अलवा वेमौसमी तथा उच्च नगदे वालीहरुको उत्पादन वार्षिक ९०० मे.टन रहेको पाइन्छ ।

मसलाजन्य उत्पादनहरुमा लसुन, अदुवा र वेसार जस्ताको उत्पादन वार्षिक ५० मे.टन हुँदै आएको पाइन्छ । यसैगरी आलुको उत्पादन वार्षिक १८०० मे.टन भएको पाइन्छ । यसरी उत्पादन भएको उपजहरुको विक्री वितरण भएको परिमाण यकिन हुन नसकेपनि तरकारी, मसलाजन्य उत्पादन र आलुको विक्री वार्षिक रुपमा करीव रु.१२० लाख र वेमौसमी तरकारीको विक्री रु.२० लाखको हुँदै आएको अनुमान गर्न सकिन्छ । यस सम्वन्धी विस्तृत विवरण यसैसाथ रहेको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका/ग्राफचित्र : ०६
कृषि उपजहरुको उत्पादन : उपलब्धिको अवस्था

विवरण	वार्षिक उत्पादन मे.टन	विवरण	वार्षिक उत्पादन मे.टन
धान	२५०००	फलफुल	१२०
मकै		मसलाजन्य	५०
गहुँ		आलु (रोपनी)	१८००
तरकारी	७२०	नगदे वाली	९००

स्रोत : पालिका अभिलेख, २०८०

पालिका क्षेत्रभित्र करीव १२० हेक्टर भूमिमा आधुनिक एवं व्यवसायिक तरिकाले खेती हुँदै आएको पाइन्छ भने करीव ५०० हेक्टर भूमिका सामुदायिक तथा करार खेती हुँदै आएको पाइन्छ । तापनि कृषि उपजहरुको सङ्कलन केन्द्र, हाटवजार, किसान केडिटकार्ड, कृषि वीमा, गोदाम तथा कोल्ड स्टोरेज, नियमित सिंचाइको अभाव यस क्षेत्रका प्रमुख समस्याहरु हुन ।

पशुपंक्षीतर्फ करीव ५३०० घरधुरीहरु पशुपालनमा आवद्ध भएको पाइन्छ । पशुपंक्षी पालनका लागि पालिका क्षेत्रभित्र १७ वटा सकिय समुह निर्माण भई कियाशील छन । करीव २५ हेक्टर भूमि चनर क्षेत्रका लागि व्यवस्था गरिएको छ भने ३० हेक्टर भूमिमा भुईधाँस व्यवसायिक रुपमा उत्पदन हुँदै आएको पाइन्छ । पशुपंक्षी पालन अन्तर्गत यस क्षेत्रमा खासगरी गाईभैसी, कुखुरा, वङ्गुर वाखापालन गर्ने गरेको पाइन्छ । वार्षिक दुध उत्पादन करीव ५० मे.टन हुँदै आएको छ । यसका लागि दुध सङ्कलन तथा चिस्यान केन्द्र पालिका क्षेत्र भित्र ४ वटा रहेको छ ।

यसैगरी पालिका क्षेत्रभित्र माछापालन व्यवसायिक रुपमा हुँदै आएको पाइन्छ । करीव ५० वटा भन्दा वढी पोखरीहरुमा माछा पालन हुँदै आएको छ । यसरी उत्पादित माछाहरु देशका मुख्य शहरहरुमा निकासी हुँदै आएको पाइन्छ ।

➧ वैदेशिक रोजगारी

गाउँपालिका डिजिटल प्रोफाइल अनुसार पालिका क्षेत्रभित्रवाट वैदेशिक रोजगारीमा जानेहरुको संख्या ११४१ जना रहेको देखिन्छ । यसरी जानेहरुको गन्तव्य देशहरुमा मलेसिया, साउदी अरव, कतार, वहराइन, कुवेत, जापान, अष्ट्रेलिया, अमेरिका, पर्चुगल रहेको छन ।

➧ सिंचाइ सेवा :

पालिका क्षेत्रभित्र सिंचाइ भएको कूल भूमि यकिन गर्न नसकिएपनि करीव खेतीयोग्य भूमिको करीव ५० प्रतिशत भूमिमा सिंचाइ सेवा उपलब्ध हुँदै आएको अनुमान गर्न सकिन्छ । सिंचाइका लागि करीव २०० मिटर लम्वाइको नहर निर्माण भई सोही अनुसार सिंचाइ हुँदै आएको पाइन्छ । त्यसैगरी हरेक वर्ष पालिकाले कुलोहरुको मर्मत सम्भार तथा स्तरोन्नति गर्दै आएको पाइन्छ । यसैकममा १५ वटा कुलो स्तरोन्नति भएको अभिलेख पालिकामा उपलव्ध छ ।

➧ आयात निर्यातको अवस्था :

पालिकामा वाहिरी क्षेत्रहरुवाट खाद्यान्न, लत्ताकपडा लगायत दैनिक उपभोग्य उत्पादनहरु खासगरी परासी वजार क्षेत्रहरुवाट आयात हुँदै आएको पाइन्छ । कृषि उपजहरु पालिका क्षेत्रवाट ठूलो परिमाणमा निकासी हुँदै आएको पाइन्छ । संख्यात्मक हिसाववाट यकिन गर्न नसकिएपनि खाद्यन्न अन्तर्गत धान, गहुँको निकासी हुँदै आएको छ । त्यसैगरी माछा, वेमौसमी तरकारी उपजहरु, आलु, दुध, कुखुरा एवं अण्डा लगायतका उपजहरु देशका विभिन्न शहरहरुमा विकी वितरण हुँदै आएको पाइन्छ ।

➧ पर्यटन :

धार्मिक, साँस्कृतिक र ऐतिहासिक स्थलहरु यस पालिका क्षेत्र भित्र पर्याप्त पाइन्छ । जसको प्रवर्द्धनवाट आन्तरिक एवं वाह्य पर्यटन विकास गर्न सकिने सम्भावना रहेको पाइन्छ । यहाँको ऐतिहासिक स्थलहरु वुद्धकालीन समयसंग जोडिएको छ । भगवान वुद्धकालीन कोलिया नगर राज्यका ककरपत्त, सागुया र कण्डीय शहरहरु यसै पालिकामा अवस्थित रहेको कुरा पुरातत्वविधहरुको अभिमत रहदै आएको पाइन्छ । यसको उत्खनन संगै ऐतिहासिक पर्यटनको विकास शुरु हुनेछ । त्यसैगरी थारु सँस्कृति यसको अर्को आकर्षक पक्ष हो । थारु जातिहरुको वाहुल्यता रहेको यस क्षेत्रमा थारु सँस्कृतिको संरक्षण, सम्वर्द्धनवाटै पर्यटनको पनि प्रवर्द्धन गर्न सकिनेछ । यसैगरी पालिका क्षेत्रभित्र रहेका विभिन्न ताल पोखरीहरुमा साइवेरियन चराहरुको वासस्थान पाइन्छ भने कल्पवृक्षको संरक्षणले पनि यस क्षेत्रको पर्यटन प्रवर्द्धनमा टेवा पुर्‍याउने देखिन्छ ।

➧ उद्योग व्यापार व्यवसाय :

सन २०१८ मा भएको एक आर्थिक सर्भेक्षण अनुसार सरावल गाउँपालिका क्षेत्रभित्र ३२४२ वटा उद्योग व्यवसायहरु सञ्चालनमा रहेको देखिन्छ । यस अनुसार कृषि, वन तथा माछा व्यवसायसंग सम्वन्धित ३८ वटा, उत्पादनसंग सम्वन्धित १५७२ वटा, खानी, विजुली, ग्याँस, पानी तथा निर्माणसंग सम्वन्धित ० वटा, थोक तथा खुद्रा व्यवसायहरु ८९५ वटा, यातायात, गोदाम, सूचना तथा संचारसंग सम्वन्धित १ वटा, होटेल रेष्टुरेण्टसंग सम्वन्धित २१६ वटा, वित्तीय, शिक्षा, स्वास्थ्य सेवासंग सम्वन्धित व्यवसायहरु क्रमशः १४, ३२२ र ७२ वटा र घरजग्गा कोरोवार, परामर्शसेवा, मनोरञ्जन, कला एवं प्रशासनिक कार्य आदिसंग सम्वन्धित ११२ वटा उद्योग व्यवसायहरु पालिका क्षेत्रभित्र क्रियाशील रहेको देखिन्छ ।

तालिका/ग्राफचित्र : ०७
शिक्षा क्षेत्रको अवस्था तथा उपलब्धि

विवरण	अवस्था
साक्षरता दर (प्रतिशतमा)	७४.४६
निरक्षरता दर (प्रतिशतमा)	२५.५४
आधारभूत तहको खुद भर्नादर प्रतिशत	८६
शिक्षक विद्यार्थी अनुपात	१:३९
विद्यालय छाड्ने दर (आधारभूत तहमा) (प्रतिशतमा)	९
विद्यार्थी उत्तिर्ण दर (आधारभूत तह) (प्रतिशतमा)	

स्रोत : गाउँपालिका अभिलेख, २०७९

२.५ सामाजिक अवस्था

➧ शिक्षा :

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार समग्रमा गाउँपालिकाको साक्षरता दर ७४.४६ प्रतिशत रहेको छ । यसमा पुरुष साक्षरता दर ८३.३४ प्रतिशत र महिला साक्षरता दर करीव ६६.१४ प्रतिशत रहेको पाइन्छ भने निरक्षरता दर करीव २५.५४ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । सन २०१७ को एक अभिलेख अनुसार पालिका क्षेत्रभित्र ३५ वटा सामुदायिक विद्यालयहरु सञ्चालन रहेको देखिन्छ । पालिकासंग भएको अभिलेख अनुसार पालिका क्षेत्रभित्रका सामुदायिक, संस्थागत र धार्मिक लगायतका विद्यालयहरुमा १०४२६ जना छात्रछात्राहरुले अध्ययन गरिरहेको देखिन्छ । यसका लागि कूल ४०९ जना शिक्षकको व्यवस्था मिलाइएको छ । माध्यामिक विद्यालय तहका सवै विद्यालयहरुमा आइसिटी सेवा उपलब्ध गराइएको छ भने निमावि तहका विद्यालयहरु मध्ये करीव ५० प्रतिशतमा यस प्रकारको सेवा उपलब्ध हुन सकेको छ ।

तालिका/ग्राफचित्र : ०८
स्वास्थ्य क्षेत्रको अवस्था तथा उपलब्धि

विवरण	अवस्था
➧ नवजात शिशुमृत्यु दर (प्रति १ हजार जीवित जम्ममा)	०**
➧ विसिजी खोपवाट लाभान्वित वालवालिका प्रतिशत	८९.५
➧ स्वास्थ्य संस्थामा ४ पटक सम्म जाँच गर्ने गर्भावती महिला प्रतिशत	७९.५**
➧ मातृ मृत्युदर (प्रतिलाख जीवित जन्ममा)	०**
➧ औषत आयु वर्ष (जन्म हुँदाको)	६९.३ *

स्रोत : नगरपालिका अभिलेख, २०७९
* लुम्विनी प्रदेश आवधिक योजना (०७५/७६–०८०/८१)
** पालिकोको हेल्थ प्रोफाइल, २०७८/७९

➧ स्वास्थ्य :

पालिकाको हेल्थ प्रोफाइल, २०७८।७९ अनुसार पालिका क्षेत्रभित्र ६ वटा स्वास्थ्य चौकी रहेको पाइन्छ । वडा नम्वर ४ मा वाहेक सवै वडाहरुमा स्वास्थ्य चौकी सञ्चालनमा रहेको पाइन्छ र वडा नम्वर ४ मा सामुदायिक स्वास्थ्य सेवा इकाइ रहेको छ । २७ वटा गाउँघर क्लिनिक र २० वटा आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्रहरु पालिका क्षेत्रभित्रका विभिन्न स्थानहरुमा क्रियाशील रहेको पाइन्छ भने वडा नम्वर २ र ७ को स्वास्थ्य चौकीहरुमा गर्भावती महिलाहरुका लागि प्रसुति सेवा पनि उपलब्ध हुँदै आएको छ । त्यसैगरी वडा नम्वर २ वटा आयुर्वेद औषधालय र वडा नम्वर ४ मा नागरिक आरोग्य केन्द्र सञ्चालनमा रहेको

पाइन्छ । नवजात शिशु एवं मातृमृत्यु दर शुन्य दरमा रहेको पाइन्छ भने करीव ७९.५ प्रतिशत गर्भावती महिलाहरुवाट नियमित ४ पटक सम्म स्वास्थ्य जाँच गरेको देखिन्छ ।

तापनि सवै वालवालिकाहरु पूर्ण खोप एवं विसिजीवाट लाभान्वित हुन सकिरहेका छैनन । क्यान्सर, उच्च रक्तचाप, मधुमेह, मुटु, क्षयरोग जस्ता रोगहरुको निःशुल्क स्वास्थ्य परीक्षण प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन गर्नुपर्ने, रेविज एवं सर्पदशको उपचार सुविधा, आकस्मिक एवं रात्रीकालीन उपचार सेवाको अभाव, स्वास्थ्य संस्थाहरुमा उपचार सामाग्रीहरु अपुग र एम्वुलेन्स सेवा पनि प्रभावकारी हुन नसकेको देखिन्छ ।

➧ खानेपानी तथा सरसफाई :

राष्ट्रिय जनगणना, २०७८ अनुसार कूल घरधुरी ८७४५ मध्ये करीव १५.५६ प्रतिशत अर्थात १३६१ घरधुरीमा पाइपलाइनको निजीधारा जडान भएको पाइन्छ । यस अनुसार अझैपनि करीव ८४.४३ प्रतिशत घरधुरीमा खानेपानीको निजी धारा उपलव्ध हुन वाँकी रहेको देखिन्छ । त्यसैगरी सार्वजनिक धारावाट खानेपानी उपभोग गर्ने घरधुरी संख्या ६११ अर्थात करीव ६.९८ प्रतिशत र खुरक्षित कुवावाट खानेपानी उपभोग गर्ने घरधुरी संख्या ६५६८ रहेको छ । यसरी सुरक्षित खानेपानी उपभोग गर्ने घरधुरी करीव ७५.१० प्रतिशत रहेको देखिन्छ भने असुरक्षित खुल्ला कुवा, ढुङ्गेधारा एवं नदीखोलावाट खानेपानी उपभोग गर्ने घरधुरी संख्या करीव २.०४ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।

तालिका/ग्राफचित्र : ०९
खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्रको अवस्था तथा उपलव्धि

विवरण	संख्या
पाइपलाइनको निजीधारा भएको एवं घरधुरी (जारवोटल समेत)	१३६१
पाइपलाइनको सार्वजनिक धारा घरधुरी	६११
सुरक्षित कुवा इनारवाट खानेपानी उपभोग गर्ने	६५६८
असुरक्षित खानेपानी (खुल्ला कुवा, ढुङ्गेधारा, खोला) वाट खानेपानी उपभोग गर्ने घरधुरी	१७९
ढल सुविधा सहितको शौचालय भएको घरधुरी	३०६
सेफ्टिट्याङ्गी सहितको शौचालय भएको घरधुरी	१८०२
खाल्डे शौचालय भएको घरधुरी	६२३१
सार्वजनिक शौचालय	४८
शौचालय नभएका घरधुरी	३५८

स्रोत : राष्ट्रिय जनगणना, २०७८

त्यसैगरी शौचालय तर्फ राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार करीव ९५.९१ प्रतिशत घरधुरीमा शौचालयको सुविधा उपलव्ध भएको देखिन्छ भने करीव ४.०९ प्रतिशत घरधुरीलाई शौचालयको व्यवस्था हुन सकेको छैन । ढल सहितको शौचालय भएका घरधुरी संख्या करीव ३.४९ प्रतिशत छन भने सेफ्टिट्याङ्की भएकाको संख्या करीव २०.६० प्रतिशत छ । त्यसैगरी ७१.२५ प्रतिशत घरधुरीमा खाल्डे चर्पी प्रयोगमा आएको पाइन्छ ।

➧ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण :

गाउँपालिकामा महिला प्रतिनिधिहरुको उपस्थिति करीव ३७.३८ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । यसरी प्रतिनिधित्व गर्ने जनजाति तथा दलित महिलाहरुमा चमार, हरिजन, चौधरी, थारु रहेका छन । कार्यपालिका अन्तर्गत वनेका समिति तथा उपसमितिहरुमा महिलाहरुको प्रतिनिधित्व हुँदै आएको पाइन्छ । पालिका क्षेत्रभित्र सवै वडाहरुमा आमा र महिला समूहहरु ५५ वटा क्रियाशील छन् । पालिकामा अन्तरपार्टी महिला सञ्जाल, आमा समुह एवं महिला सञ्जाल पनि क्रियाशील भएको पाइन्छ । पालिका क्षेत्रभित्र २ वटा महिला सहकारी संस्थाहरु सञ्चालनमा रहेको पाइन्छ र सहकारीमा करीव २६०० जना सदस्यहरुको आवद्धता पाइन्छ । पालिका क्षेत्रका करीव ६५ जना महिलाहरु कृषि, पशुपंक्षी, स्वास्थ्य, इन्जिनियरिङ जस्ता प्राविधिक क्षेत्रमा कार्यरत छन । यसका साथै कृषक समूह, वन समूह, सहकारी, टोलसुधार समिति, खानेपानी उपभोक्त समितिहरु पनि महिलाहरुको उपस्थिति रहदै आएको छ । त्यसैगरी महिला सशक्तीकरणका लागि उद्यम सञ्चालन कार्यक्रम र सीप अभिवृद्धि तालिम कार्यक्रमहरु पनि सञ्चालन भइरहेको पाइन्छ भने महिला उद्यमशीलता, क्षमता विकास जस्ता कार्यक्रमहरुका लागि रु.५ लाख वजेट विनियोजन भएको पाइन्छ भने अपाङ्गता भएकाहरुको शिक्षा, स्वास्थ्य, क्षमता विकास एवं रोजगारी वृद्धिका लागि पनि वजेट विनियोजन भएको पाइन्छ ।

तालिका/ग्राफचित्र : १०
लक्षित वर्गको अवस्था तथा उपलव्धि

विवरण	संख्या
पालिका सभामा महिला प्रतिनिधित्व (प्रतिशतमा)	३७.३८
लक्षित वर्गमा वजेट चालु आवमा वजेट विनियोजन प्रतिशत	१०
लैङ्गिक हिंसा निवारण कोषमा रकम रु. (लाखमा)	१.०
व्यवसायिक सीप तथा क्षमता विकास तालिमवाट लाभान्वित लक्षित वर्ग (संख्यामा)	१००

स्रोत : पालिकाको अभिलेख, २०७९

तापनि लैङ्गिक हिंसा, एकल महिलाको सामाजिक सुरक्षा एवं स्वरोजगार, अपाङ्गता भएकाहरुको क्षमता विकास, दलित उत्थान एवै समावेशीकरणमा अझै प्रभावकारी हुन नसकेको पाइन्छ भने ज्येष्ठ नागरिकहरु स्वास्थ्य जाँच सेवा नियमित हुन सकेको पाइदैन ।

२.६ पूर्वाधारको अवस्था

➧ सडक तथा यातायात :

पालिकामा उपलव्ध अभिलेख अनुसार पालिका क्षेत्रभित्र करीव १७३ किमि लम्वाइका सडक खण्डहरु निर्माण भएका छन । यसरी निर्माण भएका सडकहरु कालोपत्रे गरिएको सडकको लम्वाइ करीव ४८ किमि, ग्राभेलको लम्वाइ ६० किमि र धुले सडकको लम्वाइ करीव ६५ किमि रहेका छन । पालिकाको सवै वडाहरुको सडकमा पहुँच रहेको पाइन्छ भने अधिकांश वस्तीहरुमा कालोपत्रे सडक वा ढलान गरिएको सडक सेवा उपलव्ध भएको पाइन्छ । अन्तरपालिका सञ्जाल सडक ५ वटा र जिल्ला, प्रदेश र राष्ट्रिय स्तरको सडक सञ्जाल ४ वटा रहेको देखिन्छ ।

तालिका/ग्राफचित्र : ११
यातायात पूर्वाधारको आवस्था तथा उपलब्धि

क.सं	विवरण	एकाई	लम्वाइ
१	पिच सडक	कि.मि.	४८
२	ग्राभेल सडक	कि.मि.	६०
३	धुले सडक	कि.मि.	६५
४	सडकले नजोडिएका वस्ती	संख्या	

स्रोत : पालिका अभिलेख, २०७८

पालिकाका ७ वटै वडाहरुलाई जोड्ने सडक देवीनगर-मनरी-सरावल-गोवरहिया-भुजहवा सडकको केही खण्डमा निर्माण हुँदै गरेको केही खण्डमा कालोपत्रे समेत भइसकेको छ भने दुई पालिका सरावल र प्रतापपुर जोड्ने सडक खण्ड भुजहवा-सुनाकोनी-प्रतापपुर खण्ड स्तरोन्नति भएको छ । त्यसैगरी दुई वडा जोड्ने गडौरी-धनगढवा सडक खण्ड निर्माणको अन्तिम चरणमा रहेको, वडहरा-मंगलापुर सडक खण्ड निमार्णाधीन अवस्था रहेको पाइन्छ भने तिलौली-भिमटाँडी र सरावल-जनकपुरका लागि विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार भइसकेको छ । यसरी सडक सञ्जालहरु पालिका क्षेत्रभित्र मात्रै नभई अन्तरपालिका सञ्जाल समेत विकास भइरहेको पाइन्छ ।

➧ वस्ती विकास तथा शहरीकरण

पालिकावाट प्राप्त अभिलेख अनुसार पालिका क्षेत्रभित्र ५४ वटा वस्तीहरु रहेको पाइन्छ । प्रायः सवै वस्तीहरुमा सडक सञ्जालवाट जोडिएको पाइन्छ । राष्ट्रिय विद्युत प्रशारण लाइनवाट वितरित विद्युत सेवा सवै वस्तीहरुमा पुगेको छ । अधिकांश वस्तीहरुमा विद्यालय भएपनि अझै १० वटा वस्तीहरुका वालवालिकाहरु विद्यालयमा पढ्नका लागि नजिकका वस्तीहरुमा जाने गरेको पाइन्छ । त्यसैगरी खानेपानी सेवा सवै वस्तीहरु एवं घरधुरीमा निजी धारा उपलव्ध छ । सञ्चारका लागि इण्टरनेट सेवा सवै घरघरमा उपलव्ध भएको छ । तापनि फोहोर सङ्कलन गरी त्यसलाई सुरक्षित विसर्जन गर्ने अभ्यास भने पालिका क्षेत्रभित्र उपलव्ध हुन सकेको छैन । घरघरका फोहोरहरु आ-आफ्नै तरिकावाट विसर्जन हुने गरेको पाइन्छ भने ढल व्यवस्था पनि प्रभावकारी हुन सकिरहेको छैन । कुनै वस्तीहरुमा ढलको व्यवस्था भएको, कतै आंशिक र कतै ढल व्यवस्था नै नभएको पाइन्छ । र स्वास्थ्य सेवा सुविधाहरु सवै वस्तीहरुमा उपलव्ध हुन सकेको छैन । यसका लागि नजिकको वस्तीहरु सम्म र विशेष एवं आकस्मिक उपचारका लागि नजिकका शहरी क्षेत्र सम्म पुग्ने पर्ने देखिन्छ ।

➧ विद्युत, वैकल्पिक उर्जा तथा इन्धन :

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार पालिका क्षेत्रभित्र करीव ९७.६५ प्रतिशत घरधुरीमा विद्युत सेवा उपलव्ध हुँदै आएको पाइन्छ । पालिका क्षेत्रभित्रका केही घरधुरीमा सौर्य ऊर्जा र मट्टितेल पनि प्रयोगमा ल्याएको पाइन्छ । यिनीहरुको संख्या कूल घरधुरीको क्रमशः ०.८० र ०.९४ प्रतिशत छ भने वायो ग्याँस प्रयोग गर्ने घरधुरी जम्मा २ वटा मात्रै रहेको पाइन्छ ।

➧ सञ्चार :

राष्ट्रिय जनगणना २०७८ अनुसार पालिका क्षेत्रभित्र १०३ ल्याण्डलाइन टेलिफोन सेवा पुगेको देखिन्छ । कूल घरधुरीको करीव ७२.३८ प्रतिशत घरधुरीमा स्मार्ट मोवाइल र ७१.०४ प्रतिशत घरधुरीमा सामान्य मोवाइल फोन पुगेको पाइन्छ । त्यसैगरी इण्टरनेट सेवा पुगेको घरधुरी करीव १८.७७ प्रतिशत रहेको देखिन्छ ।

२.७ वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन

➧ वन तथा जैविक विविधता :

पालिकामा उपलब्ध तथ्याङ्क अनुसार सामुदायिक वनले ढाकेको क्षेत्र करीव १०६५ हेक्टर अर्थात कूल भूमिको करीव १४.५५ प्रतिशत रहेको पाइन्छ । वन क्षेत्रको संरक्षणका लागि सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति लगायतले महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दै आएका छन ।

पालिका जैविक विविधतामा भरिपूर्ण रहेको पाइन्छ । जैविक विविधता वस्तुस्थिति विवरण २०७७ अनुसार पालिका क्षेत्रभित्र ५८ प्रकारका वनस्पती र ३० भन्दा वढी जडीवुटीहरु पाइने व्यहोरा उल्लेख भएको छ । त्यस्ता जडीवुटीहरुमा तुलसी, ध्यूकुमारी, तितेपाती, अर्जुन, पिपरामिण्ट, ववर, गनपसार, गनपसार, भटवास, खुरहुर, छितना, मदार सुर्दशन, हर्रो, पुदिना, कुरिलो।, तेजपात, लेमनग्रास, सिकाकाई, वेल आदि रहेका छन । त्यसैगरी लघुकर्ण खरायो, निलगाई, वाँदर, चितुवा, भालु, स्याल, वदेल, वनविरालो आदि वन्यजन्तुहरु पनि यस क्षेत्रमा पाइने जनावरमा पर्दछन ।

तापनि जैविक विविधतावारे जनचेतना, यसको उपयोगिता र सदुपयोग गर्ने सम्वन्धी जानकारीको अभावका कारण उपलब्ध श्रोतहरुको संरक्षण र प्रवर्द्धन हुन सकेका छैनन । वन्यजन्तुहरुको आहारा, वासस्थान, चोरी शिकारी एवं जलवायु परिवर्तन जस्ता विविध कारणवाट मानव र वन्यजन्तुका वीचमा द्वन्द्व सिर्जना हुँदै आएको छ ।

➧ जलाधार क्षेत्र :

झरही खोला, पुड्टा खोला, हुलासी खोला र धनेवा खोला यस पालिकाका प्रमुख जलाधार क्षेत्रहरु हुन । चुरो पहाडवाट सुनवल र वर्दघाट हुँदै आएका यी जलाधारहरुको गन्तव्य भनेको भारत नै हो । धनेवा खोला र झरही खोलाको मिलन स्थान गणेशपुर हुँदै यी खोलाहरु भारत तर्फ वग्ने गर्दछन । यसका अलवा पालिका क्षेत्रभित्र थुप्रै पोखरीहरु र सीमासार क्षेत्रहरु पाइन्छ । जसको संरक्षण हुन नसक्दा वस्तीहरु हरेक वर्ष डुव्दै आएका छन ।

➧ विपद व्यवस्थापन

पालिका क्षेत्रभित्र विपद एवं आपतकालीन अवस्थामा आश्रय लिने खुल्ला स्थानहरुको व्यवस्था भएको छ । स्वयंसेवक, उद्धार सामाग्रीहरु (फाइवर वोट, सेट, ढुङ्गाहरु, रेनकोट, टर्चलाइट, डोरी आदि), नमुना अभ्यास जस्ता कार्यहरु हुँदै आएका छन । यस प्रकारका सामाग्रीहरु सवै प्रहरी चौकीहरुमा समेत राखिएको छ । त्यसैगरी विपद व्यवस्थापन कोष, एम्वुलेन्सको समेत व्यवस्था गरिएको छ । तापनि हरेक वर्ष पालिकाको वडा नम्वर ५, ६ र ७ का वस्तीहरु डुवानमा पर्दै आएका छन । नदी किनारा कटान, वाँध, तटवन्ध नहुँदा वस्तीहरु डुवानमा पर्दै आएका छन ।

२.८ संस्थागत विकास

गाउँपालिकामा कूल ६६ जना कर्मचारीहरु कार्यरत रहेको पाइन्छ । कार्यरत कर्मचारीहरुमा स्थायीतर्फ २४ जना र करारतर्फ ४२ जना रहेका छन । कार्यपालिका अन्तर्गत ....शाखाहरु र ....इकाइहरु छन । शाखा अन्तर्गत सामान्य प्रशासन, आन्तरिक तथा जिन्सी व्यवस्थापन, योजना तथा समन्वय, पूर्वाधार विकास तथा प्राविधिक मूल्याङ्कन, सूचना प्रविधि, प्रधानमन्त्री रोजगार, शिक्षा युवा तथा खेलकुद, महिला वालवालिका तथा ज्येष्ठ नागरिक, कृषि विकास, पशुसेवा गरी १० वटा र इकाइ अन्तर्गत न्यायिक समिति, योजना तथा अनुगमन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन, सूचना प्रविधि तथा सुशासन, वहुक्षेत्रीय पोषण, खानेपानी सरसफाइ तथा स्वच्छता, आन्तरिक लेखा परीक्षण, राजस्व, उद्योग विकास, सामाजिक सुरक्षा तथा पञ्जीकरण, आयुर्वेद गरी ११ वटा कियाशील रहेका छन ।

संगठनात्मक संरचना तर्फ पालिकामा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुसारका समितिहरु विधायन समिति, स्रोत अनुमान तथा वजेट सीमा निर्धारण समिति, राजस्व परामर्श समिति, वजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा समिति, अनुगमन समिति, न्यायिक समिति र विषयक्षेत्रगत समितिहरुमा पूर्वाधार विकास समिति, आर्थिक विकास समिति, सामाजिक विकास समिति, वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन समिति र सार्वजनिक सेवा तथा क्षमता विकास समितिहरु गठन गर्नुपर्ने व्यवस्था भएको छ । सोही अनुसार समिति उपसमितिहरु गठन भई कियाशील रहेको पाइन्छ ।

➧ वित्तिय स्रोत परिचालन :

तालिका/ग्राफचित्र : १२
वजेट विनियोजन (रकम रु. हजारमा)

आर्थिक वर्ष	कुल वार्षिक बजेट
२०७७/७८ : यथार्थ	४८,९४,८२,०५७
२०७८/७९ : संशोधन अनुमान	५८,९३,७६,७७४
२०७९/८० : अनुमान	५६,८७,१३,०००
स्रोत : पालिकाको वजेट किताव : २०७८/८०	

आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा पालिकाले रु.४८ करोड ९४ लाख ८२ हजार आय आर्जन भएको देखिन्छ । यसरी प्राप्त आयमा आन्तरिक आयको हिस्सा केवल २ प्रतिशत मात्रै रहेको देखिन्छ भने बाँकी ९८ प्रतिशत हिस्सा वाह्य आय । त्यसपछिको आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा करीव २० प्रतिशतले आय वृद्धि हुन सक्ने अनुमान सहित रु.५८ करोड ९३ लाख ७६ हजार प्राप्त हुन सक्ने संशोधन अनुमान गरियो । अनुमान गर्दा आन्तरिक आयमा पनि सोही दरले अभिवृद्धि हुन सक्ने अनुमान गरियो । तर आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा भने आय अनुमान अघिल्लो वर्षको तुलनामा करीव ३.५१ प्रतिशतले घट्न सक्ने भन्दै सोही अनुसार न्यून अनुमान गरियो । यस अनुसार आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा कूल रु. ५६ करोड ८७ लाख १३ हजार प्राप्त हुन सक्ने गरी अनुमान गरियो । यसरी अनुमान गर्दा आन्तरिक आय तर्फ पनि करीव करीव ४ प्रतिशतले आय न्यून प्राप्त हुन सक्ने गरी अनुमान गरियो ।

आन्तरिक आयको तुलनामा वाह्य आयको हिस्सा पालिकामा उल्लेख्य रहेको देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा यथार्थमा आन्तरिक आयको हिस्सा २ प्रतिशत रहेकोमा आर्थिक वर्ष २०७८/७९ मा करीव १६.१९ प्रतिशत र आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा करीव ११.०६ हिस्सा हुन सक्ने गरी अनुमान भएको छ ।

परिच्छेद-तीन :
गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण

प्राकृतिक सौन्दर्यता, जैविक एवं धार्मिक विविधता नै सरावाल गाउँपालिकाको एक पहिचान हो । समुन्द्र सतह देखि करीव १२३.५३ मिटरको उचाइमा अवस्थित यस भूमिमा उष्ण प्रदेशीय हावापानी हावापानी पाइन्छ । मानव वस्ती, कृषि एवं पशुपंक्षीपालनका लागि अत्यान्तै उर्वर क्षेत्र मानिएको यस क्षेत्रमा वन सम्पदाहरु यथेष्ट मात्रामा उपलब्ध हुँदै आएको छ । कोल्पवृक्ष, कुरिलो, दालचिनी लगायत पहाडी क्षेत्रमा पाइने महत्वपूर्ण जडीवुटीहरु यस क्षेत्रमा पाइन्छ । करीव १० प्रतिशत भूमिमा फैलिएको वन क्षेत्र ठूलो सम्भावना वोकेको पाइन्छ । यिनैमा आधारित भई वग्दै आएका सा-साना खोलाहरुले सतह सिंचाइ, वालीनाली एवं पर्यावरण सन्तुलनमा महत्वपूर्ण भूमिका खेल्दै आएको पाइन्छ ।

सरावल गाउँपालिका आफैमा एक धार्मिक एवं ऐतिहासिक स्थल पनि हो । पुरातात्विकविधहरुवाट सार्वजनिक हुँदै आएका अभिलेखहरु यस पक्षलाई पुष्टि गर्दछ । यस क्षेत्रमा रहेका स्थनहरु वुद्धकालीन समयसंग जोडिएको पाइन्छ । त्यसवखतको कोलिया नगर राज्यका ककरपत्ता, सायुगा र कुण्डिया शहरहरु यसै पालिकामा अवस्थित रहेको तथ्य उजगार भएको छ । त्यसैगरी श्रीनगर शङ्कर मन्दिर, वालपुरी शङ्कर भगवान मन्दिर, कोडाइ मातापीठ, पिपरा पटनीको शङ्कर सरावलको शिवालय, जनकपुरको कालिकादेवी थारवरम थान, बसहीको दुर्गा मन्दिर र कोलबृक्षको जङ्गल यस क्षेत्रका सम्पदाहरु हुन भने पहाडीमुल र तराइमुलका रैथाने जातजातिहरुको वसोवास, धार्मिक सहिष्णुता, सदभाव, एकआपसको सहकार्य यस क्षेत्रको अर्को आकर्षक एवं प्रचुर सम्भावना वोकेको क्षेत्र हो । थारु सँस्कृति यस पालिकाको पहिचान हो । भारतीय सीमानासंग जोडिएको यो क्षेत्र एक व्यापारीक द्वर (मार्ग) पनि हो ।

स्थानगत रुपमा देशका प्रमुख शहरहरु वुटवल, भैरहवा, नेपालगञ्ज, नारायणगढ, पोखरा लगायत काठमाडौसंग यस पालिकाको सम्वन्ध सिधा स्थापित छ । यसका लागि पूर्व-पश्चिम राजमार्ग र परासी- सुनौली जोड्ने सडकको भूमिका प्रमुख रहेको छ । यसै मार्फत देशका विभिन्न क्षेत्रमा उत्पादित कृषि उपजहरुको विक्री वितरणमा सहजता ल्याइदिएको छ । पालिकाको सामीप्यमा रहेको गौतम वुद्धको जन्मस्थल लुम्विनी र गौतम वुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल यसको तुलनात्मक लाभहरु हुन ।

युवा जनशक्तिहरु वैदेशिक रोजगारीका सिलसिलामा उतै पलायन हुने र वसोवासका लागि पहाडी क्षेत्रवाट हुँदै आएको वसाइसराइ एक गम्भिर विषय वन्दै आएको छ । जसवाट खेतीयोग्य जमिनहरु वाँझो रहने र खण्डीकरण हुने दुवै समस्याहरु देखिएका छन । मुलतः हरेक वर्ष हुँदै आएको वस्ती डुवान नै यस क्षेत्रको एक प्रमुख चुनौति हो । जसको निराकरणका लागि धेरै प्रयासहरु भएपनि समाधान त्यति सहज छैन । यसको प्रमुख कारक भनेकै भारतले गणेशपुर (वर्दघाटवाट आएको धनेवा खोला र सुनवलवाट आएको झरही खोलाको मिलन विन्दु) मा वनाएको वाँध (जसले नदीको वहावलाई रोकिदिएको छ) हो ।

गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धिको पुनरावलोकन एवं भावी मार्गचित्रबारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

३.१ प्रमुख सम्भावना, अवसर तथा समस्या र चुनौतिहरु

तालिका/ग्राफचित्र : १३
सवल तथा सम्भावना र चुनौति तथा कमजोर पक्ष

सम्भावना	चुनौति
➧ समथर भूमि ➧ उर्वर कृषि भूमि ➧ कृषि एवं पशुपंक्षीपालनका लागि उपयुक्त क्षेत्र ➧ नगदे वाली, तरकारी एवं फलफुलका अति उपयोगी भूमि र व्यवसायिक खेतीको अभ्यास ➧ आर्थिक रुपमा सक्रिय जनसंख्या अधिक, ठूलो जनसंख्या	➧ गरिवी न्यूनीकरण गर्नु ➧ युवा वेरोजगार घटाउनु ➧ कृषि जैविक विविधता तथा रैथाने प्रजातिहरुको संरक्षण गर्नु ➧ खाद्यपदार्थ लगायतका उत्पादनहरुको आयातमा न्यूनीकरण गर्नु ➧ युवा वर्गको वैदेशिक रोजगारीतर्फको मोह तथा त्यसतर्फको पलायनलाई कम गर्नु

तालिका/ग्राफचित्र : १३
सवल तथा सम्भावना र चुनौति तथा कमजोर पक्ष

कृषिमा आवद्ध ➧ रेमिट्यान्स भित्रिने गरेको ➧ सामाजिक, जातीय सदभाव, धार्मिक सहिष्णुता कायम ➧ धार्मिक एवं ऐतिहासिक स्थानहरु ➧ भगमान वुद्धकालीन शहरहरु ककरपत्त, सायुगा र कुण्डिया शहर अवस्थित ➧ भगवान वुद्धको जन्मस्थल लुम्विनी र गौतम वुद्ध अन्तर्राष्ट्रिय विमान स्थल समीप्यमा ➧ पूर्व- पश्चिम महेन्द्रराजमार्ग र हुलाकी राजमार्गवाट जोडिएको ➧ भारतीय नाकासंग जोडिएको व्यापारीक द्वार	➧ विप्रेषणलाई आयमुलक क्षेत्रमा परिचालन गर्नु ➧ वाह्य क्षेत्रवाट हुँदै आएको वसाइ सराइलाई न्यूनीकरण गर्नु ➧ सामाजिक सञ्जालहरुवाट हुँदै आएको साइवर अपराध एवं युवा वर्गमा लागु औषध दुर्व्यसनको नियन्त्रण गर्नु ➧ वातावरणीय, जैविक विविधता तथा पारिस्थितिकी प्रणाली सन्तुलन ल्याउनु ➧ प्राकृतिक प्रकोप एवं जलवायु परिवर्तनवाट हुँदै आएको खेतीपाती तथा धनजनको क्षति न्यूनीकरण गर्नु ➧ अति संवेदनशील तथा जोखिम क्षेत्रवाट वस्ती स्थानान्तरण गर्नु ➧ मानव र वन्यजन्तु वीचको द्वन्द्व न्यूनीकरण तथा हिंसात्मक वन्यजन्तु नियन्त्रण गर्नु
सवल पक्ष	**कमजोरी पक्ष**
➧ माछा, मासु, अण्डा, नगदेवाली, वेमौसमी वाली एवं खाद्य पदार्थहरुको निकासी ➧ कृषि क्षेत्र आधुनिकीकरण एवं व्यवसायीकरण हुँदै, पकेट क्षेत्र एवं जोन क्षेत्र निर्धारण गरी खेती प्रारम्भ ➧ कृषि पूर्वाधारहरुमा कृषि हाटवजार, सङ्कलन केन्द्र र कुलो निर्माण भएको ➧ स्थानीय कच्चा पदार्थ, सीपशैलीमा आधारित लघु, घरेलु तथा साना उद्योगहरु सञ्चालनमा ➧ विद्यालयहरुमा आधारभूत भौतिक पूर्वाधारहरुको व्यवस्था, स्थानीय पाठ्याक्रम निर्माण हुँदै ➧ पालिकाको निर्णय तहमा महिला, दलित वर्गको उपस्थिति, अपाङ्गता लगायत लक्षित वर्गको सशक्तीकरणका लागि सीप विकास तालिम प्रदान भएको ➧ अधिकांश वस्ती तथा घरपरिवारहरुको सडकमा पहुँच वृद्धि, कच्ची तथा ग्राभेल सडक निर्माण तथा स्तरोन्नति भएको ➧ प्राकृतिक प्रकोपवाट संवेदनशील, जोखिम क्षेत्रहरु पहिचान र नक्साङ्कन भएको ➧ एम्वुलेन्स, आपतकालीन उद्धार सामाग्रीहरु, स्वयंसेवक एवं खुल्ला संरक्षित क्षेत्रहरुको व्यवस्था भएको ➧ सामाजिक जवाफदेहिका औजारहरुको प्रयोग भएको, ➧ आन्तरिक आय वृद्धि भएको, वेरुजु फछ्र्यौट दर वढ्दो, ➧ पालिकाका सेवा प्रवाहहरु डिजिटल प्रविधिसंग जोडिदै	➧ कृषक प्रोत्साहित तथा आकर्षण प्याकेज नहुनु ➧ नियमित सिंचाइ सेवाको अभाव तथा वैकल्पिक सिंचाइ प्रविधिहरु प्रयोगमा ल्याउन नसक्नु ➧ स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योग व्यवसायको विकास, प्रवर्द्धन एवं वजारीकरणमा न्यून प्राथमिकता र उपलव्ध जडीवुटीहरुको व्यवसायीकरण एवं दिगो उपयोग हुन नसक्नु ➧ शिक्षामा गुणस्तरीय सुधार तथा शैक्षिक उपलब्धिमा वृद्धि ल्याउन नसक्नु ➧ गुणस्तरीय एवं आपतकालीन स्वास्थ्य सेवामा सहज पहुँच अभिवृद्धि ल्याउन कठिन ➧ सार्वजनिक भौतिक संरचनाहरु अपाङ्गतामैत्री, वालमैत्री, महिलामैत्री एवं वातावरणमैत्रीको अभाव ➧ भौतिक पूर्वाधारका सेवा सुविधाहरुको उपलव्धतामा पहुँच एवं सहजतामा कमि ➧ पानी मुहान, ताल पोखरीहरुको दिगो संरक्षण गर्नु र आगलागी जस्ता प्रकोपहरु न्यूनीकरण गर्नु ➧ सेवा प्रवाहमा प्रभावकारी, पारदर्शिता र जवाफदेहिता कायम नहुनु र सेवाग्राहीको सन्तुष्टिदर वढ्न नसक्नु ➧ पारिस्पारिक लाभ तथा दीर्घकालीन प्रभाव पार्ने आयोजनाहरु सञ्चालनमा सीमाना जोडिएका, नजिकका पालिकाहरुसंग न्यून सहकार्य, साझेदारी तथा समन्वय ➧ निजी क्षेत्र, सहकारी एवं स्थानीय सरोकारवालाहरुसंग प्रभावकारी साझेदारी तथा सहकार्यमा आयोजना तथा कार्यक्रम सञ्चालन हुन नसक्नु

परिच्छेद - चार :
दीर्घकालीन सोच, लक्ष्य र उद्देश्य

४.१ दीर्घकालीन सोच

सरावल गाउँपालिकाको दीर्घकालीन सोच यस प्रकार परिभाषित गरिएको छ :

समृद्ध सरावलको आधार :
स्वास्थ्य, शिक्षा, कृषि र पूर्वाधार

४.२ समष्टिगत लक्ष्य

सरावल गाउँपालिकाको आवधिक योजनाका लागि देहाय वमोजिम समष्टिगत लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ :

कृषिमा आधुनिकीकरण यान्त्रिकीकरण व्यवसायीकरण, पर्यटकीय पूर्वाधार निर्माण एवं प्रवर्द्धन, औद्योगिक विकास, गुणस्तरीय एवं प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाको उपलव्धता, सर्वसलभ र सहज स्वास्थ्य सेवामा पहुँच अभिवृद्धि, लक्षित वर्गलाई मूलप्रवाहीकरण गरी समन्यायिक सुनिश्चिता, खेलकुदमा व्यवसायिकता विकास, व्यवस्थित दिगो वातावरणमैत्री भौतिक पूर्वाधारको निर्माण, वातावरणीय स्वच्छता विपद जोखिम न्यूनीकरण, सुशासनको प्रत्याभूति गर्दै

नागरिकको जीनव स्तरमा सुधार भएको हुनेछ

४.३ विषय क्षेत्रगत वृहत उद्देश्य

सरावल गाउँपालिकाले समष्टिगत लक्ष्य प्राप्तिका लागि देहाय वमोजिम विषयक्षेत्रगत वृहत उद्देश्य निर्धारण गरिएको छ ।

क) आर्थिक विकास :
स्थानीय अर्थतन्त्रमा गतिशीलता ल्याई रोजगारी एवं आय आर्जनवाट आमनागरिकको आर्थिक स्थितिमा सुधार ल्याउनु

ख) सामाजिक विकास :
सामाजिक सेवा सुविधाहरुमा सवै वर्ग समुदायको पहुँच अभिवृद्धि गर्दै समन्यायिक समाजको निर्माण गर्नु

ग) पूर्वाधार विकास :
पूर्वाधारहरुको विकास र विस्तार गरी आधारभूत सेवा सुविधाको पहुँचमा अभिवृद्धि गर्दै आमनागरिकहरुको जन जीवनमा सहजता ल्याउनु

घ) वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन :
विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा जैविक विविधता एवं प्राकृतिक सम्पदाहरुको संरक्षण, सम्वर्द्धन गर्दै दिगो उपयोग गर्नु

ङ) सुशासन तथा संस्थागत विकास :
संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्दै सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी, पारदर्शि, र सुशासनको प्रत्याभूति गराउनु ।

४.४ प्राथमिकता क्षेत्र

गाउँपालिकाले अंगिकार गरेको दीर्घकालीन सोच, आवधिक गाउँबिकास योजनाले निर्धारण गरेको लक्ष्य र वृहत तथा क्षेत्रगत उद्देश्य हासिल गर्न देहाय अनुसारका विषयक्षेत्रलाई विशेष प्राथमिकता दिइने छ ।

क) कृषि :
भौगोलिक वनावट र हावापानीका आधारमा सरावल गाउँपालिका कृषिका लागि एक उपयुक्त भूमिका रुपमा लिन सकिन्छ । माटोको उर्वरता र मनसुनी वर्षाले यसै पक्षलाई पुष्टि गर्दछ । विद्यमान अवस्थामा स्थानीयहरुको पेशागत आवद्धतावाट उपरोक्त पक्षलाई सिद्ध गर्दछ र कूल जनसंख्याको करीव ६५ प्रतिशत मानिसहरु कृषिलाई एक प्रमुख पेशाको रुपमा ग्रहण गर्ने गरेको पाइन्छ । तापनि पालिका क्षेत्रभित्र उत्पादित खाद्यान्न वालीले स्थानीय मागलाई सम्वोधन गर्न सकिरहेको छैन । पालिका क्षेत्रभित्र वार्षिक करीव २५००० मे.टन खाद्यान्न उत्पादन हुँदै आएकोमा करीव ७० प्रतिशतलाई मात्रै आफ्नो उत्पादनले वर्ष भरी खान पुग्ने गर्दछ भने वाँकी ३० प्रतिशतललाई आफ्नो उत्पादनले वर्षभरी खान नपुग्ने देखिएको छ । पालिकावाट करीव १३५१५ मे.टन खाद्यान्न वाह्य क्षेत्रमा निर्यात हुँदै आएको छ । पालिका क्षेत्रभित्र खाद्यान्न वाहेक वेमौसमी वाली, तरकारी, फलफुल, आलु एवं मसलाजन्य उत्पादनहरु उत्पादन भई वचत परिमाण नजिकको वजार क्षेत्रहरुमा विक्री वितरण हुँदै आएको पाइन्छ ।

सिंचाइका अभावका कारण सवै खेतीयोग्य भूमिहरुमा खेतीपाती हुन सकिरहेको छैन । सिंचाइका लागि नहर एवं कुलोको व्यवस्था गरिएको छ तापनि अपर्पाप्त छ । ३० प्रतिशत भूमिमा मात्रै वर्षभरी नियमित सिंचाइ हुने गरेको र वाँकी ७० प्रतिशत भूमि आकाशेपानीमा निर्भर हुने गरेको पाइन्छ । यसरी आकाशेपानीमा निर्भर कृषि प्रणालीलाई आधुनिकीकरण एवं व्यवसायीकरण गर्नु आफैमा चुनौतिपूर्ण देखिन्छ । त्यसैगरी तरकारी, मसलाजन्य उत्पादन, आलु यस पालिकाको निकासी हुँदै आएका उत्पादनहरु हुन । यसको अलवा माछापालन र निकासी यसको अर्को सम्भावना वोकेको उत्पादन हो ।

उपरोक्त पक्षहरुलाई मध्य नजर राख्दै कृषिमा व्यवसायिकीकरणको सम्भावना, रोजगारीता श्रृजना, र आयआर्जनको वलियो श्रोतको रुपमा विकास हुने सक्ने भएकोले गाउँपालिकाको समग्र आर्थिक बिकासको लागि पहिलो प्राथमिकता क्षेत्रको रुपमा परिभाषित गरिएको छ ।

ख) शिक्षा :
गाउँपालिकामा ठूलो संख्यामा निरक्षर जनसंख्या रहेको पाइन्छ करीव २५.५४ प्रतिशत । उमेर समूह अनुसार पनि विद्यालय वाहिर रहेका वालवालिकाहरुको संख्यामा शुन्यता आउन सकेको छैन । विद्यालय छाड्ने दर करीव ९ प्रतिशत रहेको छ । विद्यालयको सिकाइ उपलव्धि दर पनि सन्तोषजनक छैन र शिक्षामा गुणस्तर कायम हुन सकेको छैन जसवाट दक्ष, सीपमुलक र व्यवसायिक जनशक्ति विकास हुन सकेको छैन ।

ग) स्वास्थ्य :
अधिकांश स्थानीयहरुलाई स्वास्थ्य सेवामा सहज र सुलभ पहुँच पुग्न सकेको छैन । ३० मिनेटको पैदल दुरीमा स्वास्थ्य सेवा उपलव्ध हुने क्षेत्रहरु सीमित छन । विरामी हुँदा पहिले स्वास्थ्य संस्थाहरुमा जाने, प्रसुती सेवा र स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुती गराउने अभ्यासमा सुधार कमिक रुपमा आउन थालेको पाइन्छ । तापनि महामारी, आपतकालीन सङ्‌क्रमण रोगहरुलाई समयमै नियन्त्रण गर्न सक्ने क्षमताको विकास गाउँपालिकामा अझै हुन सकिरहेको छैन । निर्धारित उमेर अनुसार तौलको कमि र कुपोषणवाट वालवालिकाहरु प्रभावित हुँदै आएको सन्दर्भमा स्वास्थ्य क्षेत्रमा नीतिगत सुधार सहित पूर्वाधार र जनशक्तिको क्षमता बिकासमा लगानी वृद्धि गर्नुपर्ने आवश्यकतालाई ध्यानमा राखी स्वास्थ्य क्षेत्रलाई प्राथमिकता क्षेत्रको रुपमा परिभाषित गरिएको छ ।

घ) पूर्वाधार :
पालिकामा उपलव्ध अभिलेख अनुसार पालिका क्षेत्रभित्र कूल १७३ किमि लामो सडक निर्माण भएको देखिन्छ । प्रायः सवै वस्तीहरुमा यातायात सञ्जालवाट जोडिएको पाइन्छ । अन्तरपालिका जाड्ने सडक, अन्तर वडा जोड्ने सडक, र संघ तथा प्रदेशीय सडक सञ्जालवाट पनि पालिका जोडिएको छ । पालिकाका सवै वडाहरु एकै सडक खण्डले जोड्ने प्रयास पनि हुँदै आएको छ । तापनि सार्वजनिक यातायातको सुचारुको अभावका कारण सर्वसाधारणहरुलाई गन्तव्य स्थान सम्म पुग्न निक्कै कठिन हुँदै आएको पाइन्छ । त्यसैगरी सामाजिक पूर्वाधार, सिंचाइ, कृषि, सञ्चार लगायतका पूर्वाधारहरुको अभाव पर्याप्त पाइन्छ । नदी किनारामा तटवन्ध तथा वाँध जस्ता संरचनाको अभावका कारण हरेक वर्ष पालिका क्षेत्रभित्र डुवानमा पर्दै आएको छ ।

४.५ समष्टिगत रणनीति

सरावल गाउँपालिकाले अंगिकार गरेको दीर्घकालीन सोच, आवधिक नगर बिकास योजनाले निर्धारण गरेको लक्ष्य र वृहत तथा क्षेत्रगत उद्देश्य हासिल गर्न देहाय अनुसारका रणनीति अवलम्बन गरिने छ ।

क) कृषिको आधुनिकीकरण, यान्त्रिकीकरण, व्यवसायीकरण मार्फत उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि, रोजगारी एवं आय आर्जनका अवसरहरु सिर्जना गरी स्थानीय अर्थतन्त्रलाई गतिशील वनाउदै निरपेक्ष गरिवी न्यूनीकरण गर्ने ।

ख) शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी लगायतका आधारभूत सामाजिक सेवा सुविधामा नागरिकको पहुँच अभिवृद्धि गरी सामाजिक समावेशीकरण, सामाजिक न्याय सहितको समतामूलक समाजको निर्माण गर्ने ।

ग) यातायात, विद्युत, सिंचाइ लगायतका पूर्वाधार बिकास एवं निर्मित पूर्वाधारहरुको दिगो उपयोगका लागि नियमित मर्मत सम्भार एवं स्तरोन्नति गर्ने

घ) प्राकृतिक सम्पदाको दिगो उपयोग एवं वातावरणको संरक्षण सहित विपद सम्वेदनशीलता विकास गर्दै विपद जोखिम न्यूनीकरण गर्ने ।

ङ) सार्वजनिक सम्पत्तिहरुको दिगो संरक्षण र व्यवस्थापन गरी सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई पारदर्शि, जवाफदेही, नागरिकमैत्री र प्रभावकारी वनाउने ।

४.६ गाउँपालिका विकासको निर्देशक सिद्धान्त

क) सन्तुलित एवं योजनावद्ध विकास
ख) दिगो विकास
ग) समन्वय, सहकार्य र साझेदारी
घ) पारदर्शि, जवाफदेही र सुशासन प्रवर्द्धन
ङ) सामाजिक न्याय, समावेशीकरण एवं समतामूलक समाज
च) स्थानीय स्रोत परिचालन, व्यवसायिक उत्पादन र आर्थिक विकास
छ) वातावरणमैत्री, दिगो, सुरक्षित पूर्वाधार निर्माण
ज) पर्यावरण संरक्षण र सम्वर्द्धन

४.७ आवधिक योजना खाका

गाउँपालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण तथा सहभागितामूलक प्रकिया अवलम्वन गरी समष्टिगत तथा विषयक्षेत्रगत योजना तर्जुमा गरिएको छ । यस योजना खाकाबाट योजना, कार्यक्रम वा आयोजना वीच नतिजाहरुको तहगत अन्तर सम्वन्ध स्थापित गर्न, योजना प्रक्रियालाई नतिजामूलक वनाउन कारण र असरहरुको विश्लेषण गर्दै लगानी तथा क्रियाकलाप र उपलव्धी तह, असर तह हुँदै लक्ष्य वा प्रभाव तहसम्म पुग्न, नतिजाहरुको श्रृङ्खलावद्ध सम्वन्ध स्थापित गर्न देहायको एकीकृत तर्कवद्ध योजना खाका (लजिकल फ्रेमवर्क) तयार गरिएको छ । सञ्चालित क्रियाकलाप र उपलव्धीहरुको बिषयक्षेत्रगत नतिजा सूचकहरु मार्फत योजनाको प्रगति मापन र अनुगमन गरी निर्णय प्रक्रियालाई प्रमाणमा आधारित वनाउन एवं नतिजा प्रतिको जवाफदेहिता सुनिश्चित गर्न सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

आवधिक गाउँविकास योजना खाका

तालिका/ग्राफचित्र : १४
एकीकृत गाउँ विकास योजना खाका

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८० सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचना को श्रोत	पूर्वानुमान
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५		
प्रभाव : नागरीको जीनव स्तरमा सुधार भएको हुने	मानव विकास सूचकाङ्क	सूचकाङ्क	०.५६३	०.५६३	०.५६३	०.५६३	०.५६४	०.५६४	केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग	अन्तर सरकार समन्वय, सहकारी क्षेत्रसंग सहकार्य भएको हुने
	लैङ्गिक विकास सूचकाङ्क	सूचकाङ्क	०.९०१	०.९०१	०.९०१	०.९०१	०.९०२	०.९०२		
	वहुआयामिक गरिवी	प्रतिशत	२९.९	२९.९	२९.९	२९.९	२९.८	२९.८	पालिका पार्श्व चित्र	
	निरपेक्षित गरिवी	प्रतिशत	१८.२	१८.२	१८.२	१८.१	१८.१	१८.०		

तालिका/ग्राफचित्र : १४
एकीकृत गाउँ विकास योजना खाका

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८० सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचना को श्रोत	पूर्वानुमान
				२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५		
	प्रतिव्यक्ति वार्षिकआय	अ. डलर	८०३	१०००	१०००	११००	१२००	१२००		
	औषत आयु (जन्म हुँदाको)	वर्ष	६९.३	६९.३	६९.३	७०	७०	७१		
	साक्षरता दर	प्रतिशत	७४.४६	७४.४६	७५.०	७६.०	७८.०	८०.०		
	वेरोजगारी दर	प्रतिशत	११.२	११.०	१०.५	१०.५	१०.०	९.०		
असर - १ स्थानीय अर्थतन्त्रमा गतिशीलता ल्याई रोजगारी एवं आय आर्जनवाट आमनागरिकको आर्थिक स्थितिमा सुधार	खाद्यान्न उत्पादन वार्षिक वृद्धि दर (धान, मकै, गहुँको कूल)	मेट्रिक टन (हजारमा)	२५	२६	२७	२८	२८.५	२९	पालिकाको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	अन्तर सरकार र निजी एवं सहकारी क्षेत्रसंग सहकार्य भएको हुने
	पशुपंक्षीको वार्षिक विकी वृद्धिदर (दुध मासुको कूल)	प्रतिशत	०.५	०.५	१.०	१.२५	१.५	१.७५		
	पर्यटन व्यवसायवाट कूल रोजगारी प्रदान	संख्या (सयमा)	०	०.२५	०.५०	०.५०	०.७५	१.०		
	रोजगारीमा कृषि क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	६५	६५	६०	६०	५५	५०		
	रोजगारीमा गैरकृषि क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	३५	३५	४०	४०	४५	५०		
	वैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुवाट भएको कूल कर्जा प्रवाह (कूल निक्षेप संकलन रकमको)	प्रतिशत	६०	६०	६५	६५	७०	७५		
	उत्पादनमूलक क्षेत्रमा विप्रेषण आय लगानी	प्रतिशत	२०	२०	२५	२५	२८	३०		
असर- २ सामाजिक सेवा सुविधाहरुमा पहुँच अभिवृद्धि गर्दै समन्यायिक समाजको निर्माण	आधारभूत तहमा खूद भर्नादर (औषतमा) (२०७५/७६ अनुसार संघ ९२.३%)	प्रतिशत	८६	८८	९०	९२	९४	९५	पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन	अन्तर सरकार समन्वय भएको हुने
	३० मिनेटको दुरीमा नजिकको स्वास्थ्य सेवामा पहुँच भएका घरधुरी (२०७५/७६ अनुसार संघ ४९.३%)	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००		
	सुरक्षित खानेपानी सेवावाट लाभान्वित जनसंख्या २०७५/७६ अनुसार संघ ८९.०%,)	प्रतिशत	७५.१०	७८	८०	८५	९०	९५		

तालिका/ग्राफचित्र : १४ एकीकृत गाउँ विकास योजना खाका										
नतिजा को तह	**नतिजा सूचक**	**इकाई**	**आधार बर्ष २०७९/८० सम्म**	**लक्ष्य परिमाण**					**सूचना को श्रोत**	**पूर्वानुमान**
				२०८०/८१	**२०८१/८२**	**२०८२/८३**	**२०८३/८४**	**२०८४/८५**		
	परिवर्तित स्थानीय संरचना तथा कानुन अनुसार समावेशी समिति, संयन्त्र तथा सञ्जालमा महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अन्य पिछडिएको वर्गको प्रतिनिधित्व	प्रतिशत	३७.३८	४०	४०	४०	४०	४०		
	लोपोन्मुख भाषा	संख्या	४	४	४	४	४	४		
	उद्योग/व्यापार व्यवसाय/खेल क्षेत्रमा युवाहरुको आवद्धता	प्रतिशत	३०	३०	३५	४०	४५	५०		
असर - ३ पूर्वाधारहरु को विकास र विस्तार गरी आधारभूत सेवा सुविधाको पहुँचमा अभिवृद्धि गर्दै आम नागरिक हरुको जन जीवनमा सहजता	दिगो, सुरक्षित र नियमित सडक यातायात सेवावाट लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत	८०	८०	८२	८५	८८	९०	पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन	अन्तर सरकार समन्वय र सहकार्य भएको हुने
	आधारभूत भौतिक पूर्वाधारहरु पुगेका वस्तीहरु (खानेपानी, शिक्षा, स्वास्थ्य, विजुली,सञ्चार, सडक)	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००		
	वर्षभरी नियमित सिंचाइ भएको खेती योग्य भूमि (२०७५/७६ अनुसार संघ ३३%)	प्रतिशत	३०	३०	४०	४५	५०	५५		
	विद्युत सेवावाट लाभान्वित जनसंख्या (२०७५/७६ अनुसार संघ ८८%)	प्रतिशत	९७.६५	९८	९९	९९	९९	९९		
	इन्टरनेट सेवामा पहुँच प्राप्त जनसंख्या (२०७५/७६ अनुसार संघ ५५.४%)	प्रतिशत	७१.४	७५	८०	८५	९०	९५		
असर - ४ विपद जोखिम	संरक्षित तथा व्यवस्थित वन क्षेत्र	प्रतिशत	१०	१०	११	१२	१४	१५	पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन	अन्तर सरकार सहकार्य भएको हुने
	घर, कार्यालय, अस्पतालको नकुहिने,	प्रतिशत	०	०	५	८	१०	१५		

तालिका/ग्राफचित्र : १४ एकीकृत गाउँ विकास योजना खाका										
नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७९/८० सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचना को श्रोत	पूर्वानुमान
				२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३	२०८३ /८४	२०८४ /८५		
न्यूनीकरण तथा जैविक विविधता एवं प्राकृतिक सम्पदाहरु को संरक्षण, सम्वर्द्धन गर्दै दिगो उपयोग	नगल्ने, नसड्ने प्लाष्टिक जन्य फोहोरलाई सुरक्षित विसर्जन गर्नेको									
	भू-क्षय र बाढी संवेदनशील क्षेत्र	संख्या	५	५	४	३	२	१		
	विपद प्रतिरोधात्मक भौतिक संरचनाहरु	प्रतिशत	१०	१२	१५	१८	२०	२२		
असर - ५ संस्थागत क्षमता अभिवृद्धि गर्दै सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई प्रभाव कारी, पारदर्शि, र सुशासन को प्रत्याभूति	सरोकारवाला एवं सहभागितात्मक ढङ्गवाट निर्माण तथा कार्यान्वयन भएका ऐन, कानुनहरु	प्रतिशत	५	५	१०	१५	२०	२५	पालिकाको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	संस्था गत संरचना प्रभाव कारी भएको हुने
	पालिकाको वार्षिक आन्तरिक आय	रु. करोड	१.२९	१.५०	१.७५	२.०	२.५	३.०		
	सेवा प्रवाहवाट सन्तुष्ट अनुभूति गर्ने सेवाग्राही	प्रतिशत	८०	८०	८५	८८	९०	९५		
	नतिजामूलक अनुगमन मूल्याङ्कन भएका योजना	प्रतिशत	०	०	०	१	२	३		

परिच्छेद पाँच :
आर्थिक बिकास

५.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान, २०७२ ले खाद्य पदार्थको अभाववाट सुरक्षित हुने पक्षलाई नागरिकहरुको मौलिक हकको रुपमा ग्रहण गरेको छ र सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको सहभागिता र स्वतन्त्र विकासलाई नेपाली अर्थतन्त्रको मेरुदण्डको रुपमा लिइएको छ । देशको अर्थतन्त्रलाई प्रतिस्पर्धात्मक वनाउदै व्यापारिक स्वच्छता विस्तार गर्ने, राष्ट्रिय उद्योगधन्दा र साधन श्रोतको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने, नेपाली सीप र कच्चा पदार्थमा आधारित स्वदेशी लगानीलाई प्राथमिकता दिने र तुलनात्मक लाभका क्षेत्र पहिचान गरी उद्योग विकास विस्तार गर्ने पक्षलाई प्राथमिकतामा राखिएको छ । जग्गालाई चक्लावन्दी गरी भूमिको उत्पादन, उत्पादकत्व, उत्पादनशीलता र भू-उपयोग गर्ने, कृषिमा व्यवसायीकरण, औद्योगिकीकरण एवं विविधीकरण गर्ने, कृषि सामाग्री तथा कृषि उपजको उचित मूल्य र वजार पहुँच वृद्धि गर्ने, जलवायु तथा माटो अनुकूलको खाद्यान्न उत्पादनमा प्रोत्साहन गर्ने, खाद्यान्नको दिगो उत्पादन, आपूर्ति, सञ्चय, सुरक्षा, सुलभ तथा प्रभावकारी वितरण व्यवस्था मिलाउने पक्षलाई राष्ट्रिय नीतिमा समावेश गरिएको छ ।

१५ औ योजनाले उच्च र दिगो उत्पादन तथा उत्पादकत्व अभिवृद्धिलाई दीर्घकालीन लक्ष्यमा राखेको छ र राष्ट्रिय रणनीतिमा तीव्र दिगो तथा रोजगारमूलक आर्थिक वृद्धिलाई । राष्ट्रिय अर्थतन्त्रको रुपान्तरणको प्रमुख सम्वाहकहरुमा उत्पादन, उत्पादकत्व वृद्धि, प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धि र गुणस्तरीय पर्यटन सेवाको विकास विस्तारलाई लिइएको छ । खाद्य सुरक्षा, उन्नत पोषण प्राप्ती र दिगो कृषि प्रवर्द्धनलाई उच्च स्थानमा राख्दै दिगो आर्थिक वृद्धि गर्ने, दिगो उत्पादन प्रणाली सुनिश्चित गर्ने र पूर्ण तथा उत्पादनशील रोजगारी श्रृजना गर्ने पक्षलाई दिगो विकास लक्ष्यसंग जोडिएको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले कृषि तथा पशुपालन सम्वन्धी, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन र पशु स्वास्थ्य सम्वन्धी र सहकारी सम्वन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड निर्माण गर्ने, योजना तर्जुमा गर्ने, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन गर्ने अधिकार स्थानीय तहलाई दिइएको छ । कृषि तथा पशुपंक्षी वजार सूचना दिने, वजार तथा हाटवजारको पूर्वाधार निर्माण गर्ने, साना सिंचाइ निर्माण गर्ने, प्राविधिक सेवा तथा कृषि सामाग्री आपूर्ति गर्ने, कृषक क्षमता विकास गर्ने, पशुपंक्षीजन्य प्रकोप तथा महामारी नियन्त्रण गर्ने, पशु चिकित्सक, पशुनस्ल सुधार, पशु आहार, पशुपंक्षी वीमा तथा कर्जा सहजीकरण गर्ने, चरन क्षेत्रको विकास तथा व्यवस्थापन र उच्च मूल्ययुक्त कृषिजन्य वस्तुको प्रवर्द्धन, विकास एवं वजारीकरण गर्ने जिम्मेवारी पनि स्थानीय तहलाई दिइएको छ ।

यसै क्रममा सरावल गाउँपालिकावाट उपरोक्त पक्षको सुनिश्चितता गर्दै संघ तथा प्रदेश सरकारको कानुन, नीति, योजना र लक्ष्यलाई समेत मनन गरी समग्र आर्थिक बिकासको खाका तयार पारिएको छ । आर्थिक बिकासका लागि प्रमुख सम्भाव्य क्षेत्रको रुपमा रहेका कृषि, पशुपंक्षी, उद्योग व्यवसाय, पर्यटन जस्ता क्षेत्रहरुको बिद्यमान अवस्था, समस्या तथा चुनौतिहरुको विश्लेषण गरी आगामी ५ वर्षका लागि उद्देश्य निर्धारण, लक्ष्य परिमाण र सोको प्राप्तिका लागि अवलम्बन गर्नुपर्ने रणनीति तथा कार्यनीति निर्धारण र प्रमुख कार्यक्रमहरु समेत तर्जुमा भएको छ ।

५.२ वर्तमान अवस्था

आधुनिक तथा व्यवसायिक खेतीतर्फ सरावल गाउँपालिका उन्मुख भएको छ । कृषकहरुले कृषिका आधुनिक उपकरण एवं औजार तथा प्रविधिहरुको प्रयोगतर्फ आकर्षण वढेको पाइन्छ । पालिका क्षेत्रभित्र व्यवसायिक खेती, सामुहिक तथा करार खेतीको अभ्यास अझै कमि छ । कृषि क्षेत्रमा वित्तीय संस्थाहरुको लगानी वढ्दो क्रममा छ भने कृषि व्यवसायमा सहुलियत ऋण, एवं अनुदानहरुवाट लाभान्वित कृषकहरुको संख्या अझै न्यून छ । कृषि पूर्वाधारहरुको अपर्याप्तताका कारण कृषि उपजहरुको वजार प्रवर्द्धन हुन सकेको छैन । विक्रीका लागि वजार सम्म पुग्न कृषकहरुलाई लामो समय लाग्छ । दिगो कृषि सडक, सङ्कलन केन्द्र, कषि हाटवजार, चिस्यान तथा रष्टिक स्टोर, भण्डारण तथा गोदामघर जस्ता पूर्वाधारहरुको अपर्याप्त छन र कृषि वीमा र कृषि क्रेडिट कार्ड जस्ता सुविधाहरुवाट कृषकहरु लाभान्वित हुन सकिरहेका छैनन ।

पालिका क्षेत्रभित्र व्यवसायिक माछापालनको सम्भावना प्रवल छ र वजारको माग पनि क्रमिक रुपमा वढ्दो दरमा पाइन्छ । पशुपंक्षीतर्फ व्यवसायिक पशुपालनको अभ्यासमा कमि छ । तापनि ठूलो परिमाणमा दुध उत्पादन हुँदै आएको पाइन्छ । नस्ल सुधार, कृत्रिम प्रजनन, पशुपंक्षी वीमा, भुईघाँस उत्पादन जस्ता कार्यक्रमहरु पनि सञ्चालनमा छन । तापनि यिनीहरुवाट आशातित परिमाण हासिल हुन सकिरहेका छैनन । पशुचरण क्षेत्रको व्यवस्था गरिएको छ ।

पालिका क्षेत्रमा धार्मिक एवं प्राकृतिक पर्यटकिय स्थलहरु पर्याप्त छन् । आन्तरिक एवं वाह्य पर्यटकहरुको आगमन ठूलो संख्यामा हुँदै आएको छ । होमस्टेहरु सञ्चालनमा छन । तापनि पूर्वाधार र प्रचार प्रसारको कमि जस्ता विविध कारणहरुवाट पर्यटन क्षेत्रले आशातित परिणाम हासिल हुन सकिरहेको छैन ।

५.३ आर्थिक बिकास क्षेत्रको उद्देश्य

सरावल गाउँपालिकाको समष्टिगत लक्ष्य प्राप्तमा योगदान पुऱ्याउने सन्दर्भमा आर्थिक बिकासका लागि “कृषिमा व्यवसायीकरण, उद्योग व्यापार व्यवसाय र पर्यटनको विकास, विस्तार, प्रवर्द्धन एवं वित्तीय सेवामा सहज पहुँचवाट रोजगारीता श्रृजना र आय वृद्धिवाट आय नागरिकहरुको आर्थिक स्थितिमा सुधार ल्याउनु” मुख्य उद्देश्य निर्धारण भएको छ ।

५.४ प्रमुख रणनीति

क) रोजगारी एवं आयआर्जनका अवसरहरु सिर्जना गरी स्थानीय अर्थतन्त्रलाई गतिशील वनाउदै निरपेक्ष गरिवी न्यूनीकरण गर्ने

ख) कृषि क्षेत्रमा व्यवसायीकरण गर्दै उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि गर्ने ।

५.५ विषयगत उपक्षेत्रहरु

यस विषयगत क्षेत्र भित्र निम्न विषयगत उपक्षेत्रहरु समावेश गरिएका छन :

- कृषि विकास,
- पशुपंक्षी विकास,
- उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय,
- पर्यटन विकास,
- बैंक, वित्तीय संस्था र
- सहकारी तथा बैदेशिक रोजगारी ।

५.५.१ कृषि बिकास

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्रबारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भाव५ना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

तालिका/ग्राफचित्र : १५
कृषि विकास क्षेत्र : सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु

सम्भावना तथा अवसरहरु (Opportunities)	चुनौतिहरु (Challenges)
• भौगोलिक अवस्थिति, हावापानी एवं अनुकुल मौसमका कारण कृषिखेतीका लागि उपयुक्त • पूर्व पश्चिम र हुलाकी राजमार्गका लगायत यातायात सञ्जालका कारण कृषि उपजहरुलाई देशका विभिन्न शहर वजारहरुमा ढुवानी गर्न सहज • व्यवसायिक खेती र कृषिका उन्नत प्रविधि, उपकरणहरुको प्रयोगमा कृषकहरुको आकर्षण वढ्दो • कृषि सहकारी, व्यवसायिक फर्म, समुहहरु दर्ता भई अगुवा कृषकहरु कियाशील	• परम्परागत, जीविकोपार्जन तथा निर्वाहमूखी कृषि प्रणालीलाई आधुनिक एवं व्यवसायिक प्रणालीमा रुपान्तरण गर्नु • युवाहरु कृषि पेशा प्रति आकर्षण वढाउनु • कृषि सामुहिक, चक्लावन्दी तथा करारखेती कार्यान्वयन गर्नु • वन्यजन्तुवाट हुँदै आएको वालीनाली क्षति कम गर्नु • कृषि उपजहरु जलवायु अनुकुलन वनाउनु, जलवायु परिवर्तन वाट भएको क्षति न्यून गर्नु • कृषि उपजहरुको प्राकृतिक हानी नोक्सानीको मूल्यांकन गरी राहतको व्यवस्था गर्नु

तालिका/ग्राफचित्र : १५
कृषि विकास क्षेत्र : सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु

सवल पक्ष (Strenghts)	कमजोर पक्ष (Weakness)
➧ नगदेवाली, माछापालन, फलफुल एवं तरकारीहरुको व्यवसायिक खेतीमा प्रोत्साहन र सहयोग उपलब्ध हुँदै आएको ➧ कृषिको अर्गानिक खेतीमा सहयोग र प्रोत्साहन उपलब्ध ➧ कृषि उपकरण तथा यान्त्रिकीकरणको प्रयोग वढ्दो ➧ व्यवसायिक वेमौसमी तरकारी खेती अभ्यास ➧ कृषक प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालनमा ➧ व्यवसायिक नर्सरी सञ्चालनमा ➧ कृषकहरुको क्षमता अभिवृद्धि तालिमहरु सञ्चालन ➧ कृषि हाटवजार तथा सङ्कलन केन्द्र सञ्चालनमा ➧ कृषि प्राविधिक सेवाहरु उपलब्ध हुँदै आएको	➧ कृषि उपजहरुको वजार व्यवस्था तथा प्रवर्द्धनमा कमि ➧ कृषि उपजहरुको भण्डारण, शीतभण्डार, स्टोरेज, प्रशोधन केन्द्र, जस्ता कृषि पूर्वाधारको व्यवस्था नहुनु ➧ वीउविजन, मल, किटनाशक औषधी समयमै उपलब्ध नहुनु र प्राङ्गारिक कृषि प्रवर्द्धन नभएको ➧ रैथानेवालीहरुको अनुसन्धानमा कमि र कृषि उपजहरुको प्रशोधन घरेलु विधिमा सुधार नहुनु ➧ कृषि अनुदान, कृषि वीमा, सहुलियत दरका ऋणमा असहजता ➧ कृषि समर्थन मूल्य, खाद्यान्न बैंक, सामुदायिक कृषि प्रसार सेवा केन्द्रको व्यवस्था नहुनु ➧ नियमित सिंचाइका लागि सिंचाइ पूर्वाधारहरुको (कुलो, लिफ्ट) अपर्याप्तता र कृषि भूमि वाँझो हुँदै

ख) सोच

दिगो कृषिको आधार : व्यवसायिक, प्रतिस्पर्धी र आत्मनिर्भरता

ग) उद्देश्य

- कृषिलाई आधुनिकीकरण, यान्त्रिकीकरण, व्यवसायीकरण गर्नु
- कृषि तथा कृषिजन्य उद्योग व्यवसायहरुको प्रवर्द्धन एवं वजारीकरण गर्नु
- कृषि उपजको उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि गर्दै खाद्यमा आत्मनिर्भर हुनु

घ) रणनीतिहरु

१. कृषिको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्ने
२. कृषक, कृषि व्यवसायी, प्राविधिक लगायत कृषि सेवामा आवद्ध पक्ष तथा संस्थाहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने
३. कृषि उपजहरुको व्यवसायीकरण तथा वजार विस्तार एवं कृषिजन्य उद्योग व्यवसायहरुको प्रवर्द्धन गर्ने
४. कृषि पूर्वाधारहरु निर्माण गर्न निजी क्षेत्र तथा सहकारी संस्थासंग सहकार्य गर्ने
५. समावेशी कृषि विकासमा महिला, दलित, अति विपन्न वर्गको आवद्धतामा वृद्धि ल्याउने
६. कृषि नीति तर्जुमा तथा योजना निर्माण, कार्यान्वयन अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने
७. कृषिमा लगानी वृद्धि गर्न निजी क्षेत्र तथा सहकारी संस्थाहरुसंग समन्वय गर्ने
८. कृषि विकाससंग सम्वन्धित अनुसन्धान केन्द्र, शैक्षिक संस्था एवं सरोकारवालाहरुसंग समन्वय गर्ने

ङ) कार्यनीतिहरु

रणनीति १ को कृषिको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि अन्तर्गत कार्यनीतिहरु

१.१. पालिकाका अगुवा कृषकहरुको लगत तथा डाटावेस तयार गरिनेछ । कृषि उत्पादन वृद्धि सम्वन्धी कृषकहरु वीच अनुभव, ज्ञान तथा शिक्षा आदनप्रदान गर्ने वातावरण सिर्जना गरिनेछ ।

१.२. कृषि समूहमा आवद्ध कृषकहरुलाई प्राविधिक कर्मचारीहरु एवं अगुवा कृषकहरुबाट घुम्ती तालिम सञ्चालन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

१.३. रसायनिक मल र विषादीको प्रयोगलाई दुरुत्साहित गरी प्राङ्गरिक मल, गड्यौले मल, विषादी तथा जैविक बिषादीको उत्पादन तथा प्रयोगलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

१.४. कृषकहरुबाट उत्पादित हरियो तरकारीको बजारीकरणका लागि तोकिएको समर्थन मूल्यमा उत्पादन स्थलबाटै खरिद गरी मुख्य मुख्य बजार क्षेत्रहरुमा काउन्टर खोली बिक्री गर्न सहकारी संस्थालाई प्रोत्साहित गरिनेछ । छनौट भएका सहकारी संस्थाहरुको व्यवस्थापनका लागि निश्चित दरमा अनुदानको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

१.५. तरकारी, मकै, आलुको पकेट क्षेत्र विस्तार गरिनेछ । यसका लागि आवश्यक प्राविधिक सहयोग एवं कृषि अनुदानको व्यवस्था मिलाइने छ ।

१.६. वेरोजगार युवाहरु (वैदेशिक रोजगारीवाट फर्किएका समेत) लाई करार खेती, चाक्लाबन्दी वा सामुदायिक खेतीका लागि प्रोत्साहित गरिनेछ । यसका लागि पालिकामा युवा स्वरोजगार घुम्ती कोषको स्थापना गरिनेछ ।

१.७. चक्लाबन्दी खेती विधि, नयाँ नयाँ प्रविधिहरुको प्रदर्शनी, भूमि तथा श्रम बैंकको व्यवस्थापन, कृषि, पशुपंक्षी एवं कृषि पर्यटन आदिका वारेमा जानकारी गराउन र सीप तथा प्राविधिक सेवाको विस्तार गर्न सामुदायिक कृषि प्रसार सेवा सञ्चालनमा ल्याइने छ ।

१.८. फलफुल, कागती, बेसार, खुर्सानी, लसुन, प्याज जस्ता उपजहरुका लागि सम्भाव्यता अध्ययनको आधारमा क्षेत्र निर्धारण गरिनेछ र त्यस्ता क्षेत्रहरुमा व्यवसायिक खेतीका लागि कृषकहरुलाई उन्नत जातका वीउवेर्ना उपलब्ध गराउदै प्राविधिक सेवा प्रदान गरिनेछ ।

१.९. माटो परीक्षणको दायरा विस्तार गरिने छ । यसका लागि आवश्यक उपकरण एवं जनशक्तिको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

१.१०. व्यवसायिक रुपमा मौरीपालन, च्याउ खेती गर्न कृषकहरुलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

१.११. स्थानीय वीउविजन, वेर्नाहरुको संरक्षण गर्दै गुणस्तरीय एवं उच्च मूल्यका नगदे वालीहरुको व्यवसायिक खेतीलाई जोड दिदै तिनीहरुको उत्पादन र उत्पादकत्वमा अभिवृद्धि ल्याइनेछ ।

१.१२. वसाइसराइ, वैदेशिक रोजगारीमा युवाहरुको आर्कषण तथा कृषि मजदुरहरुको अभाव जस्ता विविध पक्षहरुवाट जमिन वाँझो हुने र खण्डीकरण गरिने अभ्यासलाई निरुत्साहित गरिनेछ र सामुहिक खेती, साझेदारी एवं सहकारी तथा करार खेती प्रणालीलाई स्थापित गर्न नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्था गरिनेछ ।

१.१३. विद्यमान सिंचाइ प्रणालीलाई मर्मत सम्भार एवं स्तरोन्नति गरी खेतीयोग्य क्षेत्रमा नियमित रुपमा सिंचाइ सेवा उपलब्ध गराइने छ । सिंचित क्षेत्र विस्तारका लागि आधुनिक सिंचाइ विधि अवलम्वन गरिनेछ ।

१.१४. कृषि बालीमा लाग्ने रोग, कीटाणुवाट हुने क्षतिलाई समयमै नियन्त्रण गर्न प्राविधिक सेवा सहयोगलाई प्रभावकारी बनाइनेछ र क्षति न्यूनीकरण गर्न कृषि वीमा गर्न कृषकहरुलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

१.१५. कृषि खेतीका आधुनिक प्रविधि, यन्त्र-उपरणहरुको प्रयोग गर्न कृषकहरुलाई प्रोत्साहित गरिनेछ र कृषि यन्त्र खरिदका लागि आवश्यक अनुदानको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

१.१६. जलवायु परिवर्तनलाई कृषिमा अनुकूलन गर्दै कृषि जैविक विविधताको संरक्षण र प्रविधि उपयोग गर्न कृषकलाई प्रोत्साहीत गरिनेछ ।

१.१७. सिंचाइ सेवामा न्यून पहुँच वा अभाव भएका क्षेत्रमा आकाशे पानी सङ्कलन गर्न प्लाष्टीक पोखरी व्यवस्था मिलाइनेछ ।

रणनीति २ को कृषक, कृषि व्यवसायी, प्राविधिक लगायत कृषि सेवामा आवद्ध पक्ष तथा संस्थाहरुको क्षमता अभिवृद्धि अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१. कृषक, तथा सरोकारवालाहरुको सीप, क्षमता अभिबृद्धि एवं व्यवसायिकता बिकासमा सहजीकरण गरिनेछ ।

२.२. कृषक वर्गीकरणका आधारमा किसान परिचयपत्र वितरण गरिनेछ र सोही अनुसार सेवा सुविधा तथा अनुदानको व्यवस्था मिलाइनेछ । उत्कृष्ट कृषकलाई पुरस्कृत गर्दै कृषि पेशालाई सम्मानित वनाइनेछ ।

२.३. वेरोजगार युवाहरुमा सीप बिकास तालिमहरु प्रदान गरी कृषि मजदुर तथा जनशक्तिका अभावलाई न्यूनीकरण गर्दै स्थानीय स्तरमा युवाहरुको रोजगारीका लागि सहजीकरण गरिनेछ ।

२.४. कृषि जनशक्ति बिकास तथा युवाहरुलाई कृषि पेशामा आवद्ध गर्न सिटिइभिटिवाट मान्यता प्राप्त कृषि प्राविधिक शिक्षालय सञ्चालन गर्न निजी क्षेत्रसंग सहकार्य गरिनेछ ।

२.५. कृषकद्वारा कृषकमा सीप अभिवृद्धि कार्यक्रम सञ्चालनका लागि प्रत्येक कृषक समूहमा महिला र पुरुष कृषक अगुवाको विकास गरी संस्थागत प्रसारको व्यवस्था गरिनेछ ।

२.६. जलवायु परिवर्तन अनुकुलन सम्बन्धी अभिमुखीकरण गरी सोवाट हुन सक्ने क्षति, नोक्सानी न्यूनीकरण गर्न कृषकको क्षमता अभिवृद्धिका साथै राष्ट्रिय स्तरमा तयार गरिएको कार्ययोजनालाई स्थानीयकरण गराइने छ ।

२.७. सहकारी खेतीलाई प्राथमिकता दिई मूल्य श्रृङ्खला पद्धति अनुसार उत्पादन देखि बजारीकरण सम्मका कार्यहरु एकीकृत रुपमा सञ्चालन गरिने छ ।

२.८. प्रत्येक वडामा एक कृषि प्राविधिकको व्यवस्था मिलाइने छ ।

२.९. पालिका स्तरीय कृषि विकास समिति निर्माण गरी क्रियाशील वनाइनेछ ।

२.१०. एक वस्ती एक उत्पादन अवधारणालाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
२.११. खाद्यान्न संरक्षण बैक सञ्चालन गरिनेछ ।
२.१२. कृषि बिकास रणनीति २०१५-२०३५ अन्तर्गत स्थानीय कृषि तथा पर्यटन बिकास रणनीतिहरुमा आधारित रही पालिकाको वडाहरुमा सामुदायिक कृषि प्रसार सेवा केन्द्रहरुको स्थापना तथा सञ्चालन गरिनेछ ।

रणनीति ३ को कृषि उपजहरुको व्यवसायीकरण तथा वजार प्रवर्द्धन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

३.१. व्यवसायिक सम्भावना भएका खाद्यान्न तरकारी, खाद्यान्न, फलफुल लगायतका बालीको व्यवसायिक उत्पादनका लागि सम्भाव्यताका आधारमा थप क्षेत्रहरुमा पकेट, ब्लक, कृषि जोन घोषणा गरिनेछ र त्यस्ता क्षेत्रहरुमा एकीकृत रुपमा पूर्वाधारको बिकास गरिनेछ ।
३.२. कृषिमा यान्त्रिकीकरण, आधुनिकीकरण र वजारीकरणका लागि अनुदान, प्रोत्साहनको व्यवस्था मिलाइनेछ ।
३.३. कृषि सहकारी संस्था तथा निजी क्षेत्रको भूमिकालाई प्रभावकारी बनाउदै कृषि वजार प्रवर्द्धन गर्न कृषक र वाह्य वजार क्षेत्रसंग अन्तरसम्बनध (Forward and Backward Linkage) बिकास गरिनेछ ।
३.४. मूल्य श्रृङ्खला (Value chain) र वृहत उत्पादन (Mass production) को अवधारणालाई अवलम्बन गरिने छ । यसका लागि नीतिगत एवं कानुनी व्यवस्था मिलाइनेछ ।
३.५. कृषि उपजहरुको व्यवसायिक उत्पादनका लागि दिगो सिंचाइ सुविधाका पूर्वाधारको पहुँच बढाइनेछ ।
३.६. खेतियोग्य जग्गालाई बाँझो राख्ने प्रवृतिलाई निरुत्साहित गरिने छ ।
३.७. कृषि वजार प्रवर्द्धनका लागि वडाहरुमा कृषि उपज सङ्कलन केन्द्र स्थापना गरिनेछ ।
३.८. पालिकाको मुख्य मुख्य स्थानलाई (केन्द्र स्थान सिद्धान्तको अवधारणा) वजार क्षेत्रको रुपमा बिकास गर्दै त्यस्ता क्षेत्रहरुमा हाटवजारको व्यवस्था गरी राष्ट्रिय एवं प्रदेश स्तरीय विक्रेताहरुलाई कृषि उपजहरु विक्री वितरण गर्ने अवस्था श्रृजना गरिनेछ ।
३.९. अर्गानिक एवं निर्यातको सम्भावना भएका कृषि उत्पादनहरुको व्यवसायिक खेतीका लागि प्रोत्साहित गर्दै अनुदानको व्यवस्था गरिनेछ ।
३.१०. कृषि उपजहरुको आन्तरिक एवं वाह्य वजार क्षेत्रको स्थिति तथा अवस्था वारेमा जानकारी गराउन विद्युतीय उपकरण तथा सूचना प्रविधिको प्रयोगलाई प्रभावकारी वनाइनेछ ।
३.११. कृषि तथा कृषिजन्य उपजहरुको व्यवसायीकरणका लागि सहकारीलाई प्रवर्द्धन, कृषि सामाग्रीको विक्री, उपजको खरिददारी गर्दै विचौलियाको न्यूनीकरण गरिनुका साथै संस्थागत सङ्कलन र ढुवानीका लागि सहकारीको क्षमता अभिवृद्धि गरी क्रियाशील वनाइने छ ।
३.१२. प्रतिस्पर्धात्मक लाभ तथा तुलनात्मक लाभ भएका कृषि तथा कृषिजन्य उपजहरुको व्यवसायिक उत्पादन गर्न प्रोत्साहित गर्दै त्यस्ता उपजहरुको वजारीकरण तथा वजार प्रवर्द्धनका उद्यमी व्यवसायीहरुसंग सहकार्य गरिने छ ।
३.१३. कृषि उपजहरुको वजार प्रवर्द्धन गर्दै वजार संरक्षणका लागि उपयुक्त उपजहरुको ब्राण्डिङ गरिनेछ । अध्ययनका आधारमा सामुहिक व्यापार चिन्ह, भौगोलिक सङ्केत लिने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

रणनीति ४ को कृषि पूर्वाधार निर्माण निजी क्षेत्र तथा सहकारी संस्थासंग सहकार्य अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

४.१. कृषि उपजहरुको ढुवानीका लागि आवश्यकताका आधारमा वातावरणमैत्री कृषि सडकहरु निर्माण गरिनेछ ।
४.२. उपयुक्त स्थानमा कृषि उत्पादनको विविधीकरण तथा मूल्य अभिवृद्धिका लागि गोदामघर, प्रशोधन केन्द्र, शीत भण्डारण सहितको सुविधा उपलब्ध हुने एकिकृत कृषि बजार केन्द्र स्थापना गरिनेछ । यसका लागि निजी क्षेत्र तथा सहकारी संस्थाहरुसंग सहकार्य गरिनेछ ।
४.३. कृषि उपजहरुको वजार प्रवर्द्धनका लागि कृषि हाटवजार तथा विक्री कक्षहरु सञ्चालनमा ल्याइनेछ । यसका लागि कृषि सहकारी संस्थाहरुसंग सहकार्य गरिनेछ ।
४.४. कृषि एम्वुलेन्स मार्फत कृषि उत्पादन सामग्रीहरु र कृषि उपजहरुको वितरणमा सहजता ल्याइनेछ ।
४.५. विद्यमान दुध सङ्कलन केन्द्र र दुध चिस्यान केन्द्रको स्तरोन्नति गरिने छ र आवश्यकता अनुसार दुध सङ्कलन केन्द्रहरु एवं दुध चिस्यान केन्द्र निर्माण गरिनेछ । यसका लागि निजी क्षेत्र तथा सहकारी संस्थाहरुसंग सहकार्य गरिनेछ ।

रणनीति ५ को समावेशी कृषि विकासमा महिला, दलित एवं अति विपन्न वर्गको आवद्धता अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

५.१. महिला, दलित, अति विपन्नहरुलाई व्यवसायिक खेतीका लागि प्रोत्साहित गर्दै उद्यमशीलता बिकास गरिने छ र निःशुल्क कृषि वीमा, कृषिमल, वीउविजन, सहुलियत दरमा कृषि ऋणको व्यवस्था गरिनेछ ।

५.२. महिला, दलित, अति विपन्नहरुवाट सामुहिक रुपमा गरिने व्यवसायिक खेतीलाई यान्त्रिकीकरण गर्न कृषिका आधुनिक प्रविधिहरु तथा कर्जा सामुहिक जमानीमा उपलव्ध गराइनेछ ।

५.३. अति विपन्न वर्गवाट गरिने व्यवसायिक कृषि खेतीका लागि आवश्यकताका आधारमा वीउ पूँजीको व्यवस्था गरिनेछ ।

५.४. भूमिहीन तथा सीमान्तकृत कृषकका लागि जग्गा कवुलियत पट्टामा (लिज) लिने नीति अवलम्वन गरिने छ ।

रणनीति ६ को कृषि नीति तर्जुमा, योजना निर्माण, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

६.१. कृषि बिकास तथा उत्पादन व्यवस्थापन सम्बन्धी दीर्घकालीन नीति, कानुन र मापदण्ड तयार पारी कार्यान्वयनमा प्रभावकारीता ल्याइनेछ ।

६.२. व्यवसायिक कृषि बिकासका लागि दीर्घकालीन गुरुयोजना बनाइनेछ ।

६.३. कृषि आयोजना तथा कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयन, नियमित अवलोकन गरिनेछ । कार्यक्रमहरुको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि आवश्यकताका आधारमा तेश्रो पक्षसंग सहकार्य गरिनेछ ।

रणनीति ७ को कृषिमा लगानी वृद्धि गर्न निजी क्षेत्र तथा सहकारी संस्थाहरुसंग समन्वय अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

७.१. आवश्यकताका आधारमा कृषि पूर्वाधारहरु कृषिमल उत्पादन, सिंचाइ, हाटवजार निर्माण, गोदाम, शीतभण्डार, चिस्यान केन्द्र, कृषि प्रशोधन निर्माण गरिनेछ । यसका लागि निजी क्षेत्र तथा सहकारी संस्थाहरुसंग सहकार्य गरिनेछ । सहकार्यको तरीका BOT (निर्माण तथा हस्तान्तरण) वा BOOT (निर्माण, सञ्चालन, हस्तान्तरण) हुनेछ ।

७.२. कृषि उपजहरुको वृहत उत्पादन तथा व्यवसायिक खेती (Commercial production) का लागि आवश्यक भूमि करार तथा लिजमा उपलव्ध गराइनेछ ।

रणनीति ८ को कृषि विकाससंग सम्वन्धित अनुसन्धान केन्द्र, शैक्षिक संस्था एवं सरोकारवालाहरुसंग समन्वय अन्तर्गतको कार्यनीतिहरु

८.१. कृषि क्षेत्रको व्यवसायिक विकासका लागि सम्वन्धित अनुसन्धान केन्द्र, शैक्षिक संस्था एवं सरोकारवालाहरुसंग समन्वय गरी अध्ययन अनुसन्धान गरिनेछ ।

च) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : १६
१.१ कृषि विकास

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
असर	खाद्यान्न उत्पादन वार्षिक वृद्धि दर (धान, मकै, गहुँको कूल)	मेट्रिक टन (हजारमा)	२५	२६	२७	२८	२८.५	२९	पालिकाको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	अन्तर सरकार र निजी एवं सहकारी क्षेत्रसंग सहकार्य भएको हुने
	रोजगारीमा कृषि क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	६५	६५	६०	६०	५५	५०		
प्रतिफल हरु	आफ्नो उत्पादन तथा आयले वर्षभरी खान पुग्ने परिवार	प्रतिशत	७०	७२	७४	७&	७९	८१	पालिका को वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	कृषकहरु व्यवसायिक खेती तथा पशुपंक्षी पालन
	वार्षिक खाद्यान्न उत्पादन	मे.टन हजार	२५	२६	२७	२८	२८.५	२९		
	वार्षिक वचत खाद्यान्न विकी	मे.टन हजार	१३.५	१३.८	१३.९	१४.०	१४.१	१४.२		

तालिका/ग्राफचित्र : १६
१.१ कृषि विकास

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण २०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
	प्रतिव्यक्ति वार्षिक खाद्यान्न उत्पादन	केजी	५००	५१०	५२०	५३०	५४०	५५०		प्रति प्रोत्साहित भएको हुने कृषकहरुलाई प्राविधिक सहयोग तथा सुविधाहरु नियमित उपलब्ध भएको हुने निजी क्षेत्र लगानी वृद्धिमा आकर्षित भएको हुने जलवायु परिवर्तन को न्यून असर
	उच्च स्तरको नगदे र वेमौसमीवालीको वार्षिक उत्पादन	मे.टन	९००	९२०	९३०	९४०	९४५	९५०		
	व्यवसायिक कृषि नर्सरी	संख्या	२	३	४	५	६	७		
	तरकारी वार्षिक उत्पादन	मे.टन	७२०	७५०	७७०	७८०	७९०	८००		
	फलफुल वार्षिक उत्पादन	मे.टन	१२०	१३०	१४०	१५०	१६०	१७०		
	आलुको वार्षिक उत्पादन	मे.टन	१८००	१८१०	१८२०	१८३०	१८४०	१८५०		
	मसलाजन्य उत्पादन (अदुवा, लसुन वेसार)	मे.टन	५०	५१	५२	५३	५४	५५		
	उन्नत विउ, जैविक मल र विषादी प्रयोग गर्ने, आधुनिक कृषि प्रविधि प्रयोग गर्ने कृषक	प्रतिशत	४०	४५	५०	५५	६०	७०		
	आधुनिक कृषि औजार हरु प्रयोग गर्ने कृषक	संख्या	२५	३०	३५	४०	४५	५०		
	व्यवसायिक एवं आधुनिक तरिकाको खेतीले ओगटेको भूभाग	हेक्टर	१२०	१३०	१५०	१७०	१९०	२१०		
	गैरकृषि पेशा (उद्यम, व्यापार र जागिर) मा निर्भर जनसंख्या	प्रतिशत	३५	३४	३३	३२	३०	२९		
	कृषि व्यवसायमा सहुलियत ऋण, कृषि सामानमा अुदान तथा यान्त्रिकीकरणमा पूँजीगत अनुदानवाट लाभान्वित कृषक	संख्या	४००	४५०	५००	५५०	६००	६५०		
	सुचारु सामुदायिक खेती तथा करार खेतीले ओगटेको भूमि	हेक्टर	५००	५१०	५२०	५३०	५४०	५५०		
	विभिन्न क्षेत्रमा तालिम प्राप्त कृषक	संख्या	१०३५	१५००	१८००	२१००	२४००	२७००		

तालिका/ग्राफचित्र : १६
१.१ कृषि विकास

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
	स्थानीय व्यवसायिक कृषि फार्म	संख्या	२५	३०	३५	४०	४५	५०		
	व्यवसायिक कृषिवाट प्रदान भएको प्रत्यक्ष रोजगारीता	संख्या	२५०	३००	३५०	४००	४५०	५००		
	प्रधानमन्त्री तथा कृषि आधुनिकीकरण परियोजना वाट लाभान्वित किसान	संख्या	३००	३५०	४००	४५०	५००	५५०		
	सञ्चालनमा रहेको कृषि वजार, हाटवजार तथा कृषि थोकवजार	संख्या	४	५	६	७	८	९		
	सञ्चालनमा रहेको कृषि पकेट, व्लक, जोन तथा सुपरजोन	संख्या	४	५	६	७	८	९		
	कृषि उपजहरु विकीका लागि नजिकको वजार क्षेत्रमा पुग्न लाग्ने समयावधि	घण्टा	१	०.४५	०.३०	०.२०	०.१५	०.१५		
	तरकारी, फलफुल, आलु एवं मसलाजन्य को वार्षिक विकी	रु.लाख	१२०	१३०	१४०	१५०	१६०	१७०		
	वेमौसमी तरकारी तथा उच्च नगदेवाली को विकी	रु.लाख	२	२१	२२	२३	२४	२५		
	कोण्ड स्टोरेज तथा रष्टिक स्टोर क्षमता	मे.टन	०	०	०	०	०	१		
	कृषि उपज सङ्कलन केन्द्र, बजार प्रवर्द्धन केन्द्र, तथा सामुदायिक कृषि प्रसार सेवा केन्द्र	संख्या	१	१	२	२	२	३		
	कृषि वीमा सेवावाट लाभान्वित कृषक	संख्या	०	१०	२०	५०	१००	२००		
	कृषि पेशामा संलग्न जनसंख्या	प्रतिशत	६५	६५.५	६६	६७	६८	७१		
	व्यवसायिक कृषि उत्पादनमा संलग्न कृषक	संख्या	२५०	२६०	२८०	३००	३२०	४००		
	अगुवा वा व्यवसायिक कृषक	संख्या	२००	२१०	२२०	२३०	२४०	२५०		
	सकिय व्यवसायिक	संख्या	३५	४५	५५	६५	७५	८५		

तालिका/ग्राफचित्र : १६
१.१ कृषि विकास

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
	कृषक समूह									
	कृषि सहकारी संस्था	संख्या	५	६	७	९	११	१५		
	कृषि सहकारीमा आवद्ध कृषक	संख्या हजार	५	५.५	५.६	५.८	५.९	६		
	क्रियाशील ग्रामीण कृषि कार्यकर्ता	संख्या	२	३	४	५	६	७		

मुख्य कार्यक्रम तथा कियाकलापहरु	वजेट रु.
१. कृषिको व्यवसायीकरण, वजारीकरण कार्यक्रम एवं ब्राण्डिङ २. कृषि यन्त्रशाला, प्रविधि विकास तथा हस्तान्तरण, व्यवसायिक प्रशिक्षण तथा सेवा केन्द्र स्थापना ३. कृषक र सेवा प्रदायक संस्थाहरुको क्षमता बिकास र सशक्तीकरण ४. कृषि सडक तथा कृषि भौतिक पूर्वाधारहरुको बिकास ५. पकेट तथा जोन क्षेत्र विकास कार्यक्रम ६. कृषि कुलो तथा वाँध निर्माण, थोपा सिंचाइ, डिप वोरिङ, लिफ्टिङ्ग, पोखरी, आकासे पानी सङ्कलन ७. कृषि उपजको उत्पादन, सङ्कलन, प्रशोधन, गोदाम तथा शीतभण्डार, विक्री कक्ष तथा थोकवजार ८. कृषि हाटवजार केन्द्र निर्माण र सञ्चालन ९. कृषि व्यवसाय प्रोत्साहन कार्यक्रम १०. भूमि वैंक प्रर्वद्धन कार्यक्रम ११. महिला दलित तथा अति विपन्न वर्गलाई कृषि व्यवसाय स्थापना र सञ्चालन सहयोग १२. भूउपयोग (चक्लावन्दी) नीति, कार्यकम, अभिमुखीकरण तथा कृषि बिकास गुरुयोजना बिकास १३. मूल्य श्रृङ्खला विकास कार्यक्रम १४. वेरोजगार युवा करार तथा सामुहिक खेती प्रवर्द्धन	**३४ करोड ९७ लाख ०१ हजार**

५.५.२ पशुपंक्षी बिकास

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्रबारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

तालिका/ग्राफचित्र : १७
पशुपंक्षीपालन : सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु

सम्भावना तथा अवसरहरु	चुनौतिहरु
➧ चरन क्षेत्र उपलव्ध ➧ पशु आहारका लागि डाले तथा भुई घाँस उत्पादन गर्न सकिने ➧ घरघरमा पशुपंक्षीहरु गाई, भैसी, वाख्रा, कुखुराहरु पालन हुँदै आएको र आय आर्जनका स्रोतमा स्थापित ➧ माछा, तरकारी, मासु र कुखुराको अण्डा वार्षिक उत्पादन वढ्दो र निकासी हुँदै ➧ स्थानीय वजार क्षेत्रमा पशु आहार तथा दाना आदिको उपलव्धतामा सहज	➧ जीविकोपार्जन, परम्परागत, निर्वाहमुखी पशुपालनलाई व्यवसायीकरण एवं आधुनिकीकरण गर्नु ➧ पशुपंक्षीजन्य रोग नियन्त्रण गर्नु ➧ उन्नत जातका पशुपंक्षी विकास तथा विस्तार गर्नु ➧ पशुपंक्षीहरुको व्यवसायिक पालनमा सहुलियत दरमा कर्जा सुविधा प्रदान गर्नु ➧ युवाहरुलाई पशुपंक्षीपालन प्रति आकर्षण वढाउनु
सवाल पक्ष	**कमजोर पक्ष**

तालिका/ग्राफचित्र : १७ पशुपंक्षीपालन : सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु	
सम्भावना तथा अवसरहरु	**चुनौतिहरु**
➧ नश्ल सुधार, कृत्रिम प्रजनन, प्राथमिक उपचार केन्द्रहरु क्रियाशील ➧ पशु, वाखा, भैसीपालन, कुखुरापालन जस्ता व्यवसायिक फर्महरु क्रियाशील रहेको ➧ पशुजन्य औषधी, उपचार, तथा खोपको व्यवस्था भएको ➧ पशु प्राविधिक तथा भेटेरीनरी सेवा उपलब्ध गराएको ➧ पशुपालन कृषकहरुलाई तालिम, परामर्श तथा प्राविधिक ज्ञानसीप प्रदान हुँदै आएको	➧ दुध प्रशोधन तथा विविधीकरणको व्यवस्था अभाव ➧ पशुपंक्षी पालनका पूर्वाधारहरु : संकलन केन्द्र, दुध चिस्यान केन्द्र, पशुपंक्षीवधशाला, पशुहाटवजारको अभाव ➧ सीमित पशुपंक्षी उपचार केन्द्र तथा प्राविधिक सेवा कमि ➧ भकारो एवं गोठ सुधार र पशुमुत्रको उपयोग हुन नसक्नु ➧ उन्नत जातका घाँस तथा आहाराको कमि ➧ पशुपंक्षीको वजार विस्तार तथा प्रवर्द्धन गर्नु

ख) सोच :

स्थानीय जनजीवन सुधारको मुख्य आधार : पशुपंक्षीपालन व्यवसाय मर्यादित र आधुनिकीकरण

ग) उद्देश्य

➧ पशुपंक्षीपालनलाई व्यवस्थित, विविधीकरण एवं व्यवसायीकरण गर्नु

➧ कृषकहरुको आयआर्जनको भरपर्दो श्रोतको रुपमा विकास गर्नु

घ) रणनीति

१. पशुपंक्षीपालनमा व्यवसायिकता बिकास गर्ने

२. पशुपंक्षीजन्य वस्तुको वजार प्रवर्द्धन गर्ने

३. पशुपंक्षीपालनमा महिला, दलित एवं अति विपन्न वर्गको आवद्धतामा वृद्धि गर्ने

४. पशुपंक्षी स्वास्थ्य तथा उपचार व्यवस्था विस्तार गर्ने

५. वातावरण तथा हावापानी अनुकुलमैत्री पशुपक्षी व्यवसायको प्रवर्द्धन गर्ने

६. पशुपंक्षी सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन गर्ने

ङ) कार्यनीतिहरु

रणनीति १ को पशुपंक्षीपालनमा व्यवसायिकता बिकास अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१.१ कृषक समुदाय, सहकारी संस्था एवं कृषकहरुमा प्रतिस्पर्धी क्षमता वृद्धि गदै पशुपंक्षीको उत्पादन र उत्पादकत्व वृद्धि गर्न प्राविधिक सेवा, वित्तीय सेवा लगायत अन्य सेवा उपलब्ध गराइनेछ।

१.२ तुलनात्मक लाभ भएका पशुजन्य उत्पादनहरुको व्यवसायिकपालनका लागि कृषकहरुको क्षमतामा अभिवृद्धि ल्याई आय आर्जनको श्रोतको रुपमा स्थापित गराइनेछ ।

१.३ स्थानीय प्रजातिहरुको संरक्षण गर्दै नश्ल सुधारको माध्यमवाट स्थानीय पशुहरुमा गुणात्मक सुधार ल्याई उत्पादन र उत्पादकत्वमा वृद्धि ल्याइनेछ।

१.४ व्यवसायिक कुखुरा, वङ्गुर र वाखापालनलाई प्रोत्साहित गरिनेछ।

१.५ पशु आहारका लागि गुणस्तरीय एवं पोषणयुक्त घाँसबाली रोपणमा व्यापकता ल्याइने छ र चरिचरनका लागि उपयुक्त स्थानहरु निर्धारण गरी कृषकहरुको सहभागितामा चरन क्षेत्रलाई व्यवस्थित गरिनेछ । चरन क्षेत्रको प्रभावकारी व्यवस्थापनका लागि निर्देशिका बनाई नियमन गरिनेछ। डालेघाँस, भुईघाँस जस्ता पशुजन्य आहार प्रवर्द्धन कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ।

१.६ पशु वीमालाई प्रभावकारी रुपमा परिचालनका लागि निजी क्षेत्रहरुसंग समन्वय गरिनेछ।

१.७ वेरोजगार युवा वर्गलाई पशुपंक्षी व्यवसायमा आवद्ध गर्न वित्तीय संस्थाहरुसंग सहकार्य गर्दै सहुलियत दरमा वित्तीय सेवा सुविधाको ब्यवस्था गरी प्रोत्साहित गरिनेछ।

१.८ पशुपंक्षीको आहाराका लागि घाँस, दाना,चापट, ढुटो, पराल, साइलेस एवं स्वच्छ पानीको व्यवस्था गरिनेछ।

१.९ आधुनिक प्रविधियुक्त गोठ तथा खोर निर्माण सञ्चालनमा ल्याइनेछ।

रणनीति २ को पशुपंक्षीजन्य वस्तुको वजार प्रवर्द्धन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१ पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको वजार प्रवर्द्धन एवं निकासी वृद्धि गर्न वस्तुमा विविधीकरणका लागि प्रोत्साहित गरिने छ । कृषकहरुलाई व्यवसायिक सीप बिकास तालिमहरु सञ्चालन गरी क्षमतामा अभिवृद्धि गरिने छ । वस्तुहरुको विविधीकरण गर्न आवश्यक पर्ने मेशिन उपकरणहरु ढुवानीमा अनुदान व्यवस्था गरिनेछ ।

२.२ पशुपंक्षीजन्य उत्पादनहरुको स्थानीय एवं वाह्य वजार प्रवर्द्धन गर्न सङ्कलन केन्द्र, प्रशोधन केन्द्र, चिस्यान केन्द्र, विक्री केन्द्र, पशु हाटवजार र मेला प्रदर्शनी स्थल व्यवस्था जस्ता पूर्वाधारहरु आवश्यकताका आधारमा उपयुक्त स्थानमा निर्माण गरिनेछ । यसका लागि निजी क्षेत्र तथा सहकारी संस्थाहरुसंग सहकार्य गरिनेछ ।

२.३ पशुपंक्षीजन्य उत्पादनको वजार प्रवर्द्धनका लागि नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्न पशु सहकारी संस्था एवं अगुवा कृषकहरुको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।

२.४ सूचना प्रविधिमा कृषकहरुको पहुँचमा सहजता ल्याई पशुपंक्षी वजार सूचना सम्बन्धी स्थानीय तथा वाह्य वजार वारे जानकारी नियमित रुपमा गराउने संयन्त्र बिकास गरिनेछ ।

२.५ मासु तथा दुग्घजन्य वस्तुहरुमा विविधीकरण, पशुपंक्षीका छाला प्रशोधन तथा छालाजन्य वस्तु उत्पादन, ऊन प्रशोधन जस्ता उद्योग व्यवसायको प्रवर्द्धनका लागि आवश्यक सीप तथा उद्यमशिलता विकास र एक निश्चित समयावधि सम्म विविध सेवाहरु, सुविधा तथा सहुलियतहरु उपलब्ध गरिनेछ ।

रणनीति ३ को पशुपंक्षीपालनमा महिला, दलित एवं अति विपन्न वर्गको आवद्धता अन्तर्गतको कार्यनीतिहरु

३.१ आवश्यक पूँजीको अभावमा पशुपंक्षी पालनलाई व्यवसायिक रुपमा अगाडि वढाउन नसक्ने महिला, दलित, तथा अति विपन्न वर्गलाई आवश्यकताका आधारमा वीउ पूँजी अनुदान उपलब्ध गराउदै पशुपंक्षी पालनलाई आय आर्जनको एक मुख्य श्रोतको रुपमा स्थापित गर्न सहयोग गरिनेछ ।

३.२ पशुपंक्षीजन्य व्यवसायमा आर्थिक र भौगोलिक रुपमा पछि परेका महिला, युवा तथा विभिन्न कारणले जोखिममा रहेका लक्षित वर्गको स्वरोजगार तथा आयआर्जनको दिगो श्रोतको रुपमा विकास गरिनेछ ।

३.३ न्यून लागत तथा तुलनात्मक रुपमा वढी लाभ आर्जन गर्न सकिने पशुपंक्षीजन्य वस्तुहरुको व्यवसायिक पालनमा प्रोत्साहित गर्दै आवश्यक सहयोग उपलब्ध गराइनेछ ।

३.४ सहकारी संस्था तथा सामुहिक रुपमा पशुपंक्षीजन्य वस्तुको व्यवसायिक पालन गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ । यसरी सामुहिक रुपमा गरिने पशुपंक्षी पालन व्यवसायका लागि नीतिगत तथा कानुनी व्यवस्था गरिनेछ ।

३.५ महिला, दलित, तथा अति विपन्न वर्ग आर्थिक तथा सामाजिक अवस्थामा सुधारका लागि सहकारी तथा निजीक्षेत्रसंग समन्वय गरी उत्पादित वस्तुहरुको विक्री वितरणमा सहजता ल्याइनेछ ।

रणनीति ४ को पशुपंक्षी स्वास्थ्य तथा उपचार व्यवस्था अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

४.१ प्रत्येक वडामा पशु प्राविधिकको व्यवस्था गरी पशुपंक्षी उपचारको व्यवस्था मिलाइ पशुपंक्षीमा लाग्ने रोग, महामारी नियन्त्रण गदै स्वास्थ्यवर्द्धक वस्तु उत्पादनमा जोड दिइनेछ ।

४.२ पशुपंक्षीहरुमा लाग्ने सक्ने रोग तथा महामारी नियन्त्रणका लागि आवश्यक पर्ने खोप, औषधी, परजीवि नियन्त्रणको व्यवस्था मिलाउदै पशुपंक्षी चिकित्सा सेवा संचालन गरिनेछ । यसका लागि पशु चिकित्सक सहित आवश्यक जनशक्तिहरु व्यवस्था गर्न स्थानीय वेरोजगार युवाहरुलाई आवद्ध गरिने छ र युवाहरुलाई तालिम प्रदान गरी क्षमता विकास गरिनेछ

४.३ मानबवाट पशुपंक्षी र पशुपंक्षीवाट मानव स्वास्थ्यमा पर्न सक्ने असरलाई मध्यनजर राख्दै पशुपंक्षीको व्यवसायिक पालन गर्न एक कार्यविधि बनाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ र नियमित रुपमा नियमन गरिनेछ ।

४.४ खुल्ला मासु विक्री वितरण तथा ओसारपसारका लागि एक मापदण्ड बनाई त्यसको नियमन गरिनेछ । वजारका निश्चित क्षेत्रहरुमा पशुवधशाला निर्माण गरी फोहोरमैलाको व्यवस्थापन गरिनेछ ।

रणनीति ५ को वातावरण तथा हावापानी अनुकुलमैत्री पशुपक्षी व्यवसायको प्रवर्द्धन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

५.१ पशुपंक्षी र पशुपंक्षीजन्य पदार्थको प्रमाणीकरण, हाटबजार, सङ्कल केन्द्र, मासु पसल, डेरी पसल, बधशाला, चिस्यान केन्द्र निर्माण गरिनेछ ।

५.२ पशुपंक्षीपालनको श्रोत केन्द्र स्थापना गरी सञ्चालनमा ल्याइनेछ ।

५.३ मासु र दुधमा आत्मनिर्भरताका लागि कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ ।

५.४ गाईभैसी, बाखा, कुखुरा, वङ्गुरलाई एकै प्याकेजमा राखी पशुपंक्षीको प्याकेज कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

५.५ एक वस्ती एक टविज निर्माण गर्दै रैथाने पशुपंक्षीहरुको संरक्षण र सम्वर्द्धन गरिनेछ ।

५.६ पशुपालक कृषक सम्मान कार्यक्रम, उत्कृष्ट कृषक कार्यक्रम तथा पशु सुत्केरी कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

रणनीति ६ को पशुपंक्षी सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन अन्तर्गतको कार्यनीति

६.१ पशुपंक्षी व्यवसायिकपालन, पशुपंक्षी स्वास्थ्य सम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना बनाई कार्यान्वयन गरिने छ र नियमित रुपमा अनुगमन र नियमनका लागि एक संयन्त्र बिकास गरिनेछ ।

च) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : १८
१.२ : पशुपंक्षीपालन

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
असर	पशुपंक्षीको वार्षिक विकी वृद्धिदर (दुध मासुको कूल)	प्रतिशत	०.५	०.५	१.०	१.२५	१.५	१.७५	पालिकाको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	अन्तर सरकार र निजी एवं सहकारी क्षेत्रसंग सहकार्य भएको हुने
प्रतिफल हरु	व्यवसायिक पशुपंक्षी पालनमा संलग्न घरधुरी	संख्या हजारमा	५.३	५.१५	५.०	४.९५	४.७५	४.०	पालिकाको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन पालिका पार्श्वचित्र	कृषकहरु व्यवसायिक पशुपंक्षी पालन प्रति प्रोत्साहित भएको हुने । कृषकहरु लाई प्राविधिक सहयोग तथा सुविधाहरु नियमित उपलव्ध भएको हुने निजी क्षेत्र लगानी वृद्धिमा आकर्षित भएको हुने
	पशुपंक्षी वीमा सेवा वाट लाभान्वित कृषक	प्रतिशत	३७	४२	४७	५५	६५	७५		
	नश्ल सुधार तथा प्राथमिक उपचारकेन्द्र	संख्या	१	१	१	१	१	१		
	पशुपंक्षीपालन सम्बन्धी उपलब्ध प्रविधि खोप, कृत्रिम प्रजनन, क्यासट्रेसन) उपयोग गर्ने कृषक	प्रतिशत	४७	५५	६५	७५	८५	९५		
	सुचारु कृत्रिम गर्भाधान केन्द्र	संख्या	१	१	१	१	१	१		
	सक्रिय पशुपंक्षीजन्य समूह	संख्या	१७	२५	३०	३५	४०	४५		
	व्यवस्थित चरन क्षेत्र	हेक्टर	२५	२५	२५	२५	२५	२५		
	भुइघाँसको व्यवसायिक उत्पादन क्षेत्र	हेक्टर	३०	३३	३८	४३	४८	५५		
	कियाशील ग्रामीण पशु स्वास्थ्य कार्यकर्ता	संख्या	८	१०	१३	१७	२२	२९		
	दुध सङकलन केन्द्र	संख्या	४	४	५	५	५	७		

तालिका/ग्राफचित्र : १८ १.२ : पशुपंक्षीपालन										
नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/ ७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३	२०८३ /८४		
	तथा चिस्यान केन्द्र									
	पशुपंक्षी वस्तु विकी का लागि नजिकको वजार क्षेत्रमा पुग्न लाग्ने औषत समय अवधि (यातायात / पैदल)	घण्टा	१	०.५	०.४	०.३	०.२	०.१५		
	दुध उत्पादन (वार्षिक)	मे.टन	५०	५२	५५	५८	६१	६५		
	खसीवोका, राँगाभैसी, वङगुर, सुंगुरको वार्षिक विकी	रु.करोड	४	४.१	४.२५	४.४५	४.६९	५.०		

मुख्य कार्यकम तथा कियाकलापहरु	बजेट रु.
१. पशुपंक्षीपालनमा व्यवसायिकता बिकास २. पशुपंक्षीको वजार विकास विस्तार एवं प्रवर्द्धन ३. उन्नत जातका गाई, भैसी, वाखा, वङ्गुर, कुखुरापालन प्रवर्द्धन कार्यकम ४. महिला, दलित, अति विपन्न वर्गलाई व्यवसाय स्थापना र सञ्चालन सहयोग ५. पशुपंक्षीको घाँस तथा आहार व्यवस्था तथा चरन क्षेत्र विकास तथा व्यवस्थापन ६. पशुपंक्षी स्वास्थ्य तथा उपचार व्यवस्था ७. कृषक प्रोत्साहन तथा सम्मान कार्यकम (पशुपंक्षी वीमा, सहुलियत दरमा ऋण) ८. दुध सङ्कलन, चिस्यान तथा प्रशोधन केन्द्र स्थापना	**९ करोड ३२ लाख ५३ हजार**

५.५.३ पर्यटन बिकास

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्रबारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

तालिका/ग्राफचित्र : १९ पर्यटन विकास : सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु	
सम्भावना तथा अवसरहरु	**चुनौतिहरु**
➧ धार्मिक सम्पदाहरु : विभिन्न स्थानहरुमा भगवती मन्दिर, शिवालयहरु, देवदेवीका मन्दिरहरु ➧ प्राकृतिक सम्पदा : कोल्पवृक्ष, तालपोखरी, खोलाहरु, ➧ सांस्कृतिक सम्पदा : थारु संस्कृति, नाचगान, रीतिथिति, भेषभुषाहरु, सङ्ग्रहालय, नाचगानहरु	➧ पर्यटन प्रवर्द्धनका लागि प्रचार प्रसार गर्नु ➧ पर्यटकीय पूर्वाधार तथा संरचनाहरुको निर्माण गर्नु ➧ स्थानीय भाषा, संस्कृति, चाँडपर्वहरु कमिक रुपमा लोपोन्मुख र त्यसको संरक्षण गर्नु ➧ लगानी गर्न निजीक्षेत्रलाई आकर्षित गर्नु
सवल पक्ष	**कमजोर पक्ष**

➧ पर्यटकीय क्षेत्रहरुको संरक्षण र प्रवर्द्धन हुँदै आएको ➧ होटेल, होस्टेहरु सञ्चालनमा रहेको ➧ पर्यटन विकासका पूर्वाधारहरु क्रमशः निर्माण हुदै ➧ पर्यटनलाई आयआर्जनसंग जोड्न प्रयास ➧ पर्यटन उद्योगसंग सम्वन्धित जनशक्तिको क्षमता विकास तथा तालिम प्रदान भएको	➧ दीर्घकालीन पर्यटन विकास गुरुयोजना तर्जुमा नभएको ➧ सम्भाव्य पर्यटकीय क्षेत्र र सेवाहरुको पहिचान नहुनु ➧ साहसिक पर्यटन क्षेत्रको विकास हुन नसक्नु ➧ धार्मिक एवं ऐतिहासिक क्षेत्रहरुको प्रचार प्रसार एवं प्रवर्द्धन नहुनु ➧ तालतलैयाहरुको संरक्षण, स्तरोन्नति नहुनु

ख) सोच

स्थानीय समृद्धिको आधार : पर्यटनको दिगो विकास

ग) उद्देश्य

- पर्यटकीय गन्तव्यहरु एवं सांस्कृतिक सम्पदाहरुको संरक्षण, प्रवर्द्धन एवं पूर्वाधारहरुको स्तरोन्नति गर्नु
- पर्यटक व्यवसायलाई विविधीकरण गर्दै रोजगारीका अवसरहरु सिर्जना गर्नु

घ) रणनीतिहरु

१. गुणस्तरीय पर्यटन पूर्वाधार सुविधाको बिकास र विस्तार गर्ने
२. ऐतिहासिक, पुरातात्विक, धार्मिक एवं सांस्कृतिक महत्वका सम्पदाहरुको संरक्षण, सम्वर्द्धन गर्ने
३. महिला, दलित तथा अति विपन्न वर्गको आवद्धता वढाउने
४. पर्यटन बिकास सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन गर्ने

ङ) कार्यनीतिहरु

रणनीति १ को गुणस्तरीय पर्यटन पूर्वाधार सुविधाको बिकास र विस्तार अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१.१ पालिका भित्र सम्भावित पर्यटकीय क्षेत्र तथा पर्यटकीय उत्पादनहरु पहिचान गरी त्यसको विवरण तयार पार्दै त्यस्ता उत्पादनहरुको बिकास गर्न तथा गन्तव्य क्षेत्रहरुमा पुग्न आवश्यक सवै प्रकारका भौतिक पूर्वाधारहरु निर्माण र सुरक्षा व्यवस्था गरिनेछ ।

१.२ सामाजिक सञ्जाल लगायत विभिन्न विद्युतीय माध्यमहरुवाट व्यापक प्रचार प्रसार गरी गन्तव्य स्थलहरुको वारेमा जानकारी गराइनेछ ।

१.३ पर्यटन व्यवसायमा आवद्ध राष्ट्रिय तथा स्थानीय संघ संस्था, होटेल, ट्राभल्स एजेन्सीहरुसंग सहकार्य एकीकृत रुपमा पर्यटन प्रवर्द्धनका कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ ।

१.४ पर्यटनमा आधारित उद्योग व्यवसायहरु सञ्चालनका लागि स्थानीय वेरोजगार युवाहरु एवं सहकारीमा आवद्ध सदस्यहरुलाई सीप तथा उद्यमशील बिकास तालिमहरु सञ्चालन गरी क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।

१.५ निजी क्षेत्रसंगको सहकार्यमा एक निश्चित समय निर्धारण गरी आन्तरिक एवं वाह्य पर्यटक वृद्धिका लागि पर्यटन महोत्सव नियमित रुपमा आयोजना गरिनेछ ।

१.६ पयर्टकहरुको सुरक्षा, औषधोपचार, होटेल, गाइड जस्ता न्यूनतम पूर्वाधारहरुको व्यवस्थाका लागि स्थानीय वासिन्दाहरुको क्षमतामा अभिवृद्धि गरिनेछ ।

१.७ पर्यटकीय गन्तव्य स्थानहरुमा पुग्न सम्भव भएसम्म सवैप्रकारका यातायातको व्यवस्थाका लागि निजीक्षेत्रलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

१.८ विद्यमान चालु अवस्थामा रहेका पर्यटकीय क्षेत्रहरुमा थप पर्यटकीय उत्पादन वृद्धि गरी पर्यटकहरुको वसाई लागि अरु लम्व्याइनेछ ।

रणनीति २ को ऐतिहासिक, पुरातात्विक, धार्मिक एवं सांस्कृतिक महत्वका सम्पदाहरुको संरक्षण, सम्वर्द्धन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१ महत्वपूर्ण सम्पदाहरुको जीर्णोद्वार, मर्मत सम्भार, ताम्रापत्र राख्दै सम्पदाको व्यवस्थापन तथा नियमित सरसफाइका लागि स्थानीयहरुसंग सहकार्य गरिनेछ ।

२.२ लोपोन्मुख एवं अन्य सवैप्रकारका कला, भाषा र संस्कृतिहरु झल्कने गरी उपयुक्त स्थानमा एकीकृत सङ्ग्रहालय निर्माण गर्दै सम्पदाको संरक्षण एवं व्यवस्थापनका लागि स्थानीय वासिन्दाहरुसंग सहकार्य गरिनेछ । थारु संग्रहालयको स्तरोन्नति गरिने छ ।

२.३ स्थानीय संस्कृतिहरु झल्कने गरी होमस्टे सञ्चालन गर्न स्थानीय महिला, दलित तथा अति विपन्न वर्गलाई प्रोत्साहित गरिनेछ । होमस्टे सञ्चालन गर्न आवश्यक सीप तथा उद्यमशीलता बिकास सम्बन्धी तालिमहरु सञ्चालन गरी क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ । संचालनमा रहेका होमस्टेहरुको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।

रणनीति ३ को महिला, दलित तथा अति विपन्न वर्गको आवद्धता वढाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

३.१ दलित एवं अति विपन्न समुदायमा होमस्टे सञ्चालन गर्न आवश्यक सवै सीप तथा उद्यमशीलता बिकास तालिमहरु प्रदान गरी क्षमता अभिवृद्धि एवं आवश्यक पूर्वाधारहरुको व्यवस्था मिलाउदै आय आर्जन एवं स्वरोजगारीको अवसर श्रृजना गरिनेछ ।

३.२ होमस्टे सञ्चालन गर्न आवश्यक लगानी पूँजीको अभावमा होमस्टे सञ्चालनमा अवरोध आएमा वित्तीय संस्थासंग समन्वय गरी सहयोग उपलव्ध गराइनेछ ।

रणनीति ४ को पर्यटन बिकास सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

४.१ पर्यटन बिकासका लागि दीर्घकालीन नीति, गुरुयोजना बनाई सोही अनुसार कार्यान्वयन गरिनेछ ।

४.२ पर्यटन बिकास, प्रवर्द्धनका लागि कानुन, मापदण्ड बनाई त्यसको अनुगमन र नियमन गरिनेछ ।

च) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : २०
१.३ : पर्यटन विकास

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण २०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
असर	पर्यटन व्यवसायवाट कूल रोजगारीता प्रदान	संख्या (सयमा)	०	०.२५	०.५०	०.५०	०.७५	१.०	पालिकको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	अन्तर सरकार र निजी एवं सहकारी क्षेत्रसंग सहकार्य भएको हुने
प्रतिफल हरु	धार्मिक पर्यटन सञ्चालन स्थान	संख्या	२	३	५	६	७	७	पालिकाको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	पर्यटन क्षेत्रमा लगानी गर्न निजी क्षेत्र आकर्षित भएको हुने
	सुविधा सम्पन्न पर्यटकीय गन्तव्य स्थल यातायात, सुरक्षा, होटेल आदि	संख्या	७	९	११	१२	१३	१४		
	स्तरोन्नति गरिएका पर्यटकीय सम्पदाहरु	संस्था	१४	१८	२२	२४	२५	२६	पालिका पार्श्व चित्र	
	व्यवस्थित,सुविधा युक्त, आकर्षक, सुरक्षित, मनोरम पर्यटकीय गन्तव्य	संख्या	१	१	२	३	४	५		संघ, प्रदेश र अन्तर पालिका वीच सहकार्य र समन्वय भएको हुने
	उपलब्ध पर्यटकीय सेवा र सुविधाको प्रकार (पर्यटकीय क्षेत्र, सूचना केन्द्र,	संख्या	१	२	४	५	५	६		

तालिका/ग्राफचित्र : २०
१.३ : पर्यटन विकास

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
	गाइड, सुरक्षा, मुद्रा सटही, होमस्टे, होटेल रेष्टुरेण्ट, यातायात, सपिङ, एजेण्ट, आदि)									
	सञ्चालित तथा व्यवस्थित पदमार्ग को लम्बाइ (कूल)	कि.मि.	०	४	५	५	५	५		
	कृषि पर्यटन सञ्चालन स्थान	संख्या	०	१	१	२	२	२		
	व्यवस्थित होमस्टे र ग्रामीण पर्यटकीय गाउँ	संख्या	०	०	१	१	१	१		
	व्यवस्थित वनभोज, पार्क	संख्या	०	१	१	१	१	१		
	तालिम प्राप्त टुर गाइड	संख्या	०	५	१०	१५	२०	२५		
	तालिम प्राप्त कुक, वेटर	संख्या	४	५	५	५	५	५		
	सालभरी भ्रमण गर्ने आन्तरिक पर्यटकको	संख्या हजारमा		३५	२७	२८	३०	३२		
	सालभरी भ्रमण गर्ने वाह्य पर्यटकको	संख्या हजार		१	२	३	४	५		
	भ्रमण गर्ने पर्यटक हरुको औषत वसाई	दिन		१	१	१	२	२		
	पर्यटकको औषतमा दैनिक खर्च प्रति व्यक्ति	रु.हजार		३	३.५	३.५	४	४.५		
	पर्यटनवाट राजस्व सङकलन	रु.लाख		५	७	८	१०	१५		

मुख्य कार्यकम तथा कियाकलापहरु	बजेट रु.
१. पर्यटन दीर्घकालीन नीति तथा गुरुयोजना तयारी २. पर्यटन सम्बन्धी तालिम तथा उद्यमशीलता बिकास ३. पर्यटकीय क्षेत्रहरुमा पूर्वाधार निर्माण ४. पर्यटकीय उत्पादनहरु (पदमार्ग, होम स्टे, क्युरियो पसल, हस्तकला उत्पादन) को बिकास ५. पर्यटन क्षेत्रहरुको प्रचार प्रसार ६. ऐतिहासिक तथा पुरातात्तिक महत्वका बस्तु तथा स्थलको संरक्षण ७. धार्मिक महोत्सव तथा मेला प्रदर्शनी कार्यक्रम	**४ करोड ६६ लाख २६ हजार**

५.५.४ उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्रबारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

तालिका/ग्राफचित्र : २१
उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय क्षेत्र : सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु

सम्भावना तथा अवसरहरु	चुनौतिहरु
➧ कृषि तथा पशुपालन (दुध, मासु अण्डा), माछापालन, फलफुल एवं वेमौसमी तरकारी, र अदुवा वेसार आदिमा आधारित उद्योगहरु व्यवसायिक सम्भावना ➧ गैरकाष्ठ वन पैदावर तथा जडीवुटीमा आधारित उद्योग व्यवसायहरुको सम्भाव्यता अधिक ➧ आन्तरिक पर्यटनमा आधारित हस्तकलाका उद्योग, कोशेलीघर, आदिको सम्भाव्यता रहेको ➧ नजिकाका वुटवल, भैरहवा, सुनौली लगायतका ठूला शहर वजारहरु तथा जनघनत्व अधिक रहेका क्षेत्रहरु उपलब्ध	➧ आयातित वस्तुमा परनिर्भरता घटाउदै कृषि उपजहरुमा आत्मनिर्भरताका लागि स्व उत्पादन वढाउनु ➧ वैदेशिक रोजगारीवाट फर्की आएका युवाहरुलाई व्यवसायतर्फ आकर्षण गर्नु ➧ स्थानीय कच्चा पदार्थ, साधन श्रोतमा आधारित लघु, घरेलु तथा साना उद्योगहरुको वजार विकास तथा प्रवर्द्धन गर्नु ➧ व्यवसायिक सीपयुक्त जनशक्तिको विकास गर्नु र वजारको माग अनुसार जनशक्ति तयार पार्नु ➧ औद्योगिक क्षेत्र विस्तारका लागि निजी क्षेत्रलाई आकर्षित गर्दै लगानी भित्र्याउनु
सवल पक्ष	**कमजोर पक्ष**
➧ उद्यमशीलता विकासका तालिम तथा व्यवसायिक सीप तालिम प्रदान भएको ➧ कृषिजन्य उद्योग व्यवसायहरुको प्रवर्द्धन हुँदै आएको, ➧ स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित लघु, घरेलु तथा साना उद्योग प्रवर्द्धन हुँदै	➧ निजी क्षेत्रसंग सहकार्य हुन नसक्नु ➧ स्थानीय हाटवजार र वाह्य वजारसंग सम्वन्ध स्थापित हुन नसकेको र वजार प्रवर्द्धन हुन नसकेको ➧ उद्योगहरुमा आधारभूत पूर्वाधारहरु उपलव्ध हुन नसक्नु ➧ स्थानीय लघु, घरेलु तथा साना उद्योगहरुको विकास विस्तार तथा प्रवर्द्धनका लागि प्याकेज कार्यक्रम नहुनु

ख) सोच

घरेलु तथा साना उद्योगको विकास र विस्तार : स्थानीय अर्थतन्त्रको दिगो आधार

ग) उद्देश्य

- स्थानीय साधन, श्रोत तथा कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योगहरुको प्रवर्द्धन एवं विकासलाई प्रोत्साहित गर्नु
- घरेलु तथा साना उद्योग व्यवसायमा स्थानीय समुदायलाई आकर्षित गर्दै आय तथा रोजगारीहरु श्रृजना गर्नु

घ) रणनीतिहरु

१. स्थानीय कच्चा पदार्थ, साधन श्रोत र सीपको सदुपयोगमा वृद्धि गर्ने
२. स्थानीय उत्पादनहरुको वजार प्रवर्द्धन गर्ने
३. उद्योग व्यवसायमा युवा, महिला, दलित तथा अति विपन्न वर्गको आवद्धता वढाउने
४. उद्योग, व्यवसाय तथा सेवा सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन गर्ने

ङ) कार्यनीतिहरु

रणनीति १ को स्थानीय कच्चा पदार्थ, साधन श्रोत र सीपको सदुपयोगमा वृद्धि अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१.१ स्थानीय स्तरमा खेर गइरहेका साधन, श्रोत, सीप प्रविधिमा आधारित लघु, घरेलु तथा साना उद्योग व्यवसाय सञ्चालनका लागि सहकारी तथा निजी क्षेत्रसंग समन्वय, सहकार्यवाट रोजगारीका अवसरहरु श्रृजना गरिनेछ ।

१.२ व्यवसायिक सम्भाव्यता भएका वस्तुहरुको विस्तृत अध्ययन अनुसन्धान गरी सोका आधारमा वेरोजगार युवाहरुलाई सीप बिकास एवं उद्यमशीलता बिकास तालिम प्रदानवाट क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ । प्रशिक्षित युबालाई सहुलियत दरमा वैकिङ्ग ऋण उपलव्ध गर्न वित्तीय संस्थाहरुसंग सहकार्य गरिनेछ ।

१.३ वैदेशिक रोजगारवाट फर्केका युवाहरुलाई कृषि, पशुपंक्षीपालन, गैर-काष्ठ बन पैदावर, जडीवुटी, तरकारी, फलफुल तथा पर्यटन क्षेत्रमा व्यवसायिक बिकास तथा उद्यमशीलता बिकासका लागि प्रोत्साहित गर्दै स्थानीय आर्थिक कारोवारमा गतिशिलता ल्याइनेछ ।

१.४ सहकारी संस्थामा आवद्ध सवै सदस्यहरुलाई खासगरी रैथाने बाली, जडीवुटी, हस्तकलाका सामान जस्ता निर्यातजन्य उत्पादनका लागि सीप एवं उद्यमशीलता बिकास तालिम प्रदान गरी क्षमताका आधारमा एकल तथा सामुहिक रुपमा उद्योग व्यवसाय सञ्चालनका लागि प्रोत्साहित गर्दै स्वरोजगारीमा जोड दिइनेछ ।

१.५ परम्परागत, मौलिक एवं कला संस्कृतिसंग सम्वन्धित उद्योग व्यवसायहरुको संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा प्रवर्द्धनका लागि नीतिगत व्यवस्था गर्दै युवाहरुमा सीप हस्तान्तरण, उद्यमशीलता बिकासका लागि प्रोत्साहित गरिनेछ ।

१.६ स्थानीय कच्चा पदार्थमा आधारित उद्योग व्यवसायको व्यवसायिक बिकासका लागि आवश्यक सवै प्रकारका भौतिक पूर्वाधारहरुको निर्माण सहित औद्योगिक ग्रामको स्थापना गरिनेछ । यसरी स्थापित औद्योगिक ग्राममा उद्योग तथा वाणिज्य सम्वन्धी प्रशासनिक सेवाहरु, वैकिङ्ग सेवा, व्यवसायिक परामर्श लगायतका सेवाहरु एकै स्थानमा उपलव्ध गराई प्रतिस्पर्धात्मक क्षमता अभिवृद्धि ल्याइनेछ । यसका लागि सहकारी एवं निजीक्षेत्रसंग सहकार्य गरिनेछ ।

रणनीति २ को स्थानीय उत्पादनहरुको वजार प्रवर्द्धन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१ पालिकाको एक प्रमुख वजार क्षेत्रमा विक्री कक्ष, प्रदर्शनी कक्ष, कोशेलीघर स्थापना गर्दै स्थानीय उत्पादनहरुको वजार प्रवर्द्धन गरिनेछ ।

२.२ ड्राईमीट उद्योग, राँगा, वङ्गुरको सुकुटी उत्पादन गर्ने, ड्राईफुट, मकै, कोदो, भटमासमा आधारित उत्पादनहरुको बजार व्यवस्थाको लागि निजी क्षेत्रलाई सहयोग उपलव्ध गरिनेछ ।

२.३ उन्नत जातका गाईभैसी पालन एवं दुग्ध सङ्कलन चिस्यान केन्द्र स्थापना र सञ्चालनमा ल्याइनेछ ।

२.४ कागती लगायत फलफुलहरुको जुस उत्पादन गर्न निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

२.५ स्थानीय हाटवजार केन्द्र निर्माण गरी नियमित रुपमा स्थानीय एवं प्रदेश स्तरीय व्यापार मेला, प्रदर्शनी आयोजनाका लागि सहकारी एवं निजीक्षेत्रसंग सहकार्य गरिनेछ ।

२.६ विद्यमान वजार क्षेत्रहरुमा क्रमशः भौतिक पूर्वाधार, सेवा सुविधाहरु उपलव्ध गराउदै व्यापारिक केन्द्रको रुपमा बिकास गरिनेछ ।

२.७ स्थानीय उत्पादनलाई वाह्य वजार क्षेत्र सम्म पुऱ्याउन सवै प्रकारका यातायात सेबालाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।

२.८ औद्योगिक सेवा, सूचना प्रवाह, प्रविधि सम्बन्धी सूचना सङ्कलन र विरणलाई विस्तार गरिनेछ ।

रणनीति ३ को उद्योग व्यवसायमा युवा, महिला, दलित तथा अति विपन्न वर्गको आवद्धता वढाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

३.१ महिला, दलित तथा अति विपन्न वर्गको रोजगारी एवं आय स्तरमा वृद्धिका लागि एकल, सामुहिक, साझेदारीमा उद्योग व्यवसाय स्थापनामा सहजीकरण र सञ्चालनका लागि प्रोत्साहन गरिनेछ ।

३.२ परम्परागत सीपलाई पुस्तान्तरण गर्दै ब्यबसायीकरण गर्न प्रोत्साहित गरिनेछ ।

३.३ पूँजीको अभाव उद्योग व्यवसाय शुरुवात गर्न नसकेका सम्भावित उद्यमीहरुलाई सहकारी तथा वित्तीय संस्थासंग समन्वय गरी व्यवसाय सञ्चालनको वातावरण श्रृजना गरिनेछ ।

३.४ वैदेशिक रोजगारीवाट फर्केका युवाहरुको ज्ञान, सीप र पूँजीलाई परिचालन गर्न युवालाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

३.५ परियोजनामा आधारित कर्जा प्रवाहको व्यवस्थाका लागि वित्तीय क्षेत्रसंग सहकार्य गरिनेछ ।

रणनीति ४ को उद्योग, व्यवसाय तथा सेवा सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

४.१ लघु, घरेलु तथा साना उद्योगहरुको प्रवर्द्धनका लागि नीति, दीर्घकालीन योजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

४.२ उद्योग व्यवसाय बिकास सम्बन्धी कानुन, मापदण्ड बनाई अनुगमन तथा नियमन गरिनेछ ।

४.३ स्थानीय व्यापार, वस्तुको माग, आपूर्ति तथा अनुगमन, उपभोक्ता अधिकार र हित सम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड कार्यान्वयन र नियमन गरिनेछ ।

च) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : २२

१.४ उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय

नतिजा	नतिजा सूचक	इकाई	आधार	लक्ष्य परिमाण	सूचनाको	पूर्वानुमान

को तह			बर्ष २०७८/७९ सम्म	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	श्रोत	
असर	रोजगारीमा गैरकृषि क्षेत्रको योगदान	प्रतिशत	३५	३५	४०	४०	४५	५०	पालिकाको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	अन्तर सरकार र निजी एवं सहकारी क्षेत्र संग सहकार्य भएको हुने
प्रतिफल हरु	चालु लघु, घरेलु तथा साना उद्योग	संख्या	३५०	३९०	४२०	४४०	४७०	५००	घरेलु उद्योग कार्यालयको अभिलेख पालिकाको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन अद्याव धिक पालिका पार्श्वचित्र	लगानी मैत्री वातावरण श्रृजना भएको हुने सहकारी, निजी क्षेत्रसंग सहकार्य भएको हुने
	चालु मझौला उद्योग (रु.१५ करोड सम्मको)	संख्या	०	०	०	०	०	०		
	कानुन अनुसार सम्वन्धित निकायमा कर चुक्ता गर्नेउद्योग	संख्या	११४	१२५	१३०	१४०	१४५	१५०		
	सुचारु व्यापार व्यवसाय	संख्या	११४	१२५	१३०	१४०	१४५	१५०		
	स्थानीय सीप शैली, प्रविधिमा आधारित उद्योग व्यवसाय	संख्या	४	५	७	९	१०	१२		
	स्थानीय हस्तकलामा आधारित उद्योग व्यवसाय	संख्या	०	१	४	१०	१५	१५		
	जडिवुटीमाआधारित उद्योग व्यवसाय	संख्या	०	१	२	३	४	५		
	उद्यम सिर्जना व्यवसायिक विकास सम्बन्धी तालिम प्राप्त उद्यमीहरु	संख्या	५	७	१०	१५	२०	२५		
	सीपमूलक व्यवसायिक तालिम आर्जन गर्ने व्यक्ति	संख्या	५०	६०	७५	८०	८५	१००		
	महिलाद्वारा सञ्चालित उद्योग व्यवसाय	संख्या	२	२	४	५	८	१०		
	सुचारु औद्योगिक ग्राम	संख्या	०	०	०	१	१	१		
	पालिकाको वार्षिक आयात निर्यातको अनुपात (आयात : निर्यात)	अनुपात	५;१	५;१.२५	५;१.५	५;१.७५	५:२०	५:२.५		
	वौद्धिक सम्पत्ति संरक्षणका लागि आधिकारी रुपमा व्राण्डिङ भएका	संख्या	०	०	०	०	१	१		

तालिका/ग्राफचित्र : २२ १.४ उद्योग, व्यापार तथा व्यवसाय										
नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
	जडीवुटी, हस्तकला जन्य उत्पादनहरु									
	तरकारी, फलफुल, खाद्यान्न लगायत उत्पादनको नियमित आपूर्ति तथा विक्री वितरणका लागि सञ्चालनमा रहेका केन्द्रहरु	सख्यां	१	१	२	२	३	३		
	सहकारी संस्था मार्फत सञ्चालित सुपथ मूल्यका पसलहरु	सख्यां	३	३	५	८	१२	१५		
	मूल्य सूची सहित व्यवस्थित रुपमा सञ्चालित पसल व्यवसायहरु	सख्यां	३०	५०	७५	९०	१००	१२५		
	नियमित वजार अनुगमन तथा नियमन वाट दण्डित पसल व्यवसायहरु	संख्या	०	०	०	०	०	०		
मुख्य कार्यक्रम तथा कियाकलापहरु									**वजेट रु.**	
१. सीप बिकास तथा उद्यमशीलता बिकास कार्यक्रम २. औद्योगिक ग्राम स्थापना र सञ्चालन ३. वजार प्रवर्द्धन तथा व्यापार मेला कार्यक्रम ४. महिला, दलित तथा अतिविपन्न वर्गका लागि अनुदान सहयोग ५. विप्रेषणवाट प्राप्त पूँजी परिचालन ६. परम्परागत, मौलिक एवं कला संस्कृतिमा आधारित उद्योग व्यवसायहरुको संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा प्रवर्द्धन									**६ करोड ९९ लाख ४० हजार**	

५.५.५ वैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी बिकास

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्र बारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

तालिका/ग्राफचित्र : २३ वैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी विकास क्षेत्र : सम्भावना, चुनौति, सवल र कमजोर पक्षहरु	
सम्भावना तथा अवसरहरु	**चुनौतिहरु**

➧ कर्जा तथा ऋण सेवा सुविधा उपलब्ध ➧ वाणिज्य बैंक, लघु वित्त एवं सहकारी संस्थाहरु क्रियाशील ➧ बचत, लगानी, रेमिट सेवा सुविधाहरु उपलब्ध ➧ निक्षेप सङ्कलन र कर्जा प्रवाह ➧ सहकारीहरुको सञ्चालनबाट बचत सङ्कलन	➧ विपन्न वर्गलाइ बैंकिङ सेवा पहुँच वृद्धि गर्नु ➧ कृषि, पर्यटन, लघु, घरेलु तथा साना उद्योगहरुमा कर्जा प्रवाहमा अभिवृद्धि ल्याउनु ➧ परियोजना तथा सामुहिक जमानीमा ऋण सुविधा उपलब्ध गर्नु ➧ ब्याँजदरलाई नियन्त्रण गर्नु ➧ धितो मूल्याङ्कन तथा ग्रामीण धितोको जटिलता हटाउनु
सवल पक्ष	**कमजोर पक्ष**
➧ आम नागरिकहरुको बचत सङ्कलन, कर्जा प्रवाह एवं रेमिट सेवाहरु सञ्चालनमा ➧ वित्तीय एवं सहकारी संस्थाहरु पालिका क्षेत्र भित्र क्रियाशील रहेको ➧ सहकारी संस्थाहरुको क्षमता विकासमा सहयोग	➧ वित्तीय नीति, नियम तथा मापदण्डहरु निर्माण तथा कार्यान्वयन नहुनु ➧ महिला सहकारी संस्थाहरुको विस्तार गर्न नसक्नु ➧ सहकारी सदस्यहरुमा क्षमता अभिवृद्धिको कमि तथा व्यवसायिकताको विकास गर्न नसक्नु

ख) सोच

वित्तीय पहुँचमा सहजता : उद्यमशीलता र रोजगारीता

ग) उद्देश्य

- सहकारी संस्थाहरुलाई सवल, प्रतिस्पर्धी र व्यवसायिक बनाउदै वित्तीय सेवाको पहुँच वृद्धि गर्नु
- प्रतिस्पर्धात्मक एवं तुलनात्मक लाभ भएका व्यवसायिक क्षेत्रहरुमा वित्त परिचालनका लागि प्रोत्साहित गर्नु

घ) रणनीतिहरु

१. सहकारीता बिकास गर्ने
२. सङ्कलित पूँजीलाई छिटो प्रतिफल प्राप्त हुने क्षेत्रमा परिचालन गर्ने
३. विप्रेषण (रेमिटेन्स) लाई उद्यम र व्यवसायमा परिचालन गर्ने
४. बैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी बिकास सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन गर्ने

ङ) कार्यनीतिहरु

रणनीति १ को सहकारीता बिकास अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१.१ छरिएर रहेका तथा अनुत्पादक क्षेत्रका पूँजीहरुलाई एकीकृत गर्दै सहकारी संस्था स्थापना गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ। एकीकृत पूँजीलाई उद्योग, व्यवसाय तथा उत्पादनशील क्षेत्रमा परिचालन गरी रोजगारी श्रृजना एवं आय आर्जन वृद्धि ल्याउन सहकारी संस्थाहरुसंग सहकार्य गरिनेछ।

१.२ भइरहेको सहकारी संस्थाहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्दै व्यवस्थापकीय पक्षमा मजबुज बनाउदै एक घर एक सहकारी अवधारणा अवलम्वन गरिनेछ।

१.३ कृषक समूह, उद्यमी समूह, महिला, स्थानीय उद्यमी तथा व्यवसायीहरुलाई सहकारीमा आवद्ध हुन प्रोत्साहित गर्दै सहकारीका सदस्यहरुमा उद्यमशीलता बिकास, उत्पादन, बजारीकरण, वित्तीय व्यवस्थापन, नेतृत्व विकास, सहकारी व्यवस्थापन, सहकारी शिक्षा, सूचना प्रणाली, लगानी व्यवस्थापन क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ।

१.४ एक वस्ती एक सहकारी अवधारणालाई अवलम्बन गर्दै विषय क्षेत्र अनुसारको अलग अलग सहकारी संस्था स्थापनाका लागि प्रोत्साहित गरिनेछ। यसका लागि सहकारी तथा बचत सम्बन्धी चेतनामुलक कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।

१.५ कृषि, पशुपंक्षी, गैर-काष्ठ बन पैदावरमा आधारित उपजहरुमा विविधीकरण गर्दै सहकारी संस्थाहरुको माध्यमवाट त्यस्ता उपजहरुको वजार विकास विस्तार तथा प्रवर्द्धनका लागि सहयोग उपलब्ध गरिनेछ।

१.६ सहकारी संस्थावाट सहज एवं सहुलियत दरमा कर्जा प्रवाहका लागि सहजीकरण गरिनेछ।

१.८ कृषि तथा बहुउद्देश्यीय सहकारीसंग समन्वय कायम गरी विपन्न वर्ग लक्षित सुपथ मूल्यमा उपभोग्य वस्तु उपलब्ध गराइनेछ।

रणनीति २ को सङ्कलित पूँजीलाई छिटो प्रतिफल प्राप्त हुने क्षेत्रमा परिचालन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१ नगदेबाली, फलफुल, तरकारी लगायत छिटो नगद तथा पूँजी निर्माण हुने क्षेत्रहरुमा लगानी परिचालन गर्न वित्तीय क्षेत्रलाई प्रोत्साहित गर्दै स्थानीय स्तरमा रोजगारी तथा आयआर्जनका अवसरहरु श्रृजना गरिनेछ ।

२.२ महिला, दलित तथा अतिविपन्न वर्गको आर्थिक उत्थानमा सहयोग पुऱ्याउन व्यवसायको प्रकृति र आवश्यकताका आधारमा सहुलियतपूर्ण कर्जा वा अनुदान व्यवस्था गरिनेछ ।

२.३ स्थानीय साधन, श्रोत, सीप र रोजगार प्रवर्द्धन हुने क्षेत्र एवं महिला समूहद्वारा सञ्चालित उद्योग व्यवसायहरुमा लगानी गर्न नीतिगत व्यवस्था, सामुहिक जमानीमा कर्जा व्यवस्था, कर्जा लिने प्रक्रियालाई सहज र ऋण सुविधामा पहुँच वृद्धि गरिनेछ ।

२.४ विषयक्षेत्रगत रुपमा र वर्गिय हिसाववाट तोकिएको प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्रहरुमा सहुलियतपूर्ण ऋण कार्यक्रम सञ्चालन गरी समग्र अवस्थामा सुधार ल्याउन वित्तीय संस्थाहरुसंग सहकार्य गरिनेछ ।

२.५ वित्तीय संस्थाहरुसंगको सहकार्यमा वैकिङ्ग ऋणलाई सहज, सुलभ र धितो मूल्याङ्कन एवं व्याँजदरलाई व्यवहारिक बनाइनेछ ।

२.६ एक वडा एक सुपथ मूल्य पसलहरु विस्तार गरिनेछ ।

२.८ न्यूनदरमा सुलभ कृषि कर्जा उपलब्ध गराउन सहकारी संस्थाहरुसंग सहकार्य गरिनेछ ।

रणनीति ३ को विप्रेषण (रेमिटेन्स) लाई उद्यम र व्यवसायमा परिचालन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

३.१ विप्रेषणलाई आयमूलक क्षेत्रमा लगानी गर्न सम्वन्धित परिवारहरुमा वित्तीय साक्षरता, सीप बिकास, उद्यमशीलता बिकास तालिम कार्यक्रम सञ्चालन गरी क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।

३.२ विप्रेषणलाई नगदेबाली, छिटो नगद तथा पूँजी निर्माण हुने क्षेत्रहरुमा लगानी गर्न नीतिगत व्यवस्था गरिनेछ ।

रणनीति ४ को वैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी बिकास सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

४.१ सम्पूर्ण वडामा वित्तीय संस्थाका शाखाहरु विस्तार गर्ने ।

४.२ वित्तीय, सहकारी एवं विप्रेषण लगानी सम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड बनाई अनुगमन र नियमन गरिनेछ ।

च) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : २४
१.५ वैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी बिकास

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
असर	वैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुवाट भएको कूल कर्जा प्रवाह (कूल निक्षेप संकलन रकमको)	प्रतिशत	६०	६०	६५	६५	७०	७५	पालिकाको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	अन्तर सरकार र निजी एवं सहकारी क्षेत्रसंग सहकार्य भएको हुने
प्रतिफल हरु	सुचारु वैंक तथा वित्तीय संस्था	संख्या	३	३	३	४	४	५	वैंक, वित्तीय तथा सहकारी संस्थाहरुको अभिलेख तथा	वैंक, वित्तीय तथा सहकारी संस्थाहरु संग सहकार्य
	वैंक तथा वित्तीय संस्थामा सङकलित निक्षेप	रु. लाख								
	आर्थिक रुपमा सक्रिय जनसंख्या (१५- ६४) को वैंक खाता	संख्या प्रतिशत	१५	१८	२२	२५	२८	३०		

तालिका/ग्राफचित्र : २४

१.५ वैंक, वित्तीय संस्था तथा सहकारी बिकास

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/ ७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३	२०८३ /८४		
	वैंक तथा वित्तीय संस्थावाट उपलब्ध सेवा तथा कारोबार को प्रकार (बचत र लगानी/ रेमिट/मुद्रा सटही/ व्यवसायिक परामर्श)	सख्यां	४	४	४	५	५	५	प्रतिवेदन पालिका पार्श्व चित्र	भएको हुने सरकारको प्राथमिक प्राप्त क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धि भएको हुने
	वचत तथा ऋण समेतको कूल सहकारी संस्था	संख्या	२६	२६	२६	२६	२६	२६		
	महिलाहरुद्वारा सञ्चालित सहकारी संख्या	संख्या	२	२	४	५	८	१०		
	कृषि क्षेत्रका कूल सहकारी संस्था	संख्या	५	५	५	५	५	५		
	सहकारी संस्थामा आवद्ध सदस्यहरु	संख्या हजारमा	१.४	१.९	२.२	२.६	२.८	३.१		
	सहकारी संस्थाको ऋण कर्जावाटउद्योग, व्यापार व्यवसाय सञ्चालन गर्नेहरु	संख्या	६	८	१४	१७	१९	२०		
	सहकारी संस्थावाट भएको कूल कर्जा लगानी	रु. लाखमा								
	सहकारी संस्थामा सङकलित कुल निक्षेप	रु. लाखमा	५०.२१	५३.२२	५६.२८	५७.४४	६०.५६	६५.९९		

मुख्य कार्यक्रम तथा कियाकलापहरु	**वजेट रु.**
१. सहकारी सचेतना, सवलीकरण तथा व्यवस्थापन तालिम । २. सीप बिकास तथा उद्यमशीलता बिकास कार्यक्रम । ३. सहकारी संस्थासंगको समन्वयमा वजार प्रवर्द्धन कार्यक्रम । ४. सहकारी तथा वित्त संस्थाहरुको क्षमता वृद्धि कार्यक्रम । ५. अनुदान व्यवस्था ।	**१ करोड १६ लाख ५६ हजार**

५.५.६ श्रम, रोजगार तथा सुरक्षित आप्रवासन

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्र बारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन ।

तालिका/ग्राफचित्र : २५

सुरक्षित आप्रवासन तथा वैदेशिक रोजगारी क्षेत्र : सम्भावन, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु

सम्भावना तथा अवसरहरु	चुनौतिहरु
➧ युवा समूह उपस्थिति अधिक ➧ विप्रेषण ठूलो रकममा भित्रिएको र आवद्ध घरधुरीको आर्थिक सामाजिक अवस्थामा सुधार ➧ वैदेशिक रोजगारीवाट फर्केका युवाहरुमा सीप र पूँजी उपलब्ध	➧ युवाहरुलाई रोजगार प्रदान गर्नु ➧ सुरक्षित वैदेशिक रोजगारी क्षेत्रहरुको पहिचान र वैदेशिक रोजगारी सम्वन्धी कानुनी सहायता उपलब्ध गराउनु ➧ विप्रेषणलाई आयमूलक क्षेत्रमा परिचालन गर्नु
वलियो पक्ष	**कमजोर पक्ष**
➧ प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम सञ्चालनमा ➧ वैदेशिक रोजगारी सम्वन्धी अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन ➧ सीपमा आधारित तालिम कार्यक्रमहरु सञ्चालन ➧ वैदेशिक रोजगारीवाट फर्केका युवाहरुको उपस्थिति	➧ वित्त साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन नहुनु ➧ वैदेशिक रोजगारीवाट फर्केका युवाहरुलाई उद्योग व्यवसाय तथा कृषि खेतीमा प्रति आकर्षण गर्न नसक्नु ➧ वैदेशिक रोजगारी सम्वन्धी सूचना केन्द्र सञ्चालन नहुनु

ख) सोच

दक्ष जनशक्तिको विकास : गरिवी न्यूनीकरणको आधार

ग) उद्देश्य

- श्रमशक्तिको क्षमता, दक्षता तथा व्यवसायिक सीप अभिवृद्धि गर्नु
- वैदेशिक रोजगारीलाई मर्यादित, सुरक्षित एवं व्यवस्थित वनाउनु

घ) रणनीतिहरु

१. सीप बिकास तथा क्षमता अभिवृद्धि गर्ने
२. गन्तव्य स्थानवारे अभिमुखीकरण गर्ने
३. न्यायमा सहज पहुँच वृद्धि गर्ने
४. विप्रेषणलाई सुरक्षित क्षेत्रमा लगानी गर्ने

ङ) कार्यनीतिहरु

रणनीति १ को सीप बिकास तथा क्षमता अभिवृद्धि अन्तर्गतको कार्यनीति

१.१ अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा मान्यता प्राप्त संस्थाहरुवाट होटेल व्यवस्थापन लगायतका मुख्य मुख्य विषयहरुमा आधारभूत सीप प्रदान गर्दै वैदेशिक रोजगारीलाई सुरक्षित र सहज बनाउन सहयोग गरिनेछ ।

रणनीति २ को गन्तव्य स्थानवारे अभिमुखीकरण अन्तर्गतको कार्यनीति

२.१ गन्तव्य राष्ट्र/स्थानका वारेमा भाषा, संस्कृति, रहनसहन जस्ता सामाजिक पक्ष, सुरक्षा व्यवस्था, नीति नियम तथा दण्ड सजाय, सहायता केन्द्र जस्ता विषयहरुमा अभिमुखीकरण गर्दै आपतकालीन अवस्थामा समेत सुरक्षित रहन सक्ने सूचनाहरु प्रदान गरिनेछ ।

रणनीति ३ को न्यायमा सहज पहुँच वृद्धि अन्तर्गतको कार्यनीति

३.१ गन्तव्य क्षेत्रमा हुन सक्ने चोरी, ठगी, नोक्सानी, सम्झौता उल्लङ्घन, जालसाजी जस्ता विषयहरुमा पीडित पक्षलाई कानुनी सहायता सेवा उपलब्ध गराई अनावश्यक तनाववाट मुक्त गराइनेछ ।

रणनीति ४ को विप्रेषणलाई सुरक्षित क्षेत्रमा लगानी अन्तर्गतको कार्यनीतिहरु

४.१ सम्वन्धित परिवारमा वित्तीय साक्षरता कार्यक्रम सञ्चालन गरी विप्रेषणलाई सुरक्षित लगानी गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ ।
४.२ सम्वन्धित परिवारमा छिटो प्रतिफल प्राप्त हुने क्षेत्र तथा नगदे बालीहरुमा व्यवसायिकता बिकासका लागि सीप बिकास एवं उद्यमशीलता तालिम प्रदान गरी क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।
४.३ वैदेशिक रोजगारीवाट फर्किआएका युवाहरुको सीप अभिवृद्धि तथा उद्यमशीलता बिकास गरी स्वरोजगारीका अवसरहरु श्रृजना गर्न सहयोग प्रदान गरिनेछ ।

च) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : २६
१.६ श्रम, रोजगार तथा सुरक्षित आप्रवासन

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
असर	उत्पादनमूलक क्षेत्रमा विप्रेषण आय लगानी	प्रतिशत	२०	२०	२५	२५	२८	३०	पालिकाको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	अन्तर सरकार र निजी एवं सहकारी क्षेत्रसंग सहकार्य भएको हुने
प्रतिफलहरु	रोजगार सूचना प्रणालीवाट लाभान्वित	संख्या	६४०	१०००	१२००	१४००	१६००	१८००	बैदेशिक रोजगार विभाग वैदेशिक रोजगार वोर्ड आप्रवासन सूचना केन्द्र पालिकाको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन पालिका पार्श्व चित्र	वैदेशिक रोजगार वोर्ड तथा तालिम संस्थाहरु संग सहकार्य भएको हुनेछ वैङ्क, वित्तिय संस्था तथा सुरक्षित आप्रवासन सम्बन्धी संस्थासंग सहकार्य भएको हुनेछ
	उत्पादन (कृषि एवं उद्योग) एवं पूर्वाधार निर्माण क्षेत्रमा रोजगारी श्रृजना	संख्या		२००	२५०	३००	३५०	४००		
	सिटिइभिटी वाट प्राविधिक, सीपमूलक, व्यवसायिक तालिम लिएका दक्षजनशक्ति	संख्या	१५	२०	२५	३०	३५	४०		
	रोजगारीताका आधारमा पालिकाले प्रदान गर्ने सेवासुविधा वाट लाभान्वित उद्योग व्यवसायहरुको संख्या	संख्या	११	१५	२०	२५	३०	४०		
	वालश्रम एवं न्यून ज्यालादर जस्ता श्रम शोषणवाट प्रभावितहरु	संख्या	०	०	०	०	०	०		
	वैदेशिक रोजगारीमा जाने	संख्या	११४१	११००	१०७५	१०५०	१०२५	१०००		
	सम्वन्धित क्षेत्रको सीपमूलक तालिम लिई वैदेशिक रोजगारीमा जाने	संख्या	१००	१५०	२००	३००	५००	८००		
	वैदेशिक रोजगारीका लागि तालिम प्रदान गर्ने संस्थाहरु	संख्या	०	०	०	१	१	१		
	वैदेशिक रोजगारीता बाट फर्की स्वदेशमा उद्योग, व्यवसाय गर्ने	संख्या	५	१०	१५	२०	२५	४०		
	वैदेशिक रोजगारीता वाट आर्जन पूँजी,सीप, प्रविधि तथा अनुभव	संख्या	५	१०	१५	२०	२५	४०		

तालिका/ग्राफचित्र : २६ १.६ श्रम, रोजगार तथा सुरक्षित आप्रवासन										
नतिजा को तह	**नतिजा सूचक**	**इकाई**	**आधार बर्ष २०७८/ ७९ सम्म**	**लक्ष्य परिमाण**					**सूचनाको श्रोत**	**पूर्वानुमान**
				२०७९ /८०	**२०८० /८१**	**२०८१ /८२**	**२०८२ /८३**	**२०८३ /८४**		
	लाई उत्पादन मूलक क्षेत्रमा सदुपयोग गर्ने									
	विप्रेषण वित्तीय साक्षरता कार्यक्रमवाट लाभान्वित जनसंख्या (वैदेशिक रोगजारीमा जानेको)	प्रतिशत	१०	१५	२०	२५	३०	३५		
	विप्रेषणवाट वार्षिक रुपमा प्राप्त रकम	रु. करोड	३४.२३	३५.९४	३७.७३	३९.६२	४१.६०	४३.६८		
मुख्य कार्यकम तथा कियाकलापहरु									**वजेट रु.**	
१. रोजगार सूचना केन्द्र स्थापना र सञ्चालन २. गन्तव्य राष्ट्र वारे अभिमुखीकरण तथा क्षमता अभिवृद्धि ३. सीप बिकास तथा उद्यमशीलता ४. कानुनी सहायता									**१ करोड १६ लाख ५६ हजार**	

परिच्छेद - छ :
सामाजिक बिकास

६.१ पृष्ठभूमि

शिक्षा, स्वास्थ्य, भाषा, संस्कृति, महिला, वालवालिका, दलित, ज्येष्ठ नागरिक, छुवाछुत तथा भेदभाव, सामाजिक न्याय र सामाजिक सुरक्षा जस्ता पक्षहरु नेपालको मौलिक अधिकारहरु हुन् । नेपाल संविधान, २०७२ ले उपरोक्त पक्षलाई संविधानको अनुसूची ८ मा उल्लेख गरी स्थानीय तहको एकल अधिकारमा सुचिकृत गरिएको छ । आधारभूत तथा माध्यामिक शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य तथा सरसफाइ, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएका व्यक्ति तथा अशक्तहरुको व्यवस्थापन, भाषा, कला, संस्कृतिको संरक्षण तथा विकास सम्वन्धीको नीति, नियम, कानुन, मापदण्ड वनाउने, योजना तर्जुमा गर्ने र त्यसको कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्यांकन एवं नियमन गर्ने जिम्मेवारी पनि स्थानीय सञ्चालन ऐन, २०७४ अनुसार स्थानीय तहलाई दिइएको छ ।

नेपाल सरकारले शिक्षा क्षेत्रलाई वैज्ञानिक, प्राविधिक, व्यावसायिक, सीपमूलक, रोजगारमूलक वनाउने, सक्षम, प्रतिस्पर्धी र नैतिक एवं राष्ट्रिय हित प्रति समर्पित जनशक्ति तयार पार्ने, उच्च शिक्षालाई सहज, गुणस्तरीय र पहुँचयोग्य वनाई क्रमशः निःशुल्क वनाउने लक्ष्य लिइएको छ । त्यसैगरी स्वास्थ्यतर्फ आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई निःशुल्क प्रदान गर्ने, स्वास्थ्य सेवालाई नियमित, प्रभावकारी, गुणस्तरीय तथा सर्वसुलभ वनाई नागरिकको पहुँच स्थापित गर्ने नीति कार्यान्वयनमा ल्याएको छ भने खानेपानी तथा सरसफाइमा प्रत्येक नागरिकको पहुँच स्थापितलाई सुनिश्चित गरिएको छ । समानुपातिक समावेशी र सहभागिताको सिद्धान्तका आधारमा समतामूलक समाजको निर्माणको लागि लैङ्गिक विभेदको अन्त्य गरी आर्थिक समानता, समृद्धि र सामाजिक न्याय सुनिश्चित नीति पनि नेपाल सरकारले अङ्गिकार गरेको छ । आर्थिक, सामाजिक वा शैक्षिक दृष्टिले पछाडि परेका वर्गलाई समानुपातिक समावेशी सिद्धान्त आधारमा राज्यका सवै निकायमा सहभागिताको व्यवस्था मिलाएको छ भने वाल अधिकारको सम्मान, संरक्षण एवं प्रवर्द्धन गर्ने र अपाङ्गता भएका व्यक्तिको अधिकार एवं आत्मा सम्मानपूर्वक जीवन यापनका लागि संयुक्त राष्ट्र संघीय महासन्धीहरु अनुमोदन गर्दै अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा आफ्नो प्रतिवद्धता जाहेर गरिएको छ । नेपाल सरकारवाट ज्येष्ठ नागरिकको संरक्षण र सामाजिक सुरक्षाका लागि ऐन, नियमावली र राष्ट्रिय कार्ययोजना वनाई कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ भने राष्ट्रिय विकासमा युवा सहभागिता अभिवृद्धि गर्दै राजनीतिक, आर्थिक सामाजिक र साँस्कृतिक अधिकारको पूर्ण उपयोगको वातावरण श्रृजना गरिएको छ । सवै मातृभाषालाई राष्ट्र भाषाको रुपमा अवलम्वन गर्दै आफ्नो भाषा, लिपि, संस्कृति, साँस्कृतिक सभ्यता र सम्पदाको संरक्षण र सम्वर्द्धन एवं ऐतिहासिक, पुरातात्विक तथा साँस्कृतिक सम्पदाको संरक्षण, सम्वर्द्धन र विकासमा जोड दिइएको छ ।

राष्ट्रको १५ औं योजनामा सामाजिक क्षेत्रलाई उच्च स्थानमा राखिएको छ । यस अनुसार राष्ट्रिय उद्देश्य, रणनीति एवं लक्ष्य सूचकहरुमा समावेश गरी सामाजिक सुरक्षाको सुनिश्चिता गरिएको छ । सामाजिक साँस्कृतिक विविधताको संरक्षण, विभेद, हिंसा जस्ता पक्षहरुको न्यूनीकरण, अपराधमुक्त समाज निर्माणलाई समेत विशेष जोड दिइएको छ भने स्वास्थ्य नागरिक तथा गुणस्तरीय, रोजगारीमूलक तथा जीवनोपयोगी शिक्षालाई सुनिश्चित गरिएको छ । दिगो विकास लक्ष्यहरु कार्यान्वयन गर्न नेपाल सरकार प्रतिवद्ध भएको छ । यस अनुसार लैङ्गिक समानता हासिल गर्ने, महिला तथा वालवालिकाहरुलाई सशक्त वनाउने, स्वास्थ्य जीवन सुनिश्चिता गर्ने, समृद्ध जीवन प्रवर्द्धन गर्ने, समावेशी तथा समतामूलक गुणस्तरीय शिक्षा र सवैलाई स्वच्छ पानी एवं सरसफाइको दिगो व्यवस्थापन गर्ने भएको छ ।

उपरोक्त पक्षको सुनिश्चित गर्दै संघ तथा प्रदेश सरकारको कानुन, नीति, योजना र लक्ष्यलाई समेत मनन गरी सरावल गाउँपालिकावाट समग्र सामाजिक बिकासको खाका तयार पारिएको छ । सामाजिक विकासका लागि प्रमुख क्षेत्रको रुपमा रहेका शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य तथा पोषण, खानेपानी तथा सरसफाइ, लक्षित वर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण, युवा तथा खेलकुद र कला, भाषा, साहित्य तथा संस्कृतिका जस्ता क्षेत्रको विद्यमान अवस्था, समस्या तथा चुनौतिहरुको विश्लेषण गरी आगामी ५ वर्षका लागि उद्देश्य निर्धारण, लक्ष्य परिमाण र सोको प्राप्तीका लागि अवलम्वन गरिने रणनीति तथा कार्यनीति निर्धारण र प्रमुख कार्यक्रमहरु समेत तर्जुमा भएको छ ।

६.२ वर्तमान अवस्था

सामाजिक सेवा अन्तर्गतका आधारभूत पक्षहरु शिक्षा, स्वास्थ्य र खानेपानी सेवा पालिका क्षेत्रभित्रका सवै वडाहरुमा उपलब्ध छ। विद्यालयमा पहुँचमा सवै क्षेत्र, समुदायहरुको रहेको छ। विद्यालयहरुमा दिवा खाजा, छात्रवृत्ति व्यवस्था छ। विद्यालयहरु आइसिटि जडान, कम्प्युटर तथा विज्ञान प्रयोगशालाको व्यवस्था वढ्दो कममा छ। शिक्षाको गुणस्तरमा सुधार अपेक्षा अनुसार अझै भएको छैन । आधारभूत स्वास्थ्यतर्फ वडाहरुमा स्वास्थ्य चौकी, सामुदायिक स्वास्थ्य सेवाको व्यवस्था छ । पालिका स्तरीय अस्पताल निर्माण हुन सकिरहेको छैन। जटिल प्रकृतिको औषधोपचारका लागि देशका विभिन्न स्थानहरु वा काठमाडौं वा भारत सम्म जानुपर्ने हुन्छ । वालमृत्यु तथा मातृमृत्यु न्यून दरमा छ । तापनि झाडापखला तथा स्वासप्रस्वासको सङ्क्रमणवाट हुने मृत्युलाई र कमतौल तथा कुपोषणका कारण उमेर अनुसारको तौललाई सामान्य रुपमा ग्रहण गर्न सकिदैन । त्यसैगरी सुरक्षित खानेपानी, निजी खानेपानी धाराको उपलब्धता र पाइपलाइनवाट वितरित खानेपानी उपभोग गर्नेहरुको संख्या अधिक छ। सवै वस्तीहरुमा सुरक्षित खानेपानी सेवा उपलब्ध छ। अधिकांश घरहरुमा शौचालय रहेको पाइन्छ।

लक्षित वर्गको क्षमता तथा सशक्तीकरणका लागि पालिकावाट विविध कार्यक्रमहरु सञ्चालन हुँदै आएको छन् । स्थानीय नेतृत्व तहमा त्यस्ता वर्गको सहभागिता तथा प्रतिनिधित्व हुँदै आएको छ । सीप तथा व्यवसायिक तालिम कार्यक्रमवाट महिलाहरु ठूलो संख्यामा लाभान्वित छन् । महिलाहरुको सशक्तीकरणका लागि सहकारी संस्थाहरु सञ्चालनमा छन् । वालविवाह, वहुविवाह र वालवालिका विरुद्ध हुने दुर्व्यवहार, घरेलु हिंसा, असहाय वालवालिकाको संख्यामा शुन्यता आउन सकिरहेको छैन । सार्वजनिक संरचनाहरु वाल तथा अपाङ्गता र महिलामैत्री छैनन् । यसका वावजुद पनि युवाहरुको सम्लग्नता स्थानीय संरचना रहदै आएको छ । आयमूलक व्यवसायिक सीप विकास, प्रधानमन्त्री रोजगारी कार्यक्रम, युवा स्वरोजगार कोषवाट युवाहरु लाभान्वित छन । स्थानीय संस्कृति तर्फ स्थानीय संस्कृति झल्किने संग्रहालयको व्यवस्था छ । स्थानीय भाषा संरक्षण हुने गरी प्रकाशन, अध्ययन अनुसन्धान नभएपनि जातीयताका हिसावले भिन्न भाषाहरु र सांस्कृतिक चाडपर्वहरु छन ।

६.३ सामाजिक बिकासको उद्देश्य

आवधिक योजनाका लागि निर्धारित गरिएको लक्ष्य प्राप्तीका लागि सामाजिक क्षेत्रको बिकासका लागि निर्धारण गरिएको वृहत उद्देश्य देहाय वमोजिम रहेको छ : **"**गुणस्तरीय एवं प्राविधिक शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य, सुरक्षित खानेपानीको सर्वसुलभताको सुनिश्चित, कला भाषा, संस्कृति, सम्पदाहरुको संरक्षण, प्रवर्द्धन, युवाहरुमा व्यवसायिकता तथा खेलकुदको विकास लगायतका सामाजिक सेवा सुविधाहरुमा लक्षित वर्ग एवं आम नागरिकको सहज पहुँच अभिवृद्धिवाट मानव विकास एवं सामाजिक न्याय सहितको समतामूलक समाज निमार्ण गर्नु**"** मुख्य उद्देश्य निर्धारण भएको छ।

६.४ प्रमुख रणनीतिहरु

ग) गुणस्तरीय शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी लगायतका आधारभूत सेवा सुविधामा नागरिकको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने ।
घ) सामाजिक समावेशीकरण, सामाजिक न्याय सहितको समतामूलक आर्थिक, सामाजिक विकास गर्ने ।

६.५ विषयगत उपक्षेत्रहरु

यस विषयगत क्षेत्र भित्र निम्न विषयगत उपक्षेत्रहरु समावेश गरिएका छन् :

- शिक्षा विकास,
- आधारभूत स्वास्थ्य,
- खानेपानी तथा सरसफाइ,
- लक्षित वर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण,
- युवा तथा खेलकुद
- भाषा, साहित्य, कला तथा संस्कृति ।

६.५.१ शिक्षा

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्र बारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

तालिका/ग्राफचित्र : २७
शिक्षा क्षेत्र : सम्भावना, चुनौति, सवल र कमजोर पक्षहरु

सम्भावना तथा अवसरहरु	चुनौतिहरु
➧ साक्षरता दर वढ्दो क्रममा ➧ उमेर समूहका प्रायः सवै वालवालिकाहरुको विद्यालयमा पहुँच ➧ शिक्षामा लगानी गर्न निजी क्षेत्र आकर्षित ➧ वालवालिकालाई गुणस्तरीय, व्यवहारिक शिक्षा दिनुपर्नेमा अभिभावकहरु सचेत एवं आवश्यक रकम खर्चिन तयार	➧ उमेर समूहका वालवालिकाहरुलाई विद्यालयको पहुँचमा ल्याउनु र टिकाइ राख्नु ➧ शिक्षालाई गुणस्तरीय, व्यवहारिक, प्राविधिमैत्री वनाउनु र माग अनुसारका सीपयुक्त जनशक्ति विकास गर्नु ➧ माध्यामिक तह (११-१२) लाई निःशुल्क शिक्षा प्रदान गर्नु
सवल पक्ष	**कमजोर पक्ष**
➧ विद्यालयहरुमा आइसिटि, सिसिक्यारा, डिजिटल उपकरण, विज्ञान प्रयोगशाला, पुस्तकालयको व्यवस्था हुँदै ➧ विद्यालयहरुमा दिवाखाजा, सेनिटरी प्याड, नर्ससेवाको व्यवस्था ➧ तालिम प्राप्त, विषयगत शिक्षकको व्यवस्था, दरवन्दी मिलान ➧ स्थानीय पाठ्याक्रम निर्माण भई कार्यान्वयनमा ➧ विद्यालयसंग नगरपालिका, नगर शिक्षा योजना, विद्यालय सुधार योजना कार्यक्रमहरु सञ्चालनमा रहेको ➧ विद्यार्थी भर्नादर वढ्दो क्रममा	➧ विद्यालयहरुको नियमित अनुगमन र सुपरीवेक्षण कमि ➧ विद्यालयमा अतिरिक्त क्रियाकलाप लगायत आधारभूत भौतिक पूर्वाधारहरुको कमि र वालवालिका, अपाङ्गतामैत्री पूर्वाधारहरु, शैक्षिक सामाग्री, पुस्तकालय र प्रयोगशालाको कमि ➧ विद्यालय, विद्यार्थी र अभिभावकहरु वीच सम्वादको अभाव ➧ आपतकालीन अवस्थामा वैकल्पिक माध्यमवाट सिकाइलाई निरन्तरता दिन नसक्नु ➧ सिकाइ उपलव्धि दर न्यून

ख) सोच
सीपमुलक, व्यवसायिक र व्यवहारिक शिक्षामा गुणस्तर : आर्थिक, सामाजिक विकासमा रुपान्तरण

ग) उद्देश्य
- शिक्षामा गतिगरिव, विपन्न तथा सीमान्तकृत वर्ग लगायत सवैको सहज पहुँच अभिवृद्धि र समावेशीता सुनिश्चित गर्नु
- विद्यालयहरुमा आधारभूत भौतिक एवं शैक्षिक सुविधाको सुनिश्चितताबाट गुणस्तरीय, प्रयोगात्मक, व्यवहारिक, व्यवसायिक तथा प्राविधिक शिक्षा प्रदान गर्नु

ग) रणनीतिहरु
१. साक्षरता वृद्धि तथा उमेर समूहका वालवालिकाहरुलाई विद्यालयको पहुँचमा ल्याउने
२. शिक्षालाई सर्वसुलभ बनाउने
४. शिक्षाको गुणस्तरमा अभिवृद्धि गर्ने
५. शैक्षिक पूर्वाधारको व्यवस्था गर्ने
६. प्राविधिक जनशक्ति विकास गर्ने
७. आधारभूत शिक्षा सम्वन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन गर्ने

घ) कार्यनीतिहरु
रणनीति १ को साक्षरता वृद्धि तथा पहुँच अभिवृद्धि अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु
१.१ आधारभूत शिक्षावाट वन्चित समूहलाई गृहणी, प्रौढ तथा अभिभावक शिक्षाको माध्यमवाट साक्षर बनाइनेछ ।
१.२ सामुदायिक सिकाइ केन्द्र वडाहरुमा स्थापना गरी सामुदायिक सिकाइ केन्द्र मार्फत साक्षरता तथा निरन्तर शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गरी सवै उमेर समूहका नागरिकलाई साक्षर वनाइनेछ ।
१.३ विद्यालय छाडेका तथा वाहिर रहेका वालवालिकाहरुलाई वैकल्पिक आधारभूत शिक्षा सञ्चालन गरिनेछ ।

१.४ विद्यालय वाहिरका अपाङ्गता भएका बालबालिकाको आधारभूत तह सम्मको साक्षरताका लागि साङ्केतिक भाषाका माध्यम तथा विशेष शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

१.५ अनौपचारिक शिक्षा विस्तारवाट साक्षरता वृद्धि गर्दै जीवनोपयोगी बनाइनेछ ।

१.६ अनिवार्य शिक्षा, निःशुल्क शिक्षा एवं वैकल्पिक शिक्षा लगायतका माध्यमहरुवाट पालिकालाई पूर्ण साक्षर पालिका घोषणा गरिनेछ ।

१.७ विद्यालय भर्ना कार्यक्रमलाई अभियानको रुपमा सञ्चालन गरिनेछ । यसका लागि वालक्लव, नागरिक समाज, स्थानीय गैरसरकारी संस्था लगायत सामुदायिक संस्थाहरुसंग सहकार्य गरिनेछ ।

१.८ आधारभूत तह सम्म निःशुल्क र माध्यामिक तह सम्म अनिवार्य शिक्षा वारे प्रचारात्मक ढङ्गवाट अभिभावक तथा सरोकारवालाहरुलाई अभिमुखीकरण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

१.९ आधारभूत तह सम्मका वालवालिकाहरुलाई दिवाखाजा, कलम, कापि सहित पाठ्यपुस्तक, विद्यालय पोशाक एवं विद्यालय सम्म पुग्न विद्यालय वसहरु आदि सुविधाहरु निःशुल्क प्रदान गरी उमेर समूहका सवै वालवालिकाहरुलाई विद्यालयको पहुँचमा ल्याइनेछ ।

रणनीति २ को शिक्षालाई सर्वसुलभ बनाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१ विद्यालय छोड्ने दरमा न्यूनता ल्याउन प्रोत्साहनमूलक कार्यक्रम प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन गरिनेछ ।

२.२ विद्यालय वाहिरका उमेर समूहका किशोर किशोरीहरुलाई विद्यालयमा आधारित वैकल्पिक, खुल्ला तथा अनौपचारिक शिक्षा मार्फत निरन्तर शिक्षा कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

२.३ आर्थिक रुपमा विपन्न, दलित र सीमान्तकृत समुदाय, शहीद परिवारका बालबालिका तथा किशोर किशोरीहरुको विद्यालयमा पहुँच वृद्धिको सुनिश्चित गरिनेछ । यसका लागि छात्रावासको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

२.४ जेहन्दार छात्रछात्राहरुलाई छात्रवृत्तिको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

२.५ शिक्षामा महिला, दलित, आदिवासी जनजाति, अपाङ्गता भएका व्यक्तिको पहुँच सुनिश्चित गरिनेछ ।

२.६ आधारभूत तहसम्म स्थानीय मातृभाषा, संस्कृत भाषामा शिक्षा प्रदान गर्न विद्यालयलाई प्रोत्साहित गर्दै नैतिक शिक्षा एवं व्यवहारिक शिक्षामा जोड दिइनेछ ।

रणनीति ३ को शिक्षाको गुणस्तरमा अभिवृद्धि अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

३.१ तालिम प्राप्त, विषयगत एवं दरबन्दी अनुसार शिक्षकहरुको व्यवस्था गरी पठनपाठनलाई नियमित रुपमा सञ्चालन गरी गुणस्तर कायम राखिनेछ ।

३.२ शिक्षकहरुलाई तालिम, पुर्नताजगी तालिम, अन्तरक्रिया एवं अनुभव आदनप्रदानमा सहभागि गराई पेशागत दक्षतामा अभिवृद्धि ल्याउदै शिक्षण पद्धतिहरुलाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।

३.३ मण्टेश्वरी एवं त्यस्तै प्रकारका व्यवहारिक, प्रयोगात्मक शिक्षण पद्धतिहरु अवलम्बन गरी शिक्षणलाई बालमैत्री बनाइनेछ । यसका लागि आवश्यक पूर्वाधारको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

३.४ बालबालिकाहरुलाई मनोसामाजिक परामर्श सेवा प्रदान गर्दै बालबालिकाहरुको सिकाईमा अभिवृद्धि ल्याइनेछ ।

३.५ विद्यालय अनुगमन मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन गर्न मापदण्ड बनाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

३.६ विषयगत, कक्षागत सिकाई उपलब्धी दर बढाउन नतिजामा आधारित मूल्याङ्कन प्रणालीको अवलम्बन गरी शिक्षामा गुणस्तर कायम राख्न पहल गरिनेछ ।

३.७ शिक्षणमा सूचना तथा सञ्चार प्रविधिको प्रयोग, कम्प्युटर शिक्षालाई अनिवार्य, ई-लाइव्रेरी, इण्टरनेटको व्यवस्था मिलाई विद्यालयलाई आधुनिक प्रविधिमैत्री बनाइनेछ ।

३.८ शिक्षकहरु सवैलाई तालिम प्रदान गरी प्रविधिमैत्री वनाइनेछ ।

३.९ महिला-पुरुष शिक्षकको अनुपात र शिक्षक-विद्यार्थी संख्याको अनुपातलाई एक निश्चित मापदण्डका निर्धारण गरी कक्षागत रुपमा अलग अलग व्यवस्था गरिनेछ ।

३.१० विद्यालय नक्साङ्कन सम्वन्धी मापदण्ड वनाई सोका आधारमा विद्यालय र शिक्षक समायोजन गरिनेछ ।

३.११ मापदण्ड वनाई उत्कृष्ट शिक्षक र उत्कृष्ट परिणाम ल्याउने तथा प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्ने विद्यालयहरुलाई पुरस्कृत गरी प्रोत्साहित गरिनेछ ।

३.१२ न्यून विद्यार्थी संख्या भएका विद्यालयहरुमा सम्भाव्यता हेरी मल्टिग्रेड मल्टिलेवल शिक्षण विधि अवलम्वन गरिनेछ ।

रणनीति ४ को शैक्षिक पूर्वाधारको व्यवस्था अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

४.१ विज्ञान प्रयोगशाला, पुस्तकालय, सन्दर्भ सामाग्री, विषयगत शैक्षिक सामाग्री तथा पाठ्यपुस्तकको व्यवस्था गर्दै शिक्षक एवं विद्यार्थीहरुको ज्ञान भण्डारलाई फराकिलो बनाउन सहयोग गरिनेछ । प्रभावकारी रुपमा सञ्चालन नभएका स्थानीय पुस्तकालयहरुलाई सामुहिक सिकाइ केन्द्रमा स्तरोन्नति गरिनेछ ।
४.२ विद्यालयहरुमा डिजिटल प्रविधिमा आधारित शिक्षण सिकाइ विधिलाई प्रवर्द्धन गरिनेछ । विद्यालयहरुमा शिक्षक तथा विद्यार्थीहरुका लागि ई-हाजिरी, सिसिटिभी, स्मार्ट वोर्डको व्यवस्था मिलाइनेछ ।
४.३ सवै प्रकारका भौतिक पूर्वाधारहरु (विजुली, खानेपानी, शौचालय, भवन निर्माण तथा मर्मत, फर्निचर, तारवार, पुस्तकालय, खेलमैदान, छात्रावास आदि) निर्माण गर्दै निर्मित पूर्वाधारहरु बालमैत्री, छात्रामैत्री, अपाङ्तामैत्री एवं भूकम्प प्रतिरोधात्मक बनाउदै विद्यालयमा एक सहजपूर्ण वातावरण श्रृजना गरिनेछ ।
४.४ विद्यालयको चारैतर्फ सफा, सुग्घर र विरुवा/वृक्षारोपण गरी हरियाली वातावरण कायम राख्न जोड दिइनेछ ।
४.५ विद्यार्थीहरुको स्वास्थ्योपचार तथा स्वास्थ्य शिक्षाका लागि विद्यालयहरुमा घुम्ति नर्स सेवा उपलब्ध गराइनेछ ।
४.६ विद्यार्थीहरुको शारिरीक मानसिक विकासका लागि खेलकुदमा जोड दिदै खेल मैदान एवं खेलकुद सामाग्रीहरुको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

रणनीति ५ को प्राविधिक जनशक्ति विकास अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

५.१ कृषि, पशुपंक्षी, स्वास्थ्य, इन्जिनियरिङ लगायतका विषयहरुको अध्ययनका लागि प्राविधिक शिक्षा तथा व्यवसायिक तालिम (सिटिइभिटी) को सम्वद्धनमा सुविधा सम्पन्न प्राविधिक विद्यालय स्थापना गरिनेछ ।
५.२ प्राविधिक शिक्षालय स्थापना गरी प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षाको बिकास र विस्तार गरी दक्ष जनशक्ति उत्पादन र तिनीहरुको रोजगारीतामा सहयोग गरिनेछ ।
५.३ महिला, विपन्न, दलितलाई छात्रवृत्ति प्रदान गर्दै प्राविधिक जनशक्ति विकास गरिनेछ ।

रणनीति ६ को आधारभूत शिक्षा सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन अन्तर्गतको कार्यनीति

६.१ आधारभूत एवं माध्यमिक शिक्षा क्षेत्रसंग सम्बन्धित स्थानीय नीति, कानुन तथा मापदण्डको निर्माण, योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन, मूल्याङ्कन तथा नियमन गरिनेछ ।

ङ) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : २८
२.१ शिक्षा

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचना को श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
असर	आधारभूत तहमा खूद भर्नादर (औषतमा) (२०७५/७६ अनुसार संघ ९२.३%,)	प्रतिशत	७४.४६	७४.४६	७५.०	७६.०	७८.०	८०.०	पालिका को वार्षिक प्रतिवेदन	अन्तर सरकार समन्वय भएको हुने
प्रतिफलहरु	१५ मिनेटको दुरीमा आधारभूत तहकोविद्यालयमा पहुँच हुने घरधुरी	प्रतिशत	८०	८०	८०	८०	८०	८०	ल्फेस रिपोर्ट/ पालिका को प्रतिवेदन	शिक्षा सम्बन्धी सामाजिक संस्था, गैसस लगायत निजी क्षेत्रसंग समन्वय र सहकार्य
	दिवा खाजा खुवाउने विद्यालय बाल वि.समेत	संख्या	३५	३५	३५	३५	३५	३५		
	नियमित अध्ययन गर्न नसक्ने विद्यार्थीका लागि माध्यामिक तह सम्मको खुल्ला शिक्षा,अनौपचारिक दिने विद्यालय	संख्या	०	०	१	३	५	५		
	आधारभूत तह (कक्षा ८)	प्रतिशत	७५.९	७५.९	७८	८०	८२	८५		

तालिका/ग्राफचित्र : २८
२.१ शिक्षा

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/ ७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचना को श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३	२०८३ /८४		
	सम्मको उत्तिर्ण दर									भएको हुने ।
	विद्यालय छाडने दर (आधारभूत तह)	प्रतिशत	९	९	८	५	२.०	१.०		
	बालमैत्री सिकाइ विधि अवलम्बन गर्ने विद्यालय	प्रतिशत		२०	२२	२५	२८	३०		
	विषयगत तालिम प्राप्त शिक्षक	प्रतिशत	७५	८०	८५	९०	९५	९८		
	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात (आधारभूत र माद्यामिक) (शिक्षक : विद्यार्थी)	संख्या	१:३९	१:३५	१:३०	१:२८	१:२५	१:२५		
	सिटिइभिटिवाट सम्वर्द्धन मा सञ्चालित प्राविधिक विद्यालय	संख्या	०	०	१	१	२	२		
	सामुदायिक विद्यालयमा प्राविधिक धार अध्यायपन गराउने विद्यालय	संख्या	०	१	१	३	३	५		
	वालमैत्री आधारभूत पूर्वाधार र सुविधा भवन, चर्पी, खानेपानी, खेलकुद मैदान, घेरावार, फर्निचर) उपलब्ध विद्यालय	प्रतिशत		१५	२०	२५	३०	४०		
	वालवालिकामैत्री, अपाङगता मैत्री र भूकम्प प्रतिरोधात्मक संरचना भएको विद्यालय	प्रतिशत		५०	६०	७०	७५	८०		
	आइसिटि सेवा उपलव्ध विद्यालय	संख्या	१२	१४	१६	१८	२०	२१		
	कम्प्युटर प्रयोगशाला भएका विद्यालय		१२	१४	१६	१८	२०	२१		
	व्यवस्थित विज्ञान प्रयोगशाला भएका विद्यालय	संख्या	१४	१४	१६	१८	२०	२१		
	सेनीटरी प्याड सहित नर्स सेवा उपलव्ध विद्यालय	संख्या	१२	१३	१३	१३	१३	१३		
	वालक्लव क्रियाशील भएका विद्यालय	संख्या	२१	२१	२१	२१	२१	२१		
	विपद, महामारी लगायत विविध कारणवाट भौतिक दूरी कायम राख्दै सूचना प्रविधिका माध्यमवाट	संख्या	६५	६५	६५	६५	६५	६५		

तालिका/ग्राफचित्र : २८
२.१ शिक्षा

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण २०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	सूचना को श्रोत	पूर्वानुमान
	अध्यापन गर्न सक्ने विद्यालय									
	आधारभूत तहमा स्थानीय मातृभाषामा पठनपाठन गर्ने विद्यालय	संख्या	०	०	०	०	१	१		
	राष्ट्रपति शैक्षिक सुधार कार्यकमवाट लाभान्वित विद्यालय	प्रतिशत	१५	२०	२५	३०	३५	४०		
	जनसंख्या वनौट र भौगोलिक अवस्थाको आधारमा नक्साङ्कन गरी समायोजन तथा एकीकरण विद्यालय	संख्या	०	०	०	१	१	१		
	पालिका स्तरीय विज्ञान मेला, प्रर्दशनी एवं श्रृजनात्मक प्रतियोगिता	संख्या	०	१	१	१	१	१		
	युवा वैज्ञानिकहरुसंग साक्षात्कार कार्यकम सञ्चालन गर्ने विद्यालय	संख्या	०	१	१	१	१	१		
	विज्ञान र प्रविधिको क्षेत्रमा अध्ययन, अनुसन्धानका लागि पालिकावाट सहयोग प्राप्त युवा शोधकर्ताहरु	संख्या	०	१	२	३	४	५		
	विद्यालय स्तरमा विज्ञान र प्रविधि सम्वन्धित विविध कियाकलापहरु सञ्चालन गरी पालिका वाट पुरष्कृत उत्कृष्ट विद्यालय	सख्यां	०	१	२	३	४	५		

मुख्य कार्यकम तथा कियाकलापहरु	**वजेट रु.**
१. वैकल्पिक निरन्तर शिक्षा, अनौपचारिक शिक्षा सञ्चालन २. प्रारम्भिक वालविकास केन्द्र सञ्चालन ३. साक्षरता अभियान ४. सामुदायिक सिकाइ केन्द्र सञ्चालन ५. शैक्षिक गुणस्तर सुधार कार्यकम ६. विद्यालय भर्ना अभियान, छात्रवृत्ति, प्रोत्साहन ७. विद्यालयमा सुविधायुक्त भौतिक पूर्वाधारको व्यवस्था ८. विद्यालयमा आइसिटि जडान ९. प्राविधिक शिक्षालय स्थापना र सञ्चालन १०. नैतिक शिक्षा प्रर्वद्धन कार्यकम	**१३ करोड ९८ लाख ८० हजार**

६.५.२ आधारभूत स्वास्थ्य

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्र बारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन ।

तालिका/ग्राफचित्र : २९
स्वास्थ्य क्षेत्र : सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु

सम्भावना तथा अवसरहरु	चुनौतिहरु
➧ निजी क्षेत्रवाट औषधी पसल, सामान्य स्तरको स्वास्थ्य जाँच क्लिनिकहरु सञ्चालनमा ➧ जिल्लास्तरीय अस्पताल नजिकै अवस्थित ➧ शिशु, नवजात शिशु मृत्यु, वालमृत्युदर र मातृमृत्यु दर न्यून ➧ आयुर्वेद औषधोपचारका लागि वहुमूल्यका जडीवुटीहरुको सहज उपलब्धता	➧ आपतकालीन स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नु ➧ जटिल प्रकृतिका स्वास्थ्य उपचार उपलव्ध गराउनु ➧ भौतिक एवं प्राविधिक रुपमा महामारीहरुको सामना गर्ने संयन्त्र, उपकरण, पूर्वाधार र जनशक्तिको व्यवस्था गर्नु ➧ झाडापखला, दम, निमोनिय, प्राणघातक जस्ता रोगहरुको नियन्त्रण तथा निवारण गर्नु
सवल पक्ष	**कमजोर पक्ष**
➧ स्वास्थ्य संस्थाहरु (स्वास्थ्य चौकी, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा केन्द्र) क्रियाशील ➧ खोप केन्द्र तथा गाउँघर क्लिनिक सञ्चालनमा ➧ सामुदायिक विद्यालय स्वास्थ्य तथा नर्स सेवा प्रदान ➧ प्रसुती सेवा, स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुती गराउने अभ्यास वृद्धि ➧ पोषण सम्वन्धी वहिरङ्ग उपचार केन्द्र सञ्चालनमा ➧ एम्वुलेन्स सेवा सञ्चालनमा ➧ ज्येष्ठ नागरिक र सुत्केरी स्वास्थ्य जाँच परीक्षण सञ्चालनमा	➧ स्वास्थ्य संस्थाहरुको स्तरोन्नति (जनशक्ति, मेशिनउपकरण) पूर्वाधार (शुध्द खानेपानी, इण्टरनेट..) कमि र संस्था अपर्याप्त ➧ दक्ष, अनुभवी एवं विशेषज्ञ जनशक्तिको अभाव ➧ सरकारले सूचीकृत गरेको निःशुल्क औषधीहरुको अभाव ➧ एम्वुलेन्स सेवा सवै वडाहरुमा सर्वसुलभ हुन नसकेको ➧ आयुर्वेद, वैकल्पिक चिकित्सालय, योगा सञ्चालनमा नआउनु ➧ पौष्टिक आहार सम्वन्धी (जङ्क फुडको नकरात्मक असर) सचेतना कार्यक्रम प्रभावकारी हुन नसक्नु

ख) सोच

समृद्ध र स्वस्थ जीवन : गुणस्तरीय स्वास्थ्य र पोषण

ग) उद्देश्य

➧ प्राकृतिक एवं वैकल्पिक चिकित्सा पद्धतिको प्रवर्द्धन एवं स्वास्थ्य संस्थाहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्नु
➧ आधारभूत एवं गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवामा सहज पहुँच वृद्धिवाट नागरिकको स्वास्थ्य अवस्थामा सुधार ल्याउनु

घ) रणनीतिहरु

१. स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना अभिवृद्धि तथा रोग न्यूनीकरण गर्ने
२. स्वास्थ्य सेवा विस्तार गर्ने
३. स्वास्थ्य सेवामा गुणस्तरता वृद्धि गर्ने
४. स्वास्थ्य सेवामा पहुँच सुनिश्चित
५. आपतकालीन तथा आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन गर्ने
६. स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजनाको कार्यान्वयन गर्ने

ङ) कार्यनीतिहरु

रणनीति १ को स्वास्थ्य सम्बन्धी चेतना अभिवृद्धि तथा रोग न्यूनीकरण अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१.१ बालविवाह, दुई सन्तान वीचको जन्मान्तर, परिवार नियोजन, मातृशिशु कल्याणका वारेमा सचेतनामूलक अभियान सञ्चालन गरिनेछ ।

१.२ सरसफाइ र पोषणयुक्त खानेकुरामा जनचेतनाको अभिबृद्धि गरी कुपोषणलाई र रोग लाग्ने दरलाई घटाउँदै मानव स्वास्थ्यता निर्माणमा सहयोग पुऱ्याइनेछ ।

१.३ स्वास्थ्य स्वयंसेविकाको सेवालाई प्रभावकारी रुपमा परिचालन गर्न अझै प्रोत्साहित गरिने छ ।

१.४ प्राणघातक तथा नसर्ने रोगहरु एचआईभी एड्स, लागुऔषध दुर्व्यसन, मधुमेह, उच्च रक्तचाप, मुटुरोग, क्यान्सर तथा मोटोपनाका वारेमा जनचेतना अभिवृद्धि गरिनेछ ।

१.५ योग, ध्यान, प्राकृतिक तथा वैकल्पिक उपचार (आयुर्वेदिक, युनानी, आम्नी, पञ्चकर्म, होमोप्याथिक, फिजियोथेरापी, लेजरथेरापी, अकुपञ्चर, अकुप्रेसर, म्युजिकथेरापी) का वारेमा प्रचार प्रसार गरी त्यसमा अभ्यस्तताका लागि प्रयास गर्दै शारीरिक र मानसिक स्वास्थ्यतामा अभिवृद्धि ल्याइनेछ ।

१.६ शरीर एवं स्वास्थ्यलाई हानी पुऱ्याउने रसायनिक पदार्थ, विषादीयुक्त, मिसावटजन्य एवं जङ्कफुड, सूर्तीजन्य पदार्थ, मदिरा सेबन जस्ता विकृति विरुद्ध अभियान सञ्चालन गरी नागरिकहरुमा चेतना अभिवृद्धि गरिनेछ ।

१.७ रोग प्रतिरोधात्मक क्षमता विकासको लागि पोषण, जनस्वास्थ्य, सरसफाइ तथा वातावरण प्रदुषण, निरोधात्मक स्वास्थ्य जनचेतना वारे जनचेतना अभिवृद्धि गरिनेछ । यसका लागि स्थानीय नागरिक समाज, सामुदायिक संस्था, शैक्षिक संस्था, स्थानीय क्लवहरुसंग सहकार्य गरिनेछ ।

१.८ महिनावारी स्वास्थ्य सम्वन्धी व्यवस्थापन कार्यक्रम र महिनावारीसँग सम्बन्धित अन्धविश्वासका विरुद्ध जनचेतना अभिवृद्धि गरिनेछ ।

रणनीति २ को स्वास्थ्य सेवा विस्तार अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१ उपयुक्त स्थान पहिचान गरी प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र स्थापना गरी स्वास्थ्य सेवाको प्रभावकारीताका लागि आवश्यक औषधी, उपकरण र दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

२.२ सबै स्वास्थ्य चौकीहरुमा वर्थिङ सेबालाई प्रभावकारी ढङ्गवाट सञ्चालन गर्न आवश्यक सवै प्रकारका उपकरणहरुको व्यवस्था गर्दै मातृ तथा शिशु मृत्यु दरलाई न्यूनीकरण गरिनेछ ।

२.३ स्वास्थ्य चौकीहरुको क्षमता अभिवृद्धिका लागि न्यूनतम सवै प्रकारका औषधी, उपकरण जडान र दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था गरी स्वास्थ्य सेवा सुविधालाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।

२.४ विद्यालयहरुमा घुम्ति स्वास्थ्यकर्मी (नर्स) व्यवस्था गरी विद्यार्थीहरुको नियमित स्वास्थ्य जाँचको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

२.५ निर्धारित मापदण्ड पूरा गरेका सामुदायिक अस्पताल, स्वास्थ्य क्लिनिक, औषधी पसलहरुलाई आवश्यकताका आधारमा पालिकाको विभिन्न स्थानहरुमा सञ्चालन व्यवस्था मिलाइनेछ । यसका लागि स्थानीय स्वास्थ्य संस्था तथा औषधी पसल सञ्चालन सम्वन्धी मापदण्ड निर्माण गरिनेछ ।

२.६ स्वास्थ्य सम्वन्धी प्राविधिक जनशक्ति विकासका लागि पालिकामा प्राविधिक शिक्षा सञ्चालनमा ल्याइनेछ । यसका लागि महिला, विपन्न दलित वर्गलाई विशेष छात्रवृत्तिको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

रणनीति ३ को स्वास्थ्य सेवामा गुणस्तरता वृद्धि अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

३.१ प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, चौकी लगायत अन्य स्वास्थ्य सेवामा कार्यरत जनशक्ति एवं महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाहरुलाई विभिन्न तालिम, शिविरहरुमा सहभागिता गराई उनीहरुको दक्षता र क्षमतामा अभिवद्धि गर्दै स्वास्थ्य सेबालाई भरपर्दो बनाइनेछ ।

३.२ दरबन्दी अनुसार स्वास्थ्य कर्मचारी, दक्ष र अनुभवी स्वास्थ्यकर्मीहरुको व्यवस्थाका लागि प्राथमिकता दिइनेछ । जनशक्ति एवं औषधी उपकरणको अभाववाट हुन सक्ने क्षतिलाई न्यूनीकरण गरिनेछ ।

३.३ स्वास्थ्य संस्थाहरुको स्तर र मापदण्ड अनुसार हुनुपर्ने न्यूनतम पूर्वाधारहरुको व्यवस्था गरी सुविधा सम्पन्न बनाइनेछ । त्यस्ता पूर्वाधारहरुको संरचना अपाङ्गता, लैङ्गिक र बालमैत्री हुनेछ ।

३.४ स्वास्थ्य प्रयोगशाला, व्लड वैंक, र आपतकालीन सेवा सञ्चालनका लागि आवश्यक पूर्वाधार एवं संयन्त्रको बिकास गरी असमायिक मृत्युलाई न्यूनीकरण गरिनेछ ।

३.५ नसर्ने तर प्राणघातक रोगहरुवाट हुने अकाल, अल्पायु, असमायिक मृत्युलाई नियन्त्रण एवं निरोधात्मक उपायहरु अवलम्बन गर्दै बिशेषज्ञ सहितको अस्पताहरुबाट घुम्ती सेवा सञ्चालन गरी स्वास्थ्य संस्थाहरुमा निःशुल्क स्वास्थ्य जाँचको व्यवस्था गरिनेछ ।

३.६ बालबालिकाहरुलाई विसिजि, पोलियो र आवश्यक सवै भिटामिनको उचित व्यवस्थापन र पोषण कार्यक्रम सञ्चालन गरी पूर्ण खोपयुक्त पालिका बनाइनेछ ।

३.७ प्राकृतिक प्रकोप, विपद तथा आपतकालीन, सङ्क्रमण तथा महामारीको रोकथाम, व्यवस्थापन सम्वन्धी पूर्व तयारी तालिम, प्रशिक्षण, अभिमुखीकरण, जनचेतना कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरिनेछ।
३.८ जिल्ला अस्पतालसंग समन्वय गरी स्वास्थ्य सेवाहरु सञ्चालन गरिनेछ।

रणनीति ४ को स्वास्थ्य सेवामा पहुँच सुनिश्चित अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

४.१ ज्येष्ठ नागरिक एवं विविध कारणहरुवाट स्वास्थ्य सेवा उपलव्ध हुन नसकेको क्षेत्र, समुदाय र वस्तीहरुमा स्वास्थ्य शिविरहरु सञ्चालन गरी स्वास्थ्य जाँच लगायतका सेवा सुविधाहरु उपलव्ध गराइ स्वास्थ्य सेबालाई विस्तार गरिनेछ।
४.२ निःशुल्क र सुरक्षित प्रसुती सेवा विस्तार गरी प्रसुती अघि र पछि स्वास्थ्य सेवा लिन प्रोत्साहन गरिनेछ।
४.३ स्वास्थ्य संस्थाहरुबाट शतप्रतिशत प्रसुती सेवा उपलब्ध गराउने गरी प्रोत्साहन कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।
४.४ मातृ तथा शिशु स्वास्थ्य सेवाहरु, खोप सेवा, सुरक्षित मातृत्व तथा परिवार नियोजन सेवाहरु विस्तार तथा सेवा सुदृढीकरण गरिनेछ। यसका लागि आवश्यकता अनुसार समुदाय परिचालन गरिनेछ।
४.५ सरकारबाट निःशुल्क उपलब्ध गरिने सबै प्रकारका औषधीहरु पालिकाको आवश्यकता अनुसार बर्गीकरण गरी नियमित उपलब्ध हुने बाताबरण श्रृजना गरिनेछ र औषधी वितरणलाई नियमित अनुगमन र नियमन गरिनेछ।
४.६ स्वास्थ्य संस्थाहरुमा दक्ष प्रसुतिकर्मी तथा अन्य जनशक्तिको सुनिश्चितता गरी चौविसै घण्टा सेवा प्राप्त गर्न सकिने वातावरण श्रृजना गरिनेछ ।
४.७ स्वास्थ्य वीमालाई प्रभावकारी ढङ्गवाट परिचालन गरी स्वास्थ्य सेवा पहुँचमा सहजता ल्याइनेछ ।
४.८ विपन्न तथा पछाडिपरेका वर्ग, क्षेत्र र समुदायमा स्वास्थ्य सेवाको पहुँच वृद्धि गर्न घुम्ती शिविर र सामुदायिक स्वास्थ्य इकाई, गाउँ घर क्लिनिक वृद्धि गरिनेछ।
४.९ दलित, अतिविपन्न तथा ७० वर्ष माथिका नागरिकहरु स्वास्थ्य जाँच एवं उपचारका लागि स्वास्थ्य चौकी तथा अस्पतालवाट निःशुल्क उपलब्ध गराइनेछ ।

रणनीति ५ को आपतकालीन तथा आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा सञ्चालन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

५.१ स्वास्थ्य संस्थाहरु तथा स्वास्थ्य चौकीहरुको स्तरोन्नति गर्दै आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गरिनेछ। यसका लागि दक्ष जनशक्ति, उपकरण सहितको ल्यावको व्यवस्था गरिनेछ।
५.२ आकस्मिक उपचारका लागि स्वास्थ्य चौकीमा एक अलगै यूनिटको व्यवस्था गरिनेछ।
५.३ अस्पताल पुग्नु अगावैको एम्वुलेन्समै सम्भव हुन सक्ने आपतकालीन उपचारका लागि पूर्व-अस्पताल सेवाको व्यवस्था गरिनेछ।
५.४ स्वास्थ्य संस्थाहरुवाट चौविसै घण्टा स्वास्थ्य सेवा दिन सक्ने गरी क्षमता विकास गरिनेछ।
५.५ भौगोलिक अवस्था र सडक सुविधाका आधारमा आपतकालीन सेवाका लागि एम्वुलेन्स सेबालाई व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाइनेछ।
५.६ महामारी तथा सरुवा रोगहरुको उपचारका लागि आवश्यकताका आधारमा प्रभावित क्षेत्रहरुमा सवै प्रकारका सुविधा सहितको आइसोलेशन सेन्टरहरु स्थापना गरी उपचार व्यवस्था मिलाइनेछ।

रणनीति ६ को स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजनाको कार्यान्वयन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

६.१ आधारभूत स्वास्थ्य तथा पोषण सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना तर्जुमा, कार्यन्वयन तथा नियमन गरिनेछ।
६.२ संघ तथा प्रदेश स्तरीय लक्ष्य र मापदण्ड बमोजिम स्थानीयस्तरको स्वास्थ्य सम्बन्धी नीति, लक्ष्य र गुणस्तर निर्धारण गरिनेछ।
६.३ स्वास्थ्य संस्था एवं स्वास्थ्य चौकी आदिवाट निस्कने फोहोरमैला, प्रदुषण, रोग, महामारी नियन्त्रणका लागि स्वास्थ्य सम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना, अनुगमन र नियमन गरिनेछ।

च) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र :३० २.२ आधारभूत स्वास्थ्य						
नतिजा	**नतिजा सूचक**	**इकाई**	**आधार**	**लक्ष्य परिमाण**	**सूचनाको**	**पूर्वानुमा**

को तह			बर्ष २०७८/७९ सम्म	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	श्रोत	न
असर	३० मिनेटको दुरीमा नजिकको स्वास्थ्य सेवामा पहुँच भएका घरधुरी	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन	अन्तर सरकार समन्वय भएको हुने
प्रतिफल हरु	विरामी पर्दा सर्वप्रथम स्वास्थ्य चौकी/ प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र/ अस्पताल जाने जनसंख्या	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	पालिकको प्रतिवेदन र HMIS जनस्वास्थ्य कार्यालय पालिकाको पार्श्वचित्र	अन्तर सरकार समन्वय र निजी क्षेत्रसंग सहकार्य भएको हुने
	नजिकको स्वास्थ्य संस्थामा (स्वास्थ्य चौकी/प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र/ अस्पताल) पुग्न लाग्ने औषत समय	घण्टा	०.३०	०.३०	०.२०	०.२०	०.१५	०.१५		
	गाउँघर क्लिनिकको संख्या	संख्या	२७	३०	३३	३५	३८	४०		
	घुम्ती लगायत स्वास्थ्य शिविर पटक	संख्या	२२	२५	३०	३५	४०	५०		
	सबै प्रकारका खोप लिएका बालबालिका	प्रतिशत	४९	५०	६०	७०	८०	१००		
	आधारभूत स्वास्थ्य सेवा उपलव्ध भएका वडाहरु	संख्या	७	७	७	७	७	७		
	२५०० ग्रामभन्दा कम जन्मतौल भएका शिशु	प्रतिशत	१.१	१.०	०.०८	०.०६	०.०५	०.०३		
	कुपोषणका कारण ५ वर्ष मुनीका वाल वालिकाको पुडकोपन र उचाई अनुसारको कम तौल भएकाहरु	प्रतिशत	१.७	१.५	१.३	१.०	०.५	०.२		
	स्वास्थ्य संस्थामा प्रसुति गराउने गर्भवती महिला	प्रतिशत	७९.५	८०	८५	९०	९५	९८		
	प्रसुति सेवा उपलव्ध भएका स्वास्थ्य संस्थाहरु	संख्या	२	२	३	३	४	५		
	मातृमृत्यु दर (प्रतिलाख जीवित जन्ममा)	सख्यां	०	०	०	०	०	०		
	झाडापखालाको सङकमण दर (प्रति हजारमा)	संख्या	३३७	३१५	३००	२८०	२६०	२५०		
	स्वास्थ्य संस्थामा	संख्या	४६	४६	४६	४८	४८	४८		

तालिका/ग्राफचित्र :३०
२.२ आधारभूत स्वास्थ्य

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
	कार्यरत स्वास्थ्यकर्मी									
	भिटामिन ए प्राप्त गर्ने बालबालिका	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००		
	नवजात शिशु मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्ममा)	दर	०	०	०	०	०	०		
	शिशु मृत्युदर (प्रति हजार जीवित जन्ममा)	दर	०	०	०	०	०	०		
	५ वर्ष मुनीको वाल मृत्युदर (प्रतिहजार जीवित जन्ममा)	दर	०	०	०	०	०	०		
	कूल प्रजनन दर (प्रति महिला शिशु जन्म)	दर	.....	२.६	२.०	२.०	२.०	२.०		
	स्वास्थ्य वीमामा आवद्ध जनसंख्या	प्रतिशत	.....	२५	२७	३०	३३	३५		
	स्वास्थ्य सूचना, शिक्षा र सञ्चार सचेतना कार्यक्रममा सहभागि	संख्या	०	२५००	२६००	२७००	२८००	३०००		
	क्यान्सर, उच्च रक्तचाप, मधुमेह, मुटु, क्षयरोग,एडस, कुष्ठरोगको निःशुल्क स्वास्थ्य परीक्षणवाट लाभान्वित	संख्या	०	१००	५००	१०००	१५००	३०००		
	आधारभुत सुविधा (खानेपानी, शौचालय, वर्थिङ्ग वार्ड रपरामर्श केन्द्र आदि) उपलब्ध स्वास्थ्य संस्था	संख्या	६	७	७	७	७	७		
	क्रियाशील महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका	संख्या	५५	५५	५५	५५	५५	५५		
	महामारी, भाइरसको सङकमण,आपतकालीन उपचारको अभाव वाट मृत्यु	संख्या	०	०	०	०	०	०		
	महामारी, भाइरसको सङकमण,आपतकालीन उपचारका लागि उपकरण एवं जनशक्ति सहितको	संख्या	०	०	०	१	१	१		

तालिका/ग्राफचित्र :३० २.२ आधारभूत स्वास्थ्य										
नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/ ७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३	२०८३ /८४		
	क्वारेण्टीन, आइसोलेशन कक्ष तथा आश्रय स्थाल									
	नागरिक आरोग्य कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या	१	१	२	३	४	७		
	योग, ध्यान तथा वैकल्पिक प्राकृतिक चिकित्सा (आयुर्वेदिक, होमियोप्याथिक, युनानी, अक्कुपन्चर, आम्ची) उपचार पद्धति सञ्चालन गर्ने संस्था	सख्या ं	१	१	१	२	२	२		
	सामुदायिक संस्थाको सहभागितामा सञ्चालित आरोग्य केन्द्र, योग केन्द्र तथा व्यायामशाला	सख्या ं	०	१	१	२	२	२		

मुख्य कार्यक्रम तथा कियाकलापहरु	वजेट रु.
१. वाल स्वास्थ्य पोषण कार्यक्रम २. प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकीको मर्मत सम्भार, स्तरोन्नति र सञ्चालन ३. जनशक्ति व्यवस्था र क्षमता अभिवृद्धि ४. स्वास्थ्य प्राविधिक शिक्षालय सञ्चालन ५. पूर्व-अस्पताल सुविधा सहितको एम्बुलेन्स खरिद ६. स्वास्थ्य वीमा कार्यक्रम ७. क्लिनिक तथा स्वास्थ्य शिविर सञ्चालन तथा जनचेतनामूलक कार्यक्रम १०. अतिविपन्न, दलित, महिला, ज्येष्ठ नागरिक निःशुल्क स्वास्थ्योपचार ११. आयुर्वेद, प्राकृतिक तथा वैकल्पिक चिकित्सा र योगा प्रवर्द्धन कार्यक्रम	११ करोड ६५ लाख ६७ हजार

६.५.३ खानेपानी तथा सरसफाइ

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्र बारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

तालिका/ग्राफचित्र : ३१ खानेपानी तथा सरसफाइ क्षेत्र : सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु	
सम्भावना तथा अवसरहरु	चुनौतिहरु
➧ जलाशय क्षेत्र : मलुही, झरही, हुलासी, धनेवा, पिरुवाखोला, खोलाहरु ➧ खानेपानीका श्रोतहरुको उपलब्धता ➧ खानेपानी उपभोक्ता समितिहरु कियाशील रहेको	➧ खानेपानी मुहानहरुको दिगो उपयोग तथा संरक्षण गर्नु ➧ सबै नागरिक एवं सार्वजनिक संस्थाहरुलाई सुरक्षित र शुध्द खानेपानीमा पहुँच अभिवृद्धि र चुना रहित वनाउनु ➧ फोहोरमैलाको सुरक्षित र दिगो विसर्जन गर्नु

सवल पक्ष	**कमजोर पक्ष**
➧ घरधुरीमा ट्युवेलवाट खानेपानी आपूर्ति ➧ खानेपानी आयोजना, पानी मुहान संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालनमा ➧ सरसफाइ अभियान सञ्चालन हुँदै आएको, घरघरवाट फोहोर सङ्कलन गर्ने अभ्यास हुँदै (सीमित क्षेत्रमा) ➧ प्राय: सबै घरमा शौचालयको व्यवस्था भएको ➧ पूर्ण सरसफाइ उन्मुख, प्लाष्टिकमुक्त क्षेत्र घोषणा (केही टोलहरु)	➧ सुरक्षित र उपचार गरिएको खानेपानी सवै घरधुरी तथा एकघर एकधारा उपलव्ध हुन नसक्नु ➧ खानेपानीका पाइपहरु जीर्ण हुनु र मर्मत सम्भार नहुनु ➧ भौतिक संरचनाहरु निर्माणमा समन्वयको अभाव, पाइपलाइन फुट्नु तथा पानी मुहान पुरिनु ➧ नसड्ने नगल्ने, प्लाष्टिकजन्य सिसि आदिको सङ्कलन, तथा सुरक्षित विसर्जनको अभाव

ख) सोच

स्वच्छ, सुरक्षित, सुविधायुक्त दिगो खानेपानी

ग) उद्देश्य

- सुरक्षित खानेपानीमा नागरिक सवैको सहज पहुँच अभिवृद्धि गर्नु
- स्थानीयहरुको सहभागितामा फोहोरमैला तथा सरसफाई को व्यवस्थापनवाट स्वच्छ र सफा वातावरण कायम राख्नु

घ) रणनीतिहरु

१. स्वच्छ र सुरक्षित खानेपानीमा सवैको पहुँच वृद्धि गर्ने
२. व्यवस्थित सरसफाइ र फोहोरमैलाको सुरक्षित विसर्जन
३. खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन गर्ने

ङ) कार्यनीतिहरु

रणनीति १ को स्वच्छ र सुरक्षित खानेपानीमा सवैको पहुँच वृद्धि अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१.१ पर्याप्त पानीका श्रोत तथा मुहान भएका पालिकाहरुसंग सहकार्य र समन्वय गरी सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच वृद्धि गरिनेछ । यसका लागि सीमाना जोडिएका तथा छिमेकी पालिकाहरुसंग सहकार्यमा जोड दिइनेछ ।
१.२ पानी मुहानहरुको संरक्षण र सम्वर्द्धन र दिगो उपभोगका लागि लाभान्वित समुदायको सहभागितामा खानेपानी उपभोक्ता समिति बनाई समितिको पहलमा मुहान तथा पानी श्रोत क्षेत्रमा वृक्षारोपण एवं पानी वितरणको व्यवस्था मिलाइनेछ ।
१.३ पानी मुहान र खानेपानी संरचनाहरुको नियमित मर्मत सम्भार, स्तरोन्नति र वितरण प्रणालीलाई व्यवहारिक र व्यवस्थित गर्दै थप क्षेत्रहरुमा खानेपानी सेवा सुविधा उपलव्ध गराइनेछ ।
१.४ परम्परागत पानीका श्रोतहरुको संरक्षण तथा दिगो व्यवस्थापन गर्दै थप सुविधा उपभोगका लागि विशेष जोड दिइनेछ ।
१.५ पानी अपुग क्षेत्रहरुमा आकाशे पानी सङ्कलन, प्लाष्टिक पोखरी तथा पानी भण्डारण ट्याङ्की जस्ता वैकल्पिक उपायहरु अवलम्बन गरी जीवनशैलीलाई सहज बनाइनेछ ।
१.६ स्थानीयहरुको सहभागितामा खानेपानी आपूर्तिलाई नियमित गर्दै एक घर एक धारालाई प्रभावकारी सञ्चालन गर्दै उव्रेको तथा खेरजाने पानीवाट करेसावारी खेतीलाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।
१.७ सार्वजनिक स्थल, कार्यालय, विद्यालय, स्वास्थ्य संस्थाहरुमा नियमित खानेपानीको व्यवस्था मिलाइनेछ ।
१.८ स्थानीय गैसस लगायतका संस्थाहरुको समन्वय, सहकार्य एवं जवाफदेहितामा खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी कार्यक्रम प्रभावकारी ढङ्गवाट कार्यान्वयन गरिनेछ ।

रणनीति २ को व्यवस्थित सरसफाइ र फोहोरमैलाको सुरक्षित विसर्जन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१ फोहोरलाई न्यूनीकरण, पुनः प्रयोग, प्रशोधन जस्ता विधिवाट श्रोतमै फोहोर व्यवस्थापन गर्दै गाउँ वजारलाई प्लाष्टिकमुक्त, धुवामुक्त घर बनाई स्वच्छ, सफा एवं सवैप्रकारका प्रदुषणहरुवाट मुक्त बनाउन महिला समूहको भूमिकालाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।

२.२ एक घर, एक धारा र एक शौचालयको नीति अवलम्वन गरिनेछ ।

२.३ अतिविपन्न एवं सीमान्तकृत वर्गको श्रम लागत सहभागितामा घरघरमा खानेपानी र चर्पी निर्माणलाई प्राथमिकता दिदै सरसफाइलाई प्रभावकारी ढङ्गवाट परिचालन गरिनेछ ।

२.४ स्थानीय समुदायको सहभागितामा पानी सुविधा सहितको सार्वजनिक शौचालय निर्माण एवं सरसफाइलाई व्यवस्थित गर्दै खुल्ला दिसामुक्त बनाइनेछ ।

२.५ घर शौचालयवाट निष्कृत फोहोर पानीलाई व्यवस्थित गर्न वजार क्षेत्रहरुमा ढल निकासको व्यवस्था गरिनेछ ।

२.६ स्थानीयहरुको सहभागितामा स्यानिटेरी पार्क (ल्यान्डफिल साइड) लाई व्यवस्थित गरी सम्भावित रोग महामारीको नियन्त्रण गर्दै स्थानीयहरुलाई सुरक्षित राखिनेछ ।

२.७ सार्वजनिक स्थलहरुमा राखिएका डष्टपिनवाट फोहोर सङ्कलन गरी व्यवस्थित गरिनेछ ।

२.८ विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी तथा संस्थाहरुवाट निस्केका फोहोरहरुलाई सङ्कलन गरी स्यानिटरी पार्क (ल्याण्डफिल साइड) मा विसर्जन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

२.९ फोहोरमैलाको सुरक्षित विसर्जनका लागि निजी क्षेत्रसंग सहकार्य गरिनेछ ।

रणनीति ३ को खानेपानी तथा सरसफाइ सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन अन्तर्गतको कार्यनीति

३.१ खानेपानी तथा सरसफाइसँग सम्बन्धित स्थानीय नीति, कानुन, मापदण्ड तथा योजना कार्यान्वयन गरिनेछ र आयोजनाहरुको अनुगमन तथा नियमनलाई पालिकामा आवश्यक संयन्त्र निर्माण गरिनेछ ।

ङ) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : ३२
२.३ खानेपानी तथा सरसफाइ

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
असर	सुरक्षित खानेपानीमा पहुँच भएको जनसंख्या	प्रतिशत	७५.१०	७८	८०	८५	९०	९५	पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन	अन्तर सरकार समन्वय भएको हुने
प्रतिफलहरु	पाइपलाइनको निजी धारा उपलब्ध भएका घरधुरी	प्रतिशत	६.९८	७	१०	१५	२५	३०	पालिका को वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन पालिका पार्श्वचित्र	घरधुरी र गैर सरकारी संस्थासंग सहकार्य भएको हुनेछ
	उपचार गरिएको वा सुरक्षित खानेपानी सुविधा प्राप्त घरधुरी	प्रतिशत	६.९८	७	१०	१५	२५	३०		
	कुवा, मुल, ढुङ्गेधारा को पानी उपभोग गर्ने घरघुरी	प्रतिशत	२.०४	२.०	१.७	१.५	१.२५	१		
	सरसफाइ सेवा उपलब्ध घरधुरी (निजीक्षेत्र तथा पालिकावाट सेवा सञ्चालन)	प्रतिशत	०	१०	२०	३०	४०	५०		
	खुल्ला दिसामुक्त घोषणा गरिएका वडा	संख्या	७	७	७	७	७	७		

तालिका/ग्राफचित्र : ३२ २.३ खानेपानी तथा सरसफाइ										
नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
	शौचालय नभएका तथा खुल्ला क्षेत्रमा शौच गर्ने घरघुरी	प्रतिशत	४.०९	४.०	३.७५	३.५०	३.०	२.५		
	स्वच्छ (प्यानभएको) शौचालय भएका घरधुरी	प्रतिशत	२०.६	२५.०	३०.०	३५.०	४०	५०		
	खाल्डे शौचालय भएको घरधुरी	प्रतिशत	७१.२५	६५.०	६०.०	५५.०	५०	४५		
	सार्वजनिकशौचालय	संख्या	४८	४८	४८	४८	४८	४८		
	फोहोरको वर्गीकरण गरी विसर्जन गर्ने परिवार	प्रतिशत	०	०	१	१	२	२		
	घर,आँगन,शौचालय वाट निष्कृत फोहोर लाई व्यवस्थित गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	०	०	१	१	२	२		

मुख्य कार्यक्रम तथा कियाकलापहरु	वजेट रु.
१. खानेपानी मुहान तथा श्रोत संरक्षण, मर्मत सम्भार र स्तरोन्नति २. वैकल्पिक खानेपानी श्रोत व्यवस्थापन ३. घरघरमा पाइपधारावाट वितरित खानेपानी, ढल तथा चर्पी निर्माण, स्तरोन्नति ४. फोहोर व्यवस्थापन, प्रशोधन तथा सुरक्षित विसर्जन ५. डष्टपिन वितरण तथा फोहोर सङ्कलन गाडी खरिद (निजी क्षेत्रसंग सहकार्य) ६. स्यानेटरी ल्याण्डफिल्ड साइट व्यवस्थापन	६ करोड ९९ लाख ४० हजार

६.५.४ लक्षित वर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्र बारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन ।

तालिका/ग्राफचित्र : ३३ लक्षित वर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण क्षेत्र : सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु	
सम्भावना तथा अवसरहरु	**चुनौतिहरु**
➧ महिला सशक्तीकरण हुँदै, निर्णायक तह पालिका सभामा महिलाको वाक्लो उपस्थिति ➧ पालिका सभामा आदिवासी जनजातिहरुको प्रतिनिधित्व रहेको ➧ महिला समूह, आमा समूह, महिला सहकारी जस्ता संस्थाहरु कियाशील रहेको ➧ वाल क्लव, अपाङ्गताको क्लव, वृद्धक्लवहरु गठन भएको ➧ सामाजिक सुरक्षा कार्यकमवाट लाभान्वित जनसंख्या अधिक	➧ वालविवाह एवं वहुविवाह नियन्त्रण गर्नु ➧ लैङ्गिक हिंसा, भेदभाव, छुवाछुत जस्ता सामाजिक कुरीतिहरुको नियन्त्रण गर्नु ➧ अपाङ्गता भएकाहरुलाई स्वरोजगार वनाउनु ➧ महिलाहरुमा गुणात्मक क्षमता विकास गर्दै निर्णय तहमा उनीहरुको अर्थपूर्ण सहभागिता वृद्धि गर्नु ➧ वसाइ सराइ नियन्त्रण गर्नु
सवल पक्ष	**कमजोर पक्ष**

➧ उद्यमशीलता तथा व्यवसायिक सीप विकास तालिमहरु सञ्चालन र लाभान्वितहरुको संख्या अधिक ➧ रोजगारीता, पेशा एवं व्यवसायहरुमा महिला उपस्थिति ➧ अपाङ्गत क्लव, अपाङ्गतहरुको सशक्तीकरणका लागि क्षमता विकास कार्यक्रमहरु सञ्चालन ➧ लक्षित वर्गको उत्थानका लागि वर्षिनै वजेट विनिोजन भएको ➧ ज्येष्ठ नागरिक स्वास्थ्य परीक्षण, सम्मान कार्यक्रम सञ्चालन हुँदै आएको ➧ अपाङ्गत भएका, ज्येष्ठ नागरिक सम्मान कार्यक्रम सञ्चालन	➧ सार्वजनिक भबन एवं पूर्वाधारहरु बालमैत्री, अपाङ्गतामैत्री एवं महिलामैत्री हुन नसक्नु ➧ ज्येष्ठ नागरिक हेरचाह केन्द्र सञ्चालन नहुनु ➧ विपन्न वर्ग, दलितहरुको आर्थिक सामाजिक स्तरोन्नतिका लागि स्व/रोजगारीमूलक कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन नहुनु ➧ महिलाहरुमा उद्यमशिलता बिकासका लागि क्षमता अभिवृद्धि, अनुदान, सहुलियत दरमा ऋृण व्यवस्था नहुनु ➧ अपाङ्गत भएकाहरुको लागि शारिरीक एवं मानसिक विकास सम्वन्धी कार्यक्रम तथा पठनपाठनका लागि अलग्गै व्यवस्था नहुनु

ख) सोच

विभेदरहित, समतामुलक सभ्य समाजको निर्माण

ग) उद्देश्य

- महिला, वालवालिका, ज्येष्ठ नागरिक, दलित, अपाङ्गता भएका, सीमान्तकृत एवं अति विपन्न वर्ग, समुदायको क्षमता विकास, सशक्तीकरण र लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको सुनिश्चितता गर्नु
- वर्गीय तथा जातीय विभेदको अन्त्य गर्दै निर्णय तथा नेतृत्व तहमा पहुँच अभिवृद्धिवाट सामाजिक न्याय सहितको समतामूलक समाज निर्माणमा सहयोग गर्नु

घ) रणनीतिहरु

१. महिला सशक्तीकरण र समावेशीकरणमा जोड दिने
२. बालबालिकाको संरक्षण र सार्वजनिक तहलाई बालमैत्री बनाउने
३. ज्येष्ठ नागरिकहरुको सम्मान र संरक्षण गर्ने
४. अपाङ्गता भएका नागरिकहरुको संरक्षण र सशक्तीकरण गर्ने
५. दलित समुदायको सशक्तीकरण गर्ने
६. जनजाति समुदाय सशक्तीकरण गर्ने
७. लक्षित वर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन गर्ने

ङ) कार्यनीतिहरु

रणनीति १ को महिला सशक्तीकरण र समावेशीकरण अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१.१ महिलाहरुको आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक रुपमा सशक्तीकरण, दक्षता तथा क्षमता अभिवृद्धि गर्दै त्यस्ता क्षेत्रहरुमा सामर्थक, अर्थपूर्ण सहभागिता वढाउदै समान पहुँचको व्यवस्था मिलाइनेछ।
१.२ महिला संगठन, समूह तथा सञ्जालहरुको बिकास विस्तार र सशक्तीकरण गर्दै त्यस्ता संस्थाहरुको प्रभावकारी प्रतिनिधित्व सवै क्षेत्रमा गराइनेछ।
१.३ लैङ्गिक हिंसावाट पीडित महिलाहरुको संरक्षणका लागि सेवा केन्द्रहरु स्थापना र गर्दै मनोसामाजिक विमर्श उपचार एवं कानुनी सहायताहरु उपलव्ध गरिनेछ।
१.४ कार्यस्थलमा हुने लैङ्गिक तथा यौनिक हिंसा, छुवाछुत एवं विभेदपूर्ण ज्यालादर लगायत सवैप्रकारका अन्याय र हिंसालाई निरुत्साहित र दण्डित गर्न स्थानीय कानुन बनाई कडाइका साथ लागू गरी पालिकालाई महिला हिंसामुक्त बनाइनेछ।
१.५ सीप बिकास एवं उद्यमशीलता तालिमवाट रोजगारी, स्वरोजगारी तथा आय आर्जनका अवसरहरु श्रृजना गर्दै महिलाहरुलाई आर्थिक रुपमा सक्षम र सवल बनाइनेछ।
१.६ महिला सहकारी संस्थालाई बिकास विस्तार एवं आवद्ध सदस्यहरुको क्षमता अभिवृद्धिका लागि सहकारी व्यवस्थापन तालिमहरु प्रदान गर्दै संस्था सुचारु रुपले सञ्चालन गर्न वीउ पूँजी कोष स्थापना गरिनेछ।
१.७ किशोरी तथा युवतीहरुलाई वजारको मागमा आधारित रोजगारीमूलक तालिमहरु प्रदान गरी क्षमता अभिवृद्धि गर्दै प्रतिस्पर्धी, सक्षम र सवल बनाइनेछ ।

१.८ लैङ्गिक संवेदनशील वजेट र लैङ्गिक वजेट परीक्षण प्रणाली अवलम्बन गरी महिला सशक्तीकरणलाई विशेष प्राथमिकता दिइनेछ ।

१.९ पालिकाको आवधिक योजना एवं वार्षिक कार्यक्रम तर्जुमामा महिलाहरुको सहभागितालाई प्रभावकारी बनाई कार्यक्रमहरु तर्जुमा गर्दा लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई मूलप्रवाहीकरण गरिनेछ ।

रणनीति २ को बालबालिकाको संरक्षण र सार्वजनिक तहलाई बालमैत्री बनाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१ स्थानीय समुदाय, विद्यालय, सञ्चार जगत र बाल अधिकारका क्षेत्रमा क्रियाशील संस्थाहरुसंग सहकार्य गरी बालबालिका र किशोर किशोरी माथि हुने दुर्व्यवहार, हिंसा, भेदभाव, बाल शोषण, बालश्रम, वेचविखनको अन्त्य गरिनेछ । यसका लागि नीतिगत व्यवस्था गर्दै आवश्यक कानुन कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

२.२ बाल सहभागिता, बाल बिकास, बाल बचाउ, वाल संरक्षणका लागि सवै सार्वजनिक कार्यालयहरुमा नीतिगत व्यवस्था गरी सोही अनुसार वार्षिक कार्यक्रमहरु कार्यान्वयन गर्दै संस्थागत बिकास गरिनेछ ।

२.३ पालिकाको आवधिक विकास योजना तर्जुमा तथा वार्षिक नीति कार्यक्रम बिकासका चरणहरुमा बालवालिकाको सहभागितालाई अर्थपूर्ण बनाइनेछ ।

२.४ बाल क्लव तथा सञ्जालको क्षमता अभिवृद्धि गर्दै विभिन्न समितिहरुमा हुने बाल प्रतिनिधित्वलाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।

२.५ कानुनी विवाद परेका बालबालिकाका लागि बाल सुधार गृह सञ्चालन गरी संरक्षण गरिने र अनाथ, अति विपन्न बालवालिकाहरुको शिक्षा, स्वास्थ्यमा पहुँचको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

२.६ संविधान लगायत विभिन्न ऐन कानुनहरुद्वारा व्यवस्था गरिएका बाल अधिकारवारे अभिमुखीकरण, जनचेतना अभिवृद्धि गर्दै क्रमिक रुपमा कार्यान्वयन गरिनेछ ।

२.७ बालबालिकाहरुको शारीरिक र मानसिक बिकासका लागि आवश्यक सवैप्रकारका व्यवस्था गरी प्रतिभावान र सभ्य नागरिक बिकास बनाउन सहयोग गरिनेछ ।

२.८ वालमैत्री असल शासन पालिका घोषणा गर्न आवश्यक नीति तथा रणनीति तर्जुमा गरिनेछ ।

रणनीति ३ को ज्येष्ठ नागरिकहरुको सम्मान र संरक्षण अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

३.१ ज्येष्ठ नागरिकका ज्ञान, सीप र अनुभवहरु नीति निर्माणमा उपयोगि हुने र भावि पुस्ताहरुका लागि एक मार्गदर्शन हुनसक्ने भएकोले त्यस्ता ज्ञान अनुभवहरुलाई पुस्तान्तरण गर्ने वातावरण श्रृजना गरिनेछ ।

३.२ हिंसा, दुर्व्यवहार, भेदभावमा परेका, मानसिक तनावमा परेका, अशक्त, घरवारविहिन, विपन्न ज्येष्ठ नागरिकहरुको संरक्षणका लागि स्थानीय गैर सरकारी संस्थाहरुसंग सहकार्यमा वृद्धाश्रम स्थापना र सञ्चालन व्यवस्था मिलाइनेछ । यसका लागि स्थानीय मापदण्ड बनाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

३.३ ज्येष्ठ नागरिलाई परिवारवाटै सम्मानपूर्ण रहन सक्ने वातावरण तथा परम्परालाई प्रोत्साहित गरिने छ ।

३.४ ज्येष्ठ नागरिकको सम्मान कार्यक्रम, निःशुल्क स्वास्थ्य वीमा, स्वास्थ्य जाँच लगायत संविधान र अन्य ऐनहरुमा भएको प्रावधानहरुलाई प्रभावकारी ढङ्गवाट कार्यान्वयन गरिनेछ ।

३.५ उपयुक्त स्थानमा सुविधा सम्पन्न ज्येष्ठ नागरिक भवन निर्माण गरी दिवा सेवा कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै ज्येष्ठ नागरिकहरुको जीवन यापनलाई सहज र सरल बनाइनेछ ।

रणनीति ४ को अपाङ्गता भएका नागरिकहरुको संरक्षण र सशक्तीकरण अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

४.१ उपयुक्त हुने सीप बिकास एवं उद्यमशीलता तालिम प्रदान गरी अपाङ्गता भएका नागरिकहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्दै स्वरोजगार एवं आय आर्जनका अवसरहरु श्रृजना गर्न सहयोग र सहजीकरण गरिनेछ ।

४.२ आधारभूत शिक्षा, स्वास्थ्य सेवा लगायत ऐन कानुनद्वारा व्यवस्था गरिएका सवै प्रकारका सेवा सुविधाहरु प्रदान गर्दै अपाङ्गता भएका नागरिकहरुको जीवन यापनलाई सहजता बनाइनेछ ।

४.३ अपाङ्गता भएकाको किसिम अनुसारको विशेष शिक्षा प्रदायक विद्यालयसंग सहकार्य गरी त्यस्तो शिक्षा उपलब्ध गराउन विशेष व्यवस्था मिलाइने छ ।

४.४ स्थानीय स्तरमा अपाङ्गता भएका नागरिकहरुको समिति निर्माण गर्दै पालिकाको नीति, कार्यक्रम तर्जुमाका चरणहरुमा प्रतिनिधित्व गराई नीति कार्यक्रम तर्जुमामा प्रभावकारी सहभागिता गराइनेछ ।

रणनीति ५ को दलित समुदायको सशक्तीकरण अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

५.१ सीप बिकास एवं उद्यमशीलता तालिम कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरी दलित समुदायको क्षमता अभिवृद्धि गर्दै रोजगार एवं आय आर्जनका अवसरहरु श्रृजना गर्न सहयोग गरिनेछ । दलितहरुको परम्परागत सीप र दक्षताको भरपूर उपयोग गर्न आधुनिकीकरण गरिनेछ ।

५.२ दलित समुदायको आर्थिक, सामाजिक, राजनीतिक रुपमा सशक्तीकरणका लागि कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्दै स्थानीय सरकार सञ्चालन मा अर्थपूर्ण सहभागि गराइनेछ ।

५.३ जातीय भेदभावको अन्त्यका लागि स्थानीय नागरिक समाजसंग सहकार्य गर्दै छुवाछुतमुक्त घोषणा गरिनेछ ।

५.४ अति विपन्न दलित समुदायको वस्तीमा उत्थानका लागि सवै प्रकारका पूर्वाधारहरुको निर्माण, शिक्षा, स्वास्थ्य लगायतका क्षेत्रहरुमा निःशुल्क पहुँचको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

रणनीति ६ को जनजाति समुदाय सशक्तीकरण अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

६.१ आदिवासी जनजातिको पहिचान सहित सम्मानपूर्वक बाँच्न पाउने अधिकार सुनिश्चित गर्न अवसर तथा लाभका लागि विशेष व्यवस्था गर्दै यसै समुदायसँग सरोकार राख्ने निर्णयहरूमा सहभागी गराउने तथा आदिवासी जनजाति र स्थानीय समुदायको परम्परागत ज्ञान, सीप, संस्कृति, भाषा, सामाजिक परम्परा र अनुभवलाई संरक्षण र संवर्द्धन गरिनेछ ।

६.२ पालिका स्तरीय आदिवासी जनजाति समन्वय समिति/समूह, महिला समन्वय समिति/समूह, दलित समन्वय समिति/समूह, अपाङ्गता समन्वय समिति/समूह, एकल महिला समन्वय समिति/समूह तथा बाल क्लव समन्वय समिति/समूहको गठन गरी उपयुक्त कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।

रणनीति ७ को लक्षित वर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

७.१ लक्षित वर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण मूलप्रवाहीकरण गर्दै लक्षित समूह, सामाजिक सुरक्षा तथा गरिबी निवारण सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन गरिनेछ ।

७.२ आर्थिक तथा सामाजिक रुपमा पछाडी परेका महिला, बालबालिका, दलित, अपाङ्गता भएका व्यक्ति, ज्येष्ठ नागरिक, अल्पसख्याक, सीमान्तकृत समुदायको अभिलेख तथा खण्डिकृत तथ्याङ्क राखी सामाजिक र आर्थिक उत्थान कार्यमक्रम लागू गरिनेछ ।

७.३ पालिकाको नीति निर्माण, निर्णय प्रक्रिया र बिकासका सबै गतिविधिमा सबै लक्षित वर्गको अनिवार्य प्रतिनिधित्व र सहभागिता वृद्धि गरिनेछ ।

च) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : ३४
२.४ लक्षित बर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण

नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
असर	परिवर्तित स्थानीय संरचना तथा कानुन अनुसार समावेशी समिति, संयन्त्र तथा सञ्जालमा महिला, बालबालिका, अपाङ्गता भएका व्यक्ति र अन्य पिछडिएको वर्गको प्रतिनिधित्व	प्रतिशत	३७.३८	४०	४०	४०	४०	४०	पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन	अन्तर सरकार समन्वय भएको हुने
प्रतिफलहरु	महिलाको औषत आयु	वर्ष	६९	६९	७०	७०	७१	७१	केतवि	तिनै तहको सरकार, निजी क्षेत्र,
	लक्षित वर्गका लागि वजेट विनियोजन	प्रतिशत	१०	१०	१२	१५	१८	२०	EMIS	

तालिका/ग्राफचित्र : ३४
२.४ लक्षित बर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
	महिला वालवालिका, पिछडिएका, विपन्न वर्ग)								पालिकाको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	सामुदायिक संस्थाहरु, गैसस नागरिक समाजसंग समन्वय र साझेदारी भएको हुने
	रोजगारी, पेशा,व्यवसाय मा महिलाको उपस्थिति	संख्या	२०	३०	४०	४८	५०	५५		
	राष्ट्रपति महिला उत्थान कार्यक्रमवाट लाभान्वित महिला	संख्या	२०	२५	२८	३५	४०	४५		
	स्थानीय संस्थावाट सञ्चालित ज्येष्ठ नागरिक हेरचाह केन्द्र, दिवा सेवा केन्द्र वा क्लववाट लाभान्वित ज्येष्ठ नागरिक	संख्या	०	१	३	५	८	१०		
	सुरक्षित, सम्मानजनक जीवन यापन गर्ने ज्येष्ठ नागरिक	संख्या हजारमा	२.५	२.६	२.६५	२.६८	२७.०	२.७५		
	अन्य क्षेत्रहरुमा वसाइ सराई गर्ने घरपरिवार	संख्या	५९६	५००	४५०	४००	३५०	३००		
	घरव्यवहार तथा कारोबार सम्बन्धी निर्णयमा महिला सहभागी हुने परिवार	प्रतिशत	१५	२०	२५	३०	३५	४०		
	सम्पत्ति माथिको स्वामित्व भएकामहिला	प्रतिशत	१०	१५	२२	३०	३८	४०		
	व्यवसायिक सीपमूलक तालिम प्राप्त महिला	संख्या	१००	१५०	२००	३००	३५०	४००		
	महिला उद्यमशीलता, क्षमता तथा सीप विकास कार्यक्रमका लागि वजेट व्यवस्था	रु. लाख	५	७	१२	२०	२५	३५		
	कृषि, पशुपंक्षी, स्वास्थ्य, इन्जिनियरिङ लगायत क्षेत्रमा महिला प्राविधिक	संख्या	६५	७५	९०	११०	१२०	१४०		
	महिला सञ्जाल तथा आमा समूहहरु	संख्या	५५	५५	५५	५५	५५	५५		
	अपाङगतको शिक्षा, स्वास्थ्य, सीप तथा क्षमता विकास र रोजगारी वृद्धिमा रकम विनियोजन	रु. लाख	५	८	१२	१५	२०	२८		
	व्यवसायिक सीप तथा	संख्या	२०	२५	४०	४२	४५	४८		

तालिका/ग्राफचित्र : ३४ २.४ लक्षित बर्ग तथा सामाजिक समावेशीकरण										
नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
	क्षमता विकास भएका अपाङगता									
	लैंगिक हिंसा र छुवाछुत सम्बन्धी घटना (कूल वार्षिक घटनाको)	प्रतिशत	५	३	२	१	१	०		
	एकल महिला सुरक्षा कोषमा जम्मा भएको रकम	रु. लाख	०	२.०	३.०	४.०	५.०	१०.०		
	हिंसापीडित महिलाको मनोसामाजिक परामर्श, उद्धार, राहत र कानुनी उपचारका लागि पुनर्स्थापना केन्द्र	संख्या	०	०	१	१	१	१		
	वालवालिका विरुद्ध हुने हिंसा, वेचविखन, दुर्व्यवहार, घरेलु हिंसा आदि घटना	संख्या	१०	७	५	४	३	१		
	अन्तरपाटी महिला सञ्जाल	संख्या	१	१	१	१	१	१		

मुख्य कार्यक्रम तथा कियाकलापहरु	वजेट रु.
१ लक्षित वर्गको सामाजिक, आर्थिक, राजनीति क्षेत्रका विविध विषयमा क्षमता बिकास कार्यक्रम २ सामाजिक क्षेत्रका विविध पक्ष सम्वन्धी जनचेतना, अभिमुखीकरण कार्यक्रम ३ लक्षित वर्ग कानुनी परामर्श तथा सहायता केन्द्र स्थापना ४ सीप बिकास तथा उद्यमशीलता तालिम, वजार व्यवस्थापन र अनुदान व्यवस्था ५ पुर्नस्थापना केन्द्र, महिला तथा ज्येष्ठ नागरिक सामुदायिक भबन निर्माण ६ हिंसा पिडित महिला सहयोग कार्यक्रम ७ महिला सहकारी सञ्चालनका लागि तालिम र वीउ पूँजी कोषको व्यवस्था ८ किशोरीहरुका लागि सीप बिकास तथा क्षमता अभिवृद्धि कार्यक्रम ९ वालमैत्री, अपाङ्गतामैत्री शौचालय, मनोरन्जन केन्द्र, उद्यान, खेलकुद मैदान, अध्ययन केन्द्र निर्माण १० लक्षित वर्गको स्वास्थ्य सुधार, पोषण, स्वास्थ्य वीमा एवं सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम ११ लक्षित वर्ग सम्वन्धी नीति, रणनीति र सेवा सुविधाको मापदण्ड निर्धारण	**६ करोड ९९ लाख ४० हजार**

६.५.५ कला भाषा, साहित्य र संस्कृति

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्र बारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन ।

तालिका/ग्राफचित्र : ३५ कला भाषा साहित्य र संस्कृति क्षेत्र : सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु	
सम्भावना तथा अवसरहरु	**चुनौतिहरु**
➧ जातिय विविधता, जातजातिहरुको सौहार्दपूर्ण वसोवास ➧ विविध धर्मालम्वीहरुको मिश्रित स्थल	➧ वैदेशिक एवं आयातित संस्कृति, भेषभुषा प्रति युवाहरुको वढ्दो आकर्षणलाई निरुत्साहित गर्नु

➧ धर्म अनुसारको परम्परा, चाडपर्व, संस्कृतिमा अभ्यस्त	➧ स्थानीय भाषा, संस्कृति, चाडपर्वहरु लोपोन्मुख र पुस्ता हस्तान्तरण गर्नु
सवल पक्ष	**कमजोर पक्ष**
➧ स्थानीय कला, भाषा, साहित्य, संस्कृतिमा आधारित कार्यक्रम सञ्चालन ➧ मठ मन्दिरहरुको मर्मत सम्भार तथा स्तरोन्नति हुँदै आएको ➧ मगर संस्कृतिमा आधारित सङ्ग्रहालय सञ्चालन	➧ कला, भाषा, संस्कृतिको जर्गेना, संरक्षण, प्रवर्द्धन नहुनु ➧ साँस्कृतिक संरक्षण तथा प्रदर्शनी नहुनु ➧ स्थानीय संस्कृतिमा आधारित पर्यटन प्रवर्द्धन तथा आयमूलक कार्यकम सञ्चालन नहुनु ➧ सवै लोपोन्मुख जातजातीको सांस्कृतिक केन्द्र स्थापना नहुनु

ख) सोच

कला, भाषा, साहित्य संस्कृतिको संरक्षण र सम्वर्द्धन : जातजातिको पहिचान

ग) उद्देश्य

परम्परागत, मौलिक एवं लोपोन्मुख कला, भाषा, साहित्य, संस्कृति तथा सम्पदाहरुको संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा प्रवर्द्धनवाट स्थानीयहरुको पहिचान स्थापित गर्नु

घ) रणनीतिहरु

१. मौलिक कला भाषा, संस्कृति र सम्पदाको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने
२. कला, भाषा, साहित्य र सम्पादन सम्बन्धी नीति र योजना कार्यान्वयन गर्ने

ङ) कार्यनीतिहरु

रणनीति १ को मौलिक कला भाषा, संस्कृति र सम्पदाको संरक्षण र प्रवर्द्धन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१.१ परम्परागत, मौलिक एवं लोपोन्मुख कला, संस्कृति, भाषा र साहित्यको संरक्षण एवं प्रवर्द्धनका लागि पालिकामा एक कला केन्द्र स्थापना गरी प्रवर्द्धन गरिनेछ ।
१.२ स्थानीय सम्पदा, संस्कृतिलाई विद्यालयको पाठ्यक्रममा समावेश गरी पठनपाठनको व्यवस्था मिलाइनेछ ।
१.३ स्थानीय भाषा, संस्कृति र सम्पदालाई पर्यटन बिकाससंग जोड्दै यसको प्रवर्द्धन गरिनेछ ।
१.४ आवधिक रुपमा पालिका स्तरीय प्रतियोगिताका माध्यमवाट साहित्य, कला, लोकगीतको प्रवर्द्धन गरिने छ ।

रणनीति २ को कला, भाषा, साहित्य र सम्पादन सम्बन्धी नीति र योजना कार्यान्वयन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१ भाषा, कला, साहित्य तथा संस्कृति संरक्षण सम्बन्धी नीति, कानुन तथा मापदण्डको निर्माण, कार्यान्वयन तथा नियमन गरिनेछ ।
२.२ स्थानीय लोपोन्मुख एवं जातीय भाषा, संस्कृति तथा सम्पदाहरुको संरक्षण एवं प्रवर्द्धन सम्बन्धी दीर्घकालीन नीति तथा गुरुयोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।

च) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : ३६
२.५ कला भाषा साहित्य र संस्कृति

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
असर	लोपोन्मुख भाषा	संख्या	४	४	४	४	४	४	पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन	अन्तर सरकार समन्वय भएको हुने
प्रतिफल हरु	कला, भाषा संस्कृति, र साहित्यमा जिल्ला,	संख्या	०	०	०	०	१	१	पालिकाको	भाषा

तालिका/ग्राफचित्र : ३६
२.५ कला भाषा साहित्य र संस्कृति

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
	प्रदेश र राष्ट्रको प्रतिनिधित्व गर्नेस्रष्टा								वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन भाषा आयोग को प्रतिवेदन पालिका पार्श्व चित्र	आयोग, संस्कृति संग सम्बन्धित निकाय बीच अन्तर सरकार सम्बन्ध भएको हुने । जनजाति प्रतिष्ठान र अन्य विषयगत आयोग, स्थानीय समुदाय संग समन्वय भएको हुने छ ।
	संरक्षित कला, भाषा र संस्कृतिका प्रकार	संख्या	३	३	३	३	३	३		
	संरक्षण गर्नुपर्ने स्थानीय संस्कृति तथा चाँडपर्व	संख्या	३	३	३	३	३	३		
	ठूला-ठूला मेला, पर्व तथा जात्राहरु	संख्या	६	६	६	६	६	६		
	वोलीचालीका स्थानीय भाषाहरु	संख्या	४	४	४	४	४	४		
	स्थानीय, कला,भाषा, साहित्य, संस्कृति सम्बन्धी अध्ययन	संख्या	०	०	०	१	१	१		
	स्थानीय कला, भाषा, साहित्य संस्कृतिमा आधारित प्रकाशन	संख्या	०	०	०	१	१	१		
	स्थानीय कला, भाषा, संस्कृति झल्किने म्युजियम तथा कला केन्द्र	संख्या	१	१	२	२	३	३		

मुख्य कार्यकम तथा कियाकलापहरु	वजेट रु.
१. स्थानीय भाषा संस्कृतिको प्रदर्शनी २. प्राचीन गुम्वा, मठ मन्दिर, सम्पदाहरुको अभिलेखन, मर्मत सम्भार र स्तरोन्नति ३. साँस्कृतिक सङ्ग्रहालय स्थापना ४. संस्कृति तथा सम्पदाको संरक्षण एवं प्रवर्द्धन गुरुयोजना ५. साँस्कृतिक तथा साहित्यिक क्षेत्र बिकास	**३ करोड ४९ लाख ७० हजार**

६.५.६ युवा तथा खेलकुद

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्र बारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

तालिका/ग्राफचित्र : ३७
युवा तथा खेलकुद क्षेत्र : सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु

सम्भावना तथा अवसरहरु	चुनौतिहरु
➧ शिक्षित, ऊर्जावान युवाहरुको उपस्थिति अधिक ➧ खेलकुद तर्फ युवाहरुको आकर्षण वढ्दो ➧ युवाक्लवहरु कियाशील ➧ स्थानीय संरचनामा युवाहरुको आवद्धता वढ्दो	➧ युवाहरुको आर्थिक, सामाजिक एवं राजनीतिक क्षेत्रमा अर्थपूर्ण उपस्थितिमा अभिवृद्धि ल्याउनु ➧ युवाहरुको विदेश तथा शहरीतर्फको पलायनलाई रोक्नु ➧ रैथाने खेलहरु डन्डिवियो, कबड्डी, गट्टा खेलहरु प्रवर्द्धन गर्नु

सवल पक्ष	कमजोर पक्ष
➧ स्व/रोजगारीमूलक व्यवसायिक सीप तालिम, क्षमता विकास कार्यकमहरु सञ्चालन हुँदै आएको ➧ पालिकाको विभिन्न स्थानमा खेलकुद मैदानको व्यवस्था ➧ पालिका स्तरीय खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन ➧ प्रधानमन्त्री तथा युवा स्वरोजगार कार्यकमवाट ठूलो संख्यामा लाभान्वित	➧ वेरोजगार युवाहरुलाई अनुदान तथा सस्तो दरमा ऋण सुविधा उपलव्ध गराई रोजगारीमूलक कार्यक्रम सञ्चालन हुन नसक्नु ➧ वैदेशिक रोजगारीवाट फर्केका युवाहरु स्वरोजगारीमा आवद्ध हुन नसक्नु ➧ सुविधायुक्त खेलमैदान (कभरहल) नहुनु ➧ खेलाडीहरुको उचित सम्मान र सहयोग उपलव्ध हुन नसक्नु

ख) सोच

सवल, सक्षम र व्यवसायिक युवा जनशक्ति

ग) उद्देश्य

युवाहरुमा क्षमता विकास, उद्यमशीलता एवं व्यवसायिकता विकासवाट रोजगारीका अवसरहरु श्रृजना गर्दै सवै प्रकारका खेलकुदहरुको भौतिक पूर्वाधार तथा संरचनाको निर्माण गरी प्रतिस्पर्धी, प्रतिभाशाली युवा खेलाडीहरुको विकास गर्नु ।

ग) रणनीतिहरु

१ युवाहरुको क्षमता अभिवृद्धि तथा उद्यमशीलता बिकास गर्ने

२. बिकास निर्माणमा युवाहरुको सहभागिता अभिवृद्धि गर्ने

३. खेलकुद बिकासका लागि पूर्वाधार निर्माण र संस्थागत बिकास गर्ने

घ) कार्यनीति

रणनीति १ को युवाहरुको क्षमता अभिवृद्धि तथा उद्यमशीलता बिकास अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१.१ क्षमता अभिबृद्धि कार्यक्रम मार्फत युवा उद्यमशीलता तथा स्वरोजगारीमा अभिबृद्धि गरिनेछ ।

१.२ युवाका लागि सीप, प्रविधि, कर्जा, व्यवसाय परामर्श, बजार सुविधा सहित उद्यम बिकास सम्बन्धी एकीकृत कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

१.३ वैदेशिक रोजगारीवाट हासिल गरेका दक्षता, सीप, अनुभव, ज्ञान एवं पूँजीलाई सही सदुपयोगका लागि उपयुक्त वातावरण श्रृजना गर्दै औद्योगिक व्यवसायिक क्षेत्रमा लगानी गर्न युवाहरुलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

रणनीति २ को बिकास निर्माणमा युवाहरुको सहभागिता अभिवृद्धि अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१ स्थानीय योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, नतिजामापन प्रक्रियामा युवाहरुको संलग्न बृद्धि गर्न क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।

२.२ युवा समूह, क्लब सञ्जालको बिकास, विस्तार, सदृढीकरण क्षमता अभिवृद्धि गर्दै स्थानीय सरकार सञ्चालनको विभिन्न क्षेत्रमा अर्थपूर्ण प्रतिनिधित्व एवं सहभागिता गराइनेछ ।

२.३ लागु औषध प्रयोग गर्ने युवाहरूको पुनर्स्थापना गर्न परामर्श तथा पुनर्स्थापना केन्द्रहरू सञ्चालन गरिनेछ ।

रणनीति ३ को खेलकुद बिकासका लागि पूर्वाधार निर्माण र संस्थागत बिकास अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

३.१ युवाहरुको शारिरीक, मानसिक बिकासका लागि सानो उमेर देखि नै अभ्यस्त गराउदै खेल संस्कृतिको बिकास गरिनेछ ।

३.२ खेलकुद बिकासका लागि आवश्यक पूर्वाधारहरु विद्यालय, वस्ती, वडाहरु र पालिका स्तरीयमा निर्माण गरी खेलकुदको प्रवर्द्धन गरिनेछ ।

३.३ खेलकुदमा महिला सहभागिता बढाउन उचित वातावरण श्रृजना गरिनेछ ।

३.४ स्थानीयस्तरका खेलकुद प्रशासन तथा संघ संस्थासंग समन्वय र नियमन गरिनेछ ।

ङ) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : ३८

२.६ युवा तथा खेलकुद

नतिजा	नतिजा सूचक	इकाई	आधार	लक्ष्य परिमाण	सूचनाको	पूर्वानुमान

को तह			बर्ष २०७८/७९ सम्म	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	श्रोत	
असर	उद्योग, व्यापार व्यवसाय तथा खेल क्षेत्रमा युवाहरुको आवद्धता	प्रतिशत	३०	३०	३५	४०	४५	५०	पालिका को वार्षिक प्रतिवेदन	अन्तर सरकार समन्वय भएको हुने
प्रतिफल हरु	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यकम अन्तर्गत युवा रोजगार सेवा केन्द्रवाट लाभान्वित युवा	संख्या	७०	१००	१२५	१५०	१७५	२००	EMIS पालिका को बार्षिक प्रगति प्रतिवेदन श्रम मन्त्रालय वार्षिक प्रतिवेदन	प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यकम, स्वरोजगार कोष, उद्योग वाणिज्य, तालिम संस्था तथा निजी क्षेत्रसंग समन्वय भएको हुने अन्तर सरकार समन्वय भएको हुने
	आयमूलक व्यवसायिक सीप विकासतालिम तथा प्राविधिक शिक्षा हासिल गरेको युवा	संख्या	३५	५५	७५	१२०	१४०	२००		
	आयमूलकव्यवसायिक सीप विकास तालिमवाटस्वरोजगार तथा रोजगार	संख्या	२५	५०	१००	१५०	२००	२५०		
	युवा स्वरोजगार कोष अन्तर्गत स्वरोजगार कर्जा कार्यकमवाट लाभान्वित युवा	संख्या	४८	६०	७५	१००	१२५	१५०		
	स्थानीय तहको संरचनामा युवाहरु को सलग्नता	प्रतिशत	१५	२५	३०	३५	४०	४५		
	युवा क्लव, तथा संस्था	संख्या		७	१०	१०	१०	१०		
	व्यवसायिक युवा खेलाडी	संख्या		७	१४	२१	२७	३०		
	युवा खेलकुदअभ्यास प्रशिक्षण केन्द्र	संख्या	०	१	२	४	७	७		
	कवर्डहल तथा खेलकुद मैदान	संख्या	०	१	२	४	७	७		
	पालिका स्तरीय खेलकुद प्रतियोगिता	संख्या	१	१	१	१	१	१		

मुख्य कार्यकम तथा कियाकलापहरु	**वजेट रु.**
१. युवा स्वरोजगार क्षमता बिकास कार्यकम २. युवा समूह, क्लब सञ्जालको सशक्तीकरण ३. युवा खेलमैदान, कर्वडहल र रङ्गशाला निमार्ण तथा खेलकुद प्रतियोगिता ४. युवाहरु समग्र बिकास सम्बन्धी दीर्घकालीन नीति, योजना निर्माण	**३ करोड ४९ लाख ७० हजार**

परिच्छेद - सात :

पूर्वाधार बिकास

७.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधान २०७२ अनुसार स्थानीय सडक, ग्रामीण तथा कृषि सडक र सिंचाइ जस्ता पूर्वाधारलाई स्थानीय तहको एकल अधिकारको सूचीमा राखिएको छ । उपरोक्त पक्षहरु सम्वन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड तथा सोको योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन गर्ने अधिकार स्थानीय सरकार सञ्चालन सञ्चालन ऐन, २०७४ वाट स्थानीय तहलाई प्रदान गरिएको छ । यस अनुसार गाउँ तथा नगरपालिकाहरुले यातायात सुरक्षाको व्यवस्थापन, झोलुङ्गे पुल, पुलपुलेसा, तटवन्धन सम्वन्धी गुरुयोजना, स्थानीय सिंचाइ प्रणाली निर्माण, मर्मत सम्भार, स्तरोन्नति, अनुगमन र नियमन गर्नुपर्ने जिम्मेवारी स्थानीय सरकारको काँधमा आएको छ ।

वसोवासलाई व्यवस्थित गर्ने, योजनावद्ध रुपमा वस्ती विकास गर्ने, नागरिकहरुलाई सरल, सहज र समान पहुँच सुनिश्चित गर्ने, यातायात सुरक्षा उपलव्ध गराउने र गुणस्तरीय तथा दिगो भौतिक पूर्वाधारको विकास जस्ता पक्षहरुलाई राष्ट्रिय नीतिका रुपमा ग्रहण गरिएको छ र सुर्वसुलभ एवं आधुनिक पूर्वाधारहरुलाई १५ औं योजनामा उच्च प्राथमिकतामा राखिएको छ भने दिगो शहरी विकास तथा वस्ती विकासलाई राष्ट्रको दीर्घकालीन रणनीतिमा ग्रहण गरिएको छ । त्यसैगरी देशको रुपान्तरणको प्रमुख सम्वाहकको रुपमा गुणस्तरीय एकीकृत यातायात प्रणाली, सूचना प्रविधि तथा सञ्चार पूर्वाधार, वृहत सञ्जालीकरण, आधुनिक, दिगो तथा व्यवस्थित शहरीकरण, आवास र वस्ती विकासलाई लिइएको छ भने दिगो विकास लक्ष्यमा गुणस्तरीय, भरपर्दो, दिगो र उत्थानशील पूर्वाधार विकास गर्ने, दिगो र आधुनिक ऊर्जामा सवैको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने, सडक सुरक्षामा सुधार ल्याउने र सङ्कटग्रस्थ व्यक्ति, महिला, अपाङ्गता र प्रौढमैत्री वनाउदै दिगो यातायात प्रणालीको विकास, शहरीकरण र मानववस्तीलाई दिगो र व्यवस्थित गर्ने जस्ता पूर्वाधारलाई विशेष महत्वका साथ समावेश गरिएको छ ।

उपरोक्त पक्षहरुको सुनिश्चितता गर्दै सरावल गाउँपालिकावाट संघ तथा प्रदेश सरकारको कानुन, नीति, योजना र लक्ष्यलाई समेत मनन गरी समग्र पूर्वाधार बिकासको खाका तयार पारिएको छ । पूर्वाधार विकासका लागि प्रमुख क्षेत्रको रुपमा रहेको सडक, यातायात, पुलपुलेसा, आवास, भवन तथा वस्ती बिकास, सिंचाइ, विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा र सूचना, सञ्चार र प्रविधि जस्ता क्षेत्रको विद्यमान अवस्था, समस्या तथा चुनौतिहरुको विश्लेषण गरी आगामी ५ वर्षका लागि उद्देश्य निर्धारण, लक्ष्य परिमाण र सोको प्राप्तीका लागि अवलम्वन गरिने रणनीति तथा कार्यनीति निर्धारण र प्रमुख कार्यक्रमहरु तर्जुमा भएको छ ।

७.२ वर्तमान अवस्था

सडक यातायात पालिकाले उल्लेख्य प्रगति हासिल गरेको छ । सबै वस्तीहरु सडक सञ्जालमा जोडिएका छन । पालिकावाट देशका सवै शहर, वजार एवं वस्तीहरुमा पुग्न सकिन्छ । परासी भैरहवा सम्म हरेक समयमा सार्वजनिक यातायात सेवा उपलव्ध छ । काठमाडौ सम्म हरेक दिन सार्वजनिक वस उपलव्ध हुँदै आएको छ । दैनिक उपभोग्यका सामानहरुको ढुवानी तथा कारोवारहरु खासगरी परासी वजारसंग हुने गरेको पाइन्छ भने यस क्षेत्रका कृषि उत्पादनहरुको विक्री वितरण पनि परासी वजारमा हुने गरेको छ । सडकको अवस्था स्तरीय भएकोले वाह्रै महिना यातायात सञ्चालन आउने गरेको छ ।

वस्तीहरु सवैमा आधारभूत भौतिक पूर्वाधारहरु पुगेका छन । तापनि पूर्वाधारहरु अपाङ्गतामैत्री तथा वालमैत्री हुन सकेका छैनन । भूकम्प प्रतिरोधात्मक तथा मापदण्ड पूरा गरी वनेका सार्वजनिक संरचनाहरुको संख्या न्यून छ । विद्युत सेवा आपूर्ति केन्द्रीय विद्युत प्रशारण लाइनवाट हुँदै आएको छ । सिंचाइ पूर्वाधारतर्फ एकमात्र विधि नहर र कुलो प्रयोगमा छ । तापनि नियमित रुपमा सिंचाइ हुने खेतीयोग्य भूमि ज्यादै न्यून रहेको पाइन्छ ।

७.३ पूर्वाधार बिकास क्षेत्रको उद्देश्य

आवधिक योजनाको लक्ष्य हासिल गर्न पूर्वाधार बिकास क्षेत्रको लागि "सडक, यातायात, पुल पुलेसा, ऊर्जा, जलश्रोत, खानेपानी, सार्वजनिक भवन, आवास तथा वस्ती विकास, सूचना तथा सञ्चार प्रविधि लगायतका भौतिक एवं सामाजिक पूर्वाधारहरुको विकास र विस्तारवाट आधारभूत सेवा सुविधाको पहुँचमा अभिवृद्धि गर्दै आमनागरिकहरुको जन जीवनमा सहजता ल्याउनु" मुख्य उद्देश्य निर्धारण गरिएको छ ।

७.४ प्रमुख रणनीतिहरु

क) गुणस्तरीय एवं वातावरणमैत्री यातायात, विद्युत, सिंचाइ लगायतका पूर्वाधारहरुको विकास गर्ने
ख) श्रृजित पूर्वाधारहरुको दिगो उपयोगका लागि नियमित मर्मत सम्भार गर्ने

७.५ विषयगत उपक्षेत्रहरु :

यस विषयगत क्षेत्र भित्र निम्न विषयगत उपक्षेत्रहरु समावेश गरिएका छन् :

- सडक, पुल तथा यातायात,
- आवास, बस्ती विकास, सार्वजनिक निर्माण तथा वजार व्यवस्थापन,
- विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा
- सूचना तथा सञ्चार प्रविधि ।

७.५.१ सडक तथा यातायात

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्र बारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

तालिका/ग्राफचित्र : ३९
सडक यातायात क्षेत्र : सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु

सम्भावना तथा अवसरहरु	चुनौतिहरु
• प्रायः सवै वस्तीहरु सडक सञ्जालवाट जोडिएको • अन्तरपालिका सडक सञ्जाल विस्तार भएको • प्रादेशिक सडक, र राष्ट्रिय राजमार्ग, हुलाकी राजमार्ग सडक सञ्जालहरु • पालिका वाह्य क्षेत्रसंग सडक सञ्जाल विकास, विस्तार हुँदै, देशका प्रमुख शहरहरुसंग सिधा सम्पर्क स्थापित	• गुणस्तरीय, दिगो र सर्वसुलभ सडक यातायात सेवावाट आम नागरिक लाभान्वित गर्नु • सडक गुणस्तर कायम, सुरक्षित यात्रा र दुर्घटनारहित वनाउनु • स्थानीय सडकमा प्रत्यक्ष लाभान्वितहरुको अपनत्व श्रृजना गर्नु • पालिका क्षेत्रभित्रका सडक सञ्जालमा सार्वजनिक सवारी साधन नियमित रुपमा सञ्चालनमा ल्याउनु
सवल पक्ष	**कमजोर पक्ष**
• कालोपत्रे, ग्राभेल एवं धुले सडकहरुको निर्माण भएको • कल्भर्ट तथा मोटर पुल एवं झोलुङ्गे पुल निर्माण भएको • पालिका कार्यालय र वडा कार्यालयहरु वीच सडक सञ्जाल स्थापित भएको • सडकहरु मर्मत सम्भार हुँदै आएको	• सडक संरक्षणका प्रविधिहरु दायाँवायाँ सडक नाली, वायो इन्जिनियरिङ नहुनु • सडक निर्माण गर्दा वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा परीक्षण लगायत विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन जस्ता पक्षहरुमा ध्यान नदिई सडक निर्माण गर्नु • सडक निर्माण गर्दा सरोकारवालाहरुसंग समन्वय अभाव

ख) सोच

गुणस्तरीय, सुरक्षित, वातावरणमैत्री सडक पूर्वाधार : अन्तरआवद्धताको विकास

ग) उद्देश्य

- सुरक्षित र वातावरणमैत्री सडक यातायात पूर्वाधारको विकास, विस्तार एवं स्तरोन्नतिवाट आवागमनलाई सहज र व्यवस्थित गर्नु
- सडक सञ्जालको विकासवाट अन्तर आवद्धता वढाउनु

घ) रणनीतिहरु

१. यातायात पहुँचमा सुधार एवं सडक सञ्जाल बिकास गर्ने
२. सार्वजनिक यातायातलाई व्यवस्थित गर्ने
३. स्थानीय यातायात सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन गर्ने

ङ) कार्यनीति

रणनीति १ को यातायात पहुँचमा सुधार एवं सडक सन्जाल बिकास अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१.१ नेपाल ग्रामीण सडक मापदण्ड, २०७१ लाई आधार मानी सडक निर्माणमा गुणस्तर कायम राखिनेछ ।

१.२ सडक निर्माण, स्तरोन्नति र ट्र्याक खोल्ने काममा सन्तुलन मिलाउदै डाँडापाँखाहरु उजाड हुनेगरी गरिने सडक निर्माणलाई निरुत्साहित गरिनेछ ।

१.३ सडक निर्माण कार्यमा स्तरोन्नति तथा मर्मत सम्भारमा प्राथमिकता दिइनेछ ।

१.४ कार्यपालिका कार्यालयसंग वडा कार्यालयहरु, स्थानीय सार्वजनिक कार्यालयहरु वीच सडक सन्जाल बिकास गरी सेवाग्राहीहरुलाई सहजता प्रदान गरिनेछ ।

१.५ जिल्ला सडक, प्रदेश स्तरीय क्षेत्रीय सडक एवं राष्ट्रिय सडक सन्जालसंग जोडिने गरी सडक विस्तार गरी वाह्य क्षेत्रसंगको सम्बन्धलाई सुदृढ बनाइनेछ ।

१.६ सिंचाइ, पर्यटन, उद्योग व्यवसायलाई सहयोग पुग्ने एवं कृषि, शिक्षा तथा स्वास्थ्य सेवामा पहुँच अभिबृद्धि हुने गरी सडकको निर्माण एवं स्तरोन्नति गरिनेछ ।

१.७ सडक किनारा तथा तलमाथि वायोइन्जिनियरिङ प्राथमिकता दिई वातावरणमैत्री सडक निर्माण गरिनेछ ।

१.८ सडक तथा पुलहरुको निर्माण पूर्व अनिवार्य रुपमा सर्भे, डिजाईन, ड्रोइङ, लागत इष्टिमेट, वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गरी सोको आधारमा निर्माण गरिने अभ्यासलाई प्राथमिकताका साथ कार्यान्वयन गरिनेछ ।

१.९ सडक तथा भौतिक संरचना संरक्षणप्रति स्थानीयहरुलाई सचेत गराउदै वस्ती वस्तीमा समितिहरु गठन गरी मर्मत सम्भारको जिम्मेवारी दिइनेछ । यसलाई व्यवस्थित गर्न कार्यविधि बनाइनेछ ।

१.१० सडक निर्माणमा जलवायु परिवर्तनका पक्षलाई विशेष ध्यान दिइनेछ ।

रणनीति २ को सार्वजनिक यातायातलाई व्यवस्थित अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१ पालिका क्षेत्रभित्र सिटी वस सञ्चालन गरिनेछ । यसका लागि निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

२.२ पालिका कार्यालय देखि वडा कार्यालयहरु सम्म र पालिका क्षेत्रका मुख्य वजार क्षेत्रहरु सम्म साना सवारी साधनहरु सञ्चालनमा ल्याइनेछ ।

२.३ सर्वसुलभ, नियमित, भरपर्दो र सुरक्षित यातायात सेवाका लागि निजी क्षेत्र तथा सहकारी संस्थालाई प्रोत्साहित गर्दै सहकार्य गरिनेछ । महिला, बालबालिका, बिरामी, असहाय, ज्येष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गतामैत्री यातायात सेवा सञ्चालन गरिनेछ ।

२.४ निर्माण सम्पन्न सडकहरुमा सडक रुटको व्यवस्था गर्दै यात्रु प्रतिक्षालय र गन्तव्य स्थानमा वसपार्क निर्माण गरिनेछ ।

२.५ वस्ती क्षेत्रसम्म सार्वजनिक यातायात सेबालाई विस्तार गरी सेवा सुविधा पहुँचमा सहज बनाइनेछ ।

२.६ पालिकाका वाह्य प्रमुख गन्तव्य क्षेत्रहरुसम्म पुग्न दैनिक तथा नियमित रुपमा सार्वजनिक यातायात सञ्चालन गरी सहजता ल्याइनेछ ।

२.७ सडक दुर्घटनालाई न्यूनीकरण गर्न आवश्यक सवै सुरक्षाका उपायहरु अवलम्वन गराइने छ र यात्रुहरुको सवारी दुर्घटना वीमाको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

२.८ यातायात सुरक्षाका सबै मापदण्ड लागू गरी यातायात सेवालाई सुरक्षित बनाइनेछ ।

२.९ पालिका क्षेत्रमा सञ्चालित सवारी साधनहरुको प्रदुषण परीक्षणलाई प्रभावकारी वनाइनेछ ।

रणनीति ३ को स्थानीय यातायात सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

३.१ सडक यातायात तथा सञ्चालन सम्बन्धी नीति, कानुन, मापदण्ड बनाई कार्यान्वयन र नियमन गरिनेछ ।

३.२ स्थानीय सडक, झोलुङ्गे पुल, पुलेसा सम्बन्धी गुरुयोजनाको तर्जुमा, कार्यान्वयन, मर्मत सम्भार र नियमन गरिनेछ

च) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : ४०

३.१ सडक, यातायात तथा पुलपुलेसा

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
असर	दिगो, सुरक्षित र	प्रतिशत	८०	८०	८२	८५	८८	९०	पालिका	अन्तर

तालिका/ग्राफचित्र : ४०
३.१ सडक, यातायात तथा पुलपुलेसा

नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
	नियमित सडक यातायात सेवावाट लाभान्वित जनसंख्या								को वार्षिक प्रतिवेदन	सरकार समन्वय र सहकार्य भएको हुने
प्रतिफलहरु	३० मिनेट सम्मको दुरीमा यातायात पहुँच भएको घरधुरी	प्रतिशत	८०	८०	८२	८५	८८	९०	पालिका तथा प्रदेश सरकारको प्रतिवेदनहरु	संघ प्रदेश र अन्तर सरकार तथा आन्तर पालिका वीच समन्वय भएको हुनेछ।
	कालोपत्रे सडकको लम्वाइ	किमि	४८	५५	६०	६५	७०	७५		
	ग्राभेल सडकको लम्वाइ	किमि	६०	७०	८०	९०	१००	११०		
	धुले सडक लम्वाइ	किमि	६५	७५	१००	१२५	१५०	१७५		
	पालिका केन्द्र वाट वडा कार्यालय सम्म जोडिएको सडक	संख्या	४	७	१०	१०	१०	१०		
	सडक सञ्जालवाट नजोडिएका वस्तीहरु	संख्या	०	०	०	०	०	०		
	नजिकको पिचभएको पक्कीसडकमा पुग्न लाग्ने औषत समय	घण्टा	०.०५	०.०५	०.००	०.००	०.००	०.००		
	सडक नालीको लम्वाइ	किमि	१०	१२	१४	१७	२०	२५		
	नियमित मर्मत संभार भएको सडकको लम्वाइ	किमि		५	१०	१८	२६	३६		
	वायो इन्जिनियरिङ प्रविधि र सडक साइड वृक्षारोपण	किमि	०	१	२	३	४	५		
	जिल्ला, प्रदेश तथा राष्ट्रिय स्तरको सडक सञ्जाल	संख्या	४	४	४	४	४	४		
	अन्तरपालिका सडक सञ्जाल संख्या	संख्या	५	५	५	५	५	५		
मुख्य कार्यक्रम तथा कियाकलापहरु									**वजेट रु.**	

तालिका/ग्राफचित्र : ४० ३.१ सडक, यातायात तथा पुलपुलेसा										
नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
१. सडक मर्मत सम्भार तथा स्तरोन्नति २. सडक बिकास तथा विस्तार ३. वसपार्क निर्माण कार्यक्रम ४. सडक तथा अन्य पूर्वाधार आयोजनाहरुको विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार ५. सडक पूर्वाधारहरुको सुरक्षाको लागि वायो इन्जिनियरिङ तथा वृक्षारोपण ६. सडक नाली तथा ढल निर्माण ७. सडक यातायात सुरक्षा तथा दुर्घटना न्यूनीकरण									**२७ करोड ९७ लाख ६१ हजार**	

७.५.२ आवास, वस्ती बिकास तथा सार्वजनिक निर्माण

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्र बारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

तालिका/ग्राफचित्र : ४१ आवास, वस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण : सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु	
सम्भावना तथा अवसरहरु	**चुनौतिहरु**
➧ एकीकृत वस्ती विकास गर्न सकिने ➧ प्रायः सवै वस्तीहरुमा आधारभूत भौतिक पूर्वाधारहरु सेवाहरु उपलव्ध भएको	➧ जोखिम क्षेत्रका वस्तीहरुको सुरक्षित संरक्षण गर्नु ➧ सार्वजनिक निर्माणमा सवैको सहज पहुँच अभिवृद्धि गर्नु ➧ सार्वजनिक निर्माणको दिगो उपयोग र अपनत्व सिर्जना गर्नु
सवल पक्ष	**कमजोर पक्ष**
➧ भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार सार्वजनिक भवन तथा संरचना निर्माणको क्रममा ➧ विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, अस्पताल भवनहरु निर्माणको क्रममा ➧ मनोरन्जन पार्क र वाल उद्यानहरु विस्तार हुँदै ➧ सामुदायिक भवनहरु सवै वडाहरुमा निर्माण भएको	➧ वसपार्क, वस स्टेशन तथा प्रतिक्षालयहरुको निर्माण नहुनु ➧ सार्वजनिक संरचना तथा भवनहरु सुविधायुक्त, अपाङ्गता, वालवालिका तथा महिलामैत्री नहुनु ➧ भू उपयोग नीति, ऐन निर्माण र कार्यान्वयनमा नआउनु ➧ सार्वजनिक निर्माण, भवनहरुको मर्मत सम्भार नियमित नहुनु

ख) सोच

सवैको पहुँच : सुरक्षित र व्यवस्थित आवास

ग) उद्देश्य

➧ सवै नागरिकलाई सुरक्षित तथा व्यवस्थित वसोवासको सुनिश्चित गर्नु

➧ वजार उन्मुख क्षेत्रहरुमा शहरी पूर्वाधारहरुको विकास एवं वातावरणमैत्री, भूकम्प तथा प्रकोप प्रतिरोधात्मक भवन तथा पूर्वाधारहरु निर्माण गरी सहजता ल्याउनु

घ) रणनीतिहरु

१. आवास, वस्ती बिकास तथा सार्वजनिक निर्माण सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन गर्ने
२. सुरक्षित र व्यवस्थित आवास तथा वस्ती बिकास गर्ने
३. सुरक्षित तथा वहुउद्देश्यीय सार्वजनिक संरचना निर्माण गर्ने

ङ) कार्यनीतिहरु

रणनीति १ को आवास, वस्ती बिकास तथा सार्वजनिक निर्माण सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१.१ संघीय र प्रादेशिक कानुनको अधिनमा रही सार्वजनिक निर्माण, सुरक्षित वस्ती तथा वजार बिकास सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानुन, मापदण्ड बनाई अनुगमन तथा नियमन गरिनेछ ।

१.२ भू-उपयोग नीति बनाई सो अनुसार योजनाहरु कार्यान्वयन गर्दै व्यवस्थित एवं नमूना पालिका बनाइने छ ।

१.३ भवन निर्माण संहिता तथा न्यूनतम मापदण्ड लागू गरी प्रकोपवाट हुन सक्ने सम्भावित क्षतिहरुवाट मानव तथा धनजन सुरक्षित राखिनेछ ।

१.४ पालिका क्षेत्रभित्र निर्माण गरिने निजी भवनको समेत मापदण्ड निर्धारण गरी नक्सापास पश्चात भवन निर्माण इजाजत दिइने छ ।

१.५ आवास, वस्ति बिकास र सार्वजनिक निर्माणको बिकास र विस्तार योजना तर्जुमा तथा कार्यक्रम सञ्चालन गर्दा विपन्न, दलित, जनजाति र महिलालाई प्राथमिकता दिइनेछ ।

१.६ वस्ती विकास तथा आवास कार्यक्रम सञ्चालनका लागि निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

रणनीति २ को सुरक्षित र व्यवस्थित आवास तथा वस्ती बिकास अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१ पहिचान गरिएका जोखिमयुक्त वर्गलाई थप अनुदान तथा ऋणको व्यवस्था गरी सुरक्षित वासस्थानका लागि सहयोग गरिनेछ ।

२.२ अत्याधिक छरिएका वस्तीहरुलाई एकीकृत वस्ती बिकासको अवधारणा अनुसार एकीकृत गरी न्यूनतम पूर्वाधारका सेवा सुविधाहरु उपलब्ध गराउदै सहज र सुविधायुक्त वस्ती बिकास गरिनेछ ।

२.३ प्रमुख वजार क्षेत्रहरुमा पूर्वाधारहरुको निर्माण तथा व्यवस्थापन गर्दै शहरी क्षेत्रको रुपमा बिकास विस्तार गर्दै शहरीकरण गरिनेछ ।

२.४ विद्यमान वस्ती तथा समुदायहरुमा सवैप्रकारका पूर्वाधारहरुको सेवा सुविधाहरु उपलव्ध गराई वसाइ सराइलाई न्यूनीकरण गर्नमा सहयोग पुर्‍याइनेछ ।

२.५ आधारभूत भौतिक संरचनाहरु निर्माण गरी अति विपन्न समुदायको वस्तीहरुलाई सुविधा सम्पन्न बनाइनेछ ।

२.६ प्राकृतिक प्रकोप तथा भूकम्पीय जोखिमयुक्त अतिसंवेदनशील क्षेत्रमा वस्तीलाई एकीकृत वस्तीमा स्थानान्तरण गरिनेछ ।

२.७ आवास तथा वस्तीहरुको विकास गर्दा वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्दै विपद जोखिम न्यूनीकरणका पक्षहरुलाई विशेष ध्यान दिइनेछ ।

रणनीति ३ को सुरक्षित तथा वहुउद्देश्यीय सार्वजनिक संरचना निर्माण अन्तर्गत कार्यनीतिहरु

३.१ सुरक्षित आश्रय स्थल, ज्येष्ठ नागरिक, युवा तथा बाल क्लव, पुस्तकालय समेतको व्यवस्था गरी सामुदायिक भवन निर्माण गरिनेछ ।

३.२ पालिकाको उपयुक्त स्थानमा सभाहल निर्माण गरी सभा, सम्मेलन जस्ता कार्यक्रम सञ्चालनमा सहजता ल्याइनेछ । सभाहल निर्माण गर्दा वहुउद्देश्य लाभको सिद्धान्तलाई अंगिकार गरिनेछ ।

३.३ उपयुक्त स्थानमा खुल्ला क्षेत्र, खेलमैदान, पार्क सहित सुविधा सम्पन्न संरचना तथा आश्रयगृहहरु निर्माण गरिनेछ ।

३.४ सार्वजनिक भौतिक संरचनाहरु बालमैत्री, आपङ्गतामैत्री, महिला तथा ज्येष्ठ नागरिकमैत्री बनाइनेछ र विपद जोखिम न्यूनीकरणका पक्षलाई विशेष ध्यान दिइनेछ ।

च) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : ४२
३.२ आवास, वस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण

नतिजा	नतिजा सूचक	इकाई	आधार	लक्ष्य परिमाण	सूचनाको	पूर्वानुमान

को तह			बर्ष २०७८/७९ सम्म	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	श्रोत	
असर	आधारभूत भौतिक पूर्वाधारहरु पुगेका वस्तीहरु (खानेपानी, शिक्षा, स्वास्थ्य, विजुली, सञ्चार, सडक)	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	पालिका को वार्षिक प्रतिवेदन	अन्तर सरकार समन्वय र सहकार्य भएको हुने
प्रतिफल हरु	एकीकृत भौतिक सेवा सुविधा उपलव्ध वजार क्षेत्र	संख्या	१	१	१	२	२	२	पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन पालिका जोखिम मूल्याङ्कन प्रतिवेदन	भवन तथा शहरी विकास कार्यालय र निजी क्षेत्रसंग समन्वय भएको हुने
	सुविधा सम्पन्न उद्यान सहित को खुल्ला पार्क क्षेत्र	संख्या	०	०	१	१	२	२		
	व्यवस्थित वसपार्क तथा वस स्टेशन	संख्या	०	०	०	०	१	१		
	वजार क्षेत्रमावसोवास गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत		२	३	५	८	१०		
	सुविधा सम्पन्न (खानेपानी, शौचालय, विजुली, सञ्चार) सामुदायिक भवन, महिला,ज्येष्ठनागरिक भवन तथा सभाहल	संख्या	२	२	२	३	३	३		
	जोखिमयुक्त वस्तीहरु	संख्या	५	५	४	३	२	१		
	सुरक्षित तथा प्रवर्द्धन गरिए का आवास क्षेत्र तथा वस्ती	संख्या	०	०	०	०	१	१		
	भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका सार्वजनिक भवन तथा संरचना	संख्या	१०	१३	१४	१६	१६	१७		
	भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माण दक्ष जनशक्ति	संख्या		२५	२५	२५	५०	५०		
	भूकम्प प्रतिरोधी प्रविधि र मापदण्ड अनुसार निर्माण भएका निजी आवास तथा संरचनाहरु	प्रतिशत		५	१०	१५	२०	३०		
	महिलामैत्री, वालमैत्री, अपाङगतामैत्री सार्वजनिक संरचना	संख्या	०	०	५	१०	१५	२०		
मुख्य कार्यकम तथा कियाकलापहरु									**वजेट रु.**	

<table>
<tr><th colspan="11">तालिका/ग्राफचित्र : ४२
३.२ आवास, वस्ती विकास तथा सार्वजनिक निर्माण</th></tr>
<tr><th rowspan="2">नतिजा को तह</th><th rowspan="2">नतिजा सूचक</th><th rowspan="2">इकाई</th><th rowspan="2">आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म</th><th colspan="5">लक्ष्य परिमाण</th><th rowspan="2">सूचनाको श्रोत</th><th rowspan="2">पूर्वानुमान</th></tr>
<tr><th>२०७९/८०</th><th>२०८०/८१</th><th>२०८१/८२</th><th>२०८२/८३</th><th>२०८३/८४</th></tr>
<tr><td colspan="9">१. वडा कार्यालय भवन निर्माण ।
२. भवन निर्माण आचार संहिता तथा न्यूनतम मापदण्ड कार्यान्वयन तथा अनुगमन
३. जीर्ण भवनहरुको मर्मत सम्भार एवं अत्यावश्यक सेवा सुविधाको उपलव्धता
४. जोखिमयुक्त वर्ग सहयोग कार्यक्रम
५. एकीकृत वस्ती विकास तथा शहरीकरण कार्यक्रम
६. भूउपयोग नीति तर्जुमा
७. वहुउपयोगी सामुदायिक भवन निर्माण
८. आश्रय गृह, पार्क उद्यान बिकास, खेल मैदान निर्माण</td><td colspan="2">२३ करोड ३१ लाख ३४ हजार</td></tr>
</table>

७.५.३ सिंचाइ

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्र बारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

<table>
<tr><th colspan="2">तालिका/ग्राफचित्र : ४३
सिंचाइ क्षेत्र : सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु</th></tr>
<tr><th>सम्भावना तथा अवसरहरु</th><th>चुनौतिहरु</th></tr>
<tr><td>➧ जलाधार : मलुही, झरही, हुलासी, धनेवा, पिरुवाखोला, खोलाहरु
➧ वैकल्पिक सिंचाइ प्रविधिहरु प्रयोगमा ल्याउन सकिने</td><td>➧ कृषियोग्य सवै भूमिमा वाहै महिना सिंचाइको व्यवस्था गर्नु
➧ खेतीयोग्य भूमिमा सिंचाइ विस्तार गरी कृषि उपजहरुको व्यवसायिक उत्पादन वढाउनु</td></tr>
<tr><th>सवल पक्ष</th><th>कमजोर पक्ष</th></tr>
<tr><td>➧ सिंचाइ आयोजनाहरुमा ठूलो संख्यामा सञ्चालनमा आएको
➧ सिंचाइ नहर र कुलोहरु निर्माण भएको
➧ खेतयोग्य भूमिका ३० प्रतिशत भूमिमा नियमित सिंचाइ हुँदै आएको</td><td>➧ वैकल्पिक सिंचाइ विधि प्रयोगमा कमि (आकाशेपानी सङ्कलन, पानीपोखरी तथा पानीट्याङ्की)
➧ कुलो मर्मत संभार हुन नसक्नु
➧ उपलव्ध पानीका स्रोतहरुको पूर्ण रुपमा सदुपयोग गर्न नसक्नु</td></tr>
</table>

ख) सोच

दिगो सिंचाइ : कृषि उत्पादन र उत्पादकत्वको अभिवृद्धि

ग) उद्देश्य

- जलाधार क्षेत्र, सीमसार, ताल तलैया, खोला खोल्सी, तथा मुहानहरुको दिगो संरक्षण एवं उपयोग गर्दै नियमित रुपमा सिंचाइ सेवा उपलव्ध गराउनु
- सिंचाइका आधुनिक तथा वैकल्पिक प्रविधिहरुको अवलम्वनवाट सिंचाइ सेवा सुनिश्चित गर्नु ।

घ) रणनीति

१. सिंचाइ आयोजनाहरुको मर्मत सम्भार र स्तरोन्नति गर्ने
२. सिंचाइ सेवा सुविधा बिकास र विस्तार गर्ने
३. वैकल्पिक सिंचाइ प्रविधिको व्यवस्था गर्ने
४. सिंचाइ सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन गर्ने

ङ) कार्यनीति

रणनीति १ को सिंचाइ आयोजनाहरुको मर्मत सम्भार र स्तरोन्नति अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१.१ चालु अवस्थाका सिंचाइ आयोजनाहरुको मर्मत सम्भार गर्दै नियमित रुपमा सिंचाइ सुविधा उपलव्ध गराउदै कृषि उत्पादनमा वृद्धि ल्याइनेछ ।

१.२ चालु अवस्थाका सिंचाइ प्रणालीको स्तरोन्नति गरी थप नयाँ क्षेत्र र आंशिक रुपमा सिंचाइ हुँदै आएका क्षेत्रमा नियमित रुपमा सिंचाइ सुविधा उपलव्ध गराइ कृषि उत्पादनमा सहजता ल्याइनेछ ।

रणनीति २ को सिंचाइ सेवा सुविधा बिकास र विस्तार अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१ पानीका स्थायी श्रोत तथा मुहानहरुको पहिचान गरी सम्भाव्यताका आधारमा श्रोतहरुको सदुपयोग गर्दै खेतीयोग्य क्षेत्रहरुमा सिंचाइ सुविधा उपलव्घ गराइनेछ ।

२.२ संघीय र प्रदेश सरकारको सहयोगमा सतह सिंचाइलाई व्यवस्थित गरी कृषि उपजहरुको उत्पादनमा वृद्धि ल्याइनेछ ।

२.३ उपभोक्ताहरु मार्फत नजिकको तालतलैया, सिमसार र जलाधार क्षेत्रहरुको संरक्षण गरिनेछ र नजिकका क्षेत्रहरुमा नियमित सिंचाइ सेवा उपलव्ध गराइनेछ । यसको व्यवस्थापनका लागि नीतिगत व्यवस्था गरिनेछ ।

२.४ पानी पर्याप्त उपलव्ध छिमेकी पालिकाहरुसंग सहकार्य र समन्वय गरी कृषियोग्य क्षेत्रहरुमा नियमित सिंचाइ सेवा उपलव्ध गराइनेछ ।

रणनीति ३ को वैकल्पिक सिंचाइ प्रविधिको व्यवस्था अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

३.१ स्थानीय प्रविधि एवं सामाग्रीहरुको प्रयोग गर्दै वर्षातको पानी सङ्कलन गर्न प्रोत्साहन गर्दै महिला, दलित र विपन्न वर्गको आय वृद्धिका लागि करेसावारीमा व्यावसायिक तरकारी खेती गर्न सहयोग उपलव्ध गराइनेछ ।

३.२ पानी सुविधा उपलव्ध नभएका खेतीयोग्य वाँझो जमिनमा सिंचाइका वैकल्पिक प्रविधिहरुलाई (थोपा र छर्किने) प्रयोगमा ल्याउन प्रोत्साहन गर्दै थोरै पानीमा खेतीगर्न सकिने बालीहरु लगाउन जोड दिइनेछ ।

३.३ आकाशे पानी सङ्कलनका लागि प्लाष्टिक पोखरी निर्माणमा र एक वडामा एक पोखरीका माध्यमबाट पानीको श्रोत संरक्षण समेत गरी सिंचाइ र पशुपंक्षीहरुलाई पानीको ब्यबस्था गरिनेछ ।

रणनीति ४ को सिंचाइ सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

४.१ सिंचाइ सम्बन्धी दीर्घकालीन नीति, कानुन, मापदण्ड तर्जुमा गरी गुरुयोजना, त्यसको कार्यान्वयन र नियमन गरिनेछ ।

४.२ उपभोक्ताहरुको लागत सहभागितामा सिंचाइ आयोजनाहरु सञ्चालन गर्दै आयोजना माथि स्थानीयहरुको अपनत्व श्रृजना गर्ने, नियमित रुपमा तिनीहरुको मर्मत सम्भार गर्ने वातावरण बिकास गरिनेछ ।

४.३ सिंचाइ योजना निर्माण गर्दा क्षेत्रगत, लैङ्गिक, जातीय समानुपातिक प्रतिनिधित्व सहितको उपभोक्ता समिति गठन गरी लक्षित वर्गलाई प्राथमिकता दिइनेछ र उक्त समितिको आवश्यकता अनुरुप क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ

च) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : ४४
३.३ सिंचाइ

नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
असर	वर्षभरी नियमित सिंचाइ भएको खेती योग्य भूमि	प्रतिशत	३०	३०	४०	४५	५०	५५	पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन	अन्तर सरकार समन्वय र सहकार्य भएको हुने
प्रतिफलहरु	खेतीयोग्य जमिन मध्ये सिंचित क्षेत्र	प्रतिशत	३०	३०	४०	४५	५०	५५	पालिकाको	अन्तर

तालिका/ग्राफचित्र : ४४ ३.३ सिंचाइ										
नतिजा को तह	**नतिजा सूचक**	**इकाई**	**आधार बर्ष २०७८/ ७९ सम्म**	**लक्ष्य परिमाण**					**सूचनाको श्रोत**	**पूर्वानुमान**
				२०७९ /८०	**२०८० /८१**	**२०८१ /८२**	**२०८२ /८३**	**२०८३ /८४**		
	आकाशेपानीमा निर्भर सिंचाइ भूमि	प्रतिशत	७०	६५	६०	५५	५०	४५	वार्षिक प्रतिवेदन	सरकार समन्वय र सहकार्य भएको हुने
	खोला तथा मुहानवाट सिंचित भूमि	प्रतिशत	३०	३०	४०	४५	५०	५५		
	सिंचाइका लागि निर्मित कुलोको लम्वाइ	किमि	०.२००	०.४००	०.५००	०.७००	१.०	१.२५		
	स्तरोन्नति तथा मर्मत संभार भएका कुलो	संख्या	१५	१८	२०	२३	२५	३६		
	प्रयोगमा आएको आकासे पानीसङकलन तथा प्लाष्टिक पोखरी)	सख्यां	३०	३५	४०	५०	६०	७५		
	प्रयोगमा आएका सिंचाइ प्रविधि (सतह पोखरी, ड्रिप,स्पिङक्लर)	संख्या	१	१	१	१	१	१		
मुख्य कार्यक्रम तथा कियाकलापहरु									**वजेट रु.**	
१. सञ्चालित आयोजनाहरुको मर्मत सम्भार र स्तरोन्नति । २. बैकल्पिक तथा आधुनिक सिंचाइ प्रविधिमा सहयोग । ३. सिंचाइ सम्बन्धी दीर्घकालीन नीति तथा गुरुयोजना निर्माण । ४. सिंचाइ सेवा विस्तार गर्ने ।									**२३ करोड ३१ लाख ३४ हजार**	

७.५.४ विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्र बारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

तालिका/ग्राफचित्र : ४५ विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा क्षेत्र : सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु	
सम्भावना तथा अवसरहरु	**चुनौतिहरु**
➧ केन्द्रीय विद्युत लाइन प्रशारण सेवा उपलब्ध ➧ सौर्य ऊर्जा उपयोग गर्न सकिने	➧ खाना पकाउने दाउराको प्रयोगमा कमि ल्याउनु ➧ स्थानीय स्तरमा विद्युत खपतमा वृद्धि ल्याउनु
सवल पक्ष	**कमजोर पक्ष**
➧ अधिकांश घरहरुमा विद्युत सेवा उपलब्ध भएको ➧ सडक वत्तीको जडान हुँदै ➧ विद्युतीय चुलो (इण्डक्सन) प्रयोग थालनी	➧ न्यून संख्यामा विद्युत ट्रान्समिटर र कमजोरका कारण विद्युत सेवा अवरुद हुँदै आएको ➧ सडक वत्तिहरु नभएका कारण रातमा असुरक्षा वढ्दो

ख) सोच

भरपर्दो र पहुँचयोग्य विद्युत सेवा

ग) उद्देश्य

➧ विद्युत आपूर्तिलाई दिगो र भरपर्दो बनाउदै विद्युत खपतमा वृद्धि ल्याउनु

- खाना पकाउने उर्जा तथा ग्रामीण विद्युतीकरणमा वैकल्पिक उर्जाको प्रयोग बढाउनु,

घ) रणनीतिहरु

१. वैकल्पिक ऊर्जा बिकास सम्बन्धी स्थानीय नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन गर्ने
२. ऊर्जालाई भरपर्दो र सुलभ बनाउने
३. वैकल्पिक ऊर्जाको बिकास गर्ने
४. विद्युत खपतमा अभिवृद्धि ल्याउने

ङ) कार्यनीति

रणनीति १ को बिद्युत ऊर्जा बिकास सम्बन्धी स्थानीय नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१.१ वैकल्पिक ऊर्जा उत्पादन तथा वितरण सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन गरिनेछ।

१.२ वैकल्पिक ऊर्जाका माध्यमबाट स्थानीय नागरिकको आर्थिक तथा सामाजिक अवस्थामा सुधार तथा वातावरणीय दिगोपनामा सहयोग पुग्ने खालका एकीकृत कार्यक्रमलाई प्राथमिकता दिइनेछ।

रणनीति २ को ऊर्जालाई भरपर्दो र सुलभ बनाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१ वडा तथा वस्तीहरु सवैमा केन्द्रीय विद्युत प्रसारण ग्रिडबाट विद्युत आपूर्तिको व्यवस्था गरी विद्युत सेवा सुविधालाई भरपर्दो र नियमित आपूर्तिको व्यवस्था मिलाइनेछ।

२.२ अतिविपन्न, सीमान्तकृत घरपरिवार तथा वस्तीहरुमा निःशुल्क ऊर्जाको व्यवस्था गरी विद्युत सेवा सुविधावाट लाभान्वित वनाइनेछ।

२.३ विद्युत आपूर्तिलाई भरपर्दो, विश्वासनीय र गुणस्तरीय वनाइनेछ। यसका लागि नेपाल विद्युत प्राधिकरणसंग सहकार्य गरिनेछ।

रणनीति ३ को वैकल्पिक ऊर्जाको बिकास अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

३.१ सडक छेउ, सार्वजनिक स्थल तथा पर्यटकीय क्षेत्रहरुमा सौर्य ऊर्जा प्रयोग गरिनेछ।

३.२ घरघरमा सुधारिएको चुल्हो तथा वायोग्याँस प्रयोगलाई प्राथमिकता दिई दाउरा बाल्ने अभ्यासलाई न्यूनीकरण गरिनेछ।

रणनीति ४ को विद्युत खपतमा अभिवृद्धि ल्याउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

४.१ खाना पकाउन एलपि ग्याँस तथा दाउराको सट्टामा विद्युतीय उपकरणहरुको प्रयोगलाई प्रोत्साहित गरिनेछ। यसका लागि विद्युतीय चुल्हो (इन्डक्सन) र राइसकुकुरको विक्री वितरणलाई सहज वनाइनेछ।

४.२ निर्धारित यूनिट भन्दा वढी विद्युत खपत गर्ने उद्योग व्यवसायहरुलाई पालिकावाट प्रदान गरिने सेवा सुविधाहरुमा विशेष व्यवस्था मिलाइनेछ।

४.३ वढी विद्युत खपत गर्ने उद्योग व्यवसायहरु चिस्यान केन्द्र, कोल्ड स्टोरेज आदिको स्थापना, सञ्चालन तथा प्रवर्द्धनमा विशेष प्राथमिकता दिइनेछ।

४.५ लिफ्ट सिंचाइ प्रणाली सञ्चालन गरी कृषियोग्य भूमिमा सिंचाइको व्यवस्था मिलाइनेछ।

च) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : ४६
३.४ विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
असर	विद्युत सेवावाट लाभान्वित जनसंख्या	प्रतिशत	९७.६५	९८	९९	९९	९९	९९	पलिकाको वार्षिक प्रतिवेदन	अन्तर सरकार समन्वय र

तालिका/ग्राफचित्र : ४६ ३.४ विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा										
नतिजा को तह	**नतिजा सूचक**	**इकाई**	**आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म**	**लक्ष्य परिमाण**					**सूचनाको श्रोत**	**पूर्वानुमान**
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
										सहकार्य भएको हुने
प्रतिफल हरु	केन्द्रीय विद्युत लाइन प्रसारणवाट लाभान्वित घरधुरी	प्रतिशत	९७.६५	९८	९९	९९	९९	९९	पालिकको वार्षिक प्रतिवेदन	अन्तर सरकार समन्वय र सहकार्य भएको हुने
	विद्युत सेवावाट लाभान्वित हुन नसकेका घरधुरी	संख्या	२.३५	२०	१	१	१	१		
	सुधारिएको उर्जा (वायोग्यास, एलपि) प्रयोग गर्ने घरघुरी	प्रतिशत	७७.३१	८०	८१	८२	८३	८५		
	सडकको किनारा तथा सार्वजनिक स्थानमा जडित सडक बत्ती	संख्या	०	५०	१००	१२५	१५०	१५०		
	स्थानीय स्तरमा विद्युत उत्पादन	कि.वा	०	०	०	०	०	०		
	स्थानीय स्तरमा जल विद्युत र लघु जल विद्युतको उत्पादन गर्ने संस्था	संख्या	०	०	०	०	०	०		
	वैकल्पिक उर्जा प्रयोग गर्ने घरघुरी	प्रतिशत	०	०	०	०.०५	०.१	१.५		
मुख्य कार्यक्रम तथा कियाकलापहरु									**वजेट रु.**	
१. केन्द्रीय प्रसारण लाइन विस्तार २. अति विपन्न घरपरिवार तथा समुदायमा विद्युत सेवा व्यवस्था ३. घर-घरमा सुधारिएको चुल्होको व्यवस्था ४. सडक छेउ तथा सार्वजनिक स्थलमा सौर्य ऊर्जा ५. बिद्युत खपत अभिबृद्धिका लागि प्रवद्धनात्मक कार्यक्रम									**२ करोड ३३ लाख १३ हजार**	

७.५.५ सूचना तथा सञ्चार प्रविधि

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्र बारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

तालिका/ग्राफचित्र : ४७ सूचना तथा सञ्चार क्षेत्र : सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु	
सम्भावना तथा अवसरहरु	**चुनौतिहरु**
➧ मोवाइल फोनको वढ्दो प्रयोग ➧ इण्टरनेट, केवल टिभी प्रसारणमा निजी क्षेत्रको आकर्षण ➧ स्थानीय स्तरवाट रेडियो एफएम, अनलाइन न्यूजहरु अपलोड	➧ फोन नेटवर्कको (टावर) गुणस्तर वृद्धि गर्नु ➧ साइवर सेक्युरिटी नियन्त्रण गर्नु

सवल पक्ष	कमजोर पक्ष
➧ विद्यालयहरुमा आइसिटि जडान भएको ➧ वडा लगायत पालिका कार्यालय एवं सार्वजनिक कार्यालयहरुमा इण्टरनेट सेवा उपलब्ध ➧ विद्युतीय माध्यमवाट सेवाप्रवाह अभ्यासको थालनी	➧ विद्यालय, सार्वजनिक सेवा प्रदाय कार्यालयहरुमा आइसिटिको सहज पहुँच अपर्याप्त ➧ सार्वजनिक स्थलहरुमा सिसिटिभि जडान अपर्याप्त ➧ पालिकाको सम्भावित सेवाहरु अनलाइन हुन नसक्नु

ख) सोच

सूचना सञ्चार प्रविधियुक्त नगर

ग) उद्देश्य

सार्वजनिक स्थल, विद्यालय, भवन, कार्यालयहरुमा सूचना तथा सञ्चारका आधुनिक प्रविधिहरुको विस्तारवाट सूचना तथा सञ्चारमा आमनागरिकहरुको सहज पहुँच अभिवृद्धि गर्नु ।

घ) रणनीतिहरु

१. सूचना प्रविधि तथा सञ्चार क्षेत्र सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन गर्ने
२. सूचना सञ्चार प्रविधि सेबालाई सरल र सुलभ बनाउने
३. प्रभावकारी व्यवस्थापनका लागि आइसिटि प्रयोग गर्ने
४. सूचनामा पहुँचमा अभिवृद्धि गर्ने

ङ) कार्यनीतिहरु

रणनीति १ को सूचना प्रविधि तथा सञ्चार क्षेत्र सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१.१ संघीय तथा प्रदेश कानुनको अधिनमा रही सूचना प्रविधि तथा सञ्चार क्षेत्रसंग सम्बन्धित सञ्चालन र प्रसारणको अनुमति, नवीकरण, नियमन तथा खारेजी गरिनेछ ।
१.२ सबै सञ्चार माध्यम तथा प्रसारणका भाषा लैङ्गिकमैत्री बनाउने नीति अबलम्बन गरिनेछ ।

रणनीति २ को सूचना सञ्चार प्रविधि सेबालाई सरल र सुलभ बनाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१ भरपर्दो टेलिफोन नेटवर्कको व्यवस्था गर्दै दूरसञ्चार सेवामा आम नागरिकहरुको पहुँचमा सहजता ल्याइनेछ ।
२.२ दूरसञ्चार सेवा विस्तार र भरपर्दो बनाउन निजीक्षेत्रसंग सहकार्य गरिनेछ ।

रणनीति ३ को प्रभावकारी व्यवस्थापनका लागि आइसिटि प्रयोग अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

३.१ सामुदायिक विद्यालय, सरकारी कार्यालय एवं सार्वजनिक भबनहरुलाई सूचना प्रविधिमैत्री बनाइनेछ ।
३.२ आधुनिक सञ्चार प्रविधिहरुको प्रयोगवाट विद्यालयको पठनपाठनमा सहजता ल्याइनेछ ।
३.३ कार्यालयहरुमा अनलाईन मार्फत सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई चुस्त तथा प्रभावकारी बनाइनेछ ।

रणनीति ४ को सूचनामा पहुँचमा अभिवृद्धि अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

४.१ मुख्य सार्वजनिक क्षेत्रहरुमा फ्रि वाईफाईको व्यवस्था मिलाई सूचना तथा सञ्चारमा सहजता ल्याइनेछ ।
४.२ स्थानीय स्तरमा अनलाईन सेवा, केवुल टिभि तथा एफएम रेडियो सञ्चालन गर्न निजी क्षेत्र, सहकारी तथा समुदायसंग सहकार्य गर्दै नागरिकहरुलाई अद्यावधिक खवर तथा सूचनाहरुवाट लाभान्वित गराइनेछ ।
४.३ स्थानीय अनलाइन पत्रपत्रिकाको प्रकाशनलाई प्रोत्साहन गरिनेछ ।

च) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : ४८ ३.५ सूचना तथा सञ्चार						
नतिजा	नतिजा सूचक	इकाई	आधार	लक्ष्य परिमाण	सूचनाको	पूर्वानुमान

को तह			बर्ष २०७८/ ७९ सम्म	२०७९ /८०	२०८० /८१	२०८१ /८२	२०८२ /८३	२०८३ /८४	श्रोत	
असर	इण्टरनेट सेवामा पहुँच प्राप्त जनसंख्या	प्रतिशत	७१.४	७५	८०	८५	९०	९५	पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन	अन्तरसरकार समन्वय र सहकार्य भएको हुने
प्रतिफल हरु	सञ्चारका कुनै एक साधन उपलब्ध घरधुरी	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००	केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग दूर सञ्चार प्राधिकरण हुलाक कार्यालय पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन	दूरसञ्चार प्राधिकरण संग समन्वय र सहकार्य भएको हुने निजी क्षेत्र (इण्टरनेट प्रदायक) संग सहकार्य भएको हुने
	सञ्चार सेवावाट वञ्चित घरधुरी	प्रतिशत	०	०	०	०	०	०		
	मोबाइल फोन प्रयोगकर्ता	प्रतिशत	७२.३८	७५	८०	८२	८५	९०		
	ल्याण्डलाइन टेलिफोन वितरण	संख्या	१०३	१०३	१०३	१०३	१०३	१०३		
	स्थानीय केवलनेटवर्क सेवा प्रदायकसंस्था	संख्या		४	४	५	५	५		
	निःशुल्क इन्टरनेट सेवा वाइफाई उपलव्ध भएका क्षेत्र	संख्या	०	१	७	७	७	७		
	स्थानीय स्तरमा सञ्चालित एफएम रेडियो	संख्या	०	०	१	१	१	१		
	विद्यालय लगायत सार्वजनिक भवन तथा कार्यालयहरुमा इन्टरनेट सेवा सुचारु	प्रतिशत		५०	६०	७०	८०	९५		
	सार्वजनिक स्थलतथा कार्यालयहरुमा जडित सि.सि.क्यामेरा	संख्या		७	७	७	७	७		

मुख्य कार्यक्रम तथा कियाकलापहरु	**वजेट रु.**
१. सञ्चार सेवा विस्तार तथा पूर्वाधार बिकास कार्यक्रम । २. विद्यालय लगायत सार्वजनिक कार्यालयहरुमा आइसिटि व्यवस्था तथा सेवा प्रवाह कार्यक्रम । ३. फ्रि वाइफाई क्षेत्र प्रवर्द्धन कार्यक्रम । ४. सार्वजनिक कार्यालय एवं मुख्य वजार क्षेत्रहरुमा सिसिटिभि जडान ।	**४ करोड ६६ लाख २६ हजार**

परिच्छेद - आठ :
बन, वातावरण तथा बिपद व्यवस्थापन

८.१ पृष्ठभूमि

स्वच्छ वातावरणमा बाँच्न पाउने हकलाई नेपालको संविधान २०७२ ले नागरिकहरुको मौलिक हकको रुपमा ग्रहण गरेको छ । यसै अनुरुप प्राकृतिक साधन श्रोतको संरक्षण, सम्वर्द्धन र उपयोगलाई राष्ट्रिय नीतिको रुपमा अङ्गिकार गरिएको छ भने प्राकृतिक प्रकोपवाट हुने जोखिम न्यूनीकरण, पर्यावरणीय दिगो विकास, प्रकृति तथा वातावरण वा जैविक विविधतामा नकरात्मक प्रभाव पार्ने पक्षहरुको न्यूनीकरण, वातावरणीय सन्तुलन कायम, जलउत्पन्न प्रकोप नियन्त्रण तथा नदीको व्यवस्थापन गर्दै वन, वन्यजन्तु, पंक्षी, वनस्पती तथा जैविक विविधताको संरक्षण, सम्वर्द्धन तथा दिगो उपयोगलाई समेत । राष्ट्रिय नीतिमा समावेश गरिएको छ ।

नेपाल संविधान २०७२ वाट वातावरण संरक्षण र जैविक विविधता, विपद व्यवस्थापन, जलाधार तथा वन्यजन्तु संरक्षण गर्ने कार्यलाई स्थानीय तहको एकल अधिकारको रुपमा सूचिकृत गरिएको छ । यसै अनुरुप स्थानीय सरकारलाई स्थानीय स्तरमा वातावरण जोखिम न्यूनीकरण, सरसफाइ तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन, न्यून कार्वनमुखी तथा वातावरणमैत्री अवलम्वन, हरित क्षेत्रको संरक्षण, वातावरण संरक्षण क्षेत्र निर्धारण तथा व्यवस्थापन र वातावरण संरक्षण, जैविक विविधता सम्वन्धी स्थानीय नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना तर्जुमा तथा त्यसको कार्यान्वयन, अनुगमन र नियमन गर्ने जिम्मेवारी प्रदान गरिएको छ र विपद व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी रुपमा व्यवस्थापन गर्नका लागि विपद जोखिम न्यूनीकरण राष्ट्रिय नीति २०७५ कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ ।

देशको १५ औं योजनामा प्राकृतिक श्रोतको संरक्षण र परिचालन तथा उत्थानशील विकासलाई राष्ट्रिय रणनीतिमा समावेश गरिएको छ । दिगो विकास लक्ष्यको सूचकहरुमा जलवायु परिवर्तन तथा प्राकृतिक प्रकोप न्यूनीकरण तथा अनुकूलन गर्ने पक्षलाई विशेष महत्वका साथ समावेश गरिएको छ । यस सम्वन्धमा क्षमता सुदृढ गर्ने, राष्ट्रिय नीति, रणनीति र योजनामा एकीकृत गर्ने, पूर्व सावधानी शिक्षा, सचेतना, मानवीय तथा संस्थागत क्षमतामा सुधार गर्ने सम्वन्धी प्रतिवद्धता पनि नेपाल सरकारवाट जाहेर गरिएको छ । यसका साथै भू-परिधि स्तरीय पारिस्थितिकीय प्रणालीको दिगो उपयोग, रक्षा र पुनस्थापन गर्ने, वनको दिगो व्यवस्थापन गर्ने, जमिनको क्षयीकरण रोक्ने र जैविका विविधताको क्षतिलाई रोक्ने जस्ता लक्ष्यहरु पूरा गर्न पनि नेपाल सरकारवाट आफ्नो प्रतिवद्ध प्रकट भएको छ ।

यसैक्रममा उपरोक्त पक्षको सुनिश्चितता गर्दै सरावल गाउँपालिकावाट संघ तथा प्रदेश सरकारको कानुन, नीति, योजना र लक्ष्यलाई समेत मनन गरी समग्र वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्रको खाका तयार पारिएको छ । वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापनका लागि प्रमुख क्षेत्रको रुपमा रहेका बन तथा जैविक विविधता, भू तथा जलाधार संरक्षण, वातावरण तथा स्वच्छता, विपद तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलनता जस्ता क्षेत्रहरुको विद्यमान अवस्था, समस्या तथा चुनौतिहरुको विश्लेषण गरी आगामी ५ वर्षका लागि उद्देश्य निर्धारण, लक्ष्य परिमाण र सोको प्राप्तीका लागि अवलम्वन गरिने रणनीति तथा कार्यनीति निर्धारण र प्रमुख कार्यक्रमहरु तर्जुमा भएको छ ।

८.२ वर्तमान अवस्था

पालिकाको सानो क्षेत्रमा मात्रै वनले ओगटिएको छ । वन क्षेत्रमा सामुदायिक वनको हिस्सा अधिक रहेको छ । जसका कारण जैविक विविधताको संरक्षण भएको पाइन्छ । वन तथा जैविक विविधताका लागि मिचाह प्रजातिको नियन्त्रण एवं झाडी सरसफाइ जस्ता कार्यहरु नियमित हुन सकेको पाइदैन । प्राकृतिक सम्पदा तथा श्रोतहरुको दिगो उपभोग हुन सकिरहेको छैन । वन तथा गैरकाष्ठ वन पैदावरमा आधारित उद्योग व्यवसायहरुको संख्या ज्यादै न्यून छ । वन्यजन्तुवाट वालीनालीमा वर्षिनै क्षति पुऱ्याउदै आएको छ ।

फोहोरमैलातर्फ घर, आँगन, कार्यालय तथा अस्पतालको फोहोरमैला विसर्जन गर्ने अभ्यास रहेको पाइन्छ । अधिकांश क्षेत्रहरुमा फोहोरको वर्गीकरण गरी सुरक्षित विसर्जन हुन सकिरहेको छैन र वजार क्षेत्रमा सतह ढलको व्यवस्था प्रभावकारी हुन सकेको छैन । तर केही प्रयासहरु हुँदै आएको छ । नदीजन्य प्रकोप खासगरी वाढी पहिरोवाट पालिका क्षेत्र अझै सुरक्षित छैन । केही क्षेरु प्राकृतिक प्रकोपको दृष्टिमा संवेदनशील छन । त्यस्ता क्षेत्रहरुको संरक्षणका प्रयासहरु पालिकावाट पर्याप्त हुन

सकिरहेका छैनन । भूकम्प प्रतिरोधात्मक घरहरु निर्माण गर्ने प्रयासहरु भएको पाइन्छ । वायो इन्जिनियरिङ गरी भूक्षयको संरक्षण अभ्यास न्यून छ। पालिकासंग आपतकालीन उद्धारका लागि एम्वुलेन्सको व्यवस्था गरिएको छ। विपद व्यवस्थापनका लागि स्थानीय कोष स्थापना गरिएको छ । आपतकालीन उद्धारका लागि तालिम प्राप्त जनशक्तिहरुको अभाव छ, स्थानीय संस्थाहरु, नमूना अभ्यासहरु, जनचेतना सम्वन्धी कार्यक्रमहरु सञ्चालनमा आएका छन र जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका लागि जनचेतना सम्वन्धी कार्यक्रमहरु सञ्चालनमा छन ।

८.३ बन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापनको उद्देश्य

आवधिक योजना अन्तर्गत बन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्रको लागि "विपद न्यूनीकरण एवं जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका उपायहरु अवलम्वन गर्दै भू तथा जलाधार, वन, जैविक विविधताको संरक्षण, सम्वर्द्धन एवं वातावरणीय सन्तुलन र प्राकृतिक सम्पदाहरुको दिगो उपयोगवाट नागरिकहरुको जीविकोपार्जनका अवसरहरु वृद्धि गर्नु" मुख्य उद्देश्य निर्धारण भएको छ ।

८.४ प्रमुख रणनीतिहरु

क) विपद सम्वेदनशीलता विकास गर्दै विपद जोखिम न्यूनीकरण गर्ने
ख) प्राकृतिक सम्पदाको दिगो उपयोग एवं वातावरणको संरक्षण गर्ने

८.५ विषयगत उपक्षेत्रहरु :

यस विषयगत क्षेत्र भित्र निम्न विषयगत उपक्षेत्रहरु समावेश गरिएका छन् :

- बन तथा जैविक विविधता,
- भू तथा जलाधार व्यबस्थापन,
- वाताबरण तथा स्वच्छता
- विपद व्यबस्थापन ।

८.५.१ बन तथा जैविक विविधता

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्र बारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

तालिका/ग्राफचित्र : ४९
वन तथा जैविक विविधता क्षेत्र : सम्भावन, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु

सम्भावना तथा अवसरहरु	चुनौतिहरु
• कूल भूमिको करीव १० प्रतिशत क्षेत्र वनले ढाकेको • वहुमूल्य जडीवुटी (हर्रोवर्रो, सिन्कौली, कुरिलो, दालचिनी) पर्याप्त परिमाणमा उपलव्धता • वन्यजन्तु, चराचुरुङ्गी, वनसम्पदा, जैविक विविधता सम्मिश्रण	• वन तथा जैविक विविधताको संरक्षण गर्नु • मिचाहा प्रजातिको वढोत्तरीवाट रैथानी प्रजातिहरुको संरक्षण गर्नु • मानव र वन्यजन्तु वीचको द्वन्द्व न्यूनीकरण गर्नु • वन अतिक्रमण हुनवाट नियन्त्रण गर्नु
सवल पक्ष	**कमजोर पक्ष**
• राष्ट्रिय तथा सामुदायिक वन उपभोक्ता समितिहरु क्रियाशील • वृक्षारोपण हुँदै आएको • गैरकाष्ठ वन पैदावरमा आधारित उद्योग, व्यवसाय सञ्चालन • वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन तथा परीक्षण गर्ने जस्ता कार्यहरु अभ्यासको क्रमिक विकास	• वन्यजन्तुहरु वालीनालीमा हुने क्षति, नियन्त्रण गर्न नसक्नु • वन डढेलो, आगलागी नियन्त्रण गर्न नसक्नु • वन जङ्गलको दिगो सदुपयोग गर्दै जीविकोपार्जनका लागि आयमूलक कार्यमा उपयोग गर्न नसक्नु • पूर्वाधार विकास र वन जङ्गल वीच सन्तुलन कायम हुन नसक्नु

ख) सोच

जैविक विविधताको दिगो संरक्षण र सम्वर्द्धन

ग) उद्देश्य

- वन्य जीवजन्तुहरुको संरक्षण एवं जैविक विविधताको दिगो संरक्षण गर्दै पारिस्थितिकीय प्रणाली कायम रार्ख्नु
- वन क्षेत्रको विस्तार, जडीवुटी तथा वहुमूल्य प्रजातिको व्यवसायिक विस्तार एवं उद्यमशीलताको विकास गर्नु

घ) रणनीतिहरु

१ बन तथा जैविक विविधता सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन गर्ने
२. जैविक विविधताको संरक्षण र प्रवर्द्धन गर्ने
३. बन पैदावरको दिगो उपयोग गर्ने

ङ) कार्यनीतिहरु

रणनीति १ को बन तथा जैविक विविधता सम्बन्धी नीति तर्जुमा तथा योजना कार्यान्वयन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१.१ संघीय तथा प्रदेश कानुनको अधिनमा रही बन तथा जैविक विविधता सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानुन, मापदण्ड बनाई अनुगमन तथा नियमन गरिनेछ ।

१.२ बन तथा जैविक विविधता संरक्षण प्रवर्द्धनका लागि विस्तृत अध्ययन, अभिलेख अद्यावधि एवं गुरुयोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।

१.३ सहभागितामूलक, समावेशी र अधिकारमुखी पद्धतिमा आधारित अवधारणा बमोजिम पालिकास्तरीय बन तथा जैविक विविधता संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

रणनीति २ को जैविक विविधताको संरक्षण र प्रवर्द्धन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१ जैविक विविधताको संरक्षण गर्न समुदाय स्तरमा चेतना अभिवृद्धि, वन व्यवस्थापन समितिको क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

२.२ बनमा आधारित समितिहरु मार्फत मिचाहा प्रजातिको बोट विरुबालाई नियन्त्रण, नर्सरी विस्तार, वृक्षारोपण, रिचार्ज पोखरी निर्माण, अग्नीरेखा, झाडी सफाइ जस्ता क्रियाकलापहरुवाट जैविक सम्पदाको संरक्षण गरिनेछ ।

२.३ वनमा लाग्ने रोग, किरा र मिचाहा प्रजातिहरुको न्यूनीकरण गर्दै वन जङ्गल संरक्षण गरिनेछ ।

२.४ बन्यजन्तुहरुबाट हुनसक्ने सम्भावित क्षति न्यूनीकरण गर्न जङ्गल क्षेत्रमै उपयुक्त हुने घाँस, विरुवा, फलफूलहरु रोपण गरी बन्यजन्तुको आहारा व्यवस्था मिलाइनेछ ।

२.५ वन्यजन्तुहरुको चोरी शिकारीलाई कडाईका साथ कार्यान्वयन गर्दै लोपोन्मुख चराचुरुङ्गीको वासस्थान संरक्षण गरिनेछ ।

२.६ व्यवसायिक मूल्य भएका जडीवुटी लगायतका आयमुलक रुखहरुको व्यापक वृक्षारोपण गरी जैविक विविधताको संरक्षण गर्दै दिगो उपयोगमा जोड दिइनेछ ।

२.७ चरिचरनका लागि निश्चित क्षेत्रहरु निर्धारण गरी छाडा चरिचरन, बन अतिक्रमण, आगलागी जस्ता क्रियाकलापहरुलाई पूर्ण बन्देज लगाई दण्ड जरिवानाको व्यवस्था गरिनेछ ।

२.८ जैविक विविधतालाई पर्यटन प्रवर्द्धनसंग जोड्दै वन क्षेत्रको सम्पदा तथा विविधताको प्रोफाइल तथा इन्भेष्ट्रि तयार पारी नियमित रुपमा अभिलेख अद्यावधि गरिनेछ ।

रणनीति ३ को बन पैदावरको दिगो उपयोग अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

३.१ गैरकाष्ठ बन पैदावरमा आधारित जडीवुटीहरुको व्यवसायिक खेती तथा उद्यमशीलता बिकास गर्दै सहकारी संस्थाका सदस्यहरुको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।

३.२ बन आधारित उपभोक्ता समूह तथा सहकारी संस्था मार्फत गैरबन पैदावर सङ्कलन, प्रशोधन केन्द्र, बजार व्यवस्थापन, होमस्टे सञ्चालन गरी बन पैदावरवाट रोजगारी एवं आय आर्जनका अवसरहरु श्रृजना गरिनेछ ।

३.३ सामुदायिक र कवुलियती बनको बिकास र विस्तारमा महिला, विपन्न, दलितहरुको सहभागिता वढाउदै जीविकोपार्जनमा जोड दिइनेछ ।

३.४ नदी उकास जमिन, खेती नहुने भूभाग, ताल तलैया तथा पानी श्रोत भएका खुल्ला क्षेत्रहरुमा कृषि-वनको व्यवसायिक विकासका लागि महिला, विपन्न एवं दलितलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

च) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : ५०
४.१ वन तथा जैविक विविधता

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
असर	संरक्षित तथा व्यवस्थित वन क्षेत्र	प्रतिशत	१०	१०	११	१२	१४	१५	पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन	अन्तर सरकार सहकार्य भएको हुने
प्रतिफलहरु	जैविक संरक्षणका लागि मिचाहाप्रजाति नियन्त्रण, वृक्षारोपण, रिचार्ज पोखरी, अग्नी रेखा, झाडी सफाइ जस्ता कार्यहरु	संख्या	२	५	८	१३	१५	२५	प्रदेश सरकार को वार्षिक प्रतिवेदन पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन	अन्तर सरकार, प्रदेश सरकार, अन्तर पालिका वीच समन्वय र सहकार्य भएको हुने
	सामुदायिक वनले ओगटेको क्षेत्र	हेक्टर	१०६५	१०८०	१०९५	१०१०	१०३०	१०५०		
	सामुदायिक वन उपभोक्ता समूहमा आवद्ध सदस्य	संख्या	४६३७	४८३७	५१३७	५५३७	५५३७	५५३७		
	वन्यजन्तुवाट अन्नवालीमा पुगेको वार्षिक क्षति	रु.लाख	७	६.५	५	४	३	१		
	वृक्षारोपण गरिएको क्षेत्र	हेक्टर	०.५	०.७५	१.२५	२.२५	३.२५	३.२५		
	संरक्षित चरन क्षेत्र	संख्या	२	२	३	३	३	३		
	वन जङगल क्षेत्र	प्रतिशत	१०	१०.२	१०.५	११.०	११.५	१२		
	वन तथा जडीवुटीमा आधारित उद्योग	संख्या	१३	१४	१५	१७	१९	२१		
	गैरकाष्ठ वन पैदावार को व्यवसायिक खेती	हेक्टर	२१०	२१५	२१७	२२७	२३७	२५०		
	जडीवुटीमा आधारित उद्योग, व्यावसाय वाट रोजगारी	संख्या	२५	३५	४५	६५	८५	१००		
	वातावरणीय अध्ययन प्रतिवेदनकाआधारमा निर्माणजन्य तथा नदीजन्य पदार्थको उत्खनन	संख्या	२	२	२	२	३	३		
	प्रारम्भिकवातावरणीय परीक्षण र वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन गरी सञ्चालित उद्योग व्यवसाय	संख्या	०	०	०	०	१	१		
मुख्य कार्यक्रम तथा कियाकलापहरु									**वजेट रु.**	

तालिका/ग्राफचित्र : ५० ४.१ वन तथा जैविक विविधता										
नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
१. सामुदायिक बन उपभोक्ता क्षमता र उद्यमशीलता विकास कार्यक्रम २. उच्च मूल्यका मसलाजन्य तथा जडीवुटीको व्यावसायिक उत्पादन ३. वृक्षारोपण कार्यक्रम ४. गैर काष्ठ बन पैदावर सङ्कलन केन्द्र र प्रशोधन केन्द्र निर्माण ५. जैविक विविधता संरक्षण गुरुयोजना बिकास ६. लोपोन्मुख प्रजाति, वन्यजन्तु, चराचरुङ्गीहरुको वासस्थानको संरक्षण ७. चरिचरन क्षेत्र विकास ।									**४ करोड ६६ लाख २६ हजार**	

८.५.२ वातावरण तथा स्वच्छता

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्र बारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

तालिका/ग्राफचित्र : ५१ वातावरण तथा स्वच्छता क्षेत्र : सम्भावना, चुनौति, सबल तथा कमजोर पक्षहरु	
सम्भावना तथा अवसरहरु	**चुनौतिहरु**
➧ स्वच्छ हावापानी, धुँवा, धूलो, ध्वनि प्रदुषणमुक्त ➧ खुल्ला एवं हरियाली क्षेत्र ➧ घर आँगन, वजार क्षेत्र नियमित सफाइ गर्ने अभ्यास	➧ फोहोर प्रशोधनको व्यवस्था गर्नु ➧ फोहोर र वातावरणीण वीच सन्तुलन कायम राख्नु ➧ खाना पकाउन दाउराको प्रयोगमा कम ल्याउनु
सवल पक्ष	**कमजोर पक्ष**
➧ फोहोर सङ्कलनका प्रयासहरु हुँदै ➧ खुल्ला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणा ➧ वजार क्षेत्रमा ढल निकासको शुरुवाट (सीमित क्षेत्रमा) ➧ धुवारहित सुधारिएको चुल्हो प्रायः अधिकांश घरमा जडन भएको	➧ सडक, चोक, वजार एवं सार्वजनिक क्षेत्रहरुमा सार्वजनिक शौचालय नहुनु ➧ हरितपार्क, उद्यानहरुको प्रवर्द्धन हुन नसक्नु ➧ फोहोरमैलाको सुरक्षित विसर्जन हुन नसक्नु

ख) सोच

स्वच्छ एवं सन्तुलित पर्यावरण

ग) उद्देश्य

- घर, आँगन, वजार क्षेत्रका फोहोरमैलालाई व्यवस्थित तवरले सङ्कलन, प्रशोधन, न्यूनीकरण एवं सुरक्षित विसर्जन गर्नु
- वातावरण प्रदुषणका उपायहरु अवलम्वनवाट स्वच्छ वातावरण कायम राख्नु

घ) रणनीतिहरु

१. वातावरण तथा जलवायु अनुकुलन सम्बन्धी स्थानीय नीति, योजना कार्यान्वयन गर्ने
२. वातावरण संरक्षण तथा स्वच्छता व्यवस्थापन

ङ) कार्यनीति

रणनीति १ को वातावरण तथा जलवायु अनुकुलन सम्बन्धी स्थानीय नीति, योजना कार्यान्वयन अन्तर्गका कार्यनीतिहरु

१.१ वातावरण संरक्षण तथा जलवायु अनुकूलन सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानुन, मापदण्ड बनाई कार्यान्वयन र अनुगमन तथा नियमन गरिनेछ ।

१.२ वातावरण संरक्षण तथा फोहोरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी दीर्घकालीन गुरुयोजना बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।

रणनीति २ को वातावरण संरक्षण तथा स्वच्छता व्यवस्थापन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१ सवै प्रकारका प्रदुषणहरुको नियन्त्रणका लागि स्थानीयहरुलाई अभिमुखीकरण कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरी सचेतना बिकास गरिनेछ ।

२.२ वातावरण सरसफाइ समूह/समिति परिचालन गरी वातावरण संरक्षण तथा स्वच्छताका कायम राखिनेछ । यसका लागि आवश्यकता अनुसार समूहहरुको क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।

२.३ निजी क्षेत्र तथा सामुदायिक संस्थाहरुसंग सहकार्य गरी फोहोर न्यूनीकरण, प्रशोधन तथा प्रयोग जस्ता विधिहरु अवलम्बन गरी फोहोरको व्यवस्थापन तथा श्रोतमै न्यूनीकरण गरिनेछ ।

२.४ वजार क्षेत्रहरुमा ढलहरु निर्माण र वस्तीका घर आँगनवाट निस्कने फोहोरपानीलाई नजिकको खेतवारीमा सुरक्षित निकास तथा करेसावारी प्रवर्द्धन गरिनेछ ।

२.५ दलित, अति विपन्न समुदायको घरघरमा चर्पीको व्यवस्था गरी खुल्ला क्षेत्रमा हुने शौचलाई न्यूनीकरण र सुधारिएको चुलो निर्माणमा सहयोग उपलब्ध गराउदै वातावरण संरक्षण गरिनेछ ।

२.६ घर घरमा खाना पकाउने तथा घरयासी प्रयोजनका लागि दाउरा वाल्ने अभ्यासलाई क्रमिक रुपमा न्यूनीकरण गर्दै वैकल्पिक तथा नवीकरणीय उर्जामा जोड दिइनेछ ।

२.७ निजी क्षेत्रसंगको सहकार्यमा फोहोर संकलन, प्रशोधन केन्द्र तथा स्यानिटरी पार्कलाई व्यवस्थित र सुरक्षित बनाइनेछ ।

२.८ स्थानीय समुदायसंगको सहकार्यमा सडक, विद्यालय, सार्वजनिक क्षेत्र एवं खुल्ला क्षेत्रहरुमा फलफुल तथा वृक्षारोपण गर्दै पानी पोखरी, हरियाली पार्क क्षेत्रहरु निर्माण गरिनेछ ।

च) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : ५२
४.२ वातावरण तथा स्वच्छता

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
असर	घर, कार्यालय एवं अस्पतालको नकुहिने, नगल्ने, नसड्ने प्लाष्टिक जन्य फोहोरलाई सुरक्षित विसर्जन गर्नेको	प्रतिशत	०	०	५	८	१०	१५	पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन	अन्तर सरकार सहकार्य भएको हुने
प्रतिफल हरु	प्रयोगमा आएको फोहोर व्यवस्थापन प्रणाली	संख्या	०	१	१	१	१	२	पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन	अन्तर सरकार सहकार्य भएको हुने
	निष्काशित फोहोरको औषत वार्षिक परिमाण	मे.टन	३.८३२	३.८३१	३.८३	३.८२५	३.८२	३.८१५		
	नियमित सरसफाइ को अभ्यास गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	८०	९०	१००	१५०	२००	२५०		
	कम्पोष्ट-विन र गार्वेज-पिट प्रयोग गर्ने परिवार	प्रतिशत	२५००	२५५०	२६००	२६५०	२७००	२७५०		
	व्यवस्थित ढल निकास भएको वस्तीहरु	संख्या	२	३	४	५	६	७		
	परम्परागत उर्जा(दाउरा)	प्रतिशत	२५	२२	२०	१८	१५	१२		

तालिका/ग्राफचित्र : ५२ ४.२ वातावरण तथा स्वच्छता										
नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
	प्रयोग गर्ने घरधुरी									
	घरभित्रको धुवाँमुक्त घरधुरी (सुधारिएको चुल्हो समेत)	प्रतिशत	७५	८०	८५	९०	९५	९८		
	मनोरञ्जनस्थल, पार्क र हरित क्षेत्र	संख्या	१४	१५	१६	१७	१८	२०		
मुख्य कार्यकम तथा कियाकलापहरु									बजेट रु.	
१. फोहोरमैला न्यूनीकरण तथा सङ्कलन व्यवस्थापन । २. वातावरण संरक्षण प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम ३. करेसावारी, ढल तथा शौचालयहरु निर्माण ४. जैविक मल तथा फोहोर प्रशोधन केन्द्र स्थापना ५. ल्याण्डफिल्ड साइड व्यवस्थापन ६. वायोग्याँस तथा सुधारिएको चुल्लो प्रवर्द्धन									२ करोड ३३ लाख १३ हजार	

८.५.३ भू तथा जलाधार व्यवस्थापन

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्र बारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

तालिका/ग्राफचित्र : ५३ भू तथा जलाधार क्षेत्र : सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु	
सम्भावना तथा अवसरहरु	**चुनौतिहरु**
➧ जलाधार क्षेत्रहरु, खोलाहरु भएको ➧ पानी मुहान, तालपोखरी तथा सीमासार क्षेत्रहरु भएको	➧ सम्वेदनशील क्षेत्रहरुको व्यवस्थापन तथा वस्तीहरुको संरक्षण गर्नु ➧ जलाधार तथा पानीमुहानहरु सुक्दै गएकोले सोको दिगो संरक्षण गर्नु ➧ वाढीका कारण भूक्षयको नियन्त्रण तथा क्षति कम गर्नु
सवल पक्ष	**कमजोर पक्ष**
➧ डाँडापाखामा वृक्षारोपणको शुरुवात ➧ सडक नाला, ड्रेनवाल, रिटेनिङ्ग वाल, गाविन वाल आदि निर्माणवाट नियन्त्रणको प्रयास भएको ➧ पानी पोखरीहरु निर्माणका प्रयासहरु भएको	➧ वायोइन्जिनियरिङ प्रविधि प्रयोगमा नआउनु ➧ पानीपोखरी, नदीखोलाहरुमा तटवन्ध निर्माण हुन नसक्नु ➧ भूक्षय नियन्त्रण तथा संरक्षणका लागि पर्याप्त कार्यक्रमको सञ्चालन नहुनु

ख) सोच

भू तथा जलाधार क्षेत्रको दिगो संरक्षण र सम्वर्द्धन

ग) उद्देश्य

➧ वाढी पहिरो, जोखिम तथा संवेदनशील क्षेत्रहरुमा वायो इन्जिनियरिङ एवं वृक्षारोपण गर्दै नदी, खोला, ताल तलैया सीमसार तथा पानी मुहानहरुको संरक्षणवाट भू-क्षय नियन्त्रण र जलाधार क्षेत्रको व्यवस्थापन गर्नु ।

घ) रणनीतिहरु

१. भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीय नीति, योजना कार्यान्वयन गर्ने

२. भू-क्षय नियन्त्रण गर्ने
३. जलाधार क्षेत्रको संरक्षण एवं उपयोग गर्ने

ङ) कार्यनीतिहरु

रणनीति १ को भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीय नीति, योजना कार्यान्वयन अन्तर्गतको कार्यनीति

१.१ भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन गरिनेछ ।

रणनीति २ को भू-क्षय नियन्त्रण अन्तर्गका कार्यनीतिहरु

२.१ भू-क्षय तथा वाढी पहिरो प्रभावित क्षेत्रहरुको नक्साङ्कन गरिनेछ ।
२.२ जोखिम क्षेत्रका वस्तीहरुलाई स्थानान्तरण गर्दै बाँस, वावियो, अम्रिसो जस्ता वोट विरुवाहरुको वृक्षारोपण गरी भू-क्षयलाई नियन्त्रण गरिनेछ ।
२.३ जथाभावी सडक निर्माण गर्ने कार्यलाई पूर्णत निषेध गरी वातावरण प्रभाव मूल्याङ्कन, विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन (डिपिआर) अध्ययन एवं वायो इन्जिनियरिङ प्रविधि अपनाई सडक निर्माण गर्ने परिपाटिको बिकास गरिनेछ ।
२.४ बगेर जाने पानीको भण्डारण, सडक छेउ नाली निर्माण, रिचार्ज पोखरी निर्माण, हरियोहारको व्यवस्था, गरासुधार व्यबस्थापन गरी सम्भावित भू-क्षयलाई न्यूनीकरण गरिनेछ ।

रणनीति ३ को जलाधार क्षेत्रको संरक्षण एवं उपयोग अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

३.१ लाभान्वित समुदायहरुसंगको सहकार्यमा पानी मुहान, सीमसार, पोखरी, तालतलैया संरक्षण गर्दै जलश्रोतको उपयोग गरिनेछ ।
३.२ नदी तथा खोला किनाराहरुमा तटबन्ध निर्माण गरी जलाधार क्षेत्रको संरक्षण गरिनेछ ।
३.३ जलक्षेत्रको संरक्षण गर्दै वगरखेती सम्बन्धी सीप प्रदान गरी आय श्रोत वृद्धि गर्न अति विपन्न समुदायलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।
३.४ पूर्वाधार निर्माणलाई वातावरणमैत्री वनाउन मापदण्ड निर्धारण गरी प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

च) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : ५४
४.३ भू तथा जलाधार व्यवस्थापन

नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
असर	भू-क्षय र बाढी संवेदनशील क्षेत्र	संख्या	५	५	४	३	२	१	पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन	अन्तर सरकार सहकार्य भएको हुने
प्रतिफल हरु	संरक्षित पानी मुहान क्षेत्र	संख्या	४	४	४	५	५	५	पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन तथा अभिलेख	अन्तर तह समन्वय भएको हुने
	वायोइञ्जिनियरिङ प्रविधि प्रयोग संरचनाको लम्बाइ	किमि	१.५	२.०	२.५	३.०	३.५	५		
	जलउत्पन्न प्रकोपवाट प्रभावित घरधुरी	संख्या	५००	४५०	४००	३५०	२५०	१००		
	संरक्षित नदी कटान	संख्या	१	२	३	४	५	५		
	संरक्षित र व्यवस्थित तालतलैया, सिमसार	संख्या	४	४	४	४	५	५		
	जलाधार संरक्षण	संख्या	४	४	४	४	५	५		

तालिका/ग्राफचित्र : ५४ ४.३ भू तथा जलाधार व्यवस्थापन										
नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
मुख्य कार्यक्रम तथा कियाकलापहरु									वजेट रु.	
१. भू-क्षय तथा जोखिम क्षेत्र नक्शाङ्कन कार्यक्रम २. जलाधार, जलश्रोत तथा सीमसार संरक्षण ३. जोखिमयुक्त वस्ती संरक्षण तथा स्थानान्तरण गर्ने ४. पहिरो नियन्त्रण तथा वायो इन्जिनियरिङ ५. नदी तटबन्ध निर्माण ६. वातावरणमैत्री पूर्वाधार निर्माण									६ करोड ९९ लाख ४० हजार	

८.५.४ विपद व्यवस्थापन तथा जलवायु परिवर्तन अनुकुलन

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्र बारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

तालिका/ग्राफचित्र : ५५ विपद व्यवस्थापन क्षेत्र : सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु	
सम्भावना तथा अवसरहरु	**चुनौतिहरु**
➧ विपद व्यवस्थापनका लागि जिल्ला स्तरीय रेडकस, सुरक्षा निकाय तथा चौकीहरु कार्यरत ➧ विपद व्यवस्थापनका लागि स्थानीय संघ संस्थाहरु कियाशील	➧ भौतिक एवं मानवीय क्षति न्यूनीकरण तथा पीडितहरुलाई तत्काल उद्धार गर्नु ➧ कृषि उपजहरुलाई जलवायु परिवर्तन अनुकुलन वनाउनु
सवल पक्ष	**कमजोर पक्ष**
➧ विपद व्यवस्थापन तथा सामुदायमा आधारित विपद व्यवस्थापन समिति कियाशील ➧ पालिकामा एम्वुलेन्सको व्यवस्था ➧ सार्वजनिक भवन तथा निजी घरहरु भूकम्प प्रतिरोधी हुँदै ➧ जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्वन्धी जनचेतना अभिवृद्धि कार्यकमहरु हुँदै आएको	➧ आपतकालीन उद्धारका लागि तालिम प्राप्त स्वयंसेवक, राहत सामाग्रीहरुको व्यवस्था कमि ➧ विपद पीडितहरुका लागि राहत, खुल्ला क्षेत्र एवं सुरक्षित वासका लागि सुरक्षित र संरक्षित क्षेत्रको अपर्याप्त ➧ संवेदनशील क्षेत्रको नक्सांकन र संरक्षण सम्वन्धी कार्यकमको अभाव

ख) सोच

सुरक्षित र विपद उत्थानशील नगरपालिका

ग) उद्देश्य

जलवायु परिवर्तन अनुकूलनका उपायहरु अवलम्वन गर्दै प्रतिरोधात्मक भौतिक संरचनाहरु निर्माण र आपतकालीन उद्धार व्यवस्थावाट मानवीय तथा भौतिक सम्पत्तिहरुको क्षति न्यूनीकरण गर्नु

घ) रणनीतिहरु

१. विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, योजना कार्यान्वयन गर्ने
२. विपद व्यवस्थापन पूर्वतयारी सुदृढीकरण गर्ने
३. जोखिमवाट क्षति न्यूनीकरण गर्ने
४. जलवायु परिवर्तन अनुकुलन गर्ने

ङ) कार्यनीतिहरु

रणनीति १ को विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी नीति, योजना कार्यान्वयन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१.१ विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानुन, मापदण्ड बनाई कार्यान्वयन एवं अनुगमन तथा नियमन गरिनेछ ।

१.२ विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी दीर्घकालीन नीति तथा योजना बिकास गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

रणनीति २ को विपद व्यवस्थापन पूर्वतयारी सुदृढीकरण अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१ विपद पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना र विपदपूर्व सूचना प्रणालीको व्यवस्था गरी सम्भावित क्षतिवाट जोगिन सर्वसाधारणहरुलाई पूर्व तयारी अवस्थामा राखिनेछ ।

२.२ जोखिमयुक्त क्षेत्र पहिचान गरी जोखिम संवेदनशील भू-नक्सा तयार पार्दै जनचेतना अभिवृद्धि गरिनेछ ।

२.३ विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी चेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरी जनमानसमा विपद पूर्वतयारी, उद्धार, पुनस्थापन, युवा स्वयंसेवक तथा उद्धार टोली व्यवस्था गरी क्षमता अभिवृद्धि गरिनेछ ।

२.४ भूकम्प तथा विपद प्रतिरोधात्मक भौतिक संरचनाहरु निर्माण गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ । यसका लागि मापदण्ड बनाई कार्यान्वयन गरिनेछ ।

२.५ विपद पश्चातको उद्धार र राहत सहितको प्रभावकारी प्रतिकार्य र दिगो बिकासमूलक पुनर्स्थापना र पुननिर्माणका लागि तयारी हालतमा रहने गरी ब्यबस्था गरिनेछ ।

२.६ आपतकालीन व्यवस्थापनका लागि प्रत्येक वस्तीहरुमा एक निश्चित खुल्ला क्षेत्र व्यवस्था गरिने र सोको संरक्षण एवं अत्यावश्यक पूर्वाधारको व्यवस्था गरिनेछ ।

२.७ एक वडा एक पानीपोखरीको अवधारणा अनुसार प्रत्येक वडामा एक-एक पानीपोखरी र हेलीप्याड निर्माण गरिने

२.८ विपद ब्यबस्थापन कोष स्थापना गरी संघ, प्रदेश तथा अन्य सरोकारवालाहरुबाट प्राप्त रकम समेत उक्त कोषमा राखी एकद्वार प्रणाली मार्फत राहत र उद्धार लगायतका विपद ब्यबस्थापन कार्य सञ्चालन गरिनेछ ।

२.९ सरोकारवालाहरुको प्रतिनिधित्वमा पालिका स्तरीय विपद ब्यबस्थापन समिति गठन गरिनेछ र वडा स्तरसम्म समन्वयको ब्यबस्था गरिनेछ । समितिहरुमा लक्षित वर्गको प्रतिनिधित्व र सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ ।

२.१० आपतकालीन सहयोग, राहत, पुनर्स्थापना र पुननिर्माण कार्यक्रम लागू गर्दा अशक्त, असहाय, भूमिहीन, महिला, बालबालिका, गर्भवती तथा सुत्केरी महिला, ज्येष्ठ नागरिक, अपाङ्गता भएकालाई विशेष रुपमा सम्बोधन गरिनेछ

रणनीति ३ को जोखिमवाट क्षति न्यूनीकरण अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

३.१ एकीकृत वस्ती बिकासको अवधारणा अनुसार जोखिमयुक्त क्षेत्रवाट बस्ती स्थानान्तरण गर्दै आवश्यक सवै प्रकारका भौतिक पूर्वाधारहरुको सेवा सुविधाहरु उपलब्ध गरी सुरक्षित वस्ती बिकास गरिनेछ ।

३.२ भवन निर्माण संहितालाई कडाइका साथ लागु गर्दै भौतिक पूर्वाधारहरुको निर्माण गर्दा वातावरणमैत्री वनाइनेछ ।

३.३ आपतकालीन उद्धारका लागि दमकल, एम्बुलेन्स, दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था गरिने र उद्धार सामाग्रीहरुको व्यवस्थाका लागि स्थानीय रेडक्रस संस्थासंग सहकार्य गरिनेछ ।

३.४ नजिकको अस्पताल तथा स्थानीय स्वास्थ्य चौकीहरुमा औषधी एवं उपकरणहरुको व्यवस्था गरी प्रारम्भिक तहको औषधोपचारलाई सहज बनाइनेछ ।

३.५ विकास पूर्वाधारवाट हुनसक्ने जोखिमको न्यूनीकरण गर्न सवै उपाय अवलम्वन गरिने छ ।

रणनीति ४ को जलवायु परिवर्तन अनुकूलन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

४.१ पूर्वाधारहरुको निर्माण गर्दा जलवायु समानुकुलन हुने गरी निर्माण गरिनेछ ।

४.२ वाँझो छाडिएको निजी तथा पर्ति जग्गा, वाढी पहिरोग्रस्त, भिरालो जमिनमा वहुलाभदायक प्रजातिका रुखहरु वृक्षारोपण गरिनेछ । यसका लागि सामुदायिक वन उपभोक्ताहरुसंग सहकार्य गरिनेछ ।

४.३ दिगो वन व्यवस्थापन, कृषि-वन, चरन क्षेत्र तथा भू संरक्षणलाई विशेष प्राथमिकता दिइनेछ ।

४.४ डडेलो, आगलागीलाई पूर्ण रुपमा नियन्त्रण गरिनेछ र पानीपोखरी, अग्नीरेखा, आकाशेपानी सङ्कलन एवं माटो तथा पानी संरक्षण कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।

च) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : ५६
४.४ विपद व्यवस्थापन

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाइ	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
असर	विपद प्रतिरोधात्मक भौतिक संरचनाहरु	प्रतिशत	१०	१२	१५	१८	२०	२२	पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन	अन्तर सरकार सहकार्य भएको हुने
प्रतिफल हरु	विपदको समयमा आश्रय लिन सक्ने सुरक्षित खुल्ला स्थान	संख्या	७	१४	२१	२८	२८	२८	पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन	अन्तर सरकार सहकार्य भएको हुने
	आपतकालीन उद्धार गर्न तालिम प्राप्त स्वयंसेवक	संख्या	७	१४	२१	२८	२८	२८		
	विपद व्यवस्थापन स्थानीय कोषमा भएको रकम	रु.लाख	७०	७५	८०	८५	९०	१००		
	विपद व्यवस्थापन मा कियाशील संस्था	संख्या	२	२	२	२	३	३		
	विपद पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्य समिति गठन भएका वडाहरु	संख्या	७	७	७	७	७	७		
	विपद प्रतिकार्यका लागि आपतकालीन नमूना अभ्यास	संख्या	२	२	२	२	३	३		
	विपद व्यवस्थापन सम्वन्धी जनचेतना मूलक कार्यक्रम	संख्या	७	१४	२१	२१	२१	२१		
	आपतकालीन उद्धारका लागि एम्वुलेन्स व्यवस्था	संख्या	१	१	१	२	२	३		
	जलवायु परिवर्तन न्यूनीकरण सम्वन्धी सचेतनालगायतका कार्यक्रम सञ्चालन	संख्या	१२	१२	१२	१२	१२	१२		
मुख्य कार्यक्रम तथा कियाकलापहरु									**बजेट रु.**	

<table>
<tr><th colspan="11">तालिका/ग्राफचित्र : ५६
४.४ विपद व्यवस्थापन</th></tr>
<tr><th rowspan="2">नतिजा को तह</th><th rowspan="2">नतिजा सूचक</th><th rowspan="2">इकाइ</th><th rowspan="2">आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म</th><th colspan="5">लक्ष्य परिमाण</th><th rowspan="2">सूचनाको श्रोत</th><th rowspan="2">पूर्वानुमान</th></tr>
<tr><th>२०७९/८०</th><th>२०८०/८१</th><th>२०८१/८२</th><th>२०८२/८३</th><th>२०८३/८४</th></tr>
<tr><td colspan="9">१. विपद व्यवस्थापन जनचेतनामुलक कार्यक्रम
२. विपद जोखिम क्षेत्र नक्साङ्कन र विपद पूर्व सूचना उपकरण जडान कार्यक्रम
३. आपतकालीन उद्धारका साधन, सामग्री व्यवस्थापन तथा उद्धारकर्मी क्षमता बिकास कार्यक्रम
४. वडाहरुमा पानीपोखरी एवं हेली प्याड निर्माण
५. स्वास्थ्य चौकीहरुको क्षमता अभिवृद्धि
६. विपद व्यवस्थापन कोष स्थापना</td><td colspan="2">९ करोड ३२ लाख १३ हजार</td></tr>
</table>

परिच्छेद - नौ :
सुशासन तथा संस्थागत बिकास

९.१ पृष्ठभूमि

सार्वजनिक प्रशासनलाई स्वच्छ, सक्षम, निश्पक्ष, पारदर्शि, भ्रष्टाचारमुक्त, जनउत्तरदायी र सहभागितामूलक वनाउदै राज्यवाट प्राप्त हुने सेवा सुविधामा जनताको समान र सहज पहुँच सुनिश्चित गरी सुशासनको प्रत्याभूति गर्ने पक्ष नेपालको संविधान, २०७२ को शासन सम्वन्धी नीतिमा उल्लेख गरिएको छ र नेपालको संविधान २०७२ को प्रस्तावनामै दिगो सुशासन कायम राख्ने कुरालाई विशेष महत्वका साथ उल्लेख गरिएको छ । सवै प्रकार तथा स्वरुपका भ्रष्टाचार घटाउने, सवै तहमा प्रभावकारी, जवाफदेहिता, पारदर्शिता कायम राख्ने र निर्णय निर्माणमा सहभागितामूलक प्रतिनिधित्व गराउने पक्षहरु विशेष महत्वका साथ दिगो विकास लक्ष्यमा उल्लेख छ भने १५ औं योजनामा सुशासनलाई राष्ट्रिय लक्ष्य सूचकमा राखिएको छ र दीर्घकालीन राष्ट्रिय रणनीति अन्तर्गत सार्वजनिक सेवालाई सुदृढीकरण गर्ने भनिएको छ । शासकीय सुधार र सुशासन अभिवृद्धिलाई रुपान्तरणको एक प्रमुख सम्वाहकको रुपमा लिइएको छ ।

स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को प्रस्तावनामा जनसहभागिता, उत्तरदायी, पारदर्शिता सुनिश्चित गरी सुलभ र गुणस्तरीय सेवा प्रवाह गर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्न सूचना तथा सञ्चार प्रविधि उपयोग, प्रवर्द्धन र नियमन गर्ने एवं सेवा प्रवाह सम्वन्धी नीति, मापदण्ड वनाउने, सेवा शर्त तोक्ने, योजना तर्जुमा गर्ने र कार्यान्वयन र नियमन गर्ने अधिकार पनि स्थानीय सरकारलाई दिइएको छ ।

यसैक्रममा सरावल गाउँपालिकावाट उपरोक्त पक्षको सुनिश्चितता गर्दै संघ तथा प्रदेश सरकारको कानुन, नीति, योजना र लक्ष्यलाई समेत मनन गरी समग्र सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्रको खाका तयार पारिएको छ । सुशासन तथा संस्थागत विकास लागि प्रमुख क्षेत्रको रुपमा रहेका सुशासन, ऐन, नियम, कानुन तथा जवाफदेहिता, वित्तीय श्रोत परिचालन, मानव संशाधन तथा संस्थागत विकास र योजना व्यवस्थापनका जस्ता क्षेत्रहरुको विद्यमान अवस्था, समस्या तथा चुनौतिहरुको विश्लेषण गरी आगामी ५ वर्षका लागि उद्देश्य निर्धारण, लक्ष्य परिमाण र सो प्राप्तीका लागि अवलम्वन गरिने रणनीति तथा कार्यनीति र प्रमुख कार्यक्रमहरु तर्जुमा भएको छ ।

९.२ वर्तमान अवस्था

पालिकावाट विभिन्न ऐन, नियम, मापदण्डहरु निर्माण गरी कार्यान्वयनमा ल्याएको छ । विधायन, सुशासन, लेखा, राजस्व लगायतका विभिन्न समिति तथा उपसमितिहरु गठन गरी स्थानीय शासन सञ्चालनको अभ्यास हुँदै आएको छ । न्यायिक समितिवाट मुद्दाहरुको सुनुवाई भएको छ । सामाजिक जवाफदेहिताका औजारहरुको अभ्यासमा छन । सेवाग्राही सहायता कक्षको व्यवस्था हुँदै छ । सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी पारदर्शि वनाउने सन्दर्भमा अनलाइन सेवाहरु प्रारम्भ भएको छन । आयोजनाहरु कार्यान्वयनमा उपभोक्ता समितिहरुको सहभागिता हुँदै आएको पाइन्छ तापनि स्थानीय संस्थाहरु, गैसस लगायत निजी क्षेत्रसंगको सहकार्य प्रभावकारी हुन सकेको देखिदैन । विषयक्षेत्रगत गुरु योजनाहरु तर्जुमा हुनसकेको छैन । आयोजनाहरु कार्यान्वयन पश्चात सहभागितामूलक अनुगमन मूल्याङ्कन गर्ने अभ्यास हुँदै आएको छ । पालिकाको सेवा प्रवाहवाट सन्तुष्ट हुने सेवाग्राहीहरुको संख्या मध्यम स्तरमा रहेको पाइन्छ । कर्मचारीसंग कार्यसम्पादन करार गरी कार्यसम्पादन गर्ने अभ्यासमा प्रभावकारीताको खाँचो देखिन्छ ।

९.३ सुशासन तथा संस्थागत क्षेत्रको उद्देश्य

आवधिक योजना अन्तर्गत सुशासन तथा संस्थागत बिकास क्षेत्रको लागि "वित्तीय श्रोतहरुको प्रभावकारी परिचालन गर्दै मानव संशाधन एवं स्थानीय संस्थाहरुको क्षमता विकास र ऐन, कानुन, योजना तथा सेवा प्रवाहको प्रभावकारी कार्यान्वयनवाट सुशासनको अनुभूति गराउनु" मुख्य उद्देश्य निर्धारण गरिएको छ ।

९.४ प्रमुख रणनीतिहरु

क) सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई नागरिकमैत्री र प्रभावकारी वनाउने ।

ख) सार्वजनिक सम्पत्तिहरुको दिगो संरक्षण र व्यवस्थापन गर्ने ।

९.५ विषयगत उपक्षेत्रहरु

यस विषयगत क्षेत्र भित्र निम्न विषयगत उपक्षेत्रहरु समावेश गरिएका छन् :

- सुशासन, ऐन नियम तथा जवाफदेहीता,
- संस्थागत विकास तथा मानव संशाधन विकास,
- वित्तीय श्रोत परिचालन
- योजना ब्यबस्थापन ।

९.५.१ सुशासन ऐन, कानुन र जवाफदेहिता

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्र बारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

तालिका/ग्राफचित्र : ५७

सुशासन, ऐन कानुन तथा जवाफदेहिता क्षेत्र : सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु

सम्भावना तथा अवसरहरु	चुनौतिहरु
• स्थानीय संघ, संस्था, नागरिक समाज, गैसस, टोल विकास संस्था, सामुदायिक संस्थाहरु क्रियाशील • स्थानीय सरोकारवालाहरु, विपक्षीय लगायत राजनीतिक दलहरु रचनात्मक, सहयोगि	• सवै सार्वजनिक निकाय तथा संघ संस्थाहरुको सेवा प्रवाहलाई पारदर्शिता, उत्तरदायित्व, जवाफदेहिता विकास गर्नु • सुशासनयुक्त समाज तथा संस्कार विकास गर्नु
सवल पक्ष	**कमजोर पक्ष**
• ऐन नियम तथा कार्यविधिहरु वनाई कार्यान्वयनमा • सार्वजनिक उत्तरदायित्वका औजारहरु प्रयोगमा • वेवसाइटमा वार्षिक योजना पुस्तिका, पालिकाको वार्षिक आयव्यय सार्वजनिक हुने गरेको • सुनासो सुनुवाइ तथा फछ्र्यौट हुँदै आएको	• सरोकारवाला, स्थानीय संघ संस्था तथा नागरिक समाजहरुसंग छलफल तथा अन्तरक्रियाको कमि • पालिकाका सम्भाव्य सेवाहरु अनलाइन हुन नसक्नु • नागरिक समाज तथा समुदायमा आधारित संस्थाहरुको क्षमता विकास कार्यक्रमहरुको कार्यान्वयन अपर्याप्त हुनु

ख) सोच

सुशासन, पारदर्शि, जवाफदेही तथा उत्तरदायी नगरपालिका

ग) उद्देश्य

स्थानीय ऐन, नियम तथा मापदण्डहरुको निर्माण तथा कार्यान्वयनमा स्थानीय सवै सरोकारवालाहरुको सहभागिता र सामाजिक जवाफदेहिताका औजारहरुको अभ्यासवाट सार्वजनिक सेवा प्रवाहमा सुशासन अभिवृद्धि गर्नु ।

घ) रणनीतिहरु

१. सुशासन तथा जवाफदेहिता प्रवर्द्धन सम्बन्धी नीति, योजना र कार्यान्वयन गर्ने
२. सुशासन तथा जवाफदेहिता प्रवर्द्धन गर्ने

ङ) कार्यनीतिहरु

रणनीति १ को सुशासन तथा जवाफदेहिता प्रवर्द्धन सम्बन्धी नीति, योजना र कार्यान्वयन अन्तर्गतको कार्यनीति

१.१ सुशासन तथा जवाफदेहिता सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन गरिनेछ । नीति, कानुन तथा मापदण्ड सम्वन्धित सवै सरोकारवालाहरुको सहमतिमा र विज्ञहरुसंगको परामर्शको आधारमा निर्माण गरिनेछ ।

रणनीति २ को सुशासन तथा जवाफदेहिता प्रवर्द्धन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले व्यवस्था गरे अनुसारका समिति एवं कार्य प्रकृतिका आधारमा बन्ने समितिहरुलाई पूर्णता दिदै कार्यक्षेत्रको स्पष्टताका साथ कार्यसम्पादनमा प्रभावकारी ल्याइनेछ ।

२.२ संविधान एवं स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनमा गरिएको प्रावधान अनुसारको कार्यसम्पादनका लागि आवश्यक सबै प्रकारका ऐन, नियम, कार्यविधि एवं मापदण्डहरु बनाई राजपत्रवाट सार्वजनिकीकरण गर्दै कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

२.३ पालिकाको नीति कार्यक्रम, निर्णय तथा प्रगति समीक्षाहरुका वारेमा सर्वसाधारण सवैलाई वेवसाइट एवं अन्य प्रकाशनहरु मार्फत जानकारी गराइनेछ ।

२.४ जवाफदेहिता एवं पारदर्शिता अभिवृद्धिका लागि क्षतिपूर्ति सहितको नागरिक वडापत्र लगायत सामाजिक जवाफदेहिताका औजारहरुलाई अभ्यासमा ल्याइनेछ ।

२.५ सम्भव भएजति पालिकाका सेवा प्रवाहलाई अनलाइन गरिनेछ र सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाइनेछ ।

२.६ सूचनाको हक सम्बन्धी ऐनलाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेट र पालिकामा सूचना अधिकृत र गुनासो सुन्ने अधिकृतको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

२.७ लैङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण रणनीति तर्जुमा गर्नु गरिनेछ र पालिकाका सबै योजनाहरुमा यसलाई मूलप्रवाहीकरण गरिनेछ ।

२.८ वडावाट प्रवाह गरिने सार्वजनिक सेवामा सजह पहुँच अभिवृद्धिका लागि वडाहरुको क्षमता अभिवृद्धि गरिने छ ।

२.९ सुशासन प्रवर्द्धनका लागि पालिकामा जनप्रतिनिधि एवं कर्मचारीहरुका लागि आचार संहिता (कोड अफ कण्डक) तयार पारिनेछ र यसलाई कडाइका साथ कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

च) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : ५८
५.१ सुशासन ऐन, नियम, र जवाफदेहिता

नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
असर	सरोकारवाला एवं सहभागितात्मक ढङ्गवाट निर्माण तथा कार्यान्वयन भएका ऐन,नियमहरु	संख्या	५	५	१०	१५	२०	२५	पालिकाको वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	संस्थागत संरचना प्रभावकारी भएको हुने
प्रतिफलहरु	स्थानीय कानुन, नीति तथा योजना तर्जुमा प्रक्रिया नागरिक पृष्ठपोषण तथा सुझाव दिने माध्यमहरु	संख्या	३	४	४	४	५	५	पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन तथा अभिलेख	सामुदायिक संस्था गैसस, तथा नागरिक समाजसंग सहकार्य भएको हुने
	क्रियाशील नीतिगत समिति तथा संयन्त्र (विधायन, सुशासन, लेखा, राजस्व, योजना तथा वजेट तर्जुमा अनुगमन आदि)	संख्या	५	५	५	६	६	६		
	क्रियाशील विषयगत समिति, उप समिति हरुको संख्या	संख्या	५	६	७	८	८	१०		
	अभ्यास गरिएका	संख्या	१	१	२	२	३	३		

तालिका/ग्राफचित्र : ५८
५.१ सुशासन ऐन, नियम, र जवाफदेहिता

नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
	सामाजिकजवाफदेहिताका औजारका प्रकार									
	वर्षभरीमा भएका सार्वजनिक सुनुवाई	संख्या	१	१	१	३	३	३		
	हल्प डेष्कवाट लाभान्वित सेवाग्राही	प्रतिशत	०	५	१०	२०	३०	५०		
	पालिकामा पेश भएका सेवाप्रवाह सम्बन्धी गुनासो सुनुवाईको फछ्र्यौट	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००	१००	१००		
	कूलदर्ता मध्ये न्यायिक समितिवाट फछ्र्यौट भएका मुद्दाहरु	प्रतिशत	५४	६०	७०	८०	९०	९५		
	उपलव्धअनलाइन सेवाका प्रकारहरु निवेदन, सिफारिस, पञ्जीकरण....)	संख्या	१	५	५	५	६	६		
	अनलाइन सेवावाट लाभान्वित सेवाग्राही	प्रतिशत	५	३०	५०	७०	९०	१००		
	पालिकाको मोवाइल एप्स प्रयोगकर्ताहरु	प्रतिशत	०	०	५	१०	१५	१५		

मुख्य कार्यकम तथा कियाकलापहरु	बजेट रु.
१. सेवा प्रवाहलाई अनलाईन गर्ने २. पालिका तथा सार्वजनिक कार्यालयहरुमा आइसिटि जडान गर्ने ३. पालिकाको मोवाइल एप्स निर्माण ४. सामाजिक जवाफदेहिता र पारदर्शिता प्रवर्द्धन कार्यक्रम ५. ऐन, नियम, मापदण्डहरु प्रकाशन	**२ करोड ३३ लाख १३ हजार**

९.५.२ वित्तीय श्रोत परिचालन

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्र बारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

तालिका/ग्राफचित्र : ५९
वित्तीय श्रोत परिचालन क्षेत्र : सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु

सम्भावना तथा अवसरहरु	चुनौतिहरु
➧ संघ र प्रदेश सरकारवाट अनुदानहरु प्राप्त ➧ विकास साझेदार संस्था एवं निजी क्षेत्रसंग सहकार्य हुन सक्ने ➧ आन्तरिक आय श्रोत अभिवृद्धिको सम्भावना	➧ वाह्य श्रोत माथिको अधिक परनिर्भरता घटाउनु ➧ जनस्तरमा कर तिर्नुपर्छ भन्ने भाबनाको विकसित गर्नु ➧ आन्तरिक कर राजस्व अभिवृद्धि गर्नु

सवल पक्ष	कमजोर पक्ष
➧ वेरुजु फछ्र्यौटमा उल्लेख्य प्रगति ➧ लक्षित वर्ग तथा लैङ्गिक उत्तरदायी वजेटको अभ्यास ➧ लागत सहभागितामा कार्यक्रम सञ्चालन ➧ राजस्व सङ्कलन, लेखा अभिलेखीकरण कम्प्युटराइज भएको	➧ पूँजीवृद्धि, छिटो प्रतिफल आउने क्षेत्रमा वजेट विनियोजन कमै र निजी क्षेत्रसंग सहकार्य हुन नसक्नु ➧ पूँजीगत तर्फको विनियोजित रकम कमै खर्च हुनु ➧ करदाताको तथ्याङ्कीय डाटा तथाकरशिक्षा कार्यक्रमको अभाव

ख) सोच

सुदृढ, व्यवस्थित स्रोत परिचालन, प्रविधिमैत्री राजस्व प्रशासन

ग) उद्देश्य

- दिगो, भरपर्दो तथा पूँजी निर्माण एवं आयआर्जनका क्षेत्रहरुमा परिचालनवाट आन्तरिक श्रोत अभिवृद्धि गर्नु
- वित्तीय सुशासन कायम राख्दै श्रोत परिचालनमा मितव्ययिता र कुशलता कायम राख्नु

घ) रणनीतिहरु

१. वित्तीय श्रोत परिचालन सम्बन्धी स्थानीय नीति निर्माण गर्ने
२. वित्तीय श्रोत परिचालन गर्ने
३. वित्तीय सुशासन प्रवर्द्धन गर्ने

ङ) कार्यनीतिहरु

रणनीति १ को वित्तीय श्रोत परिचालन सम्बन्धी स्थानीय नीति निर्माण अन्तर्गतको कार्यनीति

१.१ वित्तीय श्रोत परिचालन सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन, अनुगमन, नियमन गरिनेछ ।

रणनीति २ को वित्तीय श्रोत परिचालन अन्तर्गका कार्यनीतिहरु

२.१ आन्तरिक श्रोत परिचालनका लागि राजस्व सुधार कार्ययोजना तयार पारी पालिकाको आन्तरिक आय श्रोतमा वृद्धि ल्याइनेछ ।
२.२ स्थानीय राजस्व परामर्श समितिको क्षमता अभिबृद्धि गरी राजस्व सुधार कार्य योजना लागु गरिनेछ ।
२.३ सार्वजनिक खर्चलाई पूँजी निर्माण (आय आर्जन) का क्षेत्रमा लगानी गरी आन्तरिक आयलाई सुदृढ पारिनेछ ।
२.४ सम्भावित करदाताहरुको पहिचान गर्दै कर शिक्षा कार्यक्रमहरु सञ्चालन गरी कर तिर्ने अभ्यासलाई प्रोत्साहन गरिनेछ । करको दरमा वृद्धि गर्ने भन्दा पनि दायरामा बिस्तार ल्याइनेछ ।
२.५ उपभोक्ता समितिहरुसंग लागत सहभागितामा आयोजनाहरु सञ्चालन गरी पालिकाको लागत भारलाई न्यून गरिनेछ ।
२.६ निजी क्षेत्रसंग सहकार्य र समन्वय गरी आयोजनाहरु कार्यान्वयनमा ल्याइने छ । यसका लागि सार्वजनिक निजी साझेदारी नीति ल्याइनेछ ।
२.७ पालिकाको चल अचल सम्पत्तिहरु परिचालन गरी सेवा शुल्क सङ्कलन गरिनेछ ।

रणनीति ३ को वित्तीय सुशासन प्रवर्द्धन अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

३.१ पालिकाको आर्थिक ऐनका प्रावधानहरुलाई कडाइका साथ कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।
३.२ लेखा प्रणालीलाई आइसिटिमा जोड्दै आन्तरिक लेखा परीक्षण तथा वित्तीय प्रशासनलाई सक्षम, प्रभावकारी बनाइनेछ ।
३.३ आर्थिक प्रशासन प्रणालीलाई प्रभावकारी एवं भरपर्दो वनाइने छ ।
३.४ वार्षिक खरिद योजना बनाउदै सार्वजनिक खरिदलाई पारदर्शिता, ई-विडिङ्ग तथा प्रक्रियागत ढङ्गवाट खरिद गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।
३.५ नियमित लेखापरीक्षण, पेश्की तथा वेरुजु फछ्र्यौटलाई प्रभावकारी बनाई वित्तीय जोखिम न्यूनीकरण गरिनेछ ।
३.६ निश्चित अवधि (मासिक, चौमासिक, वार्षिक) मा भएको आर्थिक कारोवारहरुलाई वेवसाइट तथा प्रकाशनहरु मार्फत आम नागरिकहरुलाई जानकारी हुनेगरी सार्वजनिकीकरण गरिनेछ ।

च) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : ६०
५.२ वित्तीय श्रोत परिचालन

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचना को श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
असर	पालिकाको वार्षिक आन्तरिक आय रकम	रु. करोड	१.२९	१.५०	१.७५	२.०	२.५	३.०	पालिका को वार्षिक प्रगति प्रति वेदन	संस्थागत संरचना प्रभावकारी भएको हुने
प्रतिफलहरु	पालिकाको कूल वार्षिक वजेट	रु.करोड	४६	६०	६२	६५	७०	७५	पालिका को वार्षिक प्रति वेदन तथा अभिलेख	सामुदायिक संस्था गैसस, तथा नागरिक समाजसंग सहकार्य भएको हुने
	प्रतिव्यक्ति बजेट खर्च	रु.हजार	१५.५३	१७	१९	२१	२३	२५		
	कूल वजेटको वास्तविक खर्च	प्रतिशत	८०	८५	८५	९०	९५	१००		
	कूल वजेटको पूँजीगत खर्च	प्रतिशत	४१.८	४३	४५	४७.५	४७.५	५०		
	लैङ्गिक उत्तरदायी वजेट विनियोजन	प्रतिशत	१.५	२	२	2.5	2.5	2.5		
	सङ्कलित कर राजस्व र गैरकर राजस्वको	अनुपात	३.५:१०	४:१०	४.५:१०	४.५:१०	५:१०	६:१०		
	आन्तरिक राजस्व अभिवृद्धि हुने क्षेत्रमा भएको लगानी (कूल वजेटको)	प्रतिशत	८.५५	१०	१२.५	१५	१७.५	२०		
	कूल वेरुजु मध्येको फछ्र्यौट रकम	प्रतिशत	१	५	७.५	१५	१७	२०		
	राजस्व वाँडफाडवाट प्राप्त रकम	रु.करोड	११७	१२९	१४२	१५६	१७१	१८९		
	संघीय सरकारवाट वित्तीय समानीकरण वाट प्राप्त अनुदान	रु.करोड	१३७	१५१	१६६	१८३	२०१	२२१		
	प्रदेश सरकारवाट वित्तीय समानीकरण वाट प्राप्त अनुदान	रु.लाख	७६	८८	१०१	११६	१३४	१५४		
	आयोजना कार्यान्वयनमा उपभोक्ता समूहको योगदान हिस्सा (वार्षिक कूल खर्चमा)	प्रतिशत	१०	१५	२०	२०	२५	२५		
	निजी क्षेत्रसंगको सहकार्यमा भएको लगानी	रु.लाख	०	२	३	४	५	५		
	सहकारी संस्था तथा	रु.लाख	०	५	५	१०	१०	१५		

तालिका/ग्राफचित्र : ६० ५.२ वित्तीय श्रोत परिचालन										
नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचना को श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
	सामुदायिक संस्था संगको सहकार्यमा भएको लगानी									
	सम्भावित करदाताहरु मध्येमा नियमित कर भुक्तानी गर्ने करदाता संख्या	प्रतिशत	८०	८५	८५	९०	९५	१००		
मुख्य कार्यक्रम तथा कियाकलापहरु									**बजेट रु.**	
१. विस्तृत राजस्व सुधार कार्ययोजना तर्जुमा कार्यक्रम २. कर सम्बन्धी जनचेतनामूलक अभियान ३. मध्यमकालीन खर्च संरचना तयारी ४. बित्तीय जोखिम न्यूनीकरण कार्ययोजना तर्जुमा कार्यक्रम									**६ करोड ९९ लाख ४० हजार**	

९.५.३ मानव संशाधन तथा संस्थागत बिकास

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्र बारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन ।

तालिका/ग्राफचित्र : ६१ मानव संशाधन तथा संस्थागत विकास क्षेत्र : सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु	
सम्भावना तथा अवसरहरु	**चुनौतिहरु**
➧ निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरुको सक्रियता वढदो ➧ स्थानीय संघ, संस्था, नागरिक समाज, गैसस, टोल विकास संस्था, सामुदायिक संस्थाहरुको रचनात्मक सहयोग	➧ सार्वजनिक सेवालाई गुणस्तरीय, छिटोछरितो, न्यून लागत र समयमा सेवा प्रवाह प्रदान गर्नु ➧ सेवाग्राहीहरुको सन्तुष्टि अभिवृद्धि तथा सेवा प्रवाहलाई पारदर्शि एवं उत्तरदायि वनाउनु
सवल पक्ष	**कमजोर पक्ष**
➧ विषयगत समिति तथा उप-समितिहरु गठन र कियाशील ➧ पालिका केन्द्र एवं वडाहरुमा इण्टरनेट लगायत विद्युतीय उपकरणहरुको व्यवस्था भएको ➧ जनप्रतिनिधि एवं कर्मचारीहरु क्षमता अभिवृद्धि तालिम वाट लाभान्वित	➧ अनुभवी, दक्ष कर्मचारी, दरवन्दी अनुसार र प्राविधिकको संख्या न्यून र वृत्त विकास, प्रोत्साहन एवं पुरस्कारको व्यवस्था हुन नसक्नु ➧ भौतिक पूर्वाधार पर्याप्त नहुनु ➧ जनप्रतिनिधि, कर्मचारी एवं गैसस, विषयगत कार्यालय र सरोकारवालाहरुको क्षमता वृद्धि हुन नसक्नु

ख) सोच

प्रभावकारी संगठनात्मक संरचना, दक्ष जनशक्ति र सूचना प्रविधिमा आधारित सेवा प्रवाह

ग) उद्देश्य

प्रभावकारी संगठन संरचना निर्माण, संस्थागत क्षमता विकास र मानव संशाधनको कार्यदक्षता अभिवृद्धिवाट सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई गुणस्तरीय एवं प्रभावकारी वनाउनु ।

घ) रणनीतिहरु

१. मानव संसाधन बिकास सम्बन्धी स्थानीय नीति निर्माण गर्ने
२. संस्थागत संरचना चुस्त बनाउने
३. मानव संशाधन बिकास गर्ने

ङ) कार्यनीतिहरु

रणनीति १ को मानव संसाधन बिकास सम्बन्धी स्थानीय नीति निर्माण अन्तर्गतको कार्यनीति

१.१ मानव संशाधन बिकास सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन, अनुगमन, नियमन गरिनेछ ।
१.२ संस्थागत विकास तथा सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी, गुणस्तरीय वनाउन नीति, कानुन, मापदण्डहरु निर्माण गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

रणनीति २ को संस्थागत संरचना चुस्त बनाउने अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१ बिषयगत समिति एवं न्यायिक समितिको क्षमता बिकास गरी कार्यसम्पादन स्तरमा अभिबृद्धि ल्याइनेछ ।
२.२ संगठन तथा व्यवस्थापन (O&M) सर्भेक्षण अनुसारको कर्मचारी व्यवस्था गरिनेछ । पालिकामा लैङ्गिकमैत्री एवं समावेशीताका आधारमा कर्मचारी दरबन्दी निर्धारण गरिनेछ ।
२.३ कार्यवोझ विश्लेषणको आधारमा जनशक्ति व्यवस्थापन गरी कार्यसम्पादनस्तरलाई चुस्त दुरुस्त बनाइनेछ र कार्यसम्पादन करार प्रणाली लागु गरी कार्य उपलब्धिका आधारमा कर्मचारीको कार्य सम्पादन मूल्याङ्कन गरिने प्रणाली अवलम्बन गरिनेछ ।
२.४ सेवा प्रवाहलाई गुणस्तरीय, न्यून समय लागत छिटो सेवा उपलव्ध बनाउन सम्भव भएका सेवा सुविधाहरु अनलाइन, वडा कार्यालय एवं सेवा केन्द्रवाट उपलव्ध गराउदै वडा कार्यलयहरुलाई भौतिक श्रोत साधन सुविधायुक्त बनाइनेछ ।
२.५ सेवा प्रवाहसंग सम्वन्धित विषयगत शाखाहरुको आवश्यकतानुसार वडा स्तरसम्म पुनः संरचना गरिनेछ ।

रणनीति ३ को मानव संशाधन बिकास अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

३.१ तालिम, तथा अभिमुखीकरणवाट पालिकाका जनप्रतिनिधि एवं कर्मचारीहरुको क्षमता अभिवृद्धि गरी निर्णय प्रकिया र सेवा प्रवाहमा प्रभावकारी ल्याइनेछ ।
३.२ कार्यपालिका तथा सभाका सवै समितिलाई क्रियाशील वनाई उत्तरदायित्व र जिम्मेवार संस्थाका रुपमा विकास गर्दै स्थानीय लोकतन्त्रलाई सुदृढ गरिने छ ।
३.३ पालिकाका अन्तर्गत विद्यालय, विषयगत कार्यालय एवं सरकारी कार्यालयहरुमा कार्यरत कर्मचारीहरुसंग कार्यसम्पादन सम्झौता गरिने छ र नियमित मूल्याङ्कनका मापदण्ड निर्धारण गरी मापदण्डका आधारमा उत्कृष्टलाई पुरस्कृत गर्ने अभ्यासको थालनी गरिनेछ ।
३.४ पालिका अन्तर्गत सहकारी, गैसस, नागरिक समाज, सामुदायिक संस्था, निजी क्षेत्रमा कार्यरत कर्मचारीहरुलाई तालिम, अभिमुखीकरण मार्फत क्षमता अभिवृद्धि गरी दक्ष, सवल, सक्षम जनशक्ति बिकास गरिनेछ ।
३.५ जनप्रतिनिधिहरुको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने र महिला तथा दलित वडा सदस्यको क्षमता बिकासमा जोड दिइनेछ ।
३.६ पालिका कार्यक्रमहरुमा लक्षित समूहको प्रतिनिधित्वलाई सुनिश्चित गरिने छ र क्षमता बिकास कार्यक्रमहरुमा सहभागी छनौट गर्दा महिला, दलित, जनजाति र अपाङ्ता भएका व्यक्तिलाई प्राथमिकता दिइनेछ ।
३.७ कर्मचारीहरुको वृत्ति विकासको सुनिश्चित गरिनेछ । यसका लागि आवश्यकताका आधारमा उच्च शिक्षा हासिल, राष्ट्रिय अन्तर्राष्ट्रिय स्तरका तालिम, सेमिनारहरुमा सहभागि गराइनेछ ।
३.८ कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनका आधारमा उत्कृष्ट कार्य गर्ने कर्मचारीहरुलाई पुरस्कृत गरिनेछ र निर्धारित आधार भन्दा पनि न्यून सम्पादन भएका कर्मचारीहरुलाई दण्ड, सजाय गरिने छ । यसका लागि कार्यसम्पादन कार्यविधि निर्माण गरिनेछ ।

च) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : ६२
५.३ मानव संशाधन तथा संस्थागत विकास

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
			२०७८/७९ सम्म	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		

तालिका/ग्राफचित्र : ६२

५.३ मानव संशाधन तथा संस्थागत विकास

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण २०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
असर	पालिकाको सेवा प्रवाहवाट सन्तुष्ट अनुभूति गर्ने सेवाग्राही	प्रतिशत	८०	८०	८५	८८	९०	९५	पालिका को वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	संस्थागत संरचना प्रभावकारी भएको हुने
प्रतिफलहरु	पालिका अन्तर्गत कियाशील शाखा, उप शाखा, इकाइ	संख्या	१६/७	१६/७	१६/७	१६/७	१६/७	१६/७	पालिका को वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन	संस्थागत संरचना प्रभावकारी भएको हुने
	पालिकामा कार्यरत जनशक्ति : अधिकृत तह र सोभन्दा मुनी	संख्या	१९/७०	१९/७०	१९/७०	१९/७०	१९/७०	१९/७०		
	पालिकामा कार्यरत प्राविधिक जनशक्ति (स्थायी र अस्थायी)	संख्या	१६	२०	२०	२०	२०	२०		
	कार्यसम्पादन करार गरिएका कूल कर्मचारी	संख्या	२५	३०	५०	६०	७०	७५		
	कार्य विवरण दिई कार्यसम्पादन गर्ने कर्मचारी	संख्या	४०	४९	६०	७०	७५	७५		
	संगठन तथा व्यवस्थापन सर्भेक्षण अनुसार पदपूर्ति गर्नुपर्ने कर्मचारी	संख्या	२०	२५	३०	३५	४०	४५		
	प्रति एक सेवाग्राहीलाई सेवा प्रवाह गर्न लाग्ने औषत समयावधि	घण्टा	१.०	०.५०	०.४	०.३	०.२	०.१५		
	क्षमता विकासकार्यकम वाट लाभान्वित जन प्रतिनिधि र कर्मचारी	संख्या	८०	९०	९५	९५	१००	१००		
	क्षमता विकासकार्यकम वाट लाभान्वित गैसस संघसंस्था,सरोकारवाला	संख्या	५	१०	१५	२०	२५	३०		
	संस्थागत क्षमता स्वमूल्याङ्कनमा प्राप्ताङ्क	प्रतिशत	६१.५	७०	७३.५	७५	७७	८०		
	उत्कृष्ट कार्यसम्पादन गरेवापत पुरष्कृत कर्मचारी	संख्या	०	१	२	३	४	५		
	पालिका केन्द्र तथा वडा कार्यालयको आफ्नै भबन	संख्या	६	८	८	८	८	८		
	मुख्य कार्यक्रम तथा कियाकलापहरु								**बजेट रु.**	

तालिका/ग्राफचित्र : ६२ ५.३ मानव संशाधन तथा संस्थागत विकास										
नतिजाको तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
			२०७८/७९ सम्म	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
१. कर्मचारीहरुको क्षमता तथा वृत्त विकास कार्यक्रम २. साधन सम्पन्न वडा कार्यालय निर्माण ३. न्यायिक समिति लगायत बिषयगत समितिहरुको क्षमता बिकास कार्यक्रम ४. मानव संशाधन बिकास कार्यकम									९ करोड ३२ लाख ५३ हजार	

९.५.४ योजना व्यवस्थापन

क) वस्तुस्थिति विश्लेषण

पालिकाको वस्तुस्थिति विश्लेषण, विगतका प्रयास तथा उपलब्धीको पुनरावलोकन एवं पालिकाको भावी मार्गचित्र बारे सहभागितात्मक छलफलबाट पहिचान भएका सम्भावना, अवसर, समस्या तथा चुनौतिहरू देहाय अनुसार रहेका छन् ।

तालिका/ग्राफचित्र : ६३ योजना व्यवस्थापना क्षेत्र : सम्भावना, चुनौति, सवल तथा कमजोर पक्षहरु	
सम्भावना तथा अवसरहरु	**समस्या तथा चुनौतिहरु**
➧ योजना तर्जुमामा स्थानीय सरोकारबाला, निकाय, गैसस, सामुदायिक संस्था र नागरिक समाजहरुको सहभागिता ➧ आयोजनाहरु कार्यान्वयनमा उपभोक्ता समितिको सहभागिता हुने गरेको	➧ आयोजनाहरुमा गुणस्तरीयता कायम राख्दै निर्धारित समयमै सम्पन्न गर्नु ➧ आयोजनाहरुको दिगोपना, मर्मत सम्भार र स्थानीयहरुको अपनत्व श्रृजना गर्नु
सवल पक्ष	**कमजोर पक्ष**
➧ वार्षिक नीति तथा कार्यकमहरु कार्यान्वियन हुँदै आएको ➧ सहभागितामूलक ढङ्गवाट आयोजनाहरुको अनुगमन ➧ आयोजनाहरुको वार्षिक समीक्षा हुने गरेको ➧ आवधिक योजना, गौरव आयोजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना तर्जुमा हुने कममा रहेको	➧ कृषि, पर्यटन, यातायात, वातावरण जस्ता अग्रणी क्षेत्रहरुको दीर्घकालीन गुरुयोजना तर्जुमा हुन नसक्नु ➧ आयोजनाहरुको दिगोपना तथा मर्मत सम्भारका लागि लाभान्वितवाट उपभोग शुल्क सङ्कलन हुन नसक्नु ➧ नतिजामा आधारित अनुगमन मूल्याङ्कन अभ्यास नहुनु

ख) सोच

नतिजामुखी योजना र उत्तरदायी विकास प्रशासन

ग) उद्देश्य

➧ स्थानीय जनसहभागिता एवं सरोकारवालाहरुको सहभागितामा योजनाहरुको तर्जुमा गर्नु
➧ प्रभावकारी कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कनवाट योजना व्यवस्थापन गर्नु

ग) रणनीतिहरु

१. योजना व्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीय नीति निर्माण
२. योजना तर्जुमा सहभागिता
३. योजना कार्यान्वयनमा प्रभावकारीता

घ) कार्यनीतिहरु

रणनीति १ को योजना व्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीय नीति निर्माण अन्तर्गतको कार्यनीति

१.१ योजना व्यवस्थापन सम्बन्धी स्थानीय नीति, कानुन, मापदण्ड, योजना, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा नियमन गरिनेछ ।

रणनीति २ को योजना तर्जुमा सहभागिता अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१ स्थानीय सरोकारबालाहरुको सहभागितामा आवधिक नगरबिकास योजना तर्जुमा गरिने छ । आवधिक योजनाको कार्यान्वयनका लागि वार्षिक कार्ययोजना (एक्सन प्रान) वनाइनेछ ।

२.२ आवधिक नगरबिकास योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना र बार्षिक योजना बीच तादत्म्यता स्थापित गरिनेछ र आवधिक योजनाले लिएका लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीतिहरु कार्यान्वयन गर्न बार्षिक योजनालाई प्रभावकारी वनाइनेछ ।

२.३ आवश्यकताका आधारमा सरोकारबालाहरुको वृहत सहभागितामा विषयक्षेत्रगत गुरुयोजनाहरु बनाई कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

२.४ सहभागितामूलक र समावेशी योजना तर्जुमाका निर्दिष्ट चरण र प्रक्रिया अवलम्वन गर्दै वस्ति स्तरवाटै वार्षिक योजना तर्जुमा गरिने छ र विपन्न, दलित, जनजाति र महिलालाई प्राथमिकता दिदै अर्थपूर्ण सहभागिता सुनिश्चित गरिनेछ ।

२.५ उपभोक्ता समितिमा लक्षित वर्गहरुको सहभागितालाई अर्थपूर्ण वनाउन प्रोत्साहन गरिनेछ ।

रणनीति ३ को योजना कार्यान्वयनमा प्रभावकारीता अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

३.१ पालिकाका आयोजनाहरुको लागत अनुमान स्वीकृती र सम्भाव्यता अनुमान सहित आयोजना बैंकमा समावेश गर्दै बजेट विनियोजन गरी कार्यान्वयन गरिनेछ ।

३.२ नगरसभाबाट स्वीकृत योजनाको कार्यान्वयन योजना (Calender of Operation) अख्तियार प्राप्त अधिकारीबाट स्वीकृत गराई जिम्मेबारी तालिका समेत तोकी कार्यान्वयनमा ल्याइनेछ ।

३.३ योजनाहरु कार्यान्वयनमा उपभोक्ता समूहको लागत सहभागितामा सम्पन्न गर्दै आयोजनको मर्मत सम्भार र दिगोपनमा अपनत्व श्रृजना गराइनेछ ।

३.४ आयोजनाको प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि लैङ्गिक तथा समावेशी संयन्त्र एवं बिषयक्षेत्रगत सूचक निर्धारण गरी सूचकका आधारमा नियमित अनुगमन गरिनेछ ।

३.५ उपभोक्ता समितिमा महिलाहरुको सहभागितालाई अर्थपूर्ण गराउन योजना तर्जुमा सम्बन्धी क्षमता बिकास मार्फत सशक्तीकरण गरिनेछ ।

३.६ पालिका अन्तर्गतका क्षेत्रमा विद्यमान विकास साझेदार, गैर सरकारी संघ संस्था, नागरिक समाज, सामुदायिक संस्थाहरु परिचालनका लागि कार्यविधि तर्जमा गदै बिकास आयोजनाहरुको कार्यान्वयनमा सहकार्य गरिनेछ ।

३.७ योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी रुपमा परिचालनका लागि पालिकामा योजना शाखा स्थापना गरी साधन सम्पन्न वनाइनेछ ।

ङ) तर्कवद्ध खाका

तालिका/ग्राफचित्र : ६४
५.४ योजना व्यवस्थापन

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
असर	नतिजामूलक अनुगमन र मूल्याङ्कन भएका योजना	प्रतिशत	०	०	०	१	२	३	पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन तथा अभिलेख	गैसस, तथा नागरिक समाज संग सहकार्य भएको हुने
प्रतिफलहरु	आयोजना वैंकमा समावेश भएका आयोजनाहरु डिपिआर हुन वाँकी समेत	संख्या	१५	१२	१०	७	३	२	पालिकाको वार्षिक प्रतिवेदन तथा अभिलेख	सामुदायिक संस्था गैसस, तथा नागरिक समाजसंग सह कार्य भएको हुने
	तर्जुमा भएका विषय क्षेत्रगत गुरुयोजना (कृषि,पर्यटन,यातायात	संख्या	०	०	१	१	२	२		

तालिका/ग्राफचित्र : ६४
५.४ योजना व्यवस्थापन

नतिजा को तह	नतिजा सूचक	इकाई	आधार बर्ष २०७८/७९ सम्म	लक्ष्य परिमाण					सूचनाको श्रोत	पूर्वानुमान
				२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४		
	वातावरणगुरुयोजना...)									
	श्रोत नक्शा सहित खण्डीकृत वस्तुगत विवरण (प्रोफाइल) तयारी तथा अद्यावधिक भएको विषयगत क्षेत्र	संख्या	१	२	३	३	३	३		
	कार्यान्वयन भएका स्थानीय गौरब आयोजनाहरु	संख्या	२	५	५	५	५	६		
	कूल आयोजना मध्ये उपभोक्ता समितिवाट कार्यान्वयन भएका आयोजना	प्रतिशत	८०	७५	७०	६५	६०	५५		
	निर्धारित समय वा सो अगावैसम्पन्नआयोजना	प्रतिशत	२०	४०	४५	७५	८५	१००		
	आयोजना/कार्यकमको अनुगमन प्रतिवेदन संख्या (पटके, मासिक, चौमासिक, वार्षिक)	संख्या	१	५	५	५	५	५		
	सहभागितामुलक योजना तर्जुमा तथा अनुगमन प्रक्रियामा लक्षित वर्ग/समुदाय को प्रतिनिधित्व	संख्या	१०	२०	२५	३५	४०	५०		
	पालिकावाट प्रकाशित दस्तावेज र प्रतिवेदन	संख्या	३	५	५	५	५	५		

मुख्य कार्यकम तथा कियाकलापहरु	बजेट रु.
१. प्राविधिक जनशक्ति व्यवस्था २. डिपिआर एवं आयोजना वैंक तयारी ३. विषयगत क्षेत्रको गुरुयोजना निर्माण ४. योजना शाखाको व्यवस्था ५. आयोजनाहरुको अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रणाली स्थापना ६. समीक्षा र प्रतिवेदन	**४ करोड ६६ लाख २६ हजार**

परिच्छेद - दश :
वित्तीय व्यवस्था

१०.१ पृष्ठभूमि

वित्त व्यवस्थाको भूमिका पालिकाको मध्यमकालीन एवं आवधिक योजनाहरु सञ्चालनमा महत्वपूर्ण हुने गर्दछ। वित्तको अभाव तथा वित्त अपुग भएमा, वा निर्धारण गरिए अनुसारका आयश्रोतहरु निर्धारित समय भित्र उपलब्ध हुन नसकेमा विनियोजित कार्यक्रमहरु सफलतापूर्वक कार्यान्वयन हुन सक्दैनन । परिणाम स्वरुप, कार्यक्रमहरु अधुरो हुने, कार्यान्वयन नहुने र सम्पन्न कार्यक्रमहरुको पनि गुणस्तर कायम हुन नसक्ने सम्भावनाहरु रहन्छ । यसर्थ, पर्याप्त वित्त व्यवस्थावाट मात्रै नागरिकहरुको आवश्यकतालाई प्रभावकारी ढङ्गबाट सम्वोधन गर्न सकिने छ । यसका लागि आन्तरिक र वाह्य गरी दुई प्रकारका श्रोतहरुको व्यवस्था गरिएको छ । आन्तरिक श्रोतमा स्थानीय करहरु खासगरी सम्पत्तिकर, भूमिकर, व्यवसाय कर, घर वहाल आयकर, जडीबुटी तथा जीवजन्तु, कवाडी कर नै प्रमुख छन भने वाह्य श्रोतहरुमा संघ र प्रदेश सरकारका अनुदानहरु । यस अनुदानहरुमा सशर्त अनुदान, वित्तीय समानीकरण, राजस्व बाँडफाँड, समपूरक र विशेष अनुदान पर्दछन । जसको अधिकतम उपयोगवाट आवधिक लक्ष्य वा प्रभाव तहको नतिजा, उद्देश्य वा असर तहको नतिजा र वार्षिक रुपमा प्राप्त गर्ने प्रतिफल तहको नतिजाहरु हासिल गर्न सहयोग पुग्ने गर्दछ ।

१०.२ वर्तमान अवस्था

सरावल गाउँपालिकाको आन्तरिक आयमा तुलनात्मक रुपमा गैरकर राजस्वकै भूमिका उल्लेख्य छ । करराजस्व अन्तर्गत सम्पत्ति कर, व्यवसाय कर र घर वहाल करको योगदान वढी छ । कूल आन्तरिक आयमा कर राजस्वको योगदान न्यून र गैरकर राजस्वको योगदान आन्तरिक आयमा तुलनात्मक रुपमा वढी देखिन्छ । गैरकर राजस्व अन्तर्गत खासगरी सिफारिस तथा प्रमाणित शुल्कको भूमिका अग्रणी छ । पालिकाको कूल श्रोतमा आन्तरिक आयको हिस्सा केवल ज्यादै न्यून जसले वाह्य आयमा पालिकाको परनिर्भरता अधिक देखिन्छ । मनोरन्जन कर, हाटवजार, विज्ञापन कर, कवाडी तथा जीवजन्तु कर, प्राकृतिक श्रोत शुल्क, पर्यटन शुल्क, पाकिङ शुल्क आदिवाट पालिकाले राजस्व सङ्कलन गर्न सक्ने सम्भावना भएरपनि खासै पहल हुन सकेको देखिदैन । प्राकृतिक श्रोत अन्तर्गत गिटी, ढुङगा, वालुवा तथा स्लेटको सम्भावना पनि अधिक छ । वातावरणीय परीक्षणका आधारमा यसको उत्खनन हुन सकेमा पालिकाको आन्तरिक आयमा यसको योगदान पनि उल्लेख्य हुन सक्छ ।

त्यसैगरी वाह्य श्रोततर्फ आर्थिक वर्ष २०८०/८१ का लागि रु.५६ करोड ०१ लाख २८ हजार प्राप्त हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ । आर्थिक वर्ष २०७९/८० मा रु.५० करोड ५८ लाख १३ हजार यर्थाथमा प्राप्त भएको थियो । वाह्य श्रोतहरुमा सशर्त अनुदान, वित्तीय समानीकरण, र राजस्व बाँडफाँडको भूमिका उल्लेख्य छ ।

१०.३ अवसर तथा चुनौतीहरू

गाउँपालिकाको विद्यमान आर्थिक तथा सामाजिक स्थितिका सूचकहरु कमजोर रहेकाले आगामी वर्षहरूका वित्तीय व्यवस्थापन गर्न त्यति सहज छैन । बढ्दो जनअपेक्षाको तुलनामा गाउँपालिकाको न्यून श्रोतबाट सार्वजनिक खर्च र सेवाको बीचमा तादात्म्यता कायम गर्न निकै कठिन हुने देखिन्छ। आर्थिक तथा सामाजिक स्थितिमा सुधार ल्याई जनताको आधारभूत सेवा र सुविधालाई प्रभावकारी रूपले सहज पहुँच पुऱ्याउन आवश्यक पर्ने पूँजीगत लगानी लगायतको कार्यक्रम खर्च र सामाजिक सुरक्षा तथा चालु खर्च गरी कूल व्ययको व्यवस्थापन गर्नुपर्ने हुन्छ। त्यसैगरी उपलब्ध श्रोत साधनको ठूलो अंश उपभोगमा (चालु) खर्च गर्नुपर्ने बाध्यताले बिकास कार्यका लागि थोरै मात्र खर्च गर्न सकिने अवस्था विद्यमान छ।

संघीयताको कार्यान्वयनको क्रममा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन र अन्तर–सरकारी वित्त व्यवस्थापन ऐनले पालिकालाई आन्तरिक राजस्व र संघ तथा प्रदेशबाट प्राप्त हुने गरी थप श्रोत तथा साधनहरू जुटाउन सक्ने कानुनी अवसरहरू प्राप्त छ। त्यसैगरी स्थानीय स्तरमा निजी, सहकारी, गैरसरकारी क्षेत्र र नागरिक समाजको सहकार्यमा वित्तीय श्रोतहरू जुटाउन सक्ने थप अवसरहरू पनि विद्यमान छन ।

१०.४ उद्देश्य

आवश्यकता र प्राथमिकताका आधारमा समग्र आर्थिक एवं सामाजिक विकासका लागि गाउँपालिकाको आन्तरिक एवं वाह्य वित्तीय श्रोतहरुलाई समुचित एवं न्याय सङ्गत ढङ्गवाट वितरण गर्दै परिचालन गर्नु ।

१०.५ रणनीति

- आन्तरिक एवं वाह्य श्रोतहरुको पहिचान, प्राप्त हुन सक्ने परिमाणको आंकलन गर्दै श्रोतको सुनिश्चिता गर्ने
- वित्तीय श्रोतलाई प्राथमिकताका आधारमा विषयक्षेत्रगत रुपमा न्यायसंगत ढङ्गले वाँडफाँड तथा वितरण गर्ने
- वित्तीय श्रोतहरुको परिचालनको व्यवस्था मिलाउने

१०.६ बजेट व्यवस्था

(क) आन्तरिक आय प्रक्षेपण

आर्थिक वर्ष २०७९/८० को अनुमानको आधारमा आ.व.२०८०/८१ देखि आगामी वर्षहरुका लागि आय अनुमान तथा प्रक्षेपण गरिएको छ । आय प्रक्षेपण गर्दा स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले व्यवस्था गरेको स्थानीय कर तथा सेवा शुल्क वाट सङ्कलन हुन सक्ने राजस्वलाई आधार मानिएको छ । यस अन्तर्गत सम्पत्ति कर वा घरजग्गा कर, भूमिकर, घरजग्गा वहाल कर, व्यवसाय कर, जडीवुटी कवाडी तथा जीवजन्तु कर, वहाल विटौरी कर, पार्किङ शुल्कका साथ साथै मनोरन्जन कर, विज्ञापन कर लगायत सेवा शुल्क रहेका छन् ।

पालिकाले आगामी ५ वर्षको अवधिमा आन्तरिक आयवाट करीव रु.१२ करोड ५४ लाख १० हजार राजस्व सङ्कलन गर्न सक्ने अनुमान गरिएको छ । यो राजस्व आर्थिक वर्ष २०७९/८० देखि हरेक आर्थिक वर्षमा औषतमा करीव २५ प्रतिशतले आन्तरिक आय वढ्न सक्ने आधारमा आय प्रक्षेपण गरिएको छ ।

तालिका/ग्राफचित्र- ६५
आन्तरिक आय प्रक्षेपण
(रकम रु. हजारमा)

राजस्व शिर्षक	२०७९।८० **को अनुमान**	आर्थिक वर्ष					जम्मा
		२०८०/८१	२०८१/८२	२०८१/८३	२०८३/८४	२०८४-८५	
एकीकृत सम्पत्ति कर	3,379	4,224	5,280	6,600	8,250	10,313	34,669
भूमिकर (मालपोत)	-	-	-	-	-	-	-
घर वहाल कर	800	1,000	1,250	1,562	1,953	2,441	8,207
वहाल विटौरी शुल्क	1	1.25	1.563	1.953	2.44	3.05	10.25
व्यवसायले भुक्तानी गर्ने	200	250	312	390	488	610	2,051
अन्य शुल्क	0.5	0.625	0781	0.977	1.22	1.52	5.12
अन्य निकायवाट प्राप्त लाभांश	0.5	0.625	0.781	0.977	1.22	1.52	5.12
सरकारी सम्पत्ति वहालवाट प्राप्त आय	75	93	117	146	183	228	769
अन्य श्रोतवाट प्राप्त रोयल्टी	25	31	39	48	61	76	256
अन्य विक्रीवाट प्राप्त रकम	0.5	0.625	0.781	0.977	1.22	1.52	5.12
न्यायिक दस्तुर	25	31	39	48	61	76	256
परीक्षा शुल्क	1	1.25	1.56	1.95	2.44	3.05	10.59
अन्य प्रशासनिक सेवा	276	345	431	539	673	842	2,831

तालिका/ग्राफचित्र- ६५ आन्तरिक आय प्रक्षेपण (रकम रु. हजारमा)							
राजस्व शिर्षक	२०७९।८० **को अनुमान**	आर्थिक वर्ष					जम्मा
		२०८०/८१	२०८१/८२	२०८१/८३	२०८३/८४	२०८४-८५	
शुल्क							
नक्सापास दस्तुर	700	875	1,093	1,367	1,708	2,136	7,181
सिफारिस दस्तुर	2,750	3,437	4,296	5,371	6,713	8,392	28,211
व्यक्तिगत घटना दर्ता विलम्व शुल्क	700	150	125	100	100	100	575
नाता प्रमाणित दस्तुर	550	687	859	1,074	1,342	1,678	5,642
अन्य दस्तुर	1,750	2,187	2,734	3,417	4,272	5,340	17,952
व्यवसाय रजिष्ट्रेशन दस्तुर	250	312	390	488	610	762	2,564
एफएम रेडियो सञ्चालन दस्तुर	10	12	15	19	24	30	102
अन्य क्षेत्रको आय	1	1.25	1.56	1.95	2.44	3.05	10.25
न्यायिक दण्ड जरिवाना, जफत	3	3.75	4.68	5.85	7.32	9.15	30.77
धरौटी सदरस्याहा	500	625	781	976	1,220	1,525	5,129
वीमा दावी प्राप्ती	1	1.25	1.563	1.95	2.44	3.05	10.25
व्यवसाय कर	500	625	781	976	1,220	1,525	5,129
अन्य राजस्व	300	375	468	585	732	915	3,077
वेरुजु फछ्र्यौट	100	120	144	150	150	150	714
जम्मा : आन्तरिक आय	**62,899**	**15,393**	**19,173**	**23,880**	**29,788**	**37,173**	125,410

ख) वाह्य श्रोत प्रक्षेपण

गाउँपालिकाको वजेट श्रोतमा वाह्य श्रोतले महत्वपूर्ण एवं उल्लेखनीय भूमिका खेल्ने गरेको छ । कूल वजेटको करीव ९६.३१ प्रतिशत भन्दा वढी योगदान यिनै वाह्य श्रोतको रहने छ । यस अर्थमा पालिका पूर्णत वाह्य श्रोतमा आश्रित देखिन्छ । वाह्य श्रोतहरुमा वित्तीय समानीकरण, सशर्त अनुदान, समपूरक अनुदान, विशेष अनुदान र राजस्व वाँडफाँड रहेका छन् । पालिकाले आन्तरिक ऋण, सहयोगी संघ संस्था, गैसस तथा वैदेशिक संस्थावाट प्राप्त हुन सक्ने सहयोग र उपभोक्ता तथा लाभान्वित वर्ग समुदायवाट हुन सक्ने लागत सहभागितावाट प्राप्त हुन सक्ने श्रोतलाई पनि प्रक्षेपण गरिएको छैन ।

आगामी ५ वर्षको अवधिमा वाह्य श्रोतवाट कूल रकम रु.३ अर्व ३४ करोड ५१ लाख ११ हजार प्राप्त हुने अनुमान गरिएको छ । आधार वर्ष २०७९/८० मा रु.५० करोड ५८ लाख १४ हजार वाह्य श्रोत प्राप्त हुन सक्ने अनुमान भएको थियो । समग्रमा ९ प्रतिशतका दरले वृद्धि हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ । ५ वर्षको अवधिमा संघ र प्रदेश सरकारवाट प्राप्त हुने सहयोगमा तुलनात्मक रुपमा संघवाट प्राप्त हुने अनुदानको अंश अधिक छ । करीव ९०.९४ प्रतिशत संघवाट र प्रदेश सरकारवाट करीव ९.०६ प्रतिशत अनुदान प्राप्त हुन सक्छ । यस सम्वन्धी विस्तृत विवरण तालिकामा उल्लेख भएको छ ।

तालिका/ग्राफचित्र- ६६ वाह्य श्रोत प्रक्षेपण			
राजस्व शिर्षक	**आथिक वर्ष २०७९/८०**	**अनुमान प्रक्षेपण (रकम रु. हजारमा)**	**जम्मा**

	अनुमान	२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	
राजस्व बाँडफाँड	117,443	129,187	142,106	156,316	171,948	189,143	788,701
संघ : समानीकरण	137,700	151,470	166,617	183,278	201,606	221,767	924,739
संघ : सशर्त चालु	176,400	176,400	176,400	176,400	176,400	176,400	882,000
संघ : सशर्त पूँजीगत	26,100	32,625	40,781	50,976	63,720	79,650	267,754
संघ : विशेष अनुदान पूँजीगत	10,000	11,500	13,225	15,208	17,490	20,113	77,537
संघ : समपुरक पूँजीगत	-	15,000	17,250	19,837	22,813	26,235	101,135
प्रदेश : समानीकरण पूँजीगत	7,671	8,821	10,144	11,666	13,416	15,429	59,478
प्रदेश : सशर्त चालु	9,500	11,875	14,843	18,554	23,193	28,991	97,458
प्रदेश : विशेष अनुदान चालु	6,000	6,000	6,000	6,000	6,000	6,000	30,000
प्रदेश : समपुरक : पूँजीगत	15,000	17,250	19,837	22,813	26,235	30,170	116,306
जम्मा : वाह्य श्रोत	**505,814**	**560,128**	**607,205**	**661,052**	**722,823**	**793,901**	3,345,111

ग) कूल श्रोत प्रक्षेपण

गाउँपालिकालाई ५ वर्षको अवधिमा आन्तरिक आयवाट रु.१२ करोड ५४ लाख १० हजार र वाह्य श्रोतवाट रु.३ अर्व ३४ करोड ५१ लाख ११ हजार गरी कूल रु.३ अर्व ४७ करोड ०५ लाख २१ हजारमा पालिकाको चालु खर्च रु.१ अर्व १३ करोड ९१ लाख ७७ हजार घटाई वाँकी रु.२ अर्व ३३ करोड ३१ लाख ४४ हजार वरावरको श्रोत परिचालन हुने अनुमान प्रक्षेपण गरिएको छ । प्रतिशतमा आन्तरिक आय कूल श्रोतको ९.०६ र वाह्य श्रोत ९०.९४ हुन्छ । यसरी प्राप्त हुने श्रोतहरु वार्षिक औषतमा करीव १२.२१ प्रतिशतले वृद्धि हुन सक्ने अनुमान गरिएको छ ।

तालिका/ग्राफचित्र- ६७
कूल श्रोत प्रक्षेपण

वजेट श्रोतहरु	आधार आर्थिक वर्ष ०७९/८०	अनुमान प्रक्षेपण (रकम रु हजारमा)					जम्मा
		२०८०/८१	२०८१/८२	२०८२/८३	२०८३/८४	२०८४/८५	
आन्तरिक आय	62,899	15,393	19,173	23,880	29,788	37,173	125,410
वाह्य श्रोत	505,814	560,128	607,205	661,052	722,823	793,901	3,345,111
कूल : आन्तरिक र वाह्य	**568,713**	**575,522**	**626,379**	**684,933**	**752,612**	**831,074**	**3,470,521**
कूल चालु खर्च	227,835	227,835	227,835	227,835	227,835	227,835	1,139,177
खूद आन्तरिक र वाह्य श्रोत	**340,877**	**347,687**	**398,543**	**457,097**	**524,776**	**603,238**	**2,331,344**
वार्षिक वृद्धि प्रतिशत		2.00	14.63	14.69	14.81	14.95	
औषत वृद्धि दरप्रतिशत	12.21						

घ) विषयक्षेत्रगत वजेट बाँडफाँड

आवधिक गाउँ बिकास योजना तजुमा कार्यशालाको कममा निर्धारण गरिएको आवधिक लक्ष्य (Goal) अर्थात प्रभाव तहको नतिजा, वृहत उद्देश्य तथा क्षेत्रगत उद्देश्य (Objectives) अर्थात असर तहको नतिजा र बिषय क्षेत्र तथा उपक्षेत्रगत उद्देश्य र

लक्ष्य परिमाण हासिल गर्न तथा प्रस्तावित कार्यक्रमहरु सञ्चालनका लागि वजेट विषयक्षेत्रगत रुपमा बाँडफाँड गरिएको छ। ५ वर्षको अवधिमा प्राप्त हुन सक्ने कूल अनुमानित रकम रु.२ अर्व ३३ करोड १३ लाख ४४ हजारमा आर्थिक क्षेत्रलाई २५ प्रतिशत वजेट बाँडफाँड भएको छ भने सामाजिक क्षेत्रलाई २० प्रतिशत वजेट निर्धारण भएको छ। त्यसैगरी पूर्वाधार क्षेत्रलाई ३५ प्रतिशत, वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन क्षेत्रलाई १० प्रतिशत र सुशासन तथा संस्थागत विकासलाई १० प्रतिशत वजेट अनुमान भएको छ। यस सम्वन्धी विस्तृत विवरण तालिका नम्वर ६६ मा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका/ग्राफचित्र- ६८
विषय क्षेत्रगत वजेट प्रक्षेपण

विषय क्षेत्र	प्रतिशत	रकम (रु.हजार)	विषय क्षेत्र	प्रतिशत	रकम (रु.हजार)
आर्थिक बिकास	**२५**	582,836	सडक, यातायात	१२	279,761
कृषि बिकास	१५	349,701	आवास तथा वस्ती	१०	233,134
पशुपंक्षी बिकास	४	93,253	सिंचाइ	१०	233,134
उद्योग व्यापार तथा व्यवसाय	३	69,940	विद्युत तथा वैकल्पिक ऊर्जा	१	23,313
पर्यटन बिकास	२	46,626	सूचना तथा सञ्चार	२	46,626
वैंक, वित्तीय संस्था सहकारी	०.५	11,656	**बन, वातावरण तथा विपद**	**१०**	233,134
श्रम तथा रोजगार	०.५	11,656	बन तथा जैविक विविधता	२	46,626
सामाजिक बिकास	**२०**	466,268	भू तथा जलाधार संरक्षण	३	69,940
शिक्षा	६	139,880	वातावरण तथा स्वच्छता	१	23,313
आधारभूत स्वास्थ्य	५	116,567	विपद व्यवस्थापन	४	93,253
खानेपानी तथा सरसफाइ	३	69,940	**सुशासन, संस्थागत बिकास**	**१०**	233,134
लक्षित वर्ग, सामाजिक समावेशीकरण	३	69,940	ऐन, नियम र जवाफदेहिता	१	23,313
युवा तथा खेलकुद	१.५	34,970	संस्थागत, मानब संशाधन	४	93,253
कला भाषा, संस्कृति सम्पदा	१.५	34,970	वित्तीय श्रोत परिचालन	३	69,940
पूर्वाधार बिकास	**३५**	815,970	योजना व्यवस्थापन	२	46,626
कूल वजेट					2,331,344

परिच्छेद - एघार :
गाउँ गौरव आयोजना

११.१ पृष्ठभूमि

गौरव आयोजना छनौट गर्ने र सोही अनुसार कार्यान्वयन गर्ने अभ्यास स्थानीय तहका लागि नयाँ हो । केन्द्र सरकारले राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरु छनौट गरी सोही अनुसार कार्यान्वयन गर्ने अभ्यास यस अघि देखि नै हुँदै आएको छ । यसको प्रारम्भ आर्थिक वर्ष २०६८/६९ देखि भएको हो । शुरुमा १७ वटा विभिन्न आयोजनाहरुलाई राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरुमा छनौट गरिए र सो पश्चात आर्थिक वर्ष २०७७/७८ मा अरु थप गरी हाल २६ वटा राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरु केन्द्रीय सरकारवाट कार्यान्वयन हुँदै आएका छन । प्रभाव तहमा यसको परिणाम यकिन भइनसकेपनि मुख्यत, गौरव आयोजनाहरुवाट आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक एवं वातावरणीय दृष्टिले महत्व राख्ने, गुणस्तरीय जीवन एवं साझा पहिचानमा सकरात्मक अभिवृद्धि ल्याउने विश्वास गरिन्छ । सामान्यतय, यस्ता आयोजनाहरु वहुउद्देश्यीय, वहुवर्षीय, वहुपक्षीय हुने हुन्छन । लगानी, सहकार्य एवं साझेदारीका आधारमा त्यस्ता आयोजनाहरु वार्षिक कार्यक्रमहरु भन्दा फरक र महत्वकाक्षी पनि हुन्छन तापनि अन्तर सम्वन्धित एवं आपसमा तादात्म्यता हुन्छन । स्थानीय तहहरुले पनि संघको अभ्यासलाई आत्मसाथ गर्दै गौरवका आयोजनाहरु छनौट गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन सक्छन । त्यस्तो अभ्यासका लागि आयोजनाहरुको प्रकृति एवं कार्यान्वयनका लागि पालिकाका विद्यमान ऐन, नियम तथा मापदण्डहरु उपयुक्त नहुन पनि सक्छन । स्थानीय तहले त्यस प्रकारका आयोजनाहरु संघ, प्रदेश, निजीक्षेत्र, सहकारी एवं अन्य बिकास साझेदारहरुसंगको सहकार्य, साझेदारी वा सहलगानीको माध्यमबाट सञ्चालन गर्न सक्नेछन ।

सम्मरीमाई गाउँपालिकाले छनौट गरेका देहाय वमोजिमका गौरव आयोजनाहरु छनौट भएका छन । उपरोक्त आयोजनाहरु बिषयक्षेत्रगतका कार्यक्रमहरुमा सूचीकृत भएका छैनन ।

११.२ आयोजना छनौटका आधारहरु

गाउँ गौरव आयोजना छनौटका आधारहरु देहाय वमोजिम निर्धारण गरिएको छ ।

- आयोजनाको वहुआयामिक प्रभाव (आर्थिक, सामाजिक, साँस्कृतिक)
- पूँजी लगानी
- आयोजना सम्पन्न हन लाग्ने समयावधि न्यूनतम ५ वर्ष
- आयोजनाको भौगोलिक सम्वन्धीकरण (अन्तरपालिका, जिल्ला तथा क्षेत्र)
- आयोजनाको प्राथमिकता
- परिवर्तनको सम्वाहक

उपरोक्त पक्षहरुलाई मध्यनगर राख्दै गौरव आयोजना छनौट भएका छन । सामान्यतय, गौरव आयोजनाहरु वहुवर्षीय हुने, आयोजनामा वहुपक्षको सहयोग, लगानी तथा साझेदारी हुने भएकाले वार्षिक कार्यक्रम तथा योजनाहरु भन्दा फरक छन । गाउँपालिकाको विद्यमान ऐन, नियम तथा मापदण्डवाट यसको कार्यान्यवन तथा व्यवस्थापन प्रभावकारी नभई यसका लागि एक अलगै मापदण्ड निमार्ण गर्नुपर्ने हुन सक्छ ।

११.३ गाउँ गौरवका योजना

तालिका/ग्राफचित्र - ६९ :
गाउँ गौरव आयोजनाहरु

सि.नं.	आयोजनाहरु	अनुमानित वजेट (रकम रु. करोडमा)	वजेट श्रोत		
			संघ	प्रदेश	गाउँपालिका तथा सहयोग संस्था
	रुपान्तरणकारी योजना				

तालिका/ग्राफचित्र - ६९ :
गाउँ गौरव आयोजनाहरु

सि.नं.	**आयोजनाहरु**	**अनुमानित वजेट (रकम रु. करोडमा)**	**वजेट श्रोत**		
			संघ	प्रदेश	गाउँपालिका तथा सहयोग संस्था
१.	सरावल औद्योगिक क्षेत्र निर्माण : पिपिपि मोडेलमा	२५			२५
२.	वेमौसमी तरकारी प्रवर्द्धन एवं हाटवजार व्यवस्थापन	१०		१०	
३.	माछा सुपरजोन निर्माण एवं सङ्कलन	१०	१०		
४.	पोलि टेक्निकल संस्थाको रुपमा आर्दश मावि खोकरपुरा माविलाई स्तरोन्नति	१०		१०	
५.	आन्तरिक उत्पदन प्रवर्द्धन गर्न सीमा वोर्डर नजिक प्रदर्शनी स्थल स्थापना तथा सञ्चालन	१५		१५	
६.	सार्वजनिक सेवा प्रवाह सुदृढीकरण तथा डिजिटीलाइजेशन	६			६
७.	पालिकाको मुख्य प्रशासकीय भवन निर्माण	१५	१५		
८.	सवै वडा केन्द्रलाई सडक सञ्जाल निर्माण	२०	२०		
९.	सिमसार क्षेत्र संरक्षण, पर्यटकीय स्थल, पर्यपर्यटन विस्तार कार्यक्रम	१५		१५	
१०.	कोलवृक्ष क्षेत्र संरक्षण आयोजना	१०		१०	
११.	१५ शैयाको सरवल अस्पताल निर्माण	१६	१६		
१२.	झरही, हुलाकी तथा धनवा नदी तटवन्ध तथा कोरिडर निर्माण	५०	५०		
	जम्मा	**२०२**	**१११**	**६०**	**३१**

परिच्छेद - बाह्र :
क्षेत्रीय बिकासका लागि अन्तरपालिका रणनीतिक साझेदारी

१२.१ पृष्ठभूमि

नेपालको संविधानले सहकारीता, सहअस्तित्व र समन्वयको सिद्धान्तलाई स्वीकार गरेको छ । यसै सिद्धान्तमा आधारमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह वीचको सम्वन्ध स्थापित हुने करा नेपालको संविधान २०७२ को धारा २३२ (१) मा उल्लेख गरिएको छ र स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को प्रस्तावनामा पनि यसै पक्षलाई विशेष जोड दिदै उल्लेख गरिएको छ र यसै ऐनको दफा २६ मा गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो कार्य संचालन गर्दा लागत न्यूनीकरण, श्रोत साधनको अधिकतम उपयोग वा प्रभावकारी सेवा प्रवाहका लागि बिभिन्न क्षेत्रमा साझेदारी वा संयुक्त व्यवस्थापन गर्न सकिने कानुनी व्यवस्था गरिएको छ ।

परिवर्तित सन्दर्भमा स्थानीय सरकारहरुको आफ्नो कार्यक्षेत्रमा मात्र सीमित रही विविध कृयाकलापहरु सञ्चालन गरिरहेको अवस्था छ । स्थानीय तहहरु वीच सहकार्य, साझेदारी, सहलगानीका संस्कारहरुको अभ्यास हुन सकिरहेको छैन । स्थानीय तहहरु एक अर्कासंग परिपूरक हुन सक्ने र त्यसबाट लाभ हासिल गर्न सक्ने पक्षहरुमा पनि त्यति ध्यान केन्द्रीत हुन सकिरहेको छैन । समान भूगोल तथा विविध भौगोलिक परिवेश एवं साँध सीमाना जोडिएका पालिकाहरु वीच अन्तरपालिकाहरु वीच तुलनात्मक लाभ हासिल गर्न, आयोजनाको लागत न्यूनीकरण गर्न, पालिकाहरुसंग भएका श्रोत साधनहरुको अधिकतम सदुपयोग गर्न र सेवा प्रवाहमा प्रभावकारीता ल्याउन पालिकाहरुको वीचमा सहकार्य, साझेदारी, संयुक्त व्यवस्थापन एवं समन्वयमा विविध एवं ठूला-ठूला परियोजनाहरु समेत सञ्चालन भई क्षेत्रीय विकासमा सन्तुलन कायम राख्न सकिने सम्भावना प्रवल भएतापनि त्यसतर्फ खासै पहल हुनसकिरहेको छैन । भौगोलिक वनावट, विषमता, प्राकृतिक श्रोतहरुको उपलव्धता जस्ता पक्षहरुका आधारमा पालिकाहरु एक आपसमा समान छैनन् । आन्तरिक तथा वित्तीय श्रोतको सीमितता, उपलव्ध श्रोतहरुको दिगो उपयोग र वितरण जस्ता विविध कारणहरुवाट पालिकाहरु वीचको भिन्नता अरु वढ्दो छ । तापनि पालिकाहरु आफ्नै क्षेत्राधिकारमा सीमित छन् र सो परिधिमा विकासका सम्भावनाहरुको खोजी भइरहेको छ । यस्ता कार्यहरुवाट नागरिकहरुको वढ्दो आकाङ्क्षाको सम्वोधन हुन सकिरहेको छैन । यसर्थ, वदलिदो परिवेशसंगै भौगोलिक वनौट, दूरी तथा सामीप्यता, श्रोत साधनहरुको उपलव्धता र साझा लाभका आधारमा अन्तरपालिका सहकार्य र समन्वयको आवश्यकता अपरिहार्य भइसकेको छ ।

उपरोक्त पक्षहरुलाई मध्येनजर राख्दै देहायका क्षेत्रमा यस क्षेत्रका पालिकाहरु वीच देहाय वमोजिमका आयोजना तथा परियोजना सञ्चालन गर्न सकिने व्यवस्था गरिएको छ :

क. सडक यातायात निर्माण र अन्तरपालिका सञ्जाल विकास
ख. प्रकृति प्रकोप न्यूनीकरण, विपद व्यवस्थापन
ग. सिंचाइ, खानेपानी, सञ्चालन तथा व्यवस्थापन
घ. फोहरमैला बिसर्जन, प्रशोधन केन्द्रको बिकास वा सञ्चालन,
ङ. दमकल तथा एम्वुलेन्स सेवा सञ्चालन
च. एकीकृत वस्ती बिकास तथा भूउपयोग
छ. स्थानीय संस्कृति संरक्षण तथा पर्यटन प्रवर्द्धन
ज. उद्यमशीलता विकास, स्थानीय व्यवसाय प्रवर्द्धन, औद्योगिक ग्राम सञ्चालन
झ. आवसिय विद्यालय तथा प्राविधिक शिक्षालय सञ्चालन,

उपरोक्त पक्षलाई मनन गर्दै सरावाल गाउँपालिकाले सीमाना जोडिएका, नजिकका पालिकाहरु वीच सहकार्य, समन्वय तथा साझेदारीमा आपसी लाभाका आधारमा ठूला प्रकृतिका आयोजनाहरु सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्ने भएको छ । यसका साथै पालिकावाट स्थानीय गैर सरकारी संघ संस्था, उपभोक्ता समिति, सहकारी संस्था लगायतका सामाजिक तथा सामुदायिक संस्थाहरुलाई समेत कियाशील वनाउने र आयोजनाहरु सञ्चालनका लागि निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहित गर्दै हातेमालो गर्ने भएको छ ।

१२.२ वर्तमान अवस्था

सरावल गाउँपालिका कृषि र पशुपालनका लागि एक उपयुक्त स्थल मानिन्छ । वेमौसमी तरकारीको व्यवसायिक खेती, दुध उत्पादनको सम्भावना प्रचुर देखिन्छ । तापनि वजार पहुँचको अभाव, वजारीकरण, सङ्कलन, भण्डारण, प्रशोधन आदिका कारण उपलव्ध श्रोतहरु सदुपयोग हुन सकिरहेको छैन । यस अर्थमा पनि अन्तरपालिका समन्वय, सहकार्य यस क्षेत्रको आर्थिक सामाजिक बिकासको लागि मेरुदण्डको रुपमा सहायक सिद्ध हुन सक्छ । यसका लागि सञ्जाल (कनेक्टिभिटी) एक प्रमुख कडी हुन सक्छ । जिल्ला वा वाहिरी क्षेत्रका मुख्य बजार क्षेत्रहरुसंगको सम्वन्ध विस्तारवाट पालिकाको आर्थिक एवं सामाजिक रुपान्तरण हुन सक्ने देखिन्छ । त्यसैगरी पालिकाहरुले तयार पारेको दीर्घकालीन सोच सहित तुलनात्मक लाभका क्षेत्रहरुमा अन्तरपालिका सहकार्य र रणनीतिक साझेदारीका आधारमा नमूना परियोजना बिकास गर्नसकेको खण्डमा यस क्षेत्रको सन्तुलित बिकासमा कोशेढुङ्गा सावित हुने देखिन्छ । यिनै पक्षहरुलाई मध्यनजर राख्दै आवधिक योजनामा क्षेत्रीय विकास अवधारणालाई एक महत्वपूर्ण पक्षको रुपमा प्रस्तुत गरिएको छ ।

१२.३ सम्भावना, अवसर तथा समस्या र चुनौति

तालिका/ग्राफचित्र : ७०
अन्तरपालिका रणनीतिक साझेदारी : सम्भावना, अवसर तथा समस्या र चुनौति

सम्भावना तथा अवसरहरु	चुनौतिहरु
➧ प्राकृतिक सम्पदाहरुको उपलब्धता ➧ धार्मिक, ऐतिहासिक एवं सांस्कृतिक क्षेत्रहरु ➧ पर्यटन क्षेत्रहरु ➧ कृषि उपज तथा पशुपालनका लागि उर्वर भूमि	➧ क्षेत्रीय बिकासका आधारमा सहकार्य, लगानी, साझेदारी सम्वन्धी साझा अवधारणा (मोडालिटी) विकास, श्रोतहरुको न्यायोचित सदुपयोग, समान वितरण, साझा लाभ आर्जन तथा वाँडफाँडमा एकरुपता कायम गर्नु ➧ पालिकाहरु संघीय श्रोत माथि अधिक निर्भरता वित्तीय श्रोतहरु जुटाउनु
सवल पक्ष	**कमजोर पक्ष**
➧ सडक सञ्जाल लगायत भौतिक पूर्वाधारहरुको विकास हुँदै ➧ कृषि, पर्यटन, उद्योग व्यापार, शिक्षा एवं स्वास्थ्यको क्षेत्रमा पालिकाहरुवाट आधारभूत प्रगतिहरु हुँदै ➧ पालिकाहरुमा जनशक्ति संशाधन, संगठनात्मक संरचना विकास, नीति कार्यक्रमहरु कार्यान्वयनमा	➧ राजनीतिक तथा प्रशासनिक नेतृत्वमा पालिकाहरु वीच साझा लाभका लागि सहकार्य र साझेदारी गर्ने सम्वन्धी अवधारणा विकास नहुनु ➧ क्षेत्रीय स्तरमा तुलनात्मक लाभका क्षेत्रहरु पहिचान, त्यसको विस्तृत सम्भाव्यता अध्ययन नहुनु ➧ संघ, प्रदेश एवं स्थानीय तहमा आयोजनाहरु सञ्चालन सम्वन्धी कानुनहरु निर्माण नहुनु

१२.४ उद्देश्य

क) भौगोलिक, सामाजिक, आर्थिक रुपमा सीमान जोडिएका पालिकाहरु वीच समग्र रुपमा साझेदार पालिकाहरुको आर्थिक सामाजिक बिकासका लागि साझा तथा पारस्परिक हितका वृहत एवं रुपान्तरणकारी आयोजना तथा कार्यक्रमहरुको सम्भावनाको खोजी गर्नु ।

ख) साझा हित र रणनीतिक क्षेत्रीय आयोजना तथा कार्यक्रमहरुलाई प्रभावकारी रुपमा परियोजना बिकास, सह लगानीको खाका, कार्यान्वयन ढाँचा, लाभको समानुपातिक वितरण जस्ता पक्षहरुमा साझा अवधारणा तय गर्न साझा संयन्त्रको प्रारुप तयार पार्नु ।

ग) भौगोलिक, आर्थिक एवं सामाजिक रुपमा प्रचुर सम्भावना भएका तथा क्षेत्रीय रुपमा तुलनात्मक एवं प्रतिस्पर्धात्मक लाभका रणनीतिक महत्वका आयोजना एवं कार्यक्रमहरुको पहिचान, विश्लेषण एवं सूची तयार पार्दै सञ्चालनमा ल्याउनु ।

१२.५ रणनीति

१. क्षेत्रीय विकासका लागि अन्तरपालिका संयन्त्र विकास गर्ने ।
२. प्राकृतिक श्रोत साधन तथा सम्पदाहरु दिगो रुपमा उपयोग गर्ने ।

३. क्षेत्रीय विकासका लागि सहयोगी संस्था तथा निजी क्षेत्रसंग सहकार्य, साझेदारी गर्ने ।

१२.६ कार्यनीति

रणनीति १ अन्तर्गतको क्षेत्रीय विकासका लागि अन्तरपालिका संयन्त्र विकास अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

१.१ प्रदेशिक ऐन, कानुन एवं स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन बमोजिमको क्षेत्रीय बिकासका लागि अन्तरपालिका सहकार्य, साझेदारी वा संयुक्त व्यवस्थापन सम्बन्धी अवधारणा बिकास गरिने छ ।

१.२ अन्तरपालिका सहकार्य तथा साझेदारीका लागि साझा संरचना, संगठनात्मक संरचना, ऐन, नियम तथा कार्यविधिहरु निर्माण गरिने छ ।

१.३ अन्तरपालिका सहकार्य वा साझेदारी वा संयुक्त व्यवस्थापन सम्बन्धी परियोजनाहरुको पहिचान गरी आ-आफ्नो रणनीतिक योजना दस्तावेजमा सूचिकृत गरी प्राथमिकता र सम्भाव्यताको आधारमा श्रोत साधनको बिनियोजन गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ ।

१.४ क्षेत्रीय बिकासका लागि अन्तरपालिका सहकार्य वा साझेदारी वा संयुक्त व्यवस्थापन सम्बन्धी संयन्त्रलाई यस्ता आयोजना तथा कार्यक्रमहरुको नियमित अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रतिवेदन सम्बन्धित पालिकाको वेबसाइटमा राखी सार्वजनिक गरिने छ ।

रणनीति २ को प्राकृतिक श्रोतहरुको दिगो उपयोग अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

२.१ क्षेत्रीय स्तरमा तुलनात्मक एवं प्रतिस्पर्धात्मक लाभका वस्तुहरुको पहिचान, विश्लेषण र सम्भाव्यता अध्ययन गरिनेछ

२.२ स्थान विशेषमा उपलब्ध श्रोतहरुको दिगो उपयोगका लागि सहकार्य एवं साझेदारीका आधारमा उत्खनन, विकास तथा प्रवर्द्धन गरिनेछ ।

२.३ स्थान विशेषमा उपलब्ध श्रोत साधनको दिगो उपभोगका लागि सम्वन्धित पालिकाको आवश्यकता र दामासाहीका आधारमा अन्तरपालिकामा वितरणको व्यवस्था मिलाइनेछ ।

रणनीति ३ को क्षेत्रीय विकासका लागि सहयोगी संस्था तथा निजी क्षेत्रसंग सहकार्य साझेदारी अन्तर्गतका कार्यनीतिहरु

३.१ ठूला ठूला आयोजनाहरु निर्माण हस्तान्तरण, निर्माण सञ्चालन तथा हस्तान्तरण जस्ता तरिकाहरु अपनाइ निजी क्षेत्रलाई प्रोत्साहित गरिनेछ । यसका लागि आवश्यक कानुनहरु निर्माण गरिनेछ ।

३.२ बिकास साझेदार संस्था एवं गैरसरकारी संस्थाहरुसंगको सहयोग तथा सहकार्यमा आयोजनाहरु सञ्चालन गरिनेछ ।

१२.७ सहकार्यका क्षेत्र तथा कार्यक्रमहरु

तालिका/ग्राफचित्र ७१
सहकार्य हुन सक्ने क्षेत्रहरु

सहकार्यका सम्भाव्य क्षेत्र	सम्भाव्य परियोजना	उपयुक्त क्षेत्र
पर्यटन	एकीकृत पर्यटकीय क्षेत्र विकास	अन्तरपालिका सहमतिमा उपयुक्त क्षेत्र
शिक्षा	आवासीय विद्यालय तथा प्राविधिक शिक्षालय	पालिकाको मुख्य वजार क्षेत्रहरु
व्यवसायिक प्रवर्द्धन	एकिकृत औद्योगिक ग्राम	अन्तरपालिका सहमतिमा उपयुक्त क्षेत्र
स्वास्थ्य सेवा	बिशिष्ट स्वास्थ्य सेवा प्रवर्द्धन	अन्तरपालिका सहमतिमा बिशिष्ट सेवा
आकस्मिक सेवा व्यवस्थापन	एकिकृत अग्नी उपकरण सञ्चालन तथा व्यवस्थापन आयोजना	अन्तरपालिका सहमतिमा उपयुक्त क्षेत्र
कृषिमा आधारित पकेट क्षेत्र तथा जाने विकास	खाद्यान्न, फलफुल, भण्डारण, प्रशोधन, दुघ चिस्यान केन्द्र स्थापना	अन्तरपालिका सहमतिमा उपयुक्त क्षेत्र

उपरोक्त बिषय क्षेत्रसंग सम्बन्धित सम्भाव्य आयोजनाहरुको पूर्व सम्भाव्यता (प्रिफिजिविलिटी) अध्ययन, सम्भाव्यता अध्ययनको आधारमा आर्थिक तथा सामाजिक रुपमा उपयुक्त र बित्तीय (लगानी तथा प्रतिफल) को दृष्टिकोणबाट प्रतिफलयुक्त आयोजनाहरुको बिस्तृत परियोजना प्रस्ताव प्रतिवेदन (डिपिआर) समेत तयार पारी उपयुक्त संयन्त्र निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्न उपयुक्त हुने देखिन्छ ।

परिच्छेद - तेह्र :
गाउँपालिकाको आयोजना वैंक

१३.१ पृष्ठभूमि

सरावल गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमाका लागि गरिएको वडागत भेलाबाट प्राप्त आयोजनाहरुलाई गाउँपालिकाको आयोजना वैंकका रुपमा राखिएको छ । सात चरणको योजना छनौट प्रकृयाबाट आउने आयोजनाहरुलाई आयोजना वैंकका आयोजनाहरुसँग सामेल गरी गाउँपालिकाले आयोजनाहरुको कमिक रुपमा कार्यान्वयन गर्दै जान सक्ने छ । आयोजनाको विस्तृत विवरण तल प्रस्तुत गरिएको छ ।

१३.२ आयोजना वैंक

आगामी ५ वर्षका लागि सरावल गाउँपालिकाका लागि देहाय वमोजिमका आयोजना वैंक तयार पारिएको छ । आयोजना हरु वडागत रुपमा विस्तृत छलफल गरी सूचिकृत गरिएको छ । यसरी सूचिकृत गरिएका आयोजनाहरु संघ तथा प्रदेश सरकारका अनुदानहरु र आन्तरिक श्रोतहरुवाट सञ्चालन गरिने छ । सूचीकृत आयोजनाहरुलाई गाउँपालिकाको वार्षिक कार्यक्रमहरुवाट सम्वोधन गरिनेछ ।

आगामी ५ वर्षका लागि आयोजना तथा कार्यक्रमहरुको विवरण

परिच्छेद - चौध :
कार्यान्वयन योजना

१४.१ पृष्ठभूमि
योजना तर्जुमा र योजना कार्यान्वयन एक अर्कासंग अन्तर सम्बन्धित बिषय मानिन्छ । संघीय शासन प्रणालीलाई व्यवहारत कार्यान्वयनको अत्यन्तै महत्वपूर्ण पक्ष भनेको योजनाको प्रभावकारी कार्यान्वयन हो । आयोजना तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयनलाई प्रतिफल, असर र प्रभाव तहसंग आवद्ध गरी कियाकलाप तथा कार्यक्रमहरुलाई वृहत र क्षेत्रगत उद्देश्यसंग र क्षेत्रगत र बिषयगत उद्देश्य समष्टिगत लक्ष्यसंग आवद्ध गर्ने अर्को महत्वपूर्ण पक्ष मानिन्छ । स्थानीय शासनको प्रभावकारी सञ्चालन, परिणाममुखी बिकास तथा प्रभावकारी सेवा प्रवाहको लागि योजना तथा कार्यक्रमहरुको प्रभावकारी र नतिजामुखी कार्यान्वयनको अवश्यकता पर्दछ । आवधिक योजनाको सन्दर्भमा पनि पालिकाको निर्वाचित नेतृत्व, कियाशील राजनीतिक दल, अन्य सरोकारबालाहरु समेतको सकिय सहभागितामा बिभिन्न चरण पार गरी तय भएको दीर्घकालीन सोच, आवधिक लक्ष्य, वृहत उद्देश्य र क्षेत्र बिषयगत उद्देश्य, ती उद्देश्य प्राप्तिका लागि अवलम्बन गरिने रणनीति र कार्यनीति अन्तर्गत क्षेत्रगत बिषयगत प्रमुख कार्यक्रमहरु र क्षेत्रगत र बिषयगत लक्ष्य परिमाणलाई नगरपालिकाको बार्षिक योजना तर्जुमा र प्राथमिकताको आधारमा स्रोत बिनियोजनको समग्र चक नै योजना कार्यान्वयनको खाका मानिन्छ ।

१४.२ वर्तमान अवस्था
योजना कार्यान्वयन र अनुगमन मूल्याङ्कन पद्धतिको सन्दर्भमा पालिका वार्षिक योजना तर्जुमा पद्धतिमा नै सीमित रहेको अवस्थाका कारण कियाकलाप वा कार्यक्रम र सो को प्रतिफल तह भन्दा माथिको तह अर्थात उद्देश्य (असर) तह र लक्ष्य (प्रभाव) तह अर्थात दीर्घकालीन र मध्यमकालीन लक्ष्य वा प्रभाव तह सम्म सोच्न सकेको अवस्था छैन । यसैगरी स्रोत अनुमान तथा बिनियोजनको सन्दर्भमा पनि हालसम्म आय सीमामा आधारित योजना तर्जुमा पद्धति रहेको र जसले गर्दा पालिकाले निर्धारण गरेको लक्ष्य, उद्देश्य र लक्ष्य परिमाण प्राप्तिका लागि के कति स्रोतको आवश्यकता पर्दछ र हालको स्रोत परिचालनको आधारमा के कति स्रोत पुग वा अपुगको अवस्था थाहा पाउने अवस्था देखिदैन ।

हाल पालिका आफुसंग उपलव्ध सीमित जनशक्ति, कमजोर संस्थागत संरचना, सीमित स्रोत साधन उपयोग गरी केही गैरसरकारी संघसंस्थाको सीमित आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग र कार्यक्रमहरु परिचालन गरी बार्षिक कार्यक्रमहरु सञ्चालन गर्दै आइरहेको अवस्था छ । तर प्रस्तावित आवधिक योजनाले आत्मसात गरेको दीर्घकालिन सोच, आवधिक लक्ष्य, बिषयक्षेत्रगत उद्देश्यहरु, लक्ष्य सूचक हासिल गर्न हालको कार्यशैली र पद्धतिमा व्यापक परिमार्जन गरी अन्तर सरकारी (संघ, प्रदेश तथा अन्तर स्थानीय तह) बीच समन्वय र सहकार्यको वृहत अवधारणा अनुसार आसपासका अन्य स्थानीय तहवीच क्षेत्रीय रणनीतिक साझेदारी बिकास गरी तुलनात्मक लाभका क्षेत्रको पहिचान, साझा हित र उद्देश्यमा सहलगानी, सहकार्य, उत्पादन, रोजगारी सिर्जना, व्यवसायीकरण, औद्योगिकीकरण, पर्यटन लगायतका आर्थिक तथा सामाजिक पूर्वाधारहरुमा निजी क्षेत्र, सहकारी क्षेत्र, गैर सरकारी संघसंस्था, बिकास साझदारहरु एवं दातृनिकायहरु लगायत सेवा प्रदायकहरु समेतको एकिकृत प्रयास वा सहभागिता अभिबृद्धिका लागि पनि कार्ययोजना तर्जुमा हुनु आवश्यकता छ ।

१४.३ कार्यान्वयन कार्ययोजना
पालिकाबाट आवधिक योजना स्वीकृत भएपछि यसका आधारमा पालिकाले सबै विषय क्षेत्र शाखा र वडा कार्यालयहरूलाई मार्गदर्शन सहित वार्षिक योजना तर्जुमाका लागि बजेट पूर्वानुमान पठाइने गरिन्छ र उक्त पूर्वानुमान र मार्गदर्शनका आधारमा सहभागितात्मक प्रकिया अवलम्बन गरी वार्षिक योजना तर्जुमा गर्ने गरिन्छ ।

१४.४ मार्गदर्शन तयारी

योजना वा कार्यक्रम सञ्चालन हुनुपूर्व स्वीकृत योजनाको विभिन्न विषय क्षेत्रगत कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि आवश्यक मार्गदर्शन तयार गर्ने गरिन्छ । उक्त मार्गदर्शनका साथसाथ खर्च गर्ने अख्तियारी पठाउनुपर्ने भए सोसमेत संलग्न गरी पठाउनु पर्दछ ।

१४.५ कार्यान्वयन विधिको छनौट

योजना कार्यान्वयन गर्नुपूर्व आवश्यकता अनुसार सार्वजनिक खरिद ऐनको परिधि भित्र रही ठेक्कापट्टा, उपभोक्ता समिति, करार वा, अमानत, गैरसरकारी संस्थासँगको साझेदारी मध्ये कुन प्रकिया अवलम्बन गरिने हो सो समेत खुलाई पालिकामा पठाउनु पर्ने हुन्छ र गाउँसभाबाट स्वीकृत भएपछि सोही बमोजिम कार्यान्वयन गर्नु पर्ने हुन्छ । पालिकाले कार्यान्वयन कार्ययोजना निर्माण गर्दा उपलब्धि सूचक समेत उल्लेख गर्ने गरिन्छ र सम्बन्धित कार्यान्वयन एकाइबाट चौमासिक रूपमा सोही सूचक बमोजिम प्रगति प्रतिवेदन लिने प्रणाली अपनाइने गरिन्छ ।

पालिकाले सबै विषयगत क्षेत्र समेटी समष्टिगत कार्यान्वयन कार्य योजना समेत बनाउनु पर्ने हुन्छ । कार्यान्वयन गर्ने सबै निकायबाट अनुसूची बमोजिमको कार्यान्वयन योजना प्राप्त भएपछि पालिकाले एकीकृत गरी विषय क्षेत्रगत प्रमुख कार्यक्रम र लगानी देखिने गरी समष्टिगत विवरण तयार गर्नुपर्दछ । यसैबमोजिम योजना कार्यान्वयन सम्बद्ध निकाय र व्यक्तिलाई कार्य जिम्मेवारी र क्रियाकलाप प्रति जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।

१४.६ अख्तियारी

वार्षिक कार्यक्रम र बजेट सभाबाट पारित भएपछि गाउँपालिका अध्यक्षले स्वीकृत कार्यक्रम कार्यान्वयनका लगि प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतलाई सात दिन भित्र अख्तियारी दिनु पर्दछ । प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले विषयगत शाखा र वडा कार्यालयहरूलाई अनुसूची ३ र ३ (क) फाराम भर्न लगाई चौमासिक विभाजन सहितको कार्यक्रम माग गर्नुपर्ने छ । उक्त विवरणमा स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम अनुसार आवश्यक परिमार्जन सहित स्वीकृत वार्षिक कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि मार्गदर्शन सहित पालिका अध्यक्षबाट अख्तियारी प्राप्त भएको १५ दिनभित्र सम्बन्धित विषय क्षेत्रगत शाखा र वडा कार्यालयहरूलाई अख्तियारी प्रदान गर्नुपर्नेछ । यसरी अख्तियारी जारी गर्नु भन्दा पहिले सबै शाखा, उपशाखा र वडा कार्यालय वा जिम्मेवार निकायवाट तोकिएको निर्दिष्ट ढाँचामा चौमासिक विभाजन सहतिको कार्यान्वयन योजना माग गरी स्वीकृत गरिनु पर्ने छ र उक्त कार्यान्वयन योजनामा जिम्मेवारी किटान समेत गरिनु पर्ने छ । यसका सार्थ कार्यान्वयनको तरिका समेत निर्धारण गरिसक्नु पर्ने छ ।

१४.७ वार्षिक कार्यान्वयन कार्ययोजना

आवधिक योजनाले आत्मसात गरेको दीर्घकालीन सोच, आवधिक लक्ष्य, विषयक्षेत्रगत उद्देश्य, रणनीति तथा प्राथमिकताको आधारमा वार्षिक नीति, कार्यक्रम र बजेट सहित वार्षिक कार्यान्वयन कार्ययोजना तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गरिने छ । वार्षिक कार्यान्वयन कार्ययोजनाको ढांचा अनुसुची २ मा समावेश गरिएको छ ।

१४.८ अनुगमनको प्रतिवेदन र समीक्षा

उक्त फाराममा उल्लेखित क्रियाकलापहरूको आधारमा अनुगमन योजना बनाई गाउँपालिका उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा गठन भएको समितिबाट अनुगमन योजना स्वीकृत गराई नियमित अनुगमनको व्यवस्था गर्नुपर्दछ । यसरी अनुगमन गर्दा अनुगमन सूचकको आधारमा गरी अनुगमन प्रतिवेदन पेस गर्नुपर्ने हुन्छ । उपाध्यक्षको संयोजकत्वमा भएका अनुगमनको प्रतिवेदन कार्यपालिकाको नियमित बैठकमा छलफल गर्नुपर्दछ । त्यसैगरी योजनाको अनुगमन तथा कार्यालयको समष्टिगत भौतिक र वित्तीय प्रगति एवं समस्याहरूको बारेमा चौमासिक र वार्षिक समीक्षा तथा स्थानीय तह बिकास समस्या समाधान समितिको बैठकमा पेस गरी प्राप्त निर्देशन बमोजिम कार्यान्वयन गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद - पन्ध्र :
अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

१५.१ पृष्ठभूमि

स्थानीय तहको बिकासको मेरुदण्डको रूपमा रहेका बिकास नीति, योजना तथा कार्यक्रमहरूको सफल कार्यान्यनका लागि अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको महत्वपूर्ण भूमिका रहन्छ । स्थानीय तहले योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयनमा सशक्त स्वःअनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीको स्थापना गरी आफूले निर्धारण गरेका लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्ने दिशातर्फ योजनाको प्रगति उन्मुख भएको छ वा छैन भन्ने जानकारी प्राप्त गर्नुपर्ने हुन्छ। कार्यान्यन चरणको समयमा नै आयोजनाहरूमा भएको लगानी तथा साधनको प्रवाह समुचित ढङ्गले भएको छ वा छैन, कार्यतालिका अनुसार क्रियाकलापहरू सुचारु भएका छन् वा छैनन् साथै व्यवस्थापकीय कमजोरीहरू के के छन् भन्ने जानकारी प्राप्त गर्नुपर्ने हुन्छ । त्यसैले, पालिकाले आवधिक योजनाको आधारमा वार्षिक बिकास योजना तर्जुमा गर्नुपर्ने हुन्छ । वार्षिक योजना कार्यान्वयनका लागि कार्यान्वयन तालिका समेत तयार गर्नुपर्ने र सो कार्यान्वयन तालिकामा बजेट सहितका अनुगमनका कार्यहरूसमेत निर्दिष्ट गरी तद्अनुसार अनुगमन गर्ने कार्यप्रणाली स्थापित गरिनु पर्दछ ।

१५.२ वर्तमान अवस्था

पालिकाले वार्षिक योजनाका कार्यान्वयन तालिका बनाएर कार्यान्वयनका चरणमा अनुगमनलाई प्राथमिकता सहित प्रभावकारी बनाएको देखिदैन । अनुगमनलाई सामान्य प्राविधिक निरीक्षणको विषयको रूपमा ग्रहण गर्ने गरेको पाइन्छ। बिकास साझेदारहरूको सहयोगमा सञ्चालित कार्यक्रमहरूको हकमा सघन अनुगमन प्रणाली पनि पाइन्छ। निर्वाचित जनप्रतिनिधिहरूको बहाली पछि प्रतिनिधि सहितको संयुक्त अनुगमनको अभ्यास पनि भएको पाइन्छ । यसैगरी चौमासिक तथा वार्षिक समीक्षामा प्रगतिको स्थितिको समीक्षा पनि हुने गरेको छ। निरीक्षण, सुपरिवेक्षण र अनुगमनमा खासै भिन्नता छ भन्ने महसुस हुन सकेको देखिँदैन । अनुगमन गर्दा पूर्वनिर्धारित सूचकहरूको आधारमा हुने अभ्यास पनि भएको देखिदैन । अनुगमनलाई योजना चक्रको हिस्साको रूपमा बजेट विनियोजन समेत हुने गरेको छैन । अनुगमनको परम्परागत प्रणाली समस्या समाधानको दृष्टिले त्यति प्रभावकारी हुन सकेको देखिँदैन ।

१५.३ अवसर र चुनौती

योजनाबद्ध बिकासको प्रयासमा अनुगमनलाई योजना चक्रको अभिन्न हिस्सा र प्रगति सिंहावलोकन गर्ने प्रमुख आधार मान्ने गरिन्छ । स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ को दफा १४ ले गाउँपालिकाका अध्यक्षको र वडाअध्यक्षको काम कर्तव्य र अधिकारमा योजना तथा कार्यक्रमको अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गरी सोको प्रतिवेदन बैठकमा पेस गर्नुपर्ने कानुनी व्यवस्था गरेको छ। त्यस्तै पालिका उपाध्यक्षको अध्यक्षतामा अनुगमन समितिको समेत प्रबन्ध भएको देखिन्छ। जिल्ला समन्वय समितिले पनि अनुगमन र वार्षिक समीक्षा गर्नुपर्ने संस्थागत र कानुनी व्यवस्था भएको छ । त्यस्तै ऐनको दफा ८४ ले प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले प्रमुखको निर्देशनमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने गराउने कानुनी व्यवस्था गरेको छ। स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐनले पालिकालाई आफ्नो कार्यक्षेत्रभित्र पर्ने बिकास योजनाको अनुगमन सम्बन्धी कानुनी संस्थागत तथा कार्यविधिगत जिम्मेवारी समेत किटानी व्यवस्था हुनुलाई प्रभावकारी अनुगमन प्रणाली स्थापना गर्ने अवसरको रूपमा लिनुपर्ने हुन्छ ।

योजना सम्बद्ध प्राविधिक जनशक्तिको अभावले नियमित अनुगमन प्रभावित भइरहेको छ। अनुगमन सम्बन्धी संयन्त्रहरू क्रियाशील हुन सकिरहेका छैनन । अनुगमनका लागि भिन्दै बजेट विनियोजन समेत पर्याप्त हुन सकेको देखिदैन । त्यसैगरी स्थानीय सरकारका रूपमा विभिन्न विषयगत कार्य जिम्मेवारीहरू प्राप्त भए तापनि ती कार्य जिम्मेवारी अनुसारका अनुगमनका सूचकहरू निर्धारण हुन नसक्नु, तत्तत् विषयगत शाखाबाट आ-आफ्नो कार्यक्रम अनुसारका क्रियाकलापगत, परिमाणत्मक, नतिजागत, असर वा प्रतिफलगत तह सम्मका सूचकहरू प्राप्त गरी अनुगमन प्रणालीलाई सुव्यवस्थित गर्नु चुनौतीपूर्ण छ। अनुगमनको महत्वबोध गराउन नसकिदा अनुगमनले उचित प्राथमिकता प्राप्त गर्न सकेको देखिँदैन। कार्यक्रम अनुसारका चरणगत अनुगमन गरी पूर्वनिर्धारित समय, गुणस्तर, लागतमा कार्य भए नभएको यकिन गर्न कार्यान्वय चरणदेखि नै प्रभावकारी अनुगमन प्रणाली स्थापित गरी नतिजामुखी अनुगमन प्रणालीको स्थापना हुन झनै जरुरी देखिन्छ ।

१५.४ उद्देश्य
आवधिक योजना र यस बमोजिम तर्जुमा हुने वार्षिक योजनाहरूको नतिजामुखी अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धति स्थापित गरी संस्थागत गर्नु ।

१५.५ रणनीति
अनुगमन प्रणालीलाई संस्थागत सुदृढ र नतिजामुखी बनाउने ।

१५.६ कार्यनीतिहरु
१ स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन बमोजिमको अनुगमन संयन्त्रलाई संस्थागत गरी क्रियाशील गराइनेछ ।
२ आवधिक योजनाले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्य, उद्देश्य हासिल भए नभएको उपलब्धि र नतिजा सूचकहरूको बिकास गरी मध्यावधि मूल्याङ्कन गरिनेछ ।
३ आवधिक योजनाका आधारमा वार्षिक योजना तर्जुमा गरी आवधिक योजनाले निर्दिष्ट गरेका लक्ष्यहरू प्राप्त उन्मुख भए नभएको अनुगमन गरिनेछ ।
४ विषयगत कार्यक्रमहरूको कार्यक्रमागत सूचकहरूको निर्माण गरी तद्अनुसार अनुगमन गरिनेछ ।
५ अनुगमनको कार्यतालिका बनाई अनुगमन गर्ने प्रणालीको बिकास गरी, तद्अनुसार क्षमता बिकासका साथै बजेटको व्यवस्था गरिनेछ ।
६ अनुगमन पश्चात अनुगमनकर्ताबाट लिखित रूपमा अनुगमन प्रतिवेदन लिने, यसलाई नियमित बैठकमा छलफल गरी देखिएका बाधा अड्चन फुकाइनेछ ।
७ प्राप्त अनुगमन प्रतिवेदन अनुगमन समितिमा र चौमासिक र बार्षिक प्रतिवेदनको चौमासिक र बार्षिक समीक्षा नियमित रुपमा पालिकामा सबै सरोकारवालाहरुको संलगनतामा गरिनेछ र तत्काल समस्याको समाधान गरी योजना समयमा नै सम्पन्न गर्न तदारुकता लिइनेछ ।
८ चौमासिक समीक्षा तथा स्थानीय तहको समस्या समाधान समितिको बैठकमा अनुगमन समितिबाट समष्टिगत अनुगमन प्राप्त गरी छलफल गरी समस्याको समाधान गर्ने प्रणालीको स्थापना गरिनेछ ।
९ योजनाको आर्थिक तथा भौतिक प्रगतिको प्रतिवेदन सम्बन्धित तह, निकायमा तोकिएको समयमा पठाइनेछ । यसका लागि संघ र प्रदेशसंग समन्वय गरी कम्प्युटरमा आधारित एकिकृत सूचना प्रणालीका फर्मेटहरु बिकास गरी आबद्ध गरिनेछ ।
१० आवधिक बिकास योजनाको मध्यावधि मूल्याङ्कन तेश्रो वर्षमा र अन्तिम मूल्याङ्कन आवधिक योजनाको समाप्ति पछि गरिनेछ ।
११ अनुगमन र मूल्याङ्कन प्रतिवेदन पालिकाको वेबसाइटमा राखिनुका साथै सार्वजनिक समेत गरिनेछ ।

१५.७ कार्यक्रम
१. संस्थागत संयन्त्रका स्थापना र क्षमता बिकास
२. अनुगमन प्रणाली र तहगत सूचकहरूको निर्माण र कार्यान्वयन
३. अनुगमन कार्यान्वयन कार्यक्रम
४. समीक्षा तथा स्थानीय समस्या समाधान समितिको बैठक

१५.८ अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका लागि जिम्मेवार निकाय
आवधिक योजनाको प्रभाव, असर, प्रतिफलको नतिजा मापन तथा सञ्चालित कार्यक्रमको प्रक्रिया अनुगमन गरिनेछ । प्रक्रिया अनुगमन तथा प्राप्त नतिजाको मापन गर्ने जिम्मेवारी गाउँकार्यपालिकाको हुनेछ र यस कार्यमा सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समितिलाई परिचालन गरिनेछ । आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको जिम्मेवारी तथा विधि देहाय अनुसार रहेका छन् :

१. कार्यपालिका तथा विषयगत समिति
२. सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति
३. जिल्ला समन्वय समिति

४. विषयगत शाखा उपशाखा, परियोजना, संघ संस्था
५. नागरिक समाज संस्था तथा तेश्रो पक्ष

आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका साधन तथा विधि देहायअनुसार रहनेछ ।
१. स्थलगत अनुगमन
२. कार्ययोजना (लक्ष्य) र प्रगति वीच तुलना
३. नागरिक अनुगमन
४. सहभागितामूलक मध्यावधि समीक्षा
५. सहभागितामूलक अन्तिम समीक्षा (तेश्रो पक्षबाट मूल्याङ्कन)

आवधिक योजनाको अनुमान तथा मूल्याङ्कन प्रक्रिया देहाय वमोजिम हुनेछ

तालिका/ग्राफचित्र : ७३
आवधिक योजनाको अनुमगन तथा मूल्याङ्कन प्रक्रिया

के अनुगमन गर्ने ?	कसले अनुगमन गर्ने ?	कहिले अनुगमन गर्ने ?	कसरी अनुगमन गर्ने ?
कार्यक्रम वा प्रक्रिया अनुगमन	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति, वडा समिति, सरकारी र गैसस, परियोजना	पटके, मासिक, चौमासिक र बार्षिक	स्थलगत अनुगमन गर्ने, चौमासिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति, विवरणको तुलना गर्ने,
प्रतिफल अनुगमन	कार्यपालिका, सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति	चौमासिक, अर्धवार्षिक, बार्षिक र मध्यावधि	स्थलगत अनुगमन गर्ने, बार्षिक कार्य योजनाको लक्ष्य र प्रगति, विवरणको तुलना गर्ने, नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने,
असर तह अनुगमन	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेश्रो पक्ष	बार्षिक, मध्यावधि र अन्तिम बर्ष	सहभागितामूलक छलफल गर्ने, नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने, नमूना सर्वेक्षण गर्ने,
प्रभाव तह अनुगमन	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेश्रो पक्ष	मध्यावधि र अन्तिम बर्ष	नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने, सहभागितामूलक छलफल गर्ने, अध्ययन तथा सर्वेक्षण गर्ने,

अनुसूचीहरु

अनुसूची- १
पालिकाको आवधिक गाउँ विकास योजना (२०८०/०८१ - २०८४/०८५)
वार्षिक कार्यान्वयन कार्ययोजना

योजनाको विषयगत क्षेत्र	आवधिक योजना			वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम							
	नीति तथा कार्यक्रम	लक्ष्य/सूचक		आयोजना/ कार्यक्रम (स्थान समेत)	लक्ष्य		विनियोजन	कार्यान्वयन विधि	लाभान्वित जनसंख्या	प्राथमिकता क्रम	लगानी तथा कार्यान्वयन गर्ने निकाय
		इकाई	परिमाण		इकाई	परिमाण					
आर्थिक विकास											
कृषि											
पशु											
सुरक्षित आप्रवासन तथा वैदेशिक रोजगार											
पर्यटन											
उद्योग, व्यापार र व्यवसाय											
सहकारी तथा वित्तीय क्षेत्र											
सामाजिक विकास											
शिक्षा											
आधारभूत स्वास्थ्य											
खानेपानी र सरसफाइ											
लक्षित क्षेत्र र लैससास											
युवा तथा खेलकुद											
भाषा, संस्कृति सम्पदा											
पूर्वाधार विकास											
सडक यातायात											
सिँचाइ पूर्वाधार											
आवास, बस्ती सार्वजनिक निर्माण											
विद्युत् वैकल्पिक उर्जा											
सञ्चार सूचना प्रविधि											
वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन											
वन तथा जैविक विविधता											
भूमि तथा जलाधार व्यवस्थापन											
वातावरण स्वच्छता											
विपद् व्यवस्थापन											

योजनाको विषयगत क्षेत्र	आवधिक योजना			वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम							
	नीति तथा कार्यक्रम	लक्ष्य/सूचक		आयोजना/कार्यक्रम (स्थान समेत)	लक्ष्य		विनियोजन	कार्यान्वयन विधि	लाभान्वित जनसंख्या	प्राथमिकता क्रम	लगानी तथा कार्यान्वयन गर्ने निकाय
		इकाई	परिमाण		इकाई	परिमाण					
संस्थागत र सुशासन											
सुशासन, ऐन नियम र जवाफदेहिता											
संस्थागत संरचना तथा मानव संसाधन विकास											
वित्तीय स्रोत परिचालन											
योजना व्यवस्थापन											
जम्मा कार्यक्रम खर्च											
जम्मा चालु खर्च											
कुल जम्मा											

द्रष्टव्यः विषय क्षेत्र र उपक्षेत्रहरूले आ-आफ्नो कार्यक्रमहरू प्रस्तुत गर्दा चालु र पुँजीगत खर्च खुलाई पालिकामा पेश गर्नुपर्नेछ।

अनुसूची- २
विषय क्षेत्रगत योजना कार्यान्वयन विवरण फाराम

विषयगत शाखा/शाखा उपशाखा निकाय/संस्था र गैसस तथा निजी क्षेत्रले यस फाराम भरी गाउँपालिकामा पेस गर्नुपर्नेछ। यसै विवरणका आधारमा गाउँपालिकाले अनुसूची- २ तयार गर्नेछ। अख्तियारीका साथ सम्बन्धित विषयगत शाखा/शाखा उपशाखा/निकाय/संस्था र वडा कार्यालयलाई प्रमुख प्रशासकीय अधिकृतले यसै फारामलाई प्रमाणित गरी पठाउनु पर्नेछ।

विषयगत शाखा/शाखा उपशाखा/निकाय/संस्थाको नाम/वडा नं :										
क्र सं	प्रमुख कार्यक्रम	मुख्य कियाकलाप	इकाई	वार्षिक लक्ष्य	वार्षिक बजेट	प्रमुख जिम्मेवार पदाधिकारी	सहयोगी निकाय शाखा	सम्पन्न गर्ने समयावधि	आवधिक योजना कार्यक्रम संकेत नं	कैफियत
१										
२										
३										
४										
५										
६										
७										
८										
९										
१०										
११										
१२										
१३										
१४										
१५										
१६										
१७										
१८										
१९										
२०										
२१										
२२										
जम्मा कार्यक्रम **खर्च**										
जम्मा चालु खर्च										
कुल जम्मा										

अनुसूची- ३
आवधिक गाउँ विकास योजना तर्जुमा गोष्ठीका सहभागीहरूको विवरण

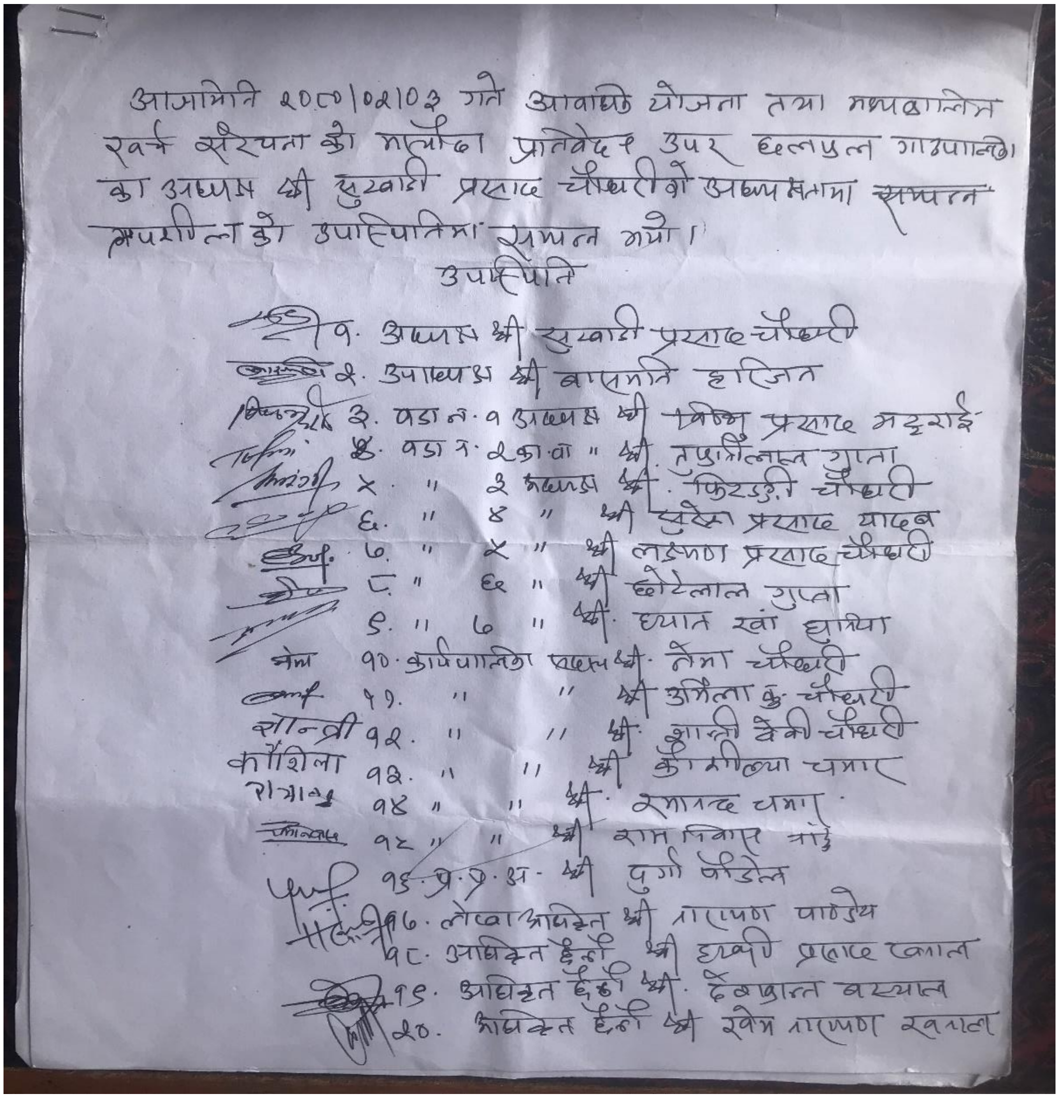
आजमिति २०८०/०२/०३ गते आवधिक योजना तथा मध्यकालीन खर्च संरचना को मस्यौदा प्रतिवेदन उपर छलफल गाउँपालिका का अध्यक्ष श्री सुखाडी प्रसाद चौधरी को अध्यक्षतामा सम्पन्न सहभागीहरू को उपस्थितिमा सम्पन्न भयो।

उपस्थिति

१. अध्यक्ष श्री सुखाडी प्रसाद चौधरी
२. उपाध्यक्ष श्री बासमती हजित
३. वडा नं. १ अध्यक्ष श्री विष्णु प्रसाद भट्टराई
४. वडा नं. २ का.वा " श्री तपुनीलाल गुप्ता
५. " ३ अध्यक्ष श्री फिरङ्गी चौधरी
६. " ४ " श्री सुरेश प्रसाद यादव
७. " ५ " श्री लक्ष्मण प्रसाद चौधरी
८. " ६ " श्री छोटेलाल गुप्ता
९. " ७ " श्री ध्यान खां धात्रिया
१०. कार्यपालिका सदस्य श्री नैना चौधरी
११. " " श्री उर्मिला कु. चौधरी
१२. " " श्री शान्ती देवी चौधरी
१३. " " श्री कौशिल्या चमार
१४. " " श्री रमानन्द चमार
१५. " " श्री राम निवास गोंड
१६. प्र.प्र.अ. श्री दुर्गा पौडेल
१७. लेखा अधिकृत श्री नारायण पाण्डेय
१८. अधिकृत छैठौं श्री हरबि प्रसाद ढकाल
१९. अधिकृत छैठौं श्री देवकान्त बस्याल
२०. अधिकृत छैठौं श्री रवीन्द्र नारायण खनाल

२१. श्री ओम नारायण देवकोटा (अधिकृत वडा)

२२. रोजगार संयोजक श्री नेत्र नारायण भण्डारी

२३. कर प्राविधिक श्री भुवन भण्डारी

२४. सूचना प्रविधि अधिकृत श्री रिता कुमारी

२५. कृषि शाखा प्रमुख श्री कुलदीप नारायण मिश्रा

२६. उद्योग विकास शाखा प्रमुख श्री राजन बस्नेत

२८ वैदेशिक रोजगार श्री नविन [illegible]

२७ पञ्जीकरण MIS op. श्री सन्तोष सिंह राय

२९. विपद् फोकल पर्सन श्री अब्दुल रज्जाक राइन

३०. पशु सेवा कर्मचारी श्री रञ्जना आचार्य

३१. सहकारी लेखापाल कर्मचारी श्री निभा चौधरी

३२. सञ्जय मौर्य (अध्यक्ष सचिवालय)

३३. गोपीचन्द दोजा (उपाध्यक्ष सचिवालय)

३४. माधव पौडेल (ई.ना.मा)

३५ रंगिला चौधरी (ना.स.)

विषयगत क्षेत्र : आर्थिक विकास क्षेत्र

क्र. सं	सहभागिताको नाम	संस्थाको नाम	पद तथा जिम्मेवारी	सम्पर्क नम्बर
१	जगदिश प्र. चौधरी	एमाले ने.क.पा. प्रतिनिधि	प्रतिनिधि	०९५७०८६७५०
२	इन्द्र कमल यादव	लो. स. पा.	प्रतिनिनिध	९८४७०३९०६१
३	सुरेश यादव	सरावल ४. नं वटा	अध्यक्ष	९८४७०७११७४
४	बुधन प्र. चौधरी	सरावल १. नं वटा	सदस्य	९८१३४००२३५
५	सरस्वती शर्मा	सरावल १. नं वटा	सचिव	९८४२९९५००
६	रामचन्द्र राजभर	ब. दु बचत तथा ऋण सं	व्यवस्थापक	९८०४७३७६७६
७	धिरेन्द्र प्रताप सिह	रामपुर्ण खनौनन सन कि कि.	व्यवस्थापक	९८११९८२३१५
८	बिकाउ हरिजन	सरावल ४ नं वडा	का.. स.	९८४०७७७८२४
९	यम अर्याल	सरावल गा. पा पशु सं	प्रमुख	९८५७०५६८००
१०	राजाराम यादब	सरावल गा. पा कृषि शाखा	कृषि प्राविधिक	९८१६४४६९६६
११	नरसिह प्र. चौधरी	सरावल गा. पा न्या . शाखा	प्रमुख	९८४७०४१४१५
१२	शुशान्त शर्मा	व्यवसायी	प्रतिनिधि	९८५७०२४०५८
१३	कुलदिप ना मिश्र	सरावल गा. पा कृषि साखा.	प्रा. स.	९८६१७१७७४५२

विषयगत क्षेत्र : वन ,वातावरण तथा विपद व्यव्सथापन क्षेत्र

क.सं.	सहभागिताको नाम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	पद तथा जिम्मेवारी	सम्पर्क नम्बर
१	तुफान लाल गुप्ता	२ नं वडा कार्यालय	बडा अध्यक्ष	९८६७७८४६१२
२	ओम नारायण देवकोटा	सरावल गाउँपालिका स्वा.	शाखा प्रमुख	९८७४५४५८१०
३	सन्तोष कुमार कहार	सरावल आर्युवेदिक शाखा	शाखा प्रमुख	९८६७४००६१०
४	सुमन पन्त	सरावल स्वा .चौकी	इन्चार्ज	९८५७६४२३४
५	प्रेम ब. थापा	सरावल शिक्षा	प्रा. स	९८५११५९५४५
६	नीकण्ठ भण्डारी	मनरी स्वा. चौकीा	इन्चार्ज	९८४७०५०४६९
७	नेत्र नारायण भण्डारी	सरावल रोजगार शाखा	संयोजक	९८५१२२९६९९
८	नेमा चौधरी	कार्यपालिका सदस्य		
९	गोपीचन्द हरिचन्द	सरावल गा. पा सचिवालय	कर्मचारी	९८५७०८३६००

विषयगत क्षेत्र : वन ,वातावरण तथा विपद व्यव्सथापन क्षेत्र

क.सं.	सहभागिताको नाम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	पद तथा जिम्मेवारी	सम्पर्क नम्बर
१	छोटेलाल गुप्ता	६ नं वडा कार्यालय	बडा अध्यक्ष	९८०२६१३१०७
२	रामानन्द हरिजन	सरावल गाउँपालिका	कार्यपालिका सदस्य	९८०७५४६१६१
३	अब्दुल रज्जाक राईन	सरावल गाउँपालिका	विपद फोकल पर्सन	९८६७४२६३३७
४	गेपिचन्द हरिजन	सरावल गाउँपालिका	विपद शाखा सदस्य	९८५७०८३६००

५	राजेश यादव	५ नं वडा कार्यालय	कार्यालय साखा	९८६६५५५५७१५
६	संजय मौया	सरावल गाउँपालिका	विपद शाखा सदस्य	९८५७०४६०६६
७	हरिलाल यादव	जनता समाजवादी पार्टि	जि.का. स.स.	९८१५४७१५१०

विषयगत क्षेत्र : सुशासन तथा संस्थागत विकास क्षेत्र

क.सं.	सहभागिताको नाम	अपेक्षित लाभ तथा उपलब्धि	पद तथा जिम्मेवारी	सम्पर्क नम्बर
१	फिरगी चौधरी	सरावल गा.पा	वडा अध्यक्ष	९८६७२५४६१०
२	राम निवास नाउँ	सरावल गाउँपालिका	का सदस्य	९८११४८०८२५
३	उर्मिला कुमार थारुन	सरावल गाउँपालिका	का सदस्य	९८२७४८३१९१२
४	राजन बश्याल	सरावल गाउँपालिका	कर्मचारी	९८००७७०८३०
५	भोज ब कहार	सरावल गाउँपालिका	कर्मचारी	९८४७२०५६०६
६	देशकान्त बस्याल	सरावल गाउँपालिका	कर्मचारी	९८६९४५०६३३
७	इश्वरी प्र . खनाल	सरावल गाउँपालिका	कर्मचारी	९८६४४१६२५
८	खेम नारायण खनाल	सरावल गाउँपालिका	कर्मचारी	९८६४४१६०२५
९	सन्तोष सिह राय	सरावल गाउँपालिका	कर्मचारी	९८४७०३२६१०
१०	अमृत अर्याल	सरावल गाउँपालिका	कर्मचारी	९८१३९११४२

अनुसूची- ४
सरावल गाउँपालिकाको नक्सा

नवलपरासी .जिल्लाको नक्सा

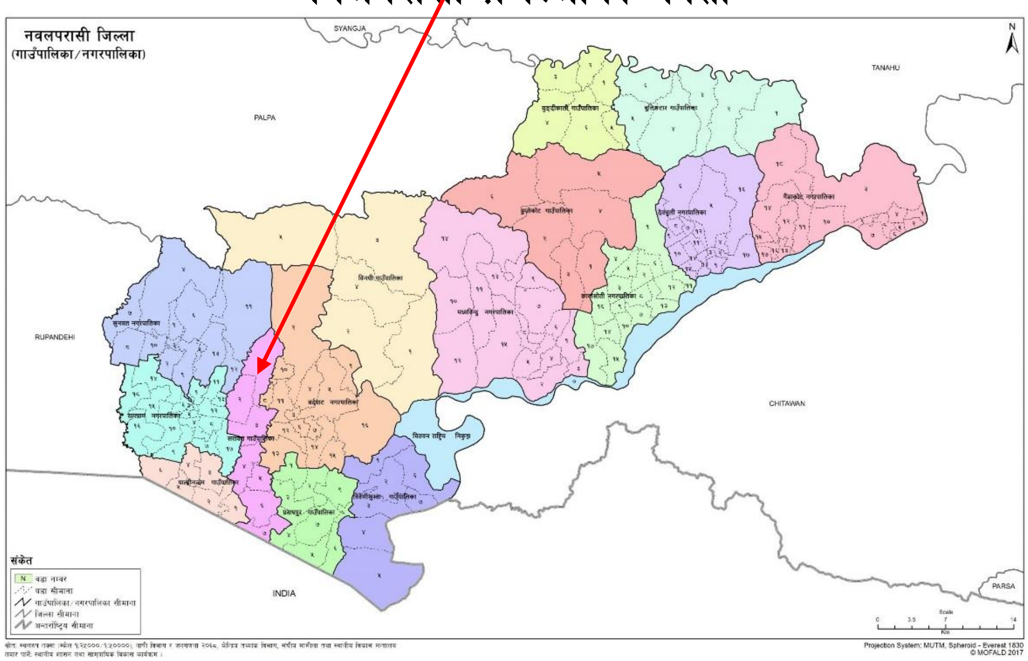

अनुसूची- ५
वस्तिहरुको विस्तृत विवरण

आवधिक योजना तर्जुमा : वस्तीहरुको विस्तृत विवरण
वडा नम्बर १

क्र.सं	वस्तीहरुको नाम	जनसंख्या	घरधुरी संख्या	सडक पहुँच : • कच्ची • ग्राभेल • कालोपत्रे ढलान	ढल व्यवस्था • छ • छैन	फोहोर संकलन • हुने • नहुने	विद्यालय : • बाल विकास • आधारभूत (१-५) • आधारभूत (१-८) • माध्यामिक सो माथि	स्वास्थ्य • स्वा.चौ • प्राथमिक स्वास्थ्य • सामुदायिक .स्वा स्थ्य केन्द्र	खानेपानी • निजी धारा • सार्वजनिक धारा • कुवा • इनार • ट्युवेल	बिजुली • राष्ट्रिय विद्युत प्रशारण • सौर्य • स्थानीय लघुजल	संचार • इण्टर नेट • सिसि क्याम रा	सुरक्षा प्रहरी • सिट • चौकी • वृत्त	मुख्य बजार क्षेत्रबाट • याता यात • पैदल	पालिका केन्द्रबाट टाढा • यातायात • पैदल	वडाकेन्द्र बाट टाढा. • यातायात • पैदल
१	तिलकपुर	१५००	३००	-	छैन	हुने		१	टयुवेल	राष्ट्रिय वि.			७ मि	३० मिनेट	
२	खेखरापुर	५००	१००		छैन	नहुने	१		टयुवेल	राष्ट्रिय वि.			१५ मि.	२० मिनेट	१० मिनेट
३	झगडा	७००	१३५		छैन	हुने			टयुवेल	राष्ट्रिय वि.			१० मि	३० मिनेट	४ मिनेट
४	सालबास	८००	१५०		छैन	हुने	१		टयुवेल	राष्ट्रिय वि.			१५ मि	४० मिनेट	१०मिनेट
५	पथरैया	६००	१२०		छैन	नहुने	१		धारा	राष्ट्रिय वि.			२०	१ घण्टा	२० मिनेट
६	बसा	१५००	३००		छैन	हुने	१					१ चौकी		१ घण्टा	२० मिनेट
७	बसही	२०००	३००		छैन	हुने	१						१५		३० मिनेट

आवधिक योजना तर्जुमा : वस्तीहरुको विस्तृत विवरण
वडा नम्बर २
तुफानी लाल गुप्ता का.वा वडा अध्यक्ष वडा नं २   सम्पर्क नं ९८६७७८४१२

क्र सं	वस्तीहरुको नाम	जनसंख्या अनुमानित	घरधुरी संख्या अनुमानित	सडक पहुँच : • कच्ची • ग्राभेल • कालोपत्रे ढलान	ढल व्यवस्था • छ • छैन	फोहोर संकलन • हुने • नहुने	विद्यालय : • बाल विकास • आधारभूत (१-५) • आधारभूत (१-८) • माध्यामिक सो माथि	स्वास्थ्य • स्वा.चौ • प्राथमिक स्वास्थ्य • सामुदायिक .स्वा स्थ्य केन्द्र	खानेपानी • निजी धारा • सार्वजनिक धारा • कुवा • इनार • ट्युवेल	बिजुली • राष्ट्रिय विद्युत प्रशारण • सौर्य • स्थानीय लघुजल	संचार • इण्टर नेट • सिसि क्यामरा	सुरक्षा प्रहरी • सिट • चौकी • वृत्त	मुख्य बजार क्षेत्रबाट • याता यात • पैदल	पालिका केन्द्रबाट टाढा • यातायात • पैदल	वडाकेन्द्र बाट टाढा. • याता यात • पैदल
१	मनरी	८००	१५०	कालो पत्रे ढलान	आंशिक	हुने	माध्यमिक		निजि	राष्ट्रिय विधुत	इन्टरनेट	छैन	पैदल	पैदल	पैदल
२	औहिरौली	५५०	१२०	कालोपत्रे	आंशिक	हुने	छैन	छैन	निजि	राष्ट्रिय विधुत	इन्टरनेट	छैन	पैदल	पैदल	पैदल
३	तिलौरी	६००	१४०	कालो पत्रे	छैन	हुने	आधारभुत	छैन	निजि	राष्ट्रिय विधुत	इन्टरनेट	छैन	पैदल	निजी सवारी	पैदल
४	जाबा	६५०	१७०	कालो पत्रे	हुने	हुने	छैन	छैन	निजिधारा	राष्ट्रिय विधुत	इन्टरनेट	छैन	पैदल	निजी सवारी	पैदल
५	अत्रहरी	६००	१२०	काले पत्रे	छ	हुने	आधारभुत १-८		निजि	राष्ट्रिय विधुत	इन्टरनेट	छैन	पैदल	निजी सवारी	निजी सवारी
६	पटखौरी	५००	११०	कालो पत्रे	आंशिक	हुने	छैन		निजि	राष्ट्रिय विधुत	इन्टरनेट	छैन	पैदल	निजी सवारी	पैदल
७	मगरमुटा	६००	१२५	कालो पत्रे	आंशिक	हुने	छैन		निजि	राष्ट्रिय विधुत	इन्टरनेट	छैन	पैदल	पैदल	निजी सवारी
८	दढिमा	७००	१४०	कालो पत्रे	आंशिक	हुने	आधारभुत १-५		निजि	राष्ट्रिय विधुत	इन्टरनेट	छैन	पैदल	पैदल	पैदल

आवधिक योजना तर्जुमा : वस्तीहरुको विस्तृत विवरण

वडा नम्वर ३

क्रसं	वस्तीहरुको नाम	जनसंख्या	घरधुरी संख्या	सडक पहुँच : ♦ कच्ची ♦ ग्राभेल ♦ कालोपत्रे ढलान	ढल व्यवस्था ♦ छ ♦ छैन	फोहोर संकलन ♦ हुने ♦ नहुने	विद्यालय : ♦ बाल विकास ♦ आधारभूत (१-५) ♦ आधारभूत (१-८) ♦ माध्यमिक सो माथि	स्वास्थ्य ♦ स्वा.चौ ♦ प्राथमिक स्वास्थ्य ♦ सामुदायिक स्वा स्थ्य केन्द्र	खानेपानी ♦ निजी धारा ♦ सार्वजनिक धारा ♦ कुवा ♦ इनार ♦ ट्युवेल	बिजुली ♦ राष्ट्रिय विद्युत प्रशारण ♦ सौर्य ♦ स्थानीय लघुजल	संचार ♦ इण्टर नेट ♦ सिसि क्यामरा	सुरक्षा प्रहरी ♦ बिट ♦ चौकी ♦ गुल्म	मुख्य बजार क्षेत्रबाट ♦ यातायात ♦ पैदल	पालिका केन्द्रबाट टाढा ♦ यातायात ♦ पैदल	वडाकेन्द्र बाट टाढा ♦ यातायात ♦ पैदल
१	सरावल	८५०	२७५	कालो पत्रे	छ	नहुने	म.वि	स्वा. चौ.	निजि धारा	रा.वि.प्र			यातायात	पैदल	पैदल
२	जनकपुर	६५०	२५०	कालो पत्रे	छ	नहुने	म.वि	स्वा. चौ.	निजि धारा	रा.वि.प्र			यातायात	यातायात	यातायात
३	पिपरा	४९०	१३०	कालो पत्रे	छ	नहुने	१.५	स्वा. चौ.	निजि धारा	रा.वि.प्र			यातायात	यातायात	पैदल
४	मछुवा	५३०	१६५	कालो पत्रे	छ	नहुने	१.५	स्वा. चौ.	निजि धारा	रा.वि.प्र			यातायात	यातायात	यातायात
५	जमुनिया	३१०	७०	कालो पत्रे	छ	नहुने	१.५	स्वा. चौ.	निजि धारा	रा.वि.प्र			यातायात	यातायात	पैदल
६	जमुहनवा	११०	३०	कालो पत्रे	छ	नहुने	१.५	स्वा. चौ.	निजि धारा	रा.वि.प्र			यातायात	यातायात	यातायात
७	पटनी	८००	२१०	कालो पत्रे	छ	नहुने	१.५	स्वा. चौ.	निजि धारा	रा.वि.प्र			यातायात	यातायात	पैदल
८	भिमटाडी	३००	७०	कालो पत्रे	छ	नहुने	संयुक्त	स्वा. चौ.	निजि धारा	रा.वि.प्र			यातायात	यातायात	यातायात
९	श्रीनगर	४५०	१०५	कालो पत्रे	छ	नहुने	संयुक्त	स्वा. चौ.	निजि धारा	रा.वि.प्र			यातायात	यातायात	पैदल
१०	बेठीयावा	२२०	७५	कालो पत्रे	छ	नहुने	संयुक्त	स्वा. चौ.	निजि धारा	रा.वि.प्र			यातायात	यातायात	यातायात
११	गेईनी	६००	१५०	कालो पत्रे	छ	नहुने	संयुक्त	स्वा. चौ.	निजि धारा	रा.वि.प्र			यातायात	यातायात	पैदल
१२	हुलासी	१४०	४०	कालो पत्रे	छ	नहुने	संयुक्त	स्वा. चौ.	निजि धारा	रा.वि.प्र			यातायात	यातायात	यातायात

आवधिक योजना तर्जुमा : वस्तीहरुको विस्तृत विवरण

वडा नम्वर ४ फो नं:९८४७०७९१४७

क्रसं	वस्तीहरुको नाम	जनसंख्या	घरधुरी संख्या	सडक पहुँच : ♦ कच्ची ♦ ग्राभेल ♦ कालोपत्रे ढलान	ढल व्यवस्था ♦ छ ♦ छैन	फोहोर संकलन ♦ हुने ♦ नहुने	विद्यालय : ♦ बाल विकास ♦ आधारभूत (१-५) ♦ आधारभूत (१-८) ♦ माध्यमिक सो माथि	स्वास्थ्य ♦ स्वा.चौ ♦ प्राथमिक स्वास्थ्य ♦ सामुदायिक स्वा स्थ्य केन्द्र	खानेपानी ♦ निजी धारा ♦ सार्वजनिक धारा ♦ कुवा ♦ इनार ♦ ट्युवेल	बिजुली ♦ राष्ट्रिय विद्युत प्रशारण ♦ सौर्य ♦ स्थानीय लघुजल	संचार ♦ इण्टर नेट ♦ सिसि क्यामरा	सुरक्षा प्रहरी ♦ बिट ♦ चौकी ♦ गुल्म	मुख्य बजार क्षेत्रबाट ♦ यातायात ♦ पैदल	पालिका केन्द्रबाट टाढा ♦ यातायात ♦ पैदल	वडाकेन्द्र बाट टाढा ♦ यातायात ♦ पैदल
१	बटसार	१०७५	१९०	कालोपत्रे ढलान	छ/छैन	नहुने	धार्मिक मात्र	छैन	निजि	राष्ट्रिय विधुत प्रा	इन्टरनेट भएको	छैन	यातायत भएको	पैदल	पैदल
२	ललितपुर	१४९४	२९०	कालोपत्रे	छ/छैन	नहुने	बलविकास भएका	छैन	निजि	राष्ट्रिय विधुत प्रा	इन्टरनेट भएका	छैन	यातायत भएका	पैदल	पैदल
३	मंगलापुर	८२७	१५९	ढलान	छ/छैन	नहुने	छैन	सामुहिक स्वा. केन्द्र	निजि	राष्ट्रिय विधुत प्रा	इन्टरनेट भएका	छैन	यातायत भएका	पैदल	पैदल
४	पुर्नहा	४७८	९८	कालोपत्रे	छ/छैन	नहुने	धार्मिक बाल विकास भएको	छैन	निजि	राष्ट्रिय विधुत प्रा	इन्टरनेट भएका	छैन	यातायत भएका	पैदल	पैदल
५	हातिमन	१२७९	२७२	ढलान	छ/छैन	नहुने	आधार भुत (१-५)	छैन	निजि	राष्ट्रिय विधुत प्रा	इन्टरनेट भएका	छैन	यातायत भएका	पैदल	पैदल
६	गेवरहिया	१११५	२०१	कालोपत्रे	छ/छैन	नहुने	छैन	छैन	निजि	राष्ट्रिय विधुत प्रा	इन्टरनेट भएका	चौकी	यातायत भएका	पैदल	पैदल

आवधिक योजना तर्जुमा : वस्तीहरुको विस्तृत विवरण
वडा नम्बर ६ फो नं : ९८०२६१३१०७ (छोटेलाल गुप्ता)

क्रसं	वस्तीहरुको नाम टो.संख्या ९८२७ जना	जनसंख्या	घरधुरी संख्या	सडक पहुँच : • कच्ची • ग्राभेल • कालोपत्रे ढलान	ढल व्यवस्था • छ • छैन	फोहोर संकलन • हुने • नहुने	विद्यालय : • बाल विकास • आधारभूत (१-५) • आधारभूत (१-८) • माध्यमिक सो माथि	स्वास्थ्य • स्वा.चौ • प्राथमिक स्वास्थ्य • सामुदायिक. स्वा स्थ्य केन्द्र	खानेपानी • निजी धारा • सार्वजनिक धारा • कुवा • इनार • ट्युबेल	बिजुली • राष्ट्रिय विद्युत प्रशारण • सौर्य • स्थानीय लघुजल	संचार • इण्टर नेट • सिसि क्यामरा	सुरक्षा प्रहरी • बिट • चौकी • वृत्त	मुख्य बजार क्षेत्रबाट • यातायात • पैदल	पालिका केन्द्रबाट टाढा • यातायात • पैदल	वडाकेन्द्र बाट टाढा. • यातायात • पैदल
१.	भुजहँवा	ढलान कालो पत्र ग्राबेल	ढलान कालो पत्र ग्राबेल	छैन	नहुने	नहुने	उल्लेखित सबै	स्वास्थय चौकी	निजि धारा	राष्ट्रिय प्रसारण	इन्टरनेट	चौकी	यातायत प्रदल	दुवै	दुवै
२	मधवलिया		ढलान कालो पत्र	छैन	नहुने	नहुने	मदरसा	स्वास्थय चौकी	निजि धारा	राष्ट्रिय प्रसारण	इन्टरनेट	चौकी	यातायत प्रदल	दुवै	दुवै
३	गैडिहवा		ग्राबेल	छैन	नहुने	नहुने	मदरसा	स्वास्थय चौकी	निजि धारा	राष्ट्रिय प्रसारण	इन्टरनेट	चौकी	यातायत प्रदल	दुवै	दुवै
४	खडौना		ढलान कालो पत्र	छैन	नहुने	नहुने	आधारभुत १-८	स्वास्थय चौकी	सार्वजनिक	राष्ट्रिय प्रसारण	इन्टरनेट	चौकी	यातायत प्रदल	दुवै	दुवै
५	गुजर टोल		ग्राबेल	छैन	नहुने	नहुने	छैन	स्वास्थय चौकी	सार्वजनिक	राष्ट्रिय प्रसारण	इन्टरनेट	चौकी	यातायत प्रदल	दुवै	दुवै
६	पुतौली		ढलान कालो पत्र	छैन	नहुने	नहुने	माध्यमिक शिक्षा	स्वास्थय चौकी	सार्वजनिक	राष्ट्रिय प्रसारण	इन्टरनेट	चौकी	यातायत प्रदल	दुवै	दुवै
७	गौचटी टोल		ग्राबेल	छैन	नहुने	नहुने	बोडिङ स्कुल	स्वास्थय चौकी	सार्वजनिक	राष्ट्रिय प्रसारण	इन्टरनेट	चौकी	यातायत प्रदल	दुवै	दुवै
८	गडौरी ठुलो		ढलान कालो पत्र	छैन	नहुने	नहुने	उल्लेखित सबै	स्वास्थय चौकी	सार्वजनिक	राष्ट्रिय प्रसारण	इन्टरनेट	चौकी	यातायत प्रदल	दुवै	दुवै
९	गडौरी सानो		ग्राबेल	छैन	नहुने	नहुने	छैन	स्वास्थय चौकी	सार्वजनिक	राष्ट्रिय प्रसारण	इन्टरनेट	चौकी	यातायत प्रदल	दुवै	दुवै
१०	कुर्था वन		ढलान कालो पत्र	छैन	नहुने	नहुने	छैन	स्वास्थय चौकी	सार्वजनिक	राष्ट्रिय प्रसारण	इन्टरनेट	चौकी	यातायत प्रदल	दुवै	दुवै
११	सिंगिनिहवा		ग्राबेल	छैन	नहुने	नहुने	छैन	स्वास्थय चौकी	निजि धारा	राष्ट्रिय प्रसारण	इन्टरनेट	चौकी	यातायत प्रदल	दुवै	दुवै
१२	बटसर		ढलान कालो पत्र	छैन	नहुने	नहुने	छैन	स्वास्थय चौकी	निजि धारा	राष्ट्रिय प्रसारण	इन्टरनेट	चौकी	यातायत प्रदल	दुवै	दुवै

आवधिक योजना तर्जुमा : वस्तीहरुको विस्तृत विवरण
वडा नम्बर ५

क्रसं	वस्तीहरुको नाम	जनसंख्या	घरधुरी संख्या	सडक पहुँच : • कच्ची • ग्राभेल • कालोपत्रे ढलान	ढल व्यवस्था • छ • छैन	फोहोर संकलन • हुने • नहुने	विद्यालय : • बाल विकास • आधारभुत (१-५) • आधारभुत (१-८) • माध्यमिक सो माथि	स्वास्थ्य • स्वा.चौ • प्राथमिक स्वास्थ्य • सामुदायिक.स्वा स्थ्य केन्द्र	खानेपानी • निजी धारा • सार्वजनिक धारा • कुवा • इनार • ट्युबेल	बिजुली • राष्ट्रिय विद्युत प्रशारण • सौर्य • स्थानीय लघुजल	संचार • इण्टर नेट • सिसि क्यामरा	सुरक्षा प्रहरी • बिट • चौकी • वृत्त	मुख्य बजार क्षेत्रबाट • यातायात • पैदल	पालिका केन्द्रबाट टाढा • यातायात • पैदल	वडाकेन्द्र बाट टाढा. • यातायात • पैदल
१	धनगडवा	१५८९	२२३	कालो पत्रे ढलान	छैन	नहुने	आधारभुत (१-८)	प्राथमिक स्वास्थय	निजि धारा	राष्ट्रिय बिधुत प्रसारण	इन्टरनेट	चौकी	यातायात	यातायत	यातायात
२	फुलवरिया	३९०	७२	कालो पत्रे ढलान	छ	नहुने		प्राथमिक स्वास्थय	निजि धारा	राष्ट्रिय बिधुत प्रसारण	इन्टरनेट	चौकी	पैदल	पैदल	पैदल
३	सितपुर	२१९	२६	कालो पत्रे ढलान	छ	नहुने		प्राथमिक स्वास्थय	निजि धारा	राष्ट्रिय बिधुत प्रसारण	इन्टरनेट	चौकी	पैदल	पैदल	पैदल
४	महुहरा	९०१	१२८	कालो पत्रे ढलान	छ	नहुने		प्राथमिक स्वास्थय	निजि धारा	राष्ट्रिय बिधुत प्रसारण	इन्टरनेट	चौकी	यातायात	यातायात	यातायात
५	सानो दुबौलिया	५५८	८२	कालो पत्रे ढलान	छ	नहुने		प्राथमिक स्वास्थय	निजि धारा	राष्ट्रिय बिधुत प्रसारण	इन्टरनेट	चौकी	यातायात	यातायात	पैदल
६	ठुलो दुबौलिया	५९९	१९०	कालो पत्रे ढलान	छ	नहुने	आधारभुत (१-८)	स्वा .चौ	निजि धारा	राष्ट्रिय बिधुत प्रसारण	इन्टरनेट	चौकी	यातायात	यातायात	पैदल

आवधिक योजना तर्जुमा : वस्तीहरुको विस्तृत विवरण
वडा नम्बर ७

क्रसं	वस्तीहरुको नाम	जनसंख्या	घरधुरी संख्या	सडक पहुँच : • कच्ची • ग्राभेल • कालोपत्रे ढलान	ढल व्यवस्था • छ • छैन	फोहोर संकलन • हुने • नहुने	विद्यालय : • बाल विकास • आधारभुत (१-५) • आधारभुत (१-८) • माध्यमिक सो माथि	स्वास्थ्य • स्वा.चौ • प्राथमिक स्वास्थ्य • सामुदायिक .स्वा स्थ्य केन्द्र	खानेपानी • निजी धारा • सार्वजनिक धारा • कुवा • इनार • ट्युबेल	बिजुली • राष्ट्रिय विद्युत प्रशारण • सौर्य • स्थानीय लघुजल	संचार • इण्टर नेट • सिसि क्याम रा	सुरक्षा प्रहरी • बिट • चौकी • वृत्त	मुख्य बजार क्षेत्रबाट • याता यात • पैदल	पालिका केन्द्रबाट टाढा • यातायात • पैदल	वडाकेन्द्र बाट टाढा. • यातायात • पैदल
१.	गणेश पुर	१५००	१४०	RCC गेभल	थोरै मात्र	नहुने	अधार भुत	छैन	निजी धारा	बिधुत प्रसार छ	नेट छ	पैदल	दुवै थरी	दुवै थरी	
२	भुजहवा	२७००	३७	कच्चा कालो पत्रे ग्रेवल											

अनुसूची - ६
वडा स्तरीय कार्यक्रम आयोजनाहरुको विवरण
आवधिक योजना तर्जुमा
वडास्तरीय आयोजना तथ कार्यक्रमहरुको सूची

क्रं सं	आयोजना तथा कार्यक्रमको नाम	कार्यान्वियन हुने स्थान	लाभान्वत समुह अपेक्षित लाभ	अनुमानित लागत
१	राष्टपति भवन	विनोद गिता कडल आ.वि दुवौलिय	३६८ जना विद्यार्थी	२०,०००,०००
२	दुई कोठे भवन निमार्ण रंगरोकन सहित	विनोद गिता कडल आ.वि दुवौलिय	३६८ जना विद्यार्थी	५००,०००
३	पाईपलाईन विस्तार र अफिस शौचालय	सरावल ५ धनगडवा	३६८ जना विद्यार्थी	५०,०००
४	दुई कोठे भवन सिहित एक हल निर्माण	सरावल ५ धनगडवा	४६००	५०,०००
५	खोप गाउँघर निमार्ण	सरावल ५ फुलवरिया	वडावासी	३००,०००
६	कार्यालय परिसर व्यवस्थापन	सरावल ५ फुलवरिया	वडावासी	५००,०००
७	शिक्षक दरवन्दी	जनता माध्यमिक विद्यालय	सरावल ५	५००,०००
८	४ कोठे भवन	जनता माध्यमिक विद्यालय	वडावासी	५,०००,०००
९	छात्रामैत्री शौचालय	जनता माध्यमिक विद्यालय	वडावासी	१,५००,०००
१०	चमेना गृह	जनता माध्यमिक विद्यालय	वडावासी	१,०००,०००
११	ICT विज्ञान गणित अंग्रजी तालिम	जनता माध्यमिक विद्यालय	वडावासी	२००,०००
१२	विद्यालय संचालन अनुदान	जनता माध्यमिक विद्यालय	वडावासी	१००,०००
१३	खेलमैदान मर्मत	जनता माध्यमिक विद्यालय	वडावासी	१००,०००
१४	हरित विद्यालय निर्माण	जनता माध्यमिक विद्यालय	वडावासी	५००,०००
१५	वालमैत्री विद्यालय घोषणा	जनता माध्यमिक विद्यालय	वडावासी	१,०००,०००
१६	मा.वि.तह संचालन अनुदान	जनता माध्यमिक विद्यालय	वडावासी	२,०००,०००
१७	सिचाईको लाग कृषि विद्युतिकरण	बडहरा दुवै तर्फ पूर्व पश्चिम	७०० जना र्कषक	५,०००,०००
१८	वडा कार्यालयको नयाँ भवन निर्माण	बडहरा	३००० जना	१५,०००,०००
१९	सामुदायिक भवन	बडहरा	७०० जना	२५,०००,०००
२०	टयुवेल सिचाई	बडहरा	१००००	१०,०००,०००
२१	४ कोठे भवन निर्माण	श्री बुद्धज्योति आ. वि. हात्तिवन	अभिभावक तथा विद्यार्थी	२,०००,०००
२२	सम्पुर्ण मदरसाहरुमा २ कोठे भवन तथा पर्खाल निमाार्ण	वडा भित्रका विभिन्न मदरसकहरुमा	सम्पुर्ण अविभावक तथा वडावासीहरु	३,०००,०००
२३	सम्पुर्ण विद्यालयहमा विज्ञान प्रयोगशाला तथा पुस्तकालयको निमार्ण	सरावल ४ का सम्पुर्ण विद्यालयहरुमा	सम्पुर्ण वडावासीहरु	२००,०००
२४	अधुरा खानेपानी योजना निर्माण	हात्तिवन र वडसार	सम्पुर्ण वडावासीहरु	५०,०००,०००
२५	नागरिक आरोग्य केन्द्र तथा खोप केन्द्र स्तर उन्नति	सरावल ४ अर्न्तगतका वडाहरुमा	सम्पुर्ण वडावासीहरु	६,०००,०००
२६	विभिन्न लक्षित समुहको उथ्थानको लागि कार्यक्रम	सरावल ४ अर्न्तगतका वडाहरुमा	सम्पुर्ण वडावासीहरु	६,०००,०००

क्रं सं	आयोजना तथा कार्यक्रमको नाम	कार्यान्वियन हुने स्थान	लाभान्वत समुह अपेक्षित लाभ	अनुमानित लागत
२७	कला तथा भाषा संस्कृति मठ मन्दिर जर्गेना कार्यक्रम	सरावल ४ अर्न्तगतका वडाहरुमा	सम्पूर्ण वडावासीहरु	८,०००,०००
२८	स्वास्थ्य चौकी	सरावलको फिल्ड	५० हजार अनुमानीत	२०,०००,०००
२९	लक्षित वर्ग	सरावल ३	३ हजार अनुमानित	१,०००,०००
३०	युवा तालिम	सरावल ३	५ हजार अनुमानित	५,०००,०००
३१	कला भाषा संस्कृति	सरावल ३	५० हजार अनुमानीत	१०,०००,०००
३२	शुद्ध पिउने पानी धारा जडान	सरावल २ का सम्पुर्ण टोलहरुमा	करिव ११०० घर परिवार	२,०००,०००
३३	फोहोर मैला व्यवस्थापन	सरावल २ का सम्पुर्ण टोलहरुमा	करिव ११०० घर परिवार	२,०००,०००
३४	स्वास्थ्य चौकी पूर्वाधार भवन	मनहरी	करिव ११०० घर परिवार	५,०००,०००
३५	विरामी कुरुवा कक्ष निर्माण	सरावल २	करिव ११०० घर परिवार	६,०००,०००
३६	दन्त सेवा	सरावल २	करिव ११०० घर परिवार	१,५००,०००
३७	आयुर्वेद जनशक्ति उत्पादन	सरावल २	करिव ११०० घर परिवार	१५,०००
३८	आयुर्वेदिक औषधी सामाग्री	सरावल २	करिव ११०० घर परिवार	२००,०००
३९	क्षयरोग सम्बन्धी प्रचार प्रसार	सरावल २	करिव ११०० घर परिवार	५००,०००
४०	ज्येष्ठ नागरिक उपचार सेवा	सरावल २	करिव ११०० घर परिवार	१,०००,०००
४१	जैविक खाद्य उत्पादन प्रर्वर्द्धन	सरावल २	करिव ११०० घर परिवार	५,०००,०००
४२	फोहो मैला वर्गीकरण	सरावल २	करिव ११०० घर परिवार	१,०००,०००
४३	सामुदायिक सरसफाई अभियान	सरावल २	करिव ११०० घर परिवार	५००,०००
४४	लागुपदार्थ प्रजनन स्वास्थ्य सेवा शिविर	सरावल २	करिव ११०० घर परिवार	५००,०००
४५	घरेलु तथा यौन जन्य हिंसा न्युनिकरण	सरावल २	करिव ११०० घर परिवार	६००,०००
४६	विज्ञान संकाय कक्षा संचालन	ज.मा.वि मनहरी	१०००	१,०००,०००
४७	सि.सी क्याम्पस ४१ व्टा विद्यालय	वडा भित्रका सबै विद्यालय	१७००	१,२००,०००
४८	अंग्रेजी माध्यमको किताबको रकम	सबै विद्यालयमा	सबै विद्यार्थी	३,४००,०००
४९	शौचालय छात्रामैत्री	४ वटा	१७००	३२०,०००
५०	सिकाई केन्द्र भवन निर्माण	वडा परिसर	१००	२००,०००
५१	बाल विकास सिकाइ केन्द्र	सबै विद्यालय	३००	५००,०००
५२	दिवा खाजा रकम	सबै सामुदायिक विद्यालय	१७००	२००,०००
५३	भोतिक पूर्वाधार निमाण तथा मर्मत	आवश्यक विद्यालय	१८००	२,५००,०००
५४	फुलवारी करेसावारी	सबै विद्यालय	१८००	१८,०००,०००

क्रं सं	आयोजना तथा कार्यक्रमको नाम	कार्यान्वयन हुने स्थान	लाभान्वत समुह अपेक्षित लाभ	अनुमानित लागत
५५	पढदै कमाउदै	ै विद्यालयमा	१८००	५००,०००
५६	नमुना विद्यालयमा भवन निर्माण	सबै सामुदायिक विद्यालय	१६००	५,०००,०००
५७	शुद्ध खानेपानी विज्ञान प्रयोगशाला	तलबमा थप सबैलाई	१८००	२,५००,०००
५८	सरसफाईमा	सबै विद्यालय	१८००	३,०००,०००
५९	विद्युत खर्च	सबै विद्यालय	वडा भित्रका सबै विद्यालय	१,०००,०००
६०	अत्रध्ये देखि रामग्राम सम्म बाटो निर्माण	जाथ	सदरमुकाम जोड्ने	३००,०००,०००
६१	तिलौली देखि भिमटाडी सम्मको बाटो	तिलौली	गाउँपालिका जोडने	५००,०००,०००
६२	सदरमुकाम देखि मनहरि जोड्ने अधुरो बाटो	मनहरी	राजमार्ग जोड्ने बाटो	१,०००,०००,०००
६३	वडाका ८ वटै टोलमा कृषि बाटो निर्माण	वडाभित्र	वडावासी	८००,०००,०००
६४	वडाका ८ वटै टोलमा भित्री बाटो निर्माण	वडाभित्र	वडावासी	८००,०००,००१
६५	सामुदायिक भवन निर्माण	वडा कार्यालय	वडावासी	४०,०००,०००
६६	खेलमैदान निर्माण	मनहरी	वडावासी	१०,०००,०००
६७	अत्रध्ये पटखौली सिचाइ योजना	मनहरी	सम्बन्धीत कृषक	२०,०००,०००
६८	मुलबाटो मनहरी	सबै टोल	वडा नम्बर २	१००,०००,०००
६९	प्राविधिक तालिम केन्द्र	सरावल २	सरावल २ सबै वडावासी	२,०००,०००
७०	मलखाद	सरावल २	सरावल २ सबै वडावासी	३,०००,०००
७१	दक्ष कर्मचारी	सरावल २	सरावल २ सबै वडावासी	३,०००,०००
७२	भैंसी पालन	सरावल २	सरावल २ सबै वडावासी	५,०००,०००
७३	संकलन केन्द्र	सरावल २	सरावल २ सबै वडावासी	४,०००,०००
७४	बजार व्यवस्थापन	सरावल २	सरावल २ सबै वडावासी	३,०००,०००
७५	सामुदायिक वन संरक्षण वृक्षरोपण तार वार	मनहरी अहिरोली	सरावल २ सबै वडावासी	५,०००,०००
७६	ताल पोखरी सरसफाई	सरावल २	सबै टोलमा	२,०००,०००,०००
७७	वन्यजन्तु संरक्षण	सरावल २	सरावल २ सबै वडावासी	६०,०००,०००
७८	नदी खोला कटान व्यवस्थापनको लागि तठबन्धन निर्माण	मनहरी, अहिटोली सबै टोलमा	गाउँपालिका सबै	३५,०००,०००
७९	फोहोर व्यवस्थापन विपद व्यवस्थापन	सैबै टोलमा	वडावासी	२०,०००,०००
८०	सिंचाई कुलो	पिपरा	वडा वासी	३,५००,०००
८१	विजुली बत्ती	महुअवा	वडा बासी	३,५००,०००
८२	भेटनरी भवन निर्माण	वडा कार्यालय	वडा वासी	३,५००,०००

क्रं सं	आयोजना तथा कार्यक्रमको नाम	कार्यान्वियन हुने स्थान	लाभान्वत समुह अपेक्षित लाभ	अनुमानित लागत
८३	विउ भण्डार	वडा भित्र	वडा बासी	५०,०००,०००
८४	चिस्यान घर	महुअवा	वडा बासी	५०,०००,०००
८५	डयाम	पिपरा खोला	गाउँपालिका जोडने	२५,०००,०००
८६	सिमसार व्यवस्थापन	हरियाली सामुदायिक भवन	वडावासी	१,५००,०००
८७	तारवार वृक्षरोपण सहित हरियाली	वडा कार्यालय	वडावासी	३००,०००
८८	बुल बुले ताल संरक्षण	वसन्त सामुदायिक वन	वडावासी	३००,०००
८९	जंगल बाटो मर्मत संभार	वडाको जंगल परिसर	वडावासी	५००,०००
९०	४ कोठे भवन निर्माण	श्री बुद्धजयोति आधारमुत विद्यालय	सम्पुण विद्यार्थी तथा अविभावक	२,०००,०००
९१	२ कोठे मदरसा भवन निर्माण	मदरसा संचालन भएका स्थान	सम्बन्धी समुदाय	३,०००,०००
९२	सबै विद्यालयमा विज्ञान तथा प्रविधि तथा पुस्तकालय भवन निर्माण	विद्यालय भएका स्थान	अभिभावक तथा विद्यार्थी	५०,०००,०००
९३	अधुरा रहेका खानेपानी योजना निर्माण	हात्तिवन र वडसार	सम्पुर्ण वडावासीहरु	५,०००,०००
९४	स्वास्थ्य चौकी तथा नागरिक आरोग्य केन्द्र भवन निर्माण तथा स्तरोन्नती	वडाका विभिन्न टोलहरुमा	वडावासीहरु	६०,०००,०००
९५	खेलकुद क्लव तथा खेलमैदान निर्माण तथा व्यवस्थापन	वडाका विभिन्न टोलहरुमा	वडावासीहरु	१०,०००,०००
९६	विभिन्न लक्षित समुहको क्षमता विकास सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन	वडाका विभिन्न टोलहरुमा	वडावासीहरु	५,०००,०००
९७	कला भाष संस्कृति र मठ मन्दीर जर्गेना कार्यक्रम	वडाका विभिन्न टोलहरुमा	वडावासीहरु	३०,०००,०००
९८	सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति प्रशासकीय भवन निर्माण	मैंगलापुर	सम्पुर्ण वडावासीहरु	१,०००,०००
९९	पोखरी निर्माण र खोलाको तठबन्धन निर्माण	सबै टोलमा	सम्पुर्ण वडावासीहरु	२,०००,०००
१००	ढल निकास सरसफाई मर्मत संभार तथा औषधी छर्कीन मेशिन वितरण	सबै टोलमा	सम्पुर्ण वडावासीहरु	५,०००,०००
१०१	वडा स्तरीय विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्थापन	वडा कार्यालय	सम्पुर्ण वडावासीहरु	८००,०००
१०२	मैगलाफ जोड्ने पिच बाटोमा पुल निर्माण	सरावल ४	सम्पुर्ण वडावासीहरु	७०,०००,०००
१०३	पुर्नहा हनुमान मंदिर देखि बुद्धज्योति हात्तिवन जोडने बाटो	सरावल ४	सम्पुर्ण वडावासीहरु	१०,०००,०००
१०४	नहर देखि दक्षिण नहर जोडने गाउँमा ढलान वाला बाटो	सरावल ४	सम्पुर्ण वडावासीहरु	५०,०००,०००
१०५	हात्तिवन मुरकटाहया पोखरी देखि श्री वुछ ज्योति हात्तिवन जोडन् बाटो	सरावल ४	सम्पुर्ण वडावासीहरु	४,०००,०००
१०६	नहर देखि सम्मेमाई जाने स्थान नयाँबाटो निर्माण	सरावल ४	सम्पुर्ण वडावासीहरु	५,०००,०००
१०७	विभिन्न टोलमा रहेका पोखरीम सुन्दरीकरण निर्माण	सरावल ४	सम्पुर्ण वडावासीहरु	५००,०००
१०८	हात्तिवन सडक खण्ड देखि वेलखबरा हुँदै पिडुरा खोलासम्म जोड्ने बाटो	सरावल ४	सम्पुर्ण वडावासीहरु	६,०००,०००
१०९	सम्पुणृ टोलमा रहेको कच्ची बाटोलाई ढलान तथा पिच निर्माणको लागि	सरावल ४	सम्पुर्ण वडावासीहरु	२,०००,०००

क्रं सं	आयोजना तथा कार्यक्रमको नाम	कार्यान्वियन हुने स्थान	लाभान्वत समुह अपेक्षित लाभ	अनुमानित लागत
११०	कृषि भवन निर्माण	वडा कार्यालय परिसर	सम्पुर्ण वडावासीहरु	३,०००,०००
१११	पशुपालन सम्बन्धी तालिम	वडा कार्यालय परिसर	सम्पुर्ण वडावासीहरु	२,०००,०००
११२	संस्थागत विकास तालिम	वडा कार्यालय परिसर	सम्पुर्ण वडावासीहरु	३,०००,०००
११३	पर्यटन क्षेत्रको विकास	वडा भित्रका धार्मिक एवं पर्यटक स्थल	सम्पुर्ण वडावासीहरु	३००,०००,०००
११४	पशुपंक्षी विमा	सम्पुर्ण वस्तीहरुमा	सम्पुर्ण वडावासीहरु	१,०००,०००
११५	पशुपंक्षहरुका लागि खोपको व्यवस्थापन	सम्पुर्ण वस्तीहरुमा	सम्पुर्ण वडावासीहरु	२,०००,०००
११६	कृषि आधुनिकीकरण सामाग्री खरिद	सम्पुर्ण वस्तीहरुमा	सम्पुर्ण वडावासीहरु	३,०००,०००
११७	सहकारी संस्थाको भवन निर्माण	वडा कार्यालय परिसर	सम्पुर्ण वडावासीहरु	५,०००,०००
११८	निरक्षरलाई साक्षर बनाउने कार्यक्रम	सरावल गाउँपालिका	सम्पुर्ण गाउँपालिका वासीहरु	९००,०००
११९	शिपमुलक तथा आय आजृ सम्बन्धी तालिम	वडा नम्बर ६ का टोल वस्ती	सम्पुण वडावासीहरु	१,०००,०००
१२०	सिलाई बुनाई कार्यक्रम संचालन	वडा नम्बर ६ का टोल वस्ती	सम्पुण वडावासीहरु	१००,०००
१२१	कार्यालय संचालन तथा कोठा व्यवस्थापन	वडा भित्र	सामुदायिक सिकाई केन्द्र	३,०००,०००
१२२	पक्की पुल निर्माण	सरावल ६	३०००	५०,०००,०००
१२३	सडक स्तरन्नती तथा ढलान	सरावल ६	३५००	२०,०००,०००
१२४	कल्भट तथा पुल निर्माण	सरावल ६	३५००	२,०००,०००
१२५	कृषि सडक निर्माण	सरावल ६	वडावासीहरु	३०,०००,०००
१२६	गण्डक नहर मर्मत तथा निर्माण कार्य	सरावल ६	४००००	८०,०००,०००
१२७	कृषि मिटर विद्युतिकरण गर्ने	सरावल ६	३०००	१०,०००,०००
१२८	सार्वजनिक शौचालय निर्माण	सरावल ६	५०००	१,०००,०००
१२९	सार्वजनिक पोखरी सुन्दरीकरण	सरावल ६	वडावासीहरु	८,०००,०००
१३०	भवन निर्माण	पुसौली	वडावासीहरु	२,०००,०००
१३१	नर्सरी वारी निर्माण	गडौरी	वडावासीहरु	१०,०००,०००
१३२	आश्रम स्थल निर्माण	खडौना, मधौलिया	वडावासीहरु	५,०००,०००
१३३	कलर्भट निर्माण	भौडहवा	वडावासीहरु	५,०००,०००
१३४	कम्पाउण्ड प्लष्टर रंगरोकन	श्री जनता मा.वि	विद्यार्थी बालवालिका	५००,०००
१३५	विद्यालयको चार कोठे भवन निर्माण	भजुहवा	विद्यार्थी बालवालिका	२००,०००
१३६	उच्च शिक्षा संचालन	वडा नं ६	विद्यार्थी अविभावकहरुका लागि	१०,०००,०००
१३७	सार्वजनिक शौचालय निर्माण	गडौरी	बटुवा	५००,०००
१३८	सामुदायिक वनको भवन निर्माण	वडा नम्बर ७	वडावासी	२,५००,०००
१३९	वडा कार्यालयको भवन निर्माण	वडा नम्बर ७	वडावासी	१०,०००,०००
१४०	फोहोरमैला व्यवस्थापन	वडा नम्बर ७	वडावासी	५,०००,०००

क्रं सं	आयोजना तथा कार्यक्रमको नाम	कार्यान्वयन हुने स्थान	लाभान्वत समुह अपेक्षित लाभ	अनुमानित लागत
१४१	सढक कालो पत्रे तथा ढल निर्माण	वडा नम्बर ७	वडावासी	१०,०००,०००
१४२	विपद व्यवस्थापन	वडा नम्बर ७	वडावासी	२,०००,०००
१४३	उद्योग संचालन	वडा नम्बर ७	वडावासी	५००,०००
१४४	ढल निर्माण	वडा नम्बर १	सबै वस्तीरुमा	२०,०००,०००
१४५	बाटो ढलान	वडा नम्बर १	सबै वस्तीरुमा	१,०००,०००
१४६	पोखरी निर्माण	वडा नम्बर १	वडा कार्यालय परिसर	२००,०००
१४७	वृक्षरोपण कार्यक्रम	वडा नम्बर १	खाली रहेका जग्गामा	५,०००,०००
१४८	सिंचाई कुलो निर्माण	वडा नम्बर १	हरेका वस्तीमा	३०,०००,०००
१४९	सामुदायिक विद्यालयका भवन मर्मत	वडा नम्बर १	शिक्षक विद्यार्थी	१०,०००,०००
१५०	खोप केन्द्र भवन निर्माण	वडा नम्बर १	वडावासीहरु	५,०००,०००
१५१	भुँइकुलो निर्माण	पिडूला	वडावासीहरु	१,५००,०००
	जम्मा			**7,094,935,001**

अनुसूची - ७
वडा स्तरीय वस्तुस्थिति अवस्था विश्लेषण

आर्थिक विकास क्षेत्र			
वडा नम्बर	**पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सवल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	के गर्ने, के हुनु पर्ने
१	धान, गहुँ, मकै, उखु, तरकारी उत्पादन	गुणस्तरीय विउ विजन सिंचाई व्यवस्था बजार व्यवस्थापनको कमि	डिप बोरिङ्ग कुलो सिँचाइ व्यवस्थापन बजार व्यवस्थापन
	कृर्षि पेशामा बढी मात्रामा आधारित	गुणस्तरीय विउ विजन सिंचाई व्यवस्था बजार व्यवस्थापनको कमि	सिँचाइको कार्यक्रम ल्याउनु पर्ने
	पशुपालन न्यून उद्योग कलकारखाना न्यून	रोजगारका लागि अवसर नभएको । धेरै साक्षर नभएका कारण	कार्यक्रम ल्याउने तालिमको व्यवथा गनु पर्ने शिक्षको विकासमा जोड दिनुपर्ने
	महिला बचत तथा ऋण सहकारी संस्था, साना कृर्षि सहकारी संस्था कामना सेवा वैंक, सुर्यदय वित्तिय संस्था लिमिटेड	माग अनुसारको ऋणको अभाव । व्याजदर बढी भएको	व्याजदरको न्यूनीकरण साथै निक्षेप दर वृद्धि व्याजको दर कम
	दुध डेरी व्यवस्थापन	` विमाको व्यवस्था । घाँसको व्यवस्था	माग अनुसारको आपुर्ति बढाउनु पर्ने ।
	किराना पसल र साना पसलहरु	आम्दानी कम भएको	लोनको व्यवस्था मिलाइदिने र सस्तो व्याजमा उपलब्ध गराउने
	किराना पसलको संभावना बढी	ब्जार व्यवस्था नभएकाले	बजारको व्यवस्था गर्ने
	माल सामान ल्याउने र बेच्ने अवसर राम्रो छ	साधनको सुविधा नभएको हुनाले	बाटो निर्माणको व्यवस्था गर्ने
	तुलसी नगर पोखरी मा चारैतिर डिल निर्माणको व्यवस्था	हाल जिर्ण	मर्मत संभार गर्नु पर्ने
	मनकामना मन्दिर तार वार र बाटो निर्माणको व्यवस्था	व्यवस्थित नभएको	व्यवस्थापन तथा बजेट विनियोजन
	तुलसी नगर थारु मिलन केन्द्र संस्कृति पर्यटनको लागि	आगन्तुक पर्यटक कमी	पर्यटन प्रर्वद्धनको विकास
२	धान वाली , गहुँ वाली , तरकारी खेति, मकै खेति , कोषे वाली सम्भावनाहरु माछपालन, कुखुरा पालन, बंगुर पालन, भैंसीपालन आदि ।	निर्माहमुखी खेति प्रणली , प्रविधिको कमि, सिचाइको कमि, समयमा मलको उपलब्धता नहुनु, विउमा गुणस्तरको कमि, संकलन केन्द्रको अभाव, बजार व्यवस्थापनको कमि	सिचाइको व्यवस्था हुनु पर्ने । डिपवोरिङको व्यवस्थापन । प्राविधिक ज्ञान सिप र क्षमता अभिवृद्धि गर्नु पर्ने । समय समयमा मलको व्यवस्थापन हुनु पर्ने । दक्ष जेटियोको व्यवस्थापन
	भैंसीपालन, बाख्रा पालन, बंगर पालन, गाई पालन, कुखुरा पालन, हाँस पालन, बटइ पालन ।	गेठ व्यवस्थापन तालिम, घाँसको विउ व्यवस्थापन, संकलन केन्द्रको व्यवस्था, उचित मुल्य नपाउनु, विभिन्न रोगको समस्यालाइ समाधान गर्ने आदि	तालिम गोष्टी, दाना बनाउने तरिका, गोठ सुधार कार्यक्रम, संकलन केन्द्र, भ्याक्सीनको व्यवस्था ।
	शिवालय मठ मन्दिर ताल पोखरी लोपउन्मुख ऐतिहासिक तत्वहरु चराचुरुङ्गी ।	संरक्षण प्रचारप्रसार सरसफाई वृक्षरोपण पार्क शौचालय पानी व्यवस्था नभएको विजुली बत्तीको तारवार	प्रचारप्रसार सरसफाई व्यवस्थापन समिति कर्मचारी व्यवस्था खानेपानी बाटोघाटो विजुली सम्बन्धी आयोजना र सिमसारको व्यवस्थापन गर्ने
	मल खाद उद्योग, किराना पसल, तरकारी व्यापार, च्याउ व्यापार, कपडा व्यापार आदि	आर्थिक समस्या, सहुलियत अथवा कम व्याजदर, बेमौसमी तरकारी खेती सम्बन्ध तालिम भन्सारमा छुट सम्बन्धी समस्या	सरकरी सरोकारवाला विना धितो लगानी गर्नका लागि दर्ताको आधारमा सहुलियत मिलाउनु पर्ने वेमौसमी गुणस्तरीय विउ विजनको उपलब्ध तथा भण्डारण ।
	सहकारी व्यवस्थापन कर्मचारको क्षमता अभिवृद्धि तालिम तथा गोष्टीको अभाव	जग्गा व्यवस्थापन, शेयर सदस्य सिपमुलक कार्यक्रम प्राविधिक सम्बन्धी ज्ञानको अभाव	सहकारीको नाममा जग्गा व्यवस्थापन राम्रो उद्योग चामल उद्योग, प्लाष्टिक उद्योग, वोतल उद्योग सफ्टवेयर तथा कम्प्युटर

आर्थिक विकास क्षेत्र			
वडा नम्बर	**पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सवल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	के गर्ने, के हुनु पर्ने
			सम्बन्धी तालिमको व्यवस्था
	युवा जनशक्ति , महिला जनशक्ति कार्यक्रम	प्राविधिक तथा व्यवसायिक तालिम बेरोजगार आर्थिक अवस्था कमजोर आयमुलक सिपको कमि बजार व्यवस्थापन प्रचार प्रसार	विभिन्न प्राविधिक तथा सिपमुलक तालिम कम दरमा व्याज धितो लगानी संकलन केन्द्र
३	धान, गहुँ, तोरी, दाल, उखु, तरकारी खेति, आलु, आदि उत्पादन हुने गरेको	सिकाइको अभाव विउ वालीमा रोगको समस्या विउको अभाव मुल्यको कमि बजारको अभाव चिस्यान घरको समस्या	सिचाइको विकास विद्युतको व्यवस्था विउ विजन भण्डारको व्यवस्था उन्नत जातको विउ सिंचाइको लागि कुलोको व्यवस्था हुनुपर्ने
	२ वटा ठुला राइसमिल, ४ वटा साना राइसमिल , १ वटा ईट्टा उद्योग, विभिन्न प्रकृतिका व्यापार व्यावसाय रहेको अवस्था	प्रदुषण्मुक्त व्यवसाहिक हव सम्बन्धी समस्या	प्रदुषण कम गर्न आयोजना ल्याउनु पर्ने व्यवसायिकहरु लाई तालिम कार्यक्रममा ल्याई प्रशिक्षण दिएर व्यवस्थित बनाउने
	सरावल गाउँपालिका वडा नम्बर ३ मा रहेको शिव मन्दिर जाने बाटो कच्ची एवंम जिर्ण अवस्थाम रहेको ।	पुजाको लागि आवत जावत गर्नमा समस्या भएको	पक्की बाटो निर्माण गर्नु पर्ने
	बालपुरी मन्दिर पिपरा, कोटही माई स्थान भीमटांडी	पुजा आजा गर्ने पुजारीको समस्या । कोटही भीमटाँडीमा भव्य धर्मशालाको व्यवस्था हुनुपर्ने स्थाई संस्कृतिको लागि मेलाको आयोजना नभएको	उल्लेखित समस्याहरुको लागि पालिकाले छिटो भन्दा छिटो सबै क्षेत्रमा विकास निर्माणको व्यवस गरि दनि पर्ने
	सबै मानिस खेतीपातीमा निर्भर पेशामा करिव १० प्रतिशत मात्रै निरभर रहेका	मल खाद सिंचाई विउ विजन समयमा उपलव्ध हुन सकेको छैन	समयमा विउ विजन मल खाद र सिचाइको व्यवस्था हुनु पर्छ । कृषि उपार्जन अन्न वाली तरकारी बाली आदिको बजार व्यवस्थापन हुनु पर्ने अवस्था देखिन्छ त्यसैले बजार व्यवस्थापनमा ध्यान दिनु पर्ने ।
	बैंक तथा वित्तिय संस्था २ सहकारी तथा बचत ऋण सहकारी संस्था २ वटा रहेको	सहकारीता अनुसार धान गहुँ तोरि आदि खरिद गर्ने व्यवस्था छैन । विउ विजन भण्डारण गर्न सिटभण्डार व्यवस्थापन नभएको	सहकारीता अनुसार धान गहुँ आलु तोरी आदि खरिद गर्नु पर्ने । विउ विजको सिट भण्डारको व्यवस्था गर्नु पर्ने । सहकारीताको आधारमा विकास गर्नु पर्ने
	वडामा कुखुरा पालन, पशु पालन, बंगुर पालन, बाखा पालन हुने गरेको	द्यानाको मुल्यमा वृद्धि पशु भेटनरी उचित मूल र उन्नत जातको बाखा नभएको	द्यानाको मुल्य सस्तो र उचित मुल्यको व्यवस्था गर्नुपर्ने सस्तो मुल्यमा व्यवस्था मिलाउनु पर्ने
४	धान गहुँको बजार व्यवस्था मुल्य निर्धारण छैन	कृषि विद्युतीकरण सिचाइको व्स्था नभएको	कृषि मिटरका व्यवस्था गरि कृषक आर्कषक कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने
	व्यवसाहिक कृर्षि फर्म संख्या वार्षिक उत्पादन	व्यवस्थपकी पक्ष प्रभवकारी नभएको	संकलन केन्द्र तथा विक्री केन्द्रको स्थापना गर्नु पर्ने । उत्पादीत वस्तुको बजारीकरण उन्नत जातको मल विउ विजन औपचारिक कृषि सामाग्रीको व्यवस्था
	आधुनिक कृर्षि औजार मेसिन तथा उपकरणको प्रयोग निर्वाहमुखी खेति मौसमि खेति मौसमी तरिकाले गर्ने गर्ने गरेके	अव्यवस्था खेतिपाती प्रणाली	व्यवस्थीत तरिकाले खेती प्रणाली संचालन गर्नु पर्ने । वेमौसमी तरकारी खेती गर्नु पर्ने
	कृषि हाटबजार	निरन्तरता नपाएको	कृषि उत्पादनमा भएका उत्पादीत खाद्यान्य भण्डार गरिनु पर्ने
	माछा पालन पोखरी ५० देखि ६० वटा रहेको	विक्री केन्द्र प्रभावकारी नभएको	व्यवसाहिक रुपमा माछापालनको व्यवस्था गर्न । रोग व्यादी लाई नियन्त्रण गर्ने प्रविधिको व्यवस्थापन गर्ने तथा विक्री केन्द्र व्यवस्थीत हुनु पर्ने ।

आर्थिक विकास क्षेत्र			
वडा नम्बर	**पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सबल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	के गर्ने, के हुनु पर्ने
	घरायस प्रयोगको लागि मात्र पशुपालन गरेका फर्म	फर्म तथा घरायसी प्रयोजका लागि पशुपंक्षीहरु व्यवस्थित नभएको कारण किसानहरुले लगाएको अन्न वाली नोकसान	पशुपंक्षी विकासको लागि तालिमको आवश्यकत उन्नत जातका पशुपंक्षीहरुको व्यवस्था
	पशुपंक्षीको विम गर्ने कृषकहरुको आवश्यकत	पशुपंक्षी विमाको आवश्यकता	पशुपंक्षि विमा कार्यक्रम संचालन गर्नु पर्ने
	नजिकको बजार सम्म दुध उत्पादनहरु दुध चिस्यान केन्द्र	कृषकहरुलाई पशुपंक्ष सम्बन्धी तालिम प्राप्त नभएको	वडा भित्र रहेका सबै कृषकहरुलाई कृषि विषय सँग सम्बन्धी तालिम तथा उक्क कार्य गर्नका लागि आवश्यक ज्ञान सिपको विकास गर्नु पर्ने
	गोबरहियाको कोटही मिन्दर	स्थानीय मन्दिरमा ऐतिहासिक पुरातात्विक धार्मिक सांस्कृतिक प्राकृतिक क्षेत्रको स्थापना र संरक्षण गर्ने	ठुलो धर्मशालाको व्यवस्था
	प्रत्येक गाउँमा मन्दिर जस्तै शिव मन्दिर सडसारेन हनुमान शिव मन्दिर भद्रगलापुर दुर्गा मन्दिर हात्तिवन दुर्गा मन्दिर थारु जातिका विभिन्न मठ मन्दिरहरु	गन्तव्य ठाउँमा पुग्न पदैदल सवारी मार्ग साइकल मार्गको व्यवस्था गर्नु पर्ने । पर्यटकीय क्षेत्रमा सालभरी बाह्य पर्यटक हरु आउने पुर्वाधारहरुमा सुधार	भौतिक संरचना तयार गरिनुका साथै पर्यटकका लागि गन्तव्य स्थान तयार पार्नु पर्ने आवश्यकता ।
	धान चामल गहुँ तेल तथा साना उद्योग सिपमुक एवं व्यवसाहिक तालिम	दैनिक उपभोग्य वस्तु लिन जान टाढा भएको जस्तै ठुढीपारी इन्डिया बाट आउने	कुटानी पिसानीका लागि आधुनिक उद्योगको व्यवस्था
	महिलाहरुले उत्पादन गरेका सामानहरुको बजार मुल्य स्थापना नभएको	दैनिक उपभोग्य वस्तु प्राप्त गर्न आफ्नै वडामा सर्वसुलभ र सस्तो पसलहरु संचालनमा समस्या	वडावासी अथवा टोलका उपभात्तहरुलाई व्यापार व्यवसाय गर्नका लागि ऋण प्रवाहको प्रवन्ध मिलाउने
	वडामा हाट बजारको समस्या	व्यवस्थापनमा कठिनाई	वडामा हाटबजारको स्थापना गर्नु पर्ने
	गोबरहिया कृर्षि सहकारी संस्था	कृषि सहकारी संस्थाको भवन नभएको ऋण कर्जा कसरी लगानी गर्ने भन्ने कुराको तालिम प्राप्त दक्ष्य जनशक्तिको आवश्यकता	सहकारी संस्थालाई कृषि बढाउन तालिमको व्यवस्था
	बहुउद्देश्यीय सहकारी संस्था ललितपुर , वसन्तपुर दुग्ध डेरी संस्था ललितपुर शाखा	इन्टरनेटको आवश्यकता व्यवस्थित एवं प्रभावकारी संचालन हुन नसकेको	वडा नं ४ का प्रत्येक गाउँमा कृषि उपजकेन्द्र संचालन गर्ने र प्रत्येक गाउँमा दुध डेरिको व्यवस्था गराउनु पर्ने ।
	हुलाकी खोला सरसफाई मर्मत तटबन्धन डिलमा सडक वृक्षरोपण र शुद्धीकरण	वडा भित्रका सबै क्षेत्रमा सम्भावना न्युन	गण्डक नहर माइनगर मर्मत सम्भार । पुराना कुलाको सरसफाई तथा मर्मत सम्भार । सिचाइको लागि कृषि विद्युतिकरण सार्वजनिक जग्गामा रहेको वन संरक्षण प्रर्वद्धन गर्ने । आवश्यकता अनुसार कृषि सडक निर्माण गर्ने । सार्वजनिक स्थल पोखरी ताल सार्वजनिक जग्गा संरक्षण गर्ने । स्यालो टयुवेलमा तथा बोरिङ् जडान गर्ने ।
५	गहुँ मकै तरकारी जिविको पार्जनका लागि उत्पादन गर्दै आएको उखु खेति व्यवसायिक रुपमा उत्पादन गरिने ।	सिचाइका लागि विद्युत नभएको हाम्रो देशको विद्युत पुर्ण देश भएकोले विद्युतियकरण नभएको	गाउँ भरि विद्युतीकरणको विस्तार गरि सिँचाईका लागि सम्पुर्ण किसानका लागि सजिलो बनाउने
	मूल्य तथा बजारको समस्या	उत्पादन भएको तर उत्पादनमुलकको बजारीकरण नभएको उचित मुल्य नभएको	उत्पादनमुलक वस्तुको लागि बजारीकरण गर्ने र उत्पादनलाई मुल्य निर्धारण गर्ने । व्यवसाहिक तरकारी खेती खाद्यान्त विउ विजनका साथै किसानलाई रोग व्यादीका

आर्थिक विकास क्षेत्र			
वडा नम्बर	**पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सवल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	के गर्ने, के हुनु पर्ने
			लागि किट्नाशक विषादी पनि उपलब्ध गराउने ग
	गाइ भैसि ब्राखा मुख्य गरि उपभोग दुध घिउ मकै माछा मासु कुखुरा हाँस दैनिक उपभोग्य सामान आदि	गाई भैंसी पालन गर्ने तर उत्पादन भएका वस्तुको वेचविखानमा बजारको समस्या	राम्रो प्रजातकि गाइ भैसी गाउँपालिकाले व्यवस्था गराउने
	राम्रो उपचारमा समस्या	गाई भैंसी भएको तर भेटनरी डाक्टर नभएको	भेटनरी डाक्टरको व्यवस्था मिलाउने
	पशुपंक्षीहरु विरामी हुने	मँहगो दान तथ पशु र कुखुरा पालनमा समस्या	सर्वसुलभ पशुपंक्षीका लागि दाना र औषधी उपचारको व्यवस्था मिलाउने
	मन्दिर र मस्जित प्राचिन वस्तीहरु	मन्दिर छ तर सरसफाई पर्याप्त मात्रामा भएको छैन	मन्दिर सरसफाई गर्ने र गाउँपालिकामा पर्यटकिय वातावरणको व्स्था मिलाउने
	कुटानी पिसानी र पेलानी मिलहरु भएको	सुगर मिल उचित किसिमको प्रभावकारी नभएको	संचालन गर्ने सुधारिएको कुटानी पिसानी मिलको व्यवस्था गर्ने
	सहकारी २ वटा भएको तर व्यवस्थापन राम्रो नभएको	सहकारी छ तर सहकारी संचालन नभएको र आम्दानी भएको तर बचत नभएको	सहकारी संचालनको लागि समिति गठन गरि सहकारीको सस्थागत संगठन तयार गर्ने
	कृषि व्यापार उद्योग वैदेशिक रोजगार	श्रमित छ तर उचित रकम नभएको	गाउँपालिका बाट श्रमिक संरक्षणको लागि बजेट विनियोजन गर्ने
	आफनै खेतिपाती गर्ने गाई वस्तु पाल्ने भारतमा मौसमी रोजगारीका लागि अत्याधिक मात्रामा जाने गरेको	रोजगारको व्यवस्था नै नभएको	वडा भित्रै उद्योग व्यवसाय संचालन गरेर रोजगारको उपलब्ध गराउने
६	धन गहुँ उखु तोरी तरकार कृर्षि फर्म	बाढीको समस्या, विउ विजनको समस्या, मलको समस्या, सिचाइको समस्या, बाटोको समस्या, कृषि बाटोको समस्या, विद्युतिय समस्या, किटनाशक औषधीको समस्या, बजारीकरणको समस्या,	भरही खोला र धनेवा खोलाको पानीको छुट्याई गर्ने । समयमा विउ मल किटनासक समयमा उपलब्ध गराउने व्यवस्थापन गर्ने । विद्युत व्यवस्थापनका लागि डिप बोरिङ संचालन गर्ने । डेरि संचालन गर्ने आयात निर्यातलाई प्राथामिकतामा राख्ने
	पशु फर्म, माछा फर्म , माछा फर्म,मासुजन्य पसल	दुधको समस्या, छाडा पशुको समस्या, माछा मासु र मासु घाटको समस्या, परामर्शको समस्या	दुध डेरीको व्यवस्था गर्ने , माछामासुको बजार व्यवस्थापन गर्ने , विद्ययमान अवस्थमा नीतिगत सुधार र योजना बनाउने
	मन्दिर, धार्मिक स्थल मस्जित पार्क, संस्कृति	मन्दिर, धार्मिक स्थलको समस्या, मस्जित व्यवस्थापनको समस्या, संस्कृतक व्यवस्थापनको कमि	मन्दिर धार्मिक स्थान,मस्जिद संस्कृतिको जगेर्ना गर्ने धार्मिक सथल र पर्यटकीय क्षेत्रमा प्रोत्साहित गर्ने
	कुटानी, पिसानी पेलानी पंचमुखी एक्वा पानी उद्योग	कुटानी पिसानी टाढा छ । उद्योगको कमि, उद्योग बढाउनको लागि	कुटानी पिसानी पेलानी सहजीकरण गर्ने उद्योग संचालनमा अनुदान , साना साना उद्योग संचालनको लागि अनुदानको व्यवस्थापन गर्ने
	साना किसान सहकारी, विपद उत्थानशील बचत तथा ऋण सहकारी संस्था, सन्तोषी बचत ऋण सहकारी संस्था	लगानीको कमि, समयमा व्यवाज व्याज भुक्तानीको कमि	वित्तय संघ सस्था लाई सुधार गर्न आर्थिक नीति बनाई कार्यान्वयन गर्नु पर्ने ।
	निरक्षर बनाउने उद्देश्य १, सिलाई कुटाई बुनाई सिपमुलक कार्यक्रम उद्देश्य, पठन पाठन कक्षा संचालन गर्ने साक्षर बनाउने उद्देश्य १ आधारभुत तालिम संचालन गर्ने	निजी आवशीय कार्यक्रम, बजेट सम्बन्ध आँकि समस्या	साक्षर बनाउने, कक्षा संचालन गर्ने सिलाई बुनाई कटाइ सम्बन्धी प्रशिक्षण संचालन गर्ने शिपमुलक तालिम संसाधको विकास, आय आर्जन तालिम संचालन गर्ने कार्यालय संचालनको लागि सक्षम बनाउने,

आर्थिक विकास क्षेत्र			
वडा नम्बर	**पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सवल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	के गर्ने, के हुनु पर्ने
७	गहुँ मकै तरकारी जिविको पार्जनका लागि उत्पादन गर्दे आएको उखु खेति व्यवसायिक रुपमा उत्पादन गरिने ।	सिचाइका लागि विद्युत नभएको हाम्रो देशको विद्युत पुर्ण देश भएकोले विद्युतियकरण नभएको	गाउँ भरि विद्युतीकरणको विस्तार गरि सिँचाईका लागि सम्पुर्ण किसानका लागि सजिलो बनाउने
	मूल्य तथा बजारको समस्या	उत्पादन भएको तर उत्पादनमुलकको बजारीकरण नभएको उचित मुल्य नभएको	उत्पादनमुलक वस्तुको लागि बजारीकरण गर्ने र उत्पादनलाई मुल्य निर्धारण गर्ने । व्यवसाहिक तरकारी खेती खाद्यान्न विउ विजनका साथै किसानलाई रोग व्यादीका लागि किट्नाशक विषादी पनि उपलब्ध गराउने ग
	गाइ भैसि बाख्रा मुख्य गरि उपभोग दुध घिउ मकै माछा मासु कुखुरा हाँस दैनिक उपभोग्य सामान आदि	गाई भैंसी पालन गर्ने तर उत्पादन भएका वस्तुको वेचविखानमा बजारको समस्या	राम्रो प्रजातकि गाइ भैसी गाउँपालिकाले व्यवस्था गराउने
	राम्रो उपचारमा समस्या	गाई भैंसी भएको तर भेटनरी डाक्टर नभएको	भेटनरी डाक्टरको व्यवस्था मिलाउने
	पशुपंक्षीहरु विरामी हुने	मँहगो दान तथ पशु र कुखुरा पालनमा समस्या	सर्वसुलभ पशुपंक्षीका लागि दाना र औषधी उपचारको व्यवस्था मिलाउने
	मन्दिर र मस्जित प्राचिन वस्तीहरु	मन्दिर छ तर सरसफाई पर्याप्त मात्रामा भएको छैन	मन्दिर सरसफाई गर्ने र गाउँपालिकामा पर्यटकिय वातावरणको व्स्था मिलाउने
	कुटानी पिसानी र पेलानी मिलहरु भएको	सुगर मिल उचित किसिमको प्रभावकारी नभएको	संचालन गर्ने सुधारिएको कुटानी पिसानी मिलको व्यवस्था गर्ने
	सहकारी २ वटा भएको तर व्यवस्थापन राम्रो नभएको	सहकारी छ तर सहकारी संचालन नभएको र आम्दानी भएको तर बचत नभएको	सहकारी संचालनको लागि समिति गठन गरि सहकारीको सस्थागत संगठन तयार गर्ने
	कृषि व्यापार उद्योग वैदेशिक रोजगार	श्रमित छ तर उचित रकम नभएको	गाउँपालिका बाट श्रमिक संरक्षणको लागि बजेट विनियोजन गर्ने
	आफनै खेतिपाती गर्ने गाई वस्तु पाल्ने भारतमा मौसमी रोजगारीका लागि अत्याधिक मात्रामा जाने गरेको	रोजगारको व्यवस्था नै नभएको	वडा भित्रै उद्योग व्यवसाय संचालन गरेर रोजगारको उपलब्ध गराउने

सामाजिक विका क्षेत्र			
वडा नम्बर	**१ पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सवल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	**के गर्ने के हुनु पर्ने**
१	सामुदायिक विद्यालय ३ संस्थागत विद्यालय २ जम्मा ५ वटा	सामुदायिक विद्यालयहरु भैतिक रुपले व्यवस्थीत नभएको । कुनै पनि संरचना वाल मैत्री नभएका	विद्यार्थी संख्या अनुसारको व्यवस्थीत भौतिक संरचनाको निर्माण गर्ने । नयाँ संरचनाहरु वलमैत्री अपांग मैत्री बनाउने ।
	सवल पक्ष मा.वि. तह सामुदायिक संस्थागत २ आधारभूत १अवसर बालविकास देखि कक्षा १२ सम्म अध्ययन हुने र पर्याप्त मात्रामा विद्यार्थी संख्या भएको । संभावना उच्च शिक्षाको लागि शिक्षलय स्थापना गर्न सकिने ।	तहगत तथा विषयगत शिक्षहरुको व्यवस्थापन नभएको । विद्यालयलाई आवश्यक पर्ने कर्मचारी पर्याप्त नभएको ।	मापदण्ड अनुसार शिक्षक दरवन्दी नभएका विद्यालयमा शिक्षक दरवन्दीको व्यवस्था गर्ने । विद्यालय कर्मचारीको दरवन्दी सृजना गर्ने ।
	अ.हे.व इन्चार्ज रहेको	बर्थिङ्ग सेन्टर नभएको । महिला स्वंम् सेविकाको मासिक पारिश्रमिकको व्यवस्था नभएको ।	बर्थिङ्ग सेन्टर स्थापना गर्नु पर्ने । महिला स्वंम् सेविकाको मासिक पारिश्रमिकको व्यवस्था गर्नु पर्ने

सामाजिक विका क्षेत्र			
वडा नम्बर	**१ पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सवल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	**के गर्ने के हुनु पर्ने**
	प्रत्येक गाउँमा एक जना महिला स्वंम् सेविकाको व्यवस्था भएको ।	४. रेविज तथा सर्पकश भ्याक्सीनको कुनै व्यवस्था नभएको । प्रयोगशालामा एक्रे अल्ट्रासाउन्डको व्यवस्था नभएको । सेनीटरी प्याड वितरण नभएको ।	रेविज तथा सर्पकश भ्याक्सीनको व्यवस्था गर्नुपर्ने । प्रयोगशालामा सुविधायुक्त अल्ट्रासाउन्डको व्यवस्था गर्नुपर्ने । सेनीटरी प्याड वितरण वितरण गर्नु पर्ने ।
	खोपको व्यवस्था ।	वालवालिकाको लागि पोषणको व्यवस्था नभएको	गरिव तथा विपन्न परिवारका वालवालिकाहरुका लागि पोषणको व्यवस्था गर्नु पर्ने ।
	प्रयोगशालाको व्यवस्था	पर्याप्त मात्रामा औषधीको व्यवस्था नभएको ।	सरकारले तोके बमोजिमको औषधीको व्यवस्था मिलाउनु पर्ने ।
२	तीन वटा खानेपानी उपभोत्ता समिति भएको । पर्याप्त मात्रामा पानीको स्रोत भएको । वडाको सबै टोल वस्तीमा शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था गर्न सकिने	एउटा उपभोत्ता समितिले पानी वितरण गरेको भए पनि सबै घरधुरीलाई नसमेटेको । अन्य दुइवटा खानेपानी ट्यांकी निर्माण सम्पन्न भए पनि वितरण नभएको । पानीको शुद्धता मापन गने संयन्त्र नभएको	तीन वटै खानेपानी ट्यांकीबाट खानेपानी वितरण हुनुपर्ने । महशुल तथा मिटर जडान महगो भएकोले मिटर जडान गर्न नसक्ने गरिव तथा विपन्न वर्ग समुदायलाई अनुदान उपलब्ध गराउनु पर्ने । पानीको शुद्धता मापन गर्ने संयन्त्रको विकास गरी नियमित जाँच परिक्षण गरी पिउने पानी वितरण गर्नु पर्ने ।
	लक्षित वर्गहरुलाई केहि मात्रामा विशेष अनुदानहरु उपलब्ध भएको ।	लक्षित वर्गको पहिचान गर्नु पर्ने	उच्च शिक्ष सम्म अध्ययनको लागि निरन्तरता छात्रवृद्धिको व्यवस्था गर्नु पर्ने
	कृषि स्वास्थ्य शिक्षामा लक्षित वर्गहरुलाई समावेशीकरण गरिएको	लक्षित वर्गको पहिचान गरी उनीहरुको लागि अनुदानको व्यवस्था मिलाउनु पर्ने	आर्थिक सामाजिक र शैक्षिक सुधाका लागि छुटै व्यवस्थापन गरी उनीहरुको विभिन्न सीपमूलक तालिमको व्यवस्था गर्नु पर्ने
	फुटवल खेलमैदान ३, भलिवलको लागि खेलमैदान १	फुटवल, भलिवल, टेवलटेनीस र व्याडमिन्टन खेलको लागि स्तरीय खेल मैदान नरहेको	खेल मैदान निर्माण कार्यको लागि बजेट विनियोजन गर्नु पर्ने
	फुटवल खेलमैदानबाट युवामा हुने विकृतिमा कमी हुने । व्याडमिन्टन खेलबाट युवामा स्वास्थ्यमा सुधार हुने ।	युवाहरुको लागि खेल सम्बन्धी योग्य प्रशिक्षकबाट प्रशिक्षणको व्यवस्था नभएको विभिन्न खेलकुदका खेल सामाग्रीको व्यवस्थापन गर्नु पर्ने	प्रशिक्षणमा सहभागी हुने खेलको लागि आवश्यक पर्ने पोषण युक्त खाजा खानाको व्यवस्था गर्नु पर्ने
	यस वडामा बसोवास गर्ने जातजातीको कला भाषा र संस्कृतिको पहिचान गरी सोको संरक्षण गर्नु पर्ने	यस क्षेत्रमा बसोवास गर्ने जनजातीको कला सहित्य संस्कृतिको खोजी नभएको	कला भाषा साहित्य र सहकारी को पहिचान गर्ने संयन्त्र निर्माण गर्नु पर्ने
	उच्च मा.वि १, प्रा.वि २ दरवन्दी पर्याप्त छ भवन छ । नि.मा.वि भवन छ दरवन्दी छ खानेपानी छ । सिकाइकेन्द्र रहेको ।	विज्ञान विषय पठन पाठन हुनुपर्ने विद्यालय क्षेत्रमा सि.सि क्यामरा हुनु पर्ने अपर्याप्त दरवन्दी । अंग्रेजी माध्यमको रकम नआउने विद्यालय असुरक्षित खानेपानीको अभाव शौचालय अपर्याप्तता । सिकाइ केन्द्रको भवन निर्माण गर्नु पर्ने । दरवन्दी उपलब्धता	विभिन्न विषय सँग सम्बन्धीत योग्यता दक्षता भएका जनशक्तिको प्रयोग हुनु पर्ने । विद्यालयमा अंग्रेजी भाषामा पठनपाडनको व्यवस्था मिलाउनु पर्ने । समयअनुसार वैज्ञानीक शिक्षको प्रवन्ध मिलाउनु पर्ने । प्रत्येक विद्यालयमा स्वास्थ्य उपकरण सामाग्रीको व्यवस्था मिलाउनु पर्ने ।
	प्रौढकक्षा साक्षरोक्त बाट विद्यालय बाहिर रहेका बालवालिका लाई FSP कक्षा विद्यालय संचालन शिक्षा सम्बन्धी तालिम विद्यालयहरुमा कार्यक्रम संचालन गर्ने	जनचेतनाको अभिवृद्धि	विद्यालयको भोतिक पक्षमा सुधार गरि आर्कषित तथा छुटै फुलवारी, करेसावारी बनाउनु पर्ने
	सरसफाई कार्यक्रम सुतकेरही महिला	बजेट सम्बन्धी समस्या	पढदै कमाउदैको अवधारण ल्याउनु पर्ने

सामाजिक विका क्षेत्र			
वडा नम्बर	**१ पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सवल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	**के गर्ने के हुनु पर्ने**
	सम्बन्धी कार्यक्रम आँखा शिविर संचालन महिला सम्बन्धी पाठेघर को शिविर खोप सम्बन्धी कार्यक्रम संचालन सुनौलो हाजार दिनको कार्यक्रम संचालन जनचेताना सम्बन्धी कार्यक्रम आदि		शिक्षक पुर्तताजी तालिमको आवश्यकता हुनुपर्ने ।
	सिचाई सम्बन्धी कार्यक्रम, मलखाद सम्बन्धी प्रयोगको कार्यक्रम ,माछापालन सम्बन्धी कार्यक्रम, कुखुरा सम्बन्धी तालिम, मौरी पालन लगायत तरकारी खेती सम्बन्धी तालिम संचालन	सिपमुलक कार्यक्रम संचालनको चुनौती	शिक्षक विद्यार्थीको नमुना विद्यालय भ्रमण अवलोकनको व्यवस्था गर्नुपर्ने
	स्थानीय तहका कर्मचारी लाई क्षमता विकासको तालिम भएको छैन	कर्मचारीको मनोवल प्रतिको उत्सुकता	निजामती कर्मचारी सरह सबै शाखा उपशाखाका कर्मचारीलाई सैदान्तिक एवम् व्यवहारिक ज्ञानमा एकरुपता लयाउनु पर्ने ।
	हयान्ड पाइपको प्रयोग ११०० घर परिवार, ओभरहेड ट्यांकीको पानी २५० घर परिवार , मनहरी खानेपानी खानेपानी आयोजना निर्माणधिन , साप्ताहिक रुपमा फोहोर मैला संकलनको व्यवस्था	खनेपानी सप्लाई भएका गाउँटोलमा धारा जडान खर्च, फोहोर संकलनमा विभिधता हुनु , फोहोरमैला वर्गीकरण नहुनु	खानेपानी आयोजना निर्माण कार्य सम्पन्न पश्चात विपन्न गरिवलाई निशुल्क वा सहुलियत मुल्यमा धारा जडान गर्नुपर्ने । फोहोरमैला प्रकृति अनुसार वर्गीकरण गरि वर्गीकृत फोहोरलाइ दिन तोकेर संकलन गरि उचित निर्मलीकरण र विर्सजन गर्नु पर्ने । व्यक्तिगत तथा पारिवारिक र समुदाय सरसफाई बारे अभियान चलाउने ।
	मापदण्ड अनुसारको पुर्वाधार न्युनतम स्वास्थ्य चौकी	रात्रीकालीन सेवाको आवश्यकता आकस्मीक तथा प्राथमिक सेवाको समस्या रहेको	चौविस घण्टे प्राथमिक सेवा सुचारु गर्ने सोहि अनुसार थप जनशक्ति र पुर्वाधर एवं औषधी सामाग्री आपुर्ति गर्ने
	थप सेवा प्रयोगशाला प्रसुती एक्रे सोवा थप भएको । पुर्ण संस्थागत प्रसुती वडाले खुल्ला दिशा मुक्त वडा हो । पोषणमैत्री उन्मुख वडा	रात्रीकालीन सेवाको अभावमा आकस्मीक तथा प्राथमिक सेवाको समस्या । सेवा थप गर्नु पर्ने छ ।	मापदण्ड अनुसार भौतिक संरचना निर्माण गर्नुपर्ने ।
	स्वास्थ्य आमा समुह प्रत्येक गाउँटोलमा गठन भएको ।	प्रभावकारी कार्यान्वियन नभएको	स्वास्थ्य शिक्षा सचेतना तथा नीतिगत कार्य सम्पादन गर्नु पर्ने
	आर्युवेद भवन निर्माण नभएको	भाडाको घरमा ठाँउ साँघुरो भएको	बन्दै गरेको भवनको निर्माणलाई तिव्रता दिने
	आयुर्वेद सेवाको जनशक्ति	वैद्य लगायतको दरवन्दीको कमि	दरवन्दी थप गरि सेवा प्रभावकारी वनाउनु पर्ने
	औसधी सामाग्री उपलब्धता	नियमित आपुर्ति व्यवस्था छैन	वर्षिक आवश्यक औषधि सामाग्री योजना बनाई सोहि अनुसार कार्यन्वयन गराउने
	ज्येष्ठ नागरिकको नियमित सेवाको नियमित तालिम नभएको	तलिम प्राप्त जनशक्तिको अभाव	मासिक रुपमा १ पटक घरमै गइ उपचार तथा परिक्षणको योजना बनाउनु पर्ने
	स्थानीय स्तरमा जैविक खाद्यवस्तुको उत्पादन लागुपर्दाथ दुव्यसनी प्रजनन स्वास्थ्य सेवा घरेलु हिंसा न्युनिकरण	हाडजोर्नि, वाथको लागि तेलको अभाव	आपुर्ति बढाएर खरिद गर्नु पर्ने जैविक उत्पादनको प्रर्वद्धन गर्नुपर्ने ।
	युवा लक्षित युवा लक्षित रोजगारी तालिमको व्यवस्था	बजेट तथा कार्यक्रम	खेलमेदान मौदानको व्यवस्थापन गर्ने खेलकुद सम्बन्धी नीति सम्बन्धी योजना बनाउनु
	स्थानीय थारु भाषा भएको	पाठ्य सामाग्रीको अभाव	स्तानीय आवश्यकताअनुसार स्थानीय

सामाजिक विका क्षेत्र			
वडा नम्बर	**१ पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सवल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	**के गर्ने के हुनु पर्ने**
			भाषाको संरक्षण र प्रर्वद्धन गर्ने
३.	वडा भित्र १ मा.वि, र १ प्रा.वि	१ मा.वि स्वकिृत छैन उच्च मा.वि नभएको , तहअनुसार दरवन्दी छैन, भवन पर्याप्त छैन, भवन निर्माणधिन नभएको । शुद्ध खानेपानीको नभएको शिक्षकको क्षमता अभिवृद्धि सम्बन्धी व्यवस्था नभएको , विद्यालयमा प्राथमिक उपचारको व्यवस्था छैन	स्वीकृत गराउनु पर्ने तहअनुसारको दरवन्दी ल्यउनु पर्ने । यथा शिघ्र भवन निर्माण गर्नु पर्ने , शुद्ध खानेपनीको व्यवस्थापन गर्नु पर्ने , शिक्षकहरुलाई समय समयमा विभिन्न किसिमका क्षमता विकास सँग सम्बन्धीत तालिमको व्यवस्था गर्नु पर्ने प्राथमकि उपचारको व्यवस्था गर्नु पर्ने
	निर्माणधिन खानेपानीको योजना २ स्थानमा शुरु भएको सरावल गाउँपालिका देखि जनकपुर सम्मको बाटो निर्माणाधिन अवस्थामा रहेको	बाकी रहेका ४ स्थानमा योजना संचालनमा नआएको	निर्माणाधिन अवस्थामा रहेका योजनाहरु लाइ सम्पन्न गरी अन्य योजना लाई पनि व्यवस्थित गर्दै अगाडी बढाउनु पर्ने
	फोहोर व्यवस्थापन हुने गरेको	व्यवस्थित तरिकाले व्यवस्थापन हुन नसकेको	Land fill site लाई उचित ढंगले फोहोर व्यवस्थापन गर्नु पर्ने
	स्वास्थ्य चौकी आफ्ने भवनमा रहेको	मापदण्ड अनुसारको स्वास्थ्य चौकी भवन नभएको	मापदण्ड अनुसारको स्वास्थ्य चौकी बनाई सम्पुण उपकरणको व्यवस्था गर्नु पर्ने
	वडामा ३ वटा क्लिनीक रहेको	पर्याप्त मात्रामा औषधी नभएको	भएका लाई न्युनतम सेवा सुविधा समपन्न बनाई प्रभावकारी सेवा प्रवाह गर्ने खालको बनाउनु पर्ने
	उपकरण न्युन	ल्याव तथा आवश्य सामाग्रीको अभाव	सामाग्रीको व्यवस्थापन हुनु पर्ने
	वडा स्तरमा प्रत्येक वर्ष कार्यक्रम हुने गरेको	वस्तीमा लक्षित वर्गको पहिचान नभएको तालिमको लागि मात्र तालिम भइ कुनै सिप विकास नभएको	वस्तीमा लक्षित वर्गको पहिचान गर्न कार्यक्रम गरि उनीहलाई सुचिकृत गर्नु पर्ने
	महिला तथा पछिडा वर्गका विपन्न परिवारका बाववालिका गर्भवती तथा सुत्केरी महिलाका लागि कार्यक्रम गर्ने गरेको	पोषण सुधारको लागि ठोस कार्यक्रम नभएको	उनीहरुको पहिचानरी आवश्यक पोषणयुक्त खानेकुराको व्यवस्था गर्ने
	वडा स्तरीय खेल प्रतियोगिता हुने गरेको	प्रतियोगितामा खेलाडी छनौट र तालिम प्रशिक्षणको व्यवस्था गर्नु पर्ने	पलिका स्तरीय खेलकुद प्रतिष्ठानको व्यवस्था गरि वडामा प्रतिभाशाली खेलाडीको छनौट तथा प्रशिक्षण वा अन्य निकायसँगको सहकार्यका लागि योजना हुनु पर्ने
४	सरावल ४ हात्तीवनमा विं सं २०६८ सालमा निर्माण भई स्थापना भएको श्री बुद्ध ज्योति आधारभूत विद्यालय कक्षा ३ सम्म अनुमति प्राप्त रहेको छ ।	बजेट अपुग रहेको चुनौति रहेको	चार कोठे भवन निर्माण हुनुपर्ने । उचित खेलमैदानको व्यवस्था हुनुपर्ने । गेट तथा पर्खाल निर्माण हुनुपर्ने ।
	सरावल ४ लतिपुरमा मदरसा गौसया मिस वाहुल उलुम स्थापना कक्ष ४ सम्म अनुमति प्राप्त रहि संचालनमा रहेको ।	शिक्षक कर्मचारीको अभाव रहेको अवस्था कमजोर रहेको	शिक्षण सिकाई प्रक्रियालाई प्रभावकारी बनाउन नीतिगत निर्णय गर्नु पर्ने
	सरावल ४ का वडास्तरमा मदरस इसलामि अहिले सुन्नत अनवारल उलुम बडसार कक्षा ३ सम्म अनुमती प्राप्त रहेको छ	विद्यालयको भौतिक संरचना कमजोर अवस्थामा रहेको । खेलमैदानको अभाव रहेको । वालमैत्री शौचालयको अभाव रहेको	भौतिक संरचना चुस्त दुरुस्त बनाउनुका साथै डेस्क बेन्च पर्याप्त मात्रामा हुनु पर्ने । बालवालिकाको उचित व्यवस्थापन हुनुपर्ने
	सरावल ४ मा पुर्नहामा मदरसा होवुल उलुम पुर्नहा नामक मदरसा अनुमति प्रक्रियामा रहेको	शैक्षिक गुणस्तरमा वृद्धिको लागि योग्य तथ्य दक्ष शिक्षकको आवश्यकता रहेको छ	शैक्षिक क्षेत्रमा सुधार गर्न शिक्षकको दरवन्दी सहिताको व्यवस्था हुनुपर्ने

सामाजिक विका क्षेत्र			
वडा नम्बर	**१ पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सवल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	**के गर्ने के हुनु पर्ने**
	सरावल ४ मा सरकारी प्राइभेत स्कुलहरु संचालनमा रहेका छन्	कतिपय विद्यालयमा भौतिक संरचना खेलमैदान लगायतका क्षेत्रहरुमा सुधार गर्न चुनौति	विद्यालयमा वाल बगौचा निर्माण । वृक्षरोपण लगायत वालमैत्री वातावरणको विकास गर्नु पर्ने
	सरावल ४ मा मंगलाफरमा स्वास्थ्य चौकी संचालनमा रहेको छ मंगलापुर सामुदायिक स्वस्थ्य एकाई	भवन निर्माणमा समस्या छ	स्वास्थ्य सेवाको लागि व्यवस्थित भवन हुनुपर्ने ।
	नागरिक आरोग्य केन्द्र सरावल ४ मंगलापुर संचालयमा रहेको छ ।	योग्य दक्ष कर्मचारीको दरवन्दीमा चुनौती रहेको छ	योग्य र दक्ष जनशक्तिको दरवन्दी सहितको व्यवथा हुनुपर्ने
	खोप केन्द्र ६ वटा गाउँमा तोकिएको छ तर भवन नभएको अवस्था	स्वास्थ्य सामग्री अभाव रहेको छ । औषधी अपुग रहेको छ ।	औषधी पर्याप्त हुनुपर्ने
	खानेपानी योजना हात्तिवनमा निर्माणाधिन अवस्था रहेको छ ।	खानेपानी योजना हात्तिवनमा ट्यांकी निर्माण भएको छ । तर पाइप ओछ्याउने कार्य सम्बन्धी संचालन अधुरो रहेको	कार्यालय भवन, गेट तथा पर्खाल निर्माण हुनुपर्ने । कर्मचारीलाई खानेपानीको व्यवस्था गर्नु पर्ने ।
	खानेपानी ट्यांकी बदसारमा रहेको तर संचालनमा नरहेको अवस्था छ ।	खानेपानी कार्यालयहरुको लागि भवन तथा कर्मचारीको भवन जिर्ण अवस्थामा रहेको	अविलम्ब सुचारु ढंगले खानीपानी समस्या समाधानका लागि उपभोक्त समिति गठन गर्नु पर्ने ।
	ज्येष्ठ नागरिक, एकल महिला, अपांग, दलित, युवा तथा खेलकुद, सामुदायिक भवन क्लवहरु रहेको अवस्था	घरमै वृद्ध भत्ता पुग्न नसकेको । एकल महिलाको सामाजिक सुरक्षा तथा स्वरोजगारको अभाव सर्वसुलभ हुन नसकेको । अपांगहरुको बजेटिङ् भई सम्बन्धीत वर्गले कार्यक्रम संचालन गर्न नसकेको । खेलमैदानको अवस्था कमजोर अवस्थामा रहेको । दलित उत्थानको अवस्था कमजोर रहेको	सामाजिक सुरक्षा भत्ताको घरमै सहज हुने ढंगले उपलब्धता हुनुपर्ने । एकल महिलाहरुलाई सीपमूलक तालिम तथा स्वरोजगारको व्यवस्था मिलाउनु पर्ने । अपांगमैत्री वातावरण सृजना हुनुपर्ने । दलित उत्थान हुनु पर्ने र गरिवी निवारण कार्यक्रम संचालन हुनुपर्ने
	श्री सम्भे माई सामुदायिक युवा क्लव सरावल ४ हात्तीवन दर्ता भई संचालनमा रहेको छ ,	उपरोक्त क्लवहरुको छुटै भवन तथा कार्यालय भवन नरहेको	उपरोक्त क्लव तथा समुहको छुटै भवनका कार्यालय भवनको निर्माण हुनुपर्ने
	श्री दुर्गा युवा क्लव सरावल ४ मंगलाफर्म दर्ता भइ संचालनमा रहेको	खेलमैदानको उचित व्यवस्थापन नभएको	खेलमैदानको उचित व्यवस्थापन हुनुपर्ने
	शिवशक्ति युवा क्लव सरावल ४ ललितपुरमा दर्ता भई संचालनमा रहेको ।	खेलाडीहरुको उचित छनौट तथा मनोवल उच्च राख्ने काम हुन नसकेको	खेलकुद सामाग्री पर्याप्त रुपमा उपलव्ध हुनुका साथै खेलाडी छनौट तथा सम्मान हुनुपर्ने
	श्री उदय सामुदायिक प्रतिष्ठान गोवरिया	खेल स्टोडियम बन्न नसकेको	युवा परिचालनमा विशेष ध्यान दिनुपर्ने
	थारुकला तथा संस्कृति जीवन्त छ । नाचगान भेषभुषा र खानेपानी	विभिन्न जातजातिका कला भाषा र संस्कृति जीवन्त राख्नका लागि विशेष कार्यक्रमको अभाव	क्ला भाषा तथ्य संस्कृति जगेर्ना गर्ने किसिमका कार्यक्रमहरु संचालन हुनुपर्ने
	यादवहरुको फरुवाहीनाच जीवन्त छ ।	जीवन्त राख्नका लागि विशेष कार्यक्रमको अभाव	पुराना चालचलन र रितिरिवाजको संरक्षण र संवद्धन गर्नु पर्ने
	सरावल ४ हात्तीवन चोकमा शिव मन्दिर संरक्षण समिति दर्ता भई विकासका कामहरु धेरै हदसम्म अघि बढेको तर अधुरा कार्यहरु समेत रहेका छन् ।	सरावल ४ हात्तीवन चोकमा रहेको शिव मन्दिर संरक्षण समितिद्धारा अधुरा कामहरु गर्न बाँकी रहेको	सरावल ४ मा विभिन्न टोलमा रहेका मन्दिर मस्जिद र चर्च गुम्बाहरुको मर्मत सम्भार गर्नु पर्ने
	सरावल ४ का विभिन्न टोलहरुमा रहेका छट घाट स्थापना भएको तर व्यवस्थित नरहेको अवस्था छ ।	सरावल ४ का विभिन्न टोलमा रहेका मन्दिर मस्जित चर्चर छट घाटहरुको उचित व्यवसथापनमा समस्या रहेको छ	शिव मन्दिर हात्तीवनमा भवन ४ कोठे तथा पर्खाल गेट निर्माण हुनुपर्ने जरुरी छ
	वडामा स्वास्थ्य क्षेत्र सम्बन्धी समस्या	योजना परियोजनाको कमि	स्वास्थ्य चौकी भवन निर्माण । गाउँघरमा खोप क्लिनिक व्यवस्थापन । रोग अनुसार

सामाजिक विका क्षेत्र			
वडा नम्बर	**१ पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सवल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	**के गर्ने के हुनु पर्ने**
			अभाव रहेका औषधीहरुको व्यवस्थापन । स्वास्थ्यमा थप दरवन्दकिो माग गर्ने । प्रत्येक टोलमा सरसफाई गर्ने गराउने । नागरिक आरोग्य केन्द्रको लागि भवन निर्माण गर्ने र अभाव रहेका औषधीहरुको व्यवस्था गर्ने जस्ता विषयवस्तुको कार्यान्वयन गर्ने
	वडामा शिक्षा क्षेत्र सम्बन्धी समस्या	योजना परियोजनाको कमि	पुराना विद्यालयमा भौतिक निर्माण गर्ने । कक्षा कोठा व्यवस्थापन गर्ने । अंग्रेजी माध्यममा कक्षा संचालन गर्ने । माध्यमिक तहसम्म कक्षा संचालन गर्ने । नयाँ विद्यालय खोल्न प्राथमिकता दिने र मदरसालाई व्यवस्थि ागर्ने । शिक्षक व्यवस्थापनको लागि राहतकोष । होनाहार गरिबी विपन्न विद्यार्थीहरुलाई छात्रवृत्तिको व्यवस्था गर्ने ।
५	यस सरावल गाउँपालिका गाउँपालिका वडा नम्बर ५ मा आधारभुत तह कक्ष १ देखि ८ सम्म संचालन भएका २ वटा सामुदायिक विद्यालयहरु रहेका छन् वडा नम्बर ५ मा ६ वटा टोलहरु रहेका छन्	यस सरावल गाउँपालिकाको वडा नम्बर ५ मा शिक्षको अभाव सरल र सहज भएपनि आधुनिक युगको माग बमोजम प्रविधि र बालमैत्री शिक्षको अभाव तथा एउटा माध्यमिक विद्यालयको अभाव रहेको	यस पिछडिएको बाढीपिडित क्षेत्र अर्न्तगतका समुदायिकहरुको गुणस्तरीय र निशुल्क शिक्षा प्रदान गर्न प्राविधि तथा बालमैत्री शिक्षा सहित सहित उच्च शिक्षा पदका लागि आवश्यक कार्यक्रम विनियोजन गर्ने
	विद्यालयमा दलित जनजाती विद्यार्थीहरु अध्ययनरत गरिव विपन्नहरु रहेका छने भौतिक संरचनाहरुको समस्या रहेको	जिर्ण कक्षाकोठा मर्मत सम्भाको अभाव । राष्ट्रपति सुधार २ कोठे भवन छठ ढलानका लागि आर्थिक अभाव	जिर्ण कक्षाकोठाको मर्मतका लागि आवश्य बजेट रु ५००००० आवश्यक रहेको । छठ ढलान गर्नका लागि गाउँपालिकाबाट माग गर्ने । आइ.टी योजना र प्रविधिको तालिम संचालन गर्ने
	जनता आधारभूत विद्यालय धनगडवा यस विद्यालयमा दलित जनजाती पिछडीएको वर्ग र समुदायका विद्यार्थीहरु वाल विकास कक्षा १ देखि कक्षा ८ सम्म जम्मा ५०४ जना अध्ययन गरिरहेका छन्	विद्यार्थी संख्याहरुको अनुपातमा शिक्षक दरवन्दी एकदमै कम रहेको । कक्षा कोठाको अभाव, शौचलयको अभाव	दरवन्दी माग गर्नु पर्ने वालविकास २ वटा , स्थानीय दरवन्दी प्रा.वि ४, नि.मा.वि ६, मा.वि ३ वालमैत्री कक्षा कोठा संख्या ४ अपांङ्मैी शौचालय १
	ऋविभावकहरुको चासो बढेको विद्यार्थीहरुको संख्या वृद्धि भएको हुँदा समुदायका विद्यालय तहहरुका लागि शिक्षक र विद्यार्थीहरुका लागि गुणस्तर शिक्षाको अभाव	दिवा खाजा व्यवस्थापनका लागि चमेना गृहको अभाव । गणित विज्ञान अंग्रेजनी विषयमा विषयगतद दक्षता र तालिमको अभाव । प्रविधिमैत्री शिक्षण सिकाई क्रियाकलापको अभाव वालमैत्री विद्यालयको घोषणा । शिक्षकहरुको महंगी भत्ता वा तलवको व्यवस्थाको अभाव । विद्यालय संचालनमा अनुदानको अभाव । खेलमैदान सभा कक्षाको अभाव	विद्यार्थीको आर्थिक कारोवार परदर्शी गर्न लेखापलको आवश्यकता रहेको । प्रविधिमैत्री शिक्षकका लागि आवश्यक पुर्वाधारको आवश्यकता । बालमैत्री विद्यालयको घोषणाका लागि आवश्यक पर्ने । मंहगी वृद्धिका कारणले गर्दा शिक्षकहरुको तलब पनि वृद्धि हुनुपर्ने । विद्यार्थी लाई हरियो शान्त मनोरम वातावरण निर्माणका लागि वृक्षरोपण तथा फुलवारी पार्क निर्माण गर्ने ।
	तिन कोठे भवन सहितको स्वास्थ्य चौकी १	अपर्याप्त कोठाका कारण सेवा प्रवाह तथा गोपनियतामा समस्या	दुई कोठा र १ हलसहितको पुर्वाधार थप निर्माण
	नियमीत संचालन हुने खोप केन्द्र ३ गाउँघर क्लिनिक २	फुलवरियामा खोपकेन्द्र गाउँघर क्लिनिक भवन नभएको	फुलवरियामा खोप, गाउँघर क्लिनिक भवन निर्माण गर्नु पर्ने
	सेवा अनुसारको दक्ष जनशक्ति हे.अ १ अ.हे.व १, अ.न.मी १ का.स १	दरवन्दी अनुसरको कर्मचारी नभएको	समयमै औषधी उपलब्ध गराउन नसकेको पालिकालाई औषधी खरिद गर्न टेन्डर गर्नु

सामाजिक विका क्षेत्र			
वडा नम्बर	**१ पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सवल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	**के गर्ने के हुनु पर्ने**
			पर्ने । सुनौला १०० दिनका आमालाई पोषण तथा जिवन सुरक्षा सम्बन्धी नियमित सचेतना कार्यक्रम संचालन गर्ने
	स्वास्थ्य सेवाहरुको राम्रो पँहुच	समयमा औषधी आपुर्तिमा समस्या	समय समयमा स्वास्थ्यकर्मी तथा पुर्नताजकी तालिमको व्यवस्था
	वडहरास्थित मुसहरका ३,४ घरपरिवार	स्वाथ्य लगायतका सेवाहरुको उपभोगमा कमि	विषयगत सेवाहरुमा आवद्ध गराउन प्रोत्साहित गर्ने ।
	पिछडिएको अशिक्षित वर्ग	सामाजिक कार्यहरुमा वढी अभिवृद्धि नहुने	यथा संभ्भव लक्षित वर्ग पहिचान गरि सामाजिक कार्यमा आवद्ध गराउने
	खानेपानी टयांकी निर्माण भइरहेको छ	आर्थिक अभाव, विजुलीको अभाव , पानी तान्ने मेशिनको अभाव	पाइपलाइन विस्तार गर्नु पर्ने । विजुली जडान गर्नु पर्ने । पानी तान्ने मोटर जडा गर्नु पर्ने , शौचालय निर्माण गर्नु पर्ने , चोक चोकमा खानेपानी धारा निर्माण गर्नु पर्ने
	स्थानीय स्तरमा दक्ष खेलाडीहरु रहेका	खेलकुदका निम्ति व्यवस्थित खेल मैदानको अभाव, खेल सामाग्रीको अभाव, खेल सम्बन्धी प्रशिक्षकको अभाव	व्यस्थित खेलकुद मैदानको व्यवस्थापन । खेलकुद सामाग्रीको उचित व्यवस्थापन, विशेष खेलकुद प्रशिक्षकको व्यवस्थापन
	स्थानीय कला संस्कृतिहरुको पहिचान र संरक्षण गराउने	क्ला संस्कृतिको पहिचान नभएको संरक्षणको लागि योजना तर्जुमाको अभाव	स्थानीय कला संस्कृतिको मला प्रर्दशनी गराउने
	बाल विकास केन्द्र, आधारभुत विद्यालय १, मा.वि २ उ.मा १, मदरसा ३	बलविकास व्यव्स्थामा सामाग्री तथा जनशक्तिको अभाव, फर्निचर खानेपानी भवन सौचालय व्यवस्थित हल आदिको अभाव मा.ि काव विद्यालयमा उच्च शिक्षा प्राविधिक तथा व्यवसायिक शिक्षा कार्यक्रमको अभाव	बलविकास केन्द्र तथा परिस्थित सामाग्री जनशक्ति व्यवस्थापन गर्ने । वालवालिकालाई फर्निचर खानेपानी, शौचालय, भवन पुस्तकालय विद्यालय रंगरोकन सभाहल मंच आदिको व्यवस्थापन गर्ने । उच्च शिक्षा तथा प्राविधिक शिक्षा कार्यक्रम आवश्यकता अनुसार लागु गर्ने
	आधारभुत स्वास्थ्य चौकी	स्वास्थ्य चौकी भवनको माथिल्लो तला भवनको अभाव, स्वास्थ्य चौकीमा इन्वटर तथा ए.सि को अभाव , महिला स्वास्थ्य कर्मीहरुलाई यातायात खर्चमा वृद्धि गर्ने । प्रत्येक महिना हुने आमा समुहमा खाजा खर्च व्यवस्थापन जनचेतना कार्यक्रम स्वस्थ्य सामाग्रीको अभाव ल्यावको अभाव	स्वास्थ्य चौकी भवनको माथिल्लो तला भवनको अभाव, स्वास्थ्य चौकीमा इन्वटर तथा ए.सि को अभाव , महिला स्वास्थ्य कर्मीहरुलाई यातायात खर्चमा वृद्धि गर्ने । प्रत्येक महिना हुने आमा समुहमा खाजा खर्च व्यवस्थापन जनचेतना कार्यक्रम स्वस्थ्य सामाग्रीको अभाव ल्यावको अभाव लाई परिपुर्ति गर्नका लागि आवश्यक नीति नियम कानुन बनाउने बजेट विनियोजन गरि योजना बनाउने
	पाइप धारा पानी उपयोग गर्ने गरेको	खानेपानी टयाङ्कीको अभाव	सम्पुर्ण वडाका वस्तीहरुमा खानेपानी पुर्ति गर्ने । शुद्ध खानेपानीको व्यवस्थापन गर्नु पर्ने ।
	जेहेन्दार नागरक दलित सिमान्तकृत मुस्लिम जात जातिको वसोबास रहेको	समुदायमा भएका समस्या जात जाति लैङ्गिककता आदिमा सामाजिक समावेशीकरणमा अभाव	समुदायमा भएका सम्पुर्ण जात जाति धर्म लैङ्गिक आदि वर्गमा आयमुलक सिप तथा समावेशीतामुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने
	खेलमैदान नभएको कार्यक्रम संचालन नगरिएको	वडामा एउटा व्यवस्थित खेल मैदानको भवन तथा परम्परागत र आधुनिक खेलको संचालनमा अभाव	वडामा व्यवस्थित खेलमैदान निर्माण गरि राष्ट्रि खेल परिषदबाट खेलकुद सँग सम्बन्धीत खेलहरुको प्रशिक्षण गराउने
	भोजपुरी भाषाको बाहुलियता रहेको	भाषा कला साहित्य संस्कृति र संरक्षणको अभाव । नेपाली भाषा लाई चलन चल्तिको	वडा बाट लोप हुनका लागि भाषा कला संस्कृति तथा साहित्यको संरक्षण गर्नका

सामाजिक विका क्षेत्र			
वडा नम्बर	**१ पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सवल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	**के गर्ने के हुनु पर्ने**
		भाषका रुपमा प्रयोग नसकिएको	लागि विभिन्न किसिमका कार्यक्रम हरुको परिचालन गर्ने
	मदरसा इलामिया, पशुपति शिक्षा मन्दिर कालिका इ. बोडिं , बल्मीकि आ.वि गरि ४ वटा विद्यालय छन् जसमा सामुदायिक तथा धार्मिक विद्यायलमा पुर्ण रुपमा गाउँपालिकाबाट संचालित छने निजी स्कुलहरुसँग सहकार्य गरि अगाडी बढेको देखिन्छ ।	यस सरावल गाउँपालिका वडा नम्बर ७ अर्न्तगत भएका विद्यालयहरु प्राथमिक विद्यालय मात्रै भएकोले एक वटा विद्यालयको आवश्कता भएको	यस समस्या समाधानका लागि आ.वि, मा.वि, र उच्च शिक्षाका लागि विद्यार्थी अनुसारको दरवन्दी व्यवस्था गर्नु पर्ने । विद्यार्थी अनुसार दरवन्दीको व्यवस्था गरिनुपर्ने । स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्था पर्ने । पक्की भवनको व्यवस्था गर्नु पर्ने । खेल्ने चौरको व्यवस्था गरिनु पर्ने ।
	एक वटा स्वस्थ्य संस्था औषधी पसर तथा क्लिनीक ६ वटा, गर्भवतीरुलाई आइरन तथा क्याल्सियम वितरण, सुत्केरीहरुलार्य उत्तम पोषण झोला वितरण, किशोरिहरुलाई आइरन बालवालिका तथा स्कुलका विद्यार्थीहरुलाई जुकाको औषधी वितरण, वृद्ध वृद्धाहरुलाई निशुल्क उपचार , गर्भवती महिलाहरुलाई निशुल्क एम्बुलेन्स सेवा	स्वाथ्य चौकीको व्यवस्थीत भवन नभएको, दरवन्दी अनुसार कर्मचारी नभएको । निजी क्षेत्रका औषधी पसहरु जथा भावि उपचार गर्ने । एम्बुलेन्स सेवा व्यवस्थित नभएको । पोषण सेवा दिदा नागरिकताको समस्या देखिने	व्यवस्थित स्वाथ्य चौकीको निर्माण । दरवन्दी अनुसार कर्मचारीको उपलब्धता गराउनु पर्ने । निजीक्षेत्रका औषधीपसल निरन्तर अनुगमन तथा व्यवस्थित गराउने ।
	चपाकल पानीको प्रयोग	स्वच्छ खानेपानीको व्यवस्था नभएको । फोहोरमैला व्यवस्थापनको समस्या । सार्वजनिक शौचालय नभएको	स्वच्छ खानेपानीको गाउँपालिकाले व्यवस्थापन गर्नु पर्ने । फोहोरमैलाको उचित ठाउँमा उचित किसिमले व्यवस्थापन गरिनु पर्ने । सार्वजनकि शौचालयको निर्माण गरिनु पर्ने
	वृद्धहरुलाई सामाजिक सुरक्षा भत्ता उपलब्ध। बालवालिकालाई खोप पोषण स्वास्थ्य सेवा उपलब्ध भएको	विभिन्न समयमा हेरचाह गरिनु पर्ने सामाग्रकीको अभाव । अपांङ्, दलित जनजातिका लागि अन्य सेवा सुविधमा समस्या	लक्षित वर्गका लागि आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराउने सेवा सुविधाको विस्तार गर्ने
	युवा तथा खेलकुद अनर्तगत कवाडी क्रिकेट भलिवल	उचित खेलमैदान नभएको । युवाहरुलाई खेलकुद सामाग्री व्यवस्थापन गर्नको लागि आथिक समस्या भएको	एचित खेलमैदानको व्यवस्थपन गर्नुपर्ने । आर्थिक प्रोत्सहान खेलाडीको लागि तथा सामाग्री खरिदको लागि
	मुस्लीम समुदायले ताजिया रमाजन मेला आदि । हिन्दु धर्ममा दुर्गा पुजा दशै,होलि पर्व आदि । भाषा अर्न्तगत भोजपुरी उर्दु	आर्थिक समस्या	कला संस्कृतिको जर्गेन ागर्न आर्थिक रुपले मद्दत गर्नु पर्ने ।

पूर्वाधार विकास क्षेत्र			
वडा नम्बर	**पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सवल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	के गर्ने, के हुनु पर्ने
१	बसही खेलमैदान सम्म नयाँ टोलको आमा समुहको भवन देखि खेल मैदान सम्म १ कि.मी बाटो कालो पत्रै ।	ग्रावेल भएको	कालोपत्रे हुनु पर्ने
	तिलकपुर १ देखि वर्दघाट नगरपालिका भुताहा सम्मको बाटो कालोपत्रे अन्दाजी २.५ कि.मी बाटो कालो पत्रे	ग्रावेल भएको	कालोपत्रे हुनु पर्ने
	नयाँटोल सिमल टाडी पथरेया साल बास हुदै कार्की टोल वर्दघाट नगरपालिका	ग्रावेल भएको	कालोपत्रे हुनु पर्ने

पूर्वाधार विकास क्षेत्र			
वडा नम्बर	**पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सवल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	के गर्ने, के हुनु पर्ने
	जोड्ने बाटो अन्दाजी ४ कि.मी		
	तिलकपुर देखी सालवास जोड्ने मोटर बाटो कालोपत्रे अन्दाजी १.२ कि.मी	ग्रावेल भएको	कालोपत्रे हुनु पर्ने
	आनन्दनगर देखि सिमलटाडी कलर्भट समम्म अन्दाजी २ कि.मी बाटो कालो पत्रै	ग्रावेल भएको	कालोपत्रे हुनु पर्ने
	साल बास सुर्य पेट्रोल पम्प देखि दक्षिण भुताहा शिव टोल सम्म अन्दाजी १.२ बाटो कालो पत्रे	ग्रावेल भएको	कालोपत्रे हुनु पर्ने
	७हरकहा पुल देखि वासा गाउँ उत्तर पुर्व जोड्ने मोटरबाटो अन्दाजी १. २ कि.मी बाटो कालो पत्रे	ग्रावेल भएको	कालोपत्रे हुनु पर्ने
	सालबास खोप केन्द्र देखि घाट गद्दी सम्म को बाटो अन्दाजी २ कि.मी बाटो कालो पत्रे	ग्रावेल भएको	कालोपत्रे हुनु पर्ने
	बसही स्कुल देखि वृक्षरोपण सम्म कृषि सडक अन्दाजी १.२ कि.मी कालो पत्रे	ग्रावेल भएको	कालोपत्रे हुनु पर्ने
	तुलसीनगरदेखि अन्दाजी २५ कि.मी कालोपत्रे	ग्रावेल भएको	कालोपत्रे हुनु पर्ने
	इट्टाभटा देखि स्कुलको पश्चिम घर वस्ती सम्मको मोटर बाटो अन्दाजी १ कि.मी बाटो कालो पत्रे	ग्रावेल भएको	कालोपत्रे हुनु पर्ने
	हरकट्टा पुलदेखी रजहवा शान्ती वन वाटिका सम्मको नयाँ बाटो अन्दाजी ४ कि.मी	नयाँ बाटो निर्माण	कालोपत्रे हुनु पर्ने
	वडा कार्यालय देखि गाउँपालिका सम्म बाटो निर्माण भएको	थप स्तर उन्नती	ढल कलभट
	यातायात संचालन हुनु पर्ने	यातायातको कमी	साधनको व्यवस्था
	सरावल गाउँपालिका देखि सुनवल नगरपालिका सम्म पालिका विच भित्री बाटो	आवश्यक	आवश्यकता हुनुपर्ने
	पुराना कुलाहरुको खोजि गरि सबै कुलाहरु संचालनमा ल्याउनु पर्ने	विग्रेका	मर्मत गर्नु पर्ने
	हुलासी खोला पथरैया सालवास जोड्ने कल्भट निर्माण गर्ने	ठुलो कुलो	कल्भट निर्माण
	विपन्न परिवारहरुका लागि आवास व्यवस्थापन गर्नु पर्ने	झुपरो भएको	निर्माण हुनुपर्ने
	पास बसही नयाँ टोलमा रहेको बाल भवन जिर्ण अवस्थामा रहेको	आवश्यकता भएको	निर्माण हुनु पर्ने
	बसही गाउँमा हेलथपोष्ट खोपकेन्द्र भवन निर्माण	आवश्यकता भएको	निर्माण हुनु पर्ने
	सिमलडाँडीमा सामुदायिक भवन निर्माण	आवश्यकता भएको	निर्माण हुनु पर्ने
	पथरैयामा महिला भवन बनाउनु पर्ने	आवश्यकता भएको	निर्माण हुनु पर्ने
	भगडा सामुदायिक भवन पुननिर्माण गर्नुपर्ने	आवश्यकता भएको	निर्माण हुनु पर्ने
	तिलकपुर महिला सामुदायिक भवन	आवश्यकता भएको	निर्माण हुनु पर्ने
	सबै कृषि योग्य जमिनमा सिंचाइको सम्भावना रहेको	आवश्यकता भएको	डिप बोरिङ्ग
	विद्युत पावर बढाइ सबैलाई विद्युत	आवश्यकता भएको	पोल तारवार

पूर्वाधार विकास क्षेत्र			
वडा नम्बर	**पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सवल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	के गर्ने, के हुनु पर्ने
	सर्वसुलभ गराउनका लागि सबै ठाँउमा अनुगमन गरी विद्युतिय ट्रान्स्फरको अनुगमन र व्यवस्थापन		
	नेटवर्कको टावर निर्माण गर्नु पर्ने	आवश्यकता भएको	निर्माण हुनु पर्ने
	सार्वजनिक स्थलमा फ्रि वाइफाइको व्यवस्था गर्नु पर्ने	आवश्यकता भएको	नेटर्वक संरचना
२	अदहरी देखि रामग्राम सम्म जाने बाटोमा नाली नभएको	आवत जावतमा समस्या	१० कि.मी नाली सहितको पिचरोड कालो पत्रे बनाउने
	तिलौली भिमटाँडी जाने बाटो फराकिलो देखिएको पुल नरहेको कच्ची बाटो रहेको		
	मनहरी जाने बाटोको स्तर उन्नती नभएको	जाव आवतजावतमा समस्या	लगभग २० कि.मी बाटो ग्रावेल र स्तर उन्नती
	३१. वडा नम्बर वडाको ८ वटै टोलहरुको बाटो अव्यवस्थति साँघुरा भित्री बाटो कच्ची बाटो रहेको	आवतजावतमा समस्या वर्षमा हिलो हुने गरेको	बाटो स्तर उन्नती र ठाउँहरुमा कल्भट, ढलान निर्माण गर्नु पर्ने
	३२. वडा भित्रका सबै वस्तीहरु अव्यवस्थित देखिएको	बाटो विस्तार गर्नुपर्ने	आवसीय क्षेत्रमा बाटोहरु व्यवस्थित गर्नुपर्ने
	३३. मनहरी, अत्रहरी तिलोली धरौली सामुदायिक भवन रहेको र पटखौली सामुदायिक भवन रहेको भए पनि व्यवस्थित नरहेको	गाउँटोलको बैठक गर्न समस्या हुने गरेको	भवन नभएको ठाउँमा भवन निर्माण गर्नुपर्ने जिर्ण भवन भएका ठाउँमा भवन मर्मत गर्नुपर्ने
	३४. मनहरीमा खेल मैदान व्यवस्थित नरहेको	युवाहरुलाई खेलकुदमा व्याममा समस्या	मनहरीको सार्वजनिक जग्गामा सेवा सुविधा सम्पन्न खेल मैदान निर्माण गर्नु पर्ने
	३५. वडा भित्र रहेका विभिन्न खेल मैदान अव्यवस्थित रुपमा रहेको	युवा तथा खेलकुद सम्बन्धी क्रियाकलापका लागि समस्या	सुविधा युक्त स्टोडियम बनाउनु पर्ने
	३६. अहिरौली र मजरमुदका खेल मैदान अव्यवस्थित तारवार भएको भवन नभएको		
	३७. मनहरी टोलमा टेवल टेनिस भलिवल खेल मैदानको आवश्यक	शारीरिक व्यामको समस्या	सुविध सम्पन्न खेलमैदान कोड बनाउनु पर्ने
	३८. वडाका ८ ओटै टोलमा सार्वजनिक भौति संरचना सार्वजनिक जग्गा अतिक्रमण भएको	जग्गा अतिक्रमण हुन बाट जोखाउनु पर्ने चुनौता	सार्वजनिक जग्गाको संरक्षण गर्न तार वार गर्नु पर्ने
	३९. मनहरी र मुदामा Deep Tubwell रहेको तर सबै खेतहरुमा सिचाइ प्रयोगमा आउन नसकेको	सबै खेतहरुमा डिप बोरिङ नरहेको	ठाउँ ठाउँमा Damp निर्माण गर्नु पर्ने
	४०. पटखौली तिलौली सुखौडा जुडाहाबाट आउने पानी सिचाई हुने अव्यवस्थित रहेको	ठाउँ ठाउँमा फरक नरहेको मुल नजिकै कल्भट, कुलो चौडाइ गर्नुपर्ने	
	४१. जावा र अहिरौलीमा सिचाइको व्यवस्था नरहेको	खेति सिचाई र वाली नाली उत्पादनमा समस्या सुचारु गराउनु पर्ने	
	४२. अहिरौली मनहरीया जावा लगायतका क्षेत्रहरुमा सिचाइ सँग सम्बन्धी भौतिक संरचना निर्माण भएका तर सुचारु हुन नसकेका	सुचारु गराउनु पर्ने	साना साना पक्का कल्भट र पक्की कुलोको निर्माण गर्नु पर्ने
	४३. मनहरी टोल अरौली जावामा छुटै ट्रास्फर नरहेको	भोल्टेज नपुग्ने	ट्रास्फर थप गर्नुपर्ने
	४४. मनहरी अखौली हुँदै मन्दीर जाने	बसोवास र वस्ती विस्तार हुन नसकेको	तार पोल ट्रास्फरको व्यवस्था हुनुपर्ने

पूर्वाधार विकास क्षेत्र			
वडा नम्बर	**पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सवल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	के गर्ने, के हुनु पर्ने
	अहिरौली देखि पश्चिम वैरिहवा जाने बाटो तितौली पुर्व भिमटाँडी जानै बाटोमा तार वार नभएको	साथै कृषि भित्र लगाउने पुर्वाधार वनाउन समस्या	
	४५. हरकट्टा पुल देखि मनहरी सम्मको नयाँ बाटोमा विद्युतीकरण नभएको	बसोवास गर्न वस्तीमा विस्तार हुन नसकेको	तार पोल ट्राँस्फरको व्यवस्था हुनुपर्ने
	४६. नेटहरु भएको तर फाष्ट प्रभावकारी चुस्त दुरुस्त नरहेको ४७. मुल बाटोमा वासा मनहरी खण्डको बाटोमा फाइवर नेट नरहेको	विद्युतिय सुचकहरु इन्टरनेट इमेल टि.भी जडानमा समस्या	फाइवर नेट जडान विस्तार गर्नुपर्ने
	४८. स्थानीय निकाय लगायत अन्य संघ संस्थाका सेवा सुविधा सुचना गतिविधि कार्यक्रम योजना तालिम सामाजिक चेतनाको कमि	समयमा जानकारी चेतना सर्तक हुन नसकेको	प्रत्येक टोलमा नेट सहितको ठुलो एल सि डि टि भी जडान गर्नु पर्ने सुचना प्रवाहका लागि आवश्यक
२	४९. सामुदायिक वन ६ वटा सार्वजनिक जग्गा चरा चुरुङ्गी भँगेरा वन्यजन्तु	तार वार नगरेको वृक्षरोपण नभएको पोखरी सरसफाई तथा मर्मत नभएको तठबन्धन निर्माण नभएको	संरक्षणका लागि तारवार हुनुपर्ने सार्वजनिक जग्गममा वृक्षरोपण गर्नु पर्ने । पोखरी सरसफाई तथा मर्मत गर्नु पर्ने । वन जग्गा कटानका लागि ग्याविङको व्यवस्था गर्नु पर्ने । चराचुरुङ्गी संरक्षण समिति गठन गराई चराचुरुङ्गी मार्ने हरुलाई दण्ड जरिमाना मार्फत संरक्षण गर्नु पर्ने । हानी नोक्सानीलाई न्युनिकरण गरि सिमसारको संरक्षण गर्नु पर्ने
	५०. भुमई खोला, पिडुला खोला हुलासी खोला	कटान डुवान	नदीजन्य सिमाना र वारी पारी तठबन्धन निर्माण गर्नु पर्ने
	५१. वर्षादका कारण भुक्ष्य हुने गरेको	संरचना जिर्ण अवस्थामा	डाइर्भसन बनाउनु पर्ने ।
	५२. वडामा फोहोर व्यवस्थापनको व्यवस्था नभएको	गाउँ बाटो खोला पोखरीमा फोहोर हुने गरेको	फोहोर व्यवस्थापनको व्यवस्था मिलाउनु पर्ने । कुहिने र नकुहिने खालको फोहोर व्यवस्थापन गर्नु पर्ने । फोहोर मैला व्यवस्थापन सम्बन्धी कार्यक्रम र साक्षतकार प्रचार प्रसार गर्ने
	५३. बाढी आगजनी रोगव्यादी महामारी हावाहुरी शितलहर जस्ता प्राकृतिक विपद सम्बन्धी जोखिम अवस्थामा रहेको । वर्षेनी खानी खोला कटान खेती वाली नष्ट हुने गरेको	योजनावद्ध विकासको कमि	व्यवस्थापन लाई प्रभावकारी बनाउनु पर्ने । तठबन्धन निर्माण गर्नुपर्ने । वडामा प्रकोप नियन्त्रण सम्बन्धी योजना तर्जुमाको योजना बनाउनु पर्ने । आवश्यकता अनुसार बजेट वितरण हुनुपर्ने ।
३	बाइपास बाटो पटनी जमुनिया जमुनहवा हुदै हुलासी बाटो जनकपुर भएर सरावल गाउँपालिका सम्म जोडिने बाटोको कालोपत्रे सडक निर्माणको योजना । सरावल गाउँपालिकादेखि कोठिलहा श्रीनगर हुँदै हुलाकी सडक सम्म जोडने बाटोको कालोपत्रे सडक निर्माणको आवश्यकता । पटनीको पूर्व बाटोमा पर्ने पक्की पुल जमुनिया विचमा पर्ने पुल र जमुहनवा को पुर्वि पर्ने पक्की पुलको ६ मीटर सम्म पक्की पुलको निर्माण योजना ।	पालिकासँग बजेट तथा पालिका मार्फत अनुगमन र कार्य योजना बमोजिम कार्यान्वयनको कमि	उल्लेखित शिर्षक अनुसार बजेट बनाउने योजना अनुसार कार्यान्वयन गर्ने

पूर्वाधार विकास क्षेत्र			
वडा नम्बर	**पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सवल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	के गर्ने, के हुनु पर्ने
	परा पुर्व काल देखि बस्दै आएका वस्तीको संरचना सडकमा पर्न गएका लाई गाउँपालिकाले पहल गरि सोको व्यवस्थापन र आवश्यकता , आवासको आवश्यकता विद्यालयको भौतिक संरचनाको आवश्यकता वर्थिङ् सेन्टर हस्पीटल	बजेटको कमि योजनाको कमि	गाउँपालिकाले योजना बनाई अनुगमन एवं योजना अनुसारको बजेट निर्माण र कार्यान्वयन गर्नु पर्ने सम्बन्धीत निकाय सँग पहल गरि योजना अनुसारको कार्यान्वियन गर्नु पर्ने ।
	वडा नं ३ अर्न्तगत कृषि क्षेत्रमा वन खोला नालामा बाँधको व्यवस्था । विच विचमा पर्ने खेती योग्य जमिनमा बोरिङ्को व्यवस्था । कृर्षि सिँचाइको लागि खेत खेतमा विद्युतको व्यवस्था । अपुग विद्युत प्रशारण भएको ठाँउमा ट्रान्सर्फमरको व्यवस्था	बजेटको कमि योजनाको अभाव	उल्लेखित शिर्षक अनुसा बजेट विनीयोजन गर्ने । योजना अनुसार कार्यान्वियन गर्ने
	गाउँमा सुचना प्रविधिको खाँचो	प्रविधिको विकासमा कठिनाई	गाउँ गाउँमा नेटको व्यवस्था निशुल्क गर्ने
४	मंङ्गलापुर पुर्नाहा जोडिने पिच रोड बाटोमा पुल निर्माण भएको	कच्ची बाटो भएको वर्षदको समयमा हिलो हुने हिडडुलमा समस्या सृजना भएको	पुल निर्माण र कालो पत्रेको निर्माण गर्नु पर्ने
	मंगलापुर देखि पिचबाटो	बजेट विनियोजन	पुर्ण रुपमा
	पुर्नहा गाउँमा निर्माण मस्जित रहेको	जिर्ण अवस्थामा रहेको	भवन निर्माण हुनु पर्ने
	मंगलापुर दुर्गा मन्दिर देखि दक्षिण पुर्व ढलान निर्माण	ग्रावेल भएको	आर. सि .सि हुनुपर्ने
	अधुरो नाली निर्माण	नालीले पुर्णता नपाएको	पुर्ण रुपमा निर्माण हुनु पर्ने
	मंगालापुर देखि बुलासी सम्म बाटो निर्माण	बाटो कायम गर्न विजुलीका पोल व्यवस्थापन	बाटो कायम गरि विजुली विस्तार
	दुर्गा मन्दिरको निर्माण र गुमज गण्डक देखि घिसन हरिजको घर सम्म अवरुद्ध सडक	बाटो कायम आर. सि.सि	ढलान गर्नु पर्ने
	सामुदायिक भवन निर्माण	भवन नभएको	भवनु हुनुपर्ने
	ज्नता आवास हुनुपर्ने	नभएको	हुनुपर्ने
	पिच बाटो देखि बुद्धज्योति स्कुल सम्मको बाटो	बाटो खराव स्कुल आवतजावत विद्यार्थीलाई समस्या	पिच बाटो निर्माण हुनु पर्ने
	कोदई वावा स्थान देखि कलासी पिच बाटो हुदै पुल निर्माण	अधुरो ग्रावेल भएको छ कच्ची बाटो	पुन निर्माण र ग्रावेल हुनुपर्ने
	आर.सि.सि ढलान हरिजनको घरसम्म नाली	ग्रावेल निर्माण	आर.सि.सि ढलान हुनुपर्ने
	नहर रोड देखि उत्तर गोवरहियामा रहेको कच्ची बाटो	मर्मत सम्भारमा समस्या	ग्रावेल हुनु पर्ने
	स्कुलको भवन तथा आवास निर्माण	भवन नभएको	नयाँ बनाउनु पर्ने
	ललितपुर हिरमान लोहोसारको घर देखि हरियाली वनको बाटो स्तर उन्नती गर्ने	कच्ची बाटो भएको हिडडुल हुन गाह्रो	ग्रावेल तथा आर.सि.सि हुनु पर्ने
	मन्दिरमा भवन तथा पर्खाल निर्माण	पोखरी कटान भएको	बाँध निर्माण गर्नु पर्ने
	रामधनीको फोहोर घर देखि जोखन यादवको घरसम्म आर.सि.सि ढलान गर्ने	भवन नभएको	धर्मशालाको निर्माण गर्नु पर्ने
	प्रहरी चौकी देखि गावरिया वडहरा जाने बाटोको अवस्था जिर्ण अवस्थामा रहेको	ग्रावेल बाटो भएको	पिच हुनु पर्ने
	कृर्षि बाटो विस्तार तथा विजुली गुणस्तरीय नभएको	ग्रावेल बाटो भएको	पिच हुनु पर्ने
	गोवरिया चौकी देखि रामग्राम तथा	नहर रोडमा ग्रावेल भएको	पिच हुनु पर्ने

पूर्वाधार विकास क्षेत्र			
वडा नम्बर	**पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सवल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	के गर्ने, के हुनु पर्ने
	पाल्दीनन्दन गण्डक नहर रोड जिर्ण अवस्थामा रहेको		
	सामुदायिक भवन तथा मठ मन्दिर निर्माण गर्ने	ग्रावेल नभएको	पिच गर्नु पर्ने
	चौकी देखि उत्तर जाने बाटो स्तर उन्नती तथा आर.सि.सि ढलान	ग्रावेल भएको	आर.सि.सि हुनुपर्ने
	समृद्ध वडा सम्रिद्धि वडावासी	बजेट तथा योजनाको कमि	वडालाई कच्ची बाटो मुक्त बनाउने गण्डक सडकलाई कालोपत्रे गर्ने वडा अर्न्तगतका मुल सडक जोड्ने र कालो पत्रेका लागि प्राथमिकता दिने आवश्यक ठाउँमा पुल तथा कल्भेट निर्माण तथा टोल टोलमा रहेका अधुरा बाटोहरुलाई स्तरोन्नतीका साथै कालोपत्रे बाटोको निर्माण गर्ने । नदि कटान भएको स्थानमा तठबन्धन निर्माणमा प्राथमिकता दिने । वडामा भएका पोखरीहरुलाई सुन्दरीकरण गर्ने । वडा अर्न्तगत प्रत्येक टोलमा सुचना वोर्डको व्यवस्थापन गर्ने ।
५	कालो पत्र तथा ढल निकाश एक किलो मिटर सम्म निर्माण । ग्रावेल बाटो त्रिवेणी जाने बाटो सम्म ५०० मिटर मर्मत भएको । कालो पत्र ढल निकास वर्दघाट पुल देखि प्रतापपुर सिमाना सम्म एक किलोमिटर । भटनलिया देखि भजुहवा सम्म ढलान बाटो १.५ किलो मिटर । वर्दघाटमा पुल निर्माण गर्नुपर्ने	आवागमनमा समस्या कुलो	सडक चौडा गर्नुपर्ने । नाली सहितको फराकिलो र कालो पत्रे बनाउनु पर्ने साथै जालिको व्यवस्था गर्ने
	वडा कार्यालयमा भवन निर्माण , वस्ती आवास निर्माण, कार्यालयको अभाव, घुचमुच परेको वस्ती	दैनिक कार्य सम्पादनमा समस्या । छरिएकर बसेको वस्ती व्यवस्थापनमा कठिनाई	दैनिक रुपमा सेवाग्राहीलाई सहज अवस्था बनाउनका लागि वडा भित्रै वडा कार्यालयको भवन निर्माण गर्नु पर्ने । वस्ती निर्माण गर्दा बनाइने घरहरु मापदण्ड अनुरुप निर्माण गर्नु पर्ने
	सिंचाइका लागि विद्युतिय मेसिन जडान	सिचाइको समस्या शाखा रहेको विस्तार नभएको Deep Boring को व्यवस्था गर्नुपर्ने	सिचाइका लागि विद्युतिय तार वार लाई व्यवस्थित बनाई जनताको जनजिवनमा सहज र सफलता पुर्वक कार्य सम्पादन गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने
	सबै घरपरिवारलाई घरायसी प्रयोजनका लागि विद्युत सिंचाइका लागि विद्युत व्यवस्था गरिएको	बोरिङ संचालन गने डिजेल प्रयोग गर्नु पदा खर्च लागत बढ्ने गरेकोले नियमित सिचाइको समस्या	उच्च भोल्टेजको विद्युतीय प्रणालीको विकास गरि दैनिकी संचालनका लागि विद्युतलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्नु पर्ने
	सुचना प्रविधि तथा संचारका लागि टी.भि मोवाईल रेडियो	सबै क्षेत्रमा उपलब्धता नहुदाको समस्या	समुदायमा आवश्यक परेको स्थानमा विभिन्न पाठ्य सामाग्री लगायत सुचना वोर्डको व्यवस्था मिलाउने
६.	पक्की बाटो ६ कि.मी, कच्ची बाटो १० कि.मी, ग्रावेल बाटो १८ कि.मी, ढलान बाटो ५ कि.मी कच्ची सडक ग्रावेल सडकमा कर्ल्भट र पुल ८८२ वटा रहेका	नालीको समस्या, सडकको स्तरउन्नती ढलान नभएको , नाला निर्माण नभएको	नाली निर्माण, सडकको स्तरउन्नती र ढलान गर्ने नाला निर्माण गर्ने , आवश्यकता पहिचान गरि कर्ल्भट र पुलको निर्माण गर्ने
	कृषि सडक निर्माण	आवश्यक भएको ठाँउमा कृषि सडक नभएको	अनावश्यक भएको ठाँउमा कृषि सडक निर्माण गर्ने
	यस कार्यालयको प्रशासनीक भवन राम्रो	सरावल गाउँपालिकामा उक्त कार्य गर्नका	गाउँपालिकाले प्रदेश र संघ सरकारसँग

पूर्वाधार विकास क्षेत्र			
वडा नम्बर	**पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सवल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	के गर्ने, के हुनु पर्ने
	अवस्थामा नभएको मर्मत पनि गर्न नसिकिने भए अर्को प्रशासनिक भवन बनाउने । अतिविपन्न घर परिवारको पहिचान गरी छानो छुप्रो भएको घर विस्थापन गरि नयाँ ढलान वाला घर बनाउनु पर्ने ।	लागि बजेट नभएको	समन्वय गरि प्रशासनिक भवन निर्माण गर्ने रकम माग गर्ने
	गण्डक नहर रहेको	गण्डक नहरमा समय समयमा पानी नआउने	गण्डक नहरमा समय समयमा पानीको व्यवस्थापन गर्नु पर्ने ।
	बोरिङ् भएको	तर डिप बोरिङ् नभएको	कृषकको आवश्यकता पहिचान गरि ठाउँ ठाउँमा डिप बोरिङ् निर्माण गर्नु पर्ने
	धनेवा नदि र झरदी नदि भएको	समय समय नदिको काम मर्मत तथा नदिको सरसफाई नभएकोले खेति योग्य जमिन डुवानमा परि कृषि क्षेत्र नष्ट भएको	यसमा स्थानीय प्रदेश तथा संत्र सरकार मिलेर नदि बाध मर्मत र समय समयमा नदि सरसफाई गरि दिर्घकालीन योजना बनाउने
	धनेवा र झहरी नदिको सम्बन्धमा	धनेवा नदि र झरही नदिको समस्या	धनेवा नदि र झरही नदि छुट्टाछुट्टै हुनुपर्ने
	कृषि मिटर भएको	कृषि मिटरमा लागे विद्युत शल्कमा ५० प्रतिशत छुट्ट छ	कृषि मिटरमा लाग्ने शुल्क १०० प्रतिशत छुट दिनु पर्ने
७	कालो पत्र तथा ढल निकाश एक किलो मिटर सम्म निर्माण । ग्रावेल बाटो त्रिवेणी जाने बाटो सम्म ५०० मिटर मर्मत भएको । कालो पत्र ढल निकास वर्दघाट पुल देखि प्रतापपुर सिमाना सम्म एक किलोमिटर । भटनलिया देखि भजुहवा सम्म ढलान बाटो १.५ किलो मिटर । वर्दघाटमा पुल निर्माण गर्नुपर्ने	आवागमनमा समस्या कुलो	सडक चौडा गर्नुपर्ने । नाली सहितको फराकिलो र कालो पत्रे बनाउनु पर्ने साथै जालिको व्यवस्था गर्ने
	वडा कार्यालयमा भवन निर्माण , वस्ती आवास निर्माण, कार्यालयको अभाव, घुचमुच परेको वस्ती	दैनिक कार्य सम्पादनमा समस्या । छरिएकर बसेको वस्ती व्यवस्थापनमा कठिनाई	दैनिक रुपमा सेवाग्राहीलाई सहज अवस्था बनाउनका लागि वडा भित्रै वडा कार्यालयको भवन निर्माण गर्नु पर्ने । वस्ती निर्माण गर्दा बनाइने घरहरु मापदण्ड अनुरुप निर्माण गर्नु पर्ने
	सिंचाइका लागि विद्युतिय मेसिन जडान	सिचाइको समस्या शाखा रहेको विस्तार नभएको Deep Boring को व्यवस्था गर्नुपर्ने	सिचाइका लागि विद्युतिय तार वार लाई व्यवस्थित बनाई जनताको जनजिवनमा सहज र सफलता पुर्वक कार्य सम्पादन गर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्ने
	सबै घरपरिवारलाई घरायसी प्रयोजनका लागि विद्युत सिंचाइका लागि विद्युत व्यवस्था गरिएको	बोरिङ संचालन गने डिजेल प्रयोग गर्नु पदा खर्च लागत बढ्ने गरेकोले नियमित सिचाइको समस्या	उच्च भोल्टेजको विद्युतीय प्रणालीको विकास गरि दैनिकी संचालनका लागि विद्युतलाई उच्च प्राथमिकतामा राख्नु पर्ने
	सुचना प्रविधि तथा संचारका लागि टी.भि मोवाईल रेडियो	सबै क्षेत्रमा उपलब्धता नहुदाको समस्या	समुदायमा आवश्यक परेको स्थानमा विभिन्न पाठ्य सामाग्री लगायत सुचना वोर्डको व्यवस्था मिलाउने

.

वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन			
वडा नम्बर	**पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सवल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	**के गर्ने के हुनु पर्ने**
	विद्यमान अवस्थामा थुप्रै संभावना हरु	वन सम्बन्धी कुने कार्यक्रम नभएको वन	तारवार सहित वृक्षरोपण र हेरालुको

वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन			
वडा नम्बर	**पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सवल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	**के गर्ने के हुनु पर्ने**
१	रहेका जस्तै सिमसार व्यवस्थापन पोखरी व्यवस्थापन तथा वृक्षरोपण	जंगल आगलागी हुँदा आगो नियन्त्रणमा कठिनाई	व्यवस्था । सिमसार व्यवस्थापन गर्ने अग्नी नियन्त्रणको व्यवस्था मिलाउनु पर्ने
	खोला नाला तथा साना तिना कुलोहरु	जंगल छैन	बोट विरुवा लगाउनु पर्ने
	किर्षिमा लागेका कृषि पार्क किसान छन्	वन्यजन्तु छैन सार्वजनकि जग्गामा बसोवास भएका कारण वृक्षरोपण गर्ने ठाउँ छैन ।	खोला नाला लाई व्यवस्थित गर्नु पर्ने । खोला नाला बाट सिंचाईको लागि बाँध लगाएर सदुपयोग गर्नु पर्यो । छाडा पशुलाई व्यवस्थित गरेर कुलो तथा खोलानालाको बोट विरुवा जगाउन सकिन्छ ।
	आँपका बगैचा तथा कुलोको छेमा अन्य विरुवा रहेका छन् । सरावल ३ को कोठील्हा र श्रीनगरमा बादर को बसोवास गरेको	वन्यजन्तु जनावरको समस्या	बन्यजन्तुको संरक्षण गरि बगैचाको संरक्षण गर्नु पर्छ
	कम्पनीको बढदो मात्रा	व्यवस्थित हुन नसकेको	कम्पनीबाट निस्केका फोहोर मैला लगायत का वस्तुहको व्यवस्थापन गर्नु पर्ने
२	सामुदायिक वन ६ वटा सार्वजनिक जग्गा ताल पोखरी चराचुरुङ्गी आदि	तारबार नगरेको वृक्षरोपण नभएको पोखरी सरसफाई तथा डिल मर्मत नभएको	संरक्षणका लागि तारबार हुनु पर्ने जग्गामा वृक्षरोपण गर्नु । पोखरी सरसफार्य तथा डिल मर्मत गर्नुपर्ने । वन जग्गा कटानका लागि गेविनको व्यवस्था गर्नु पर्ने चराचुरुङ्गीहरुको संरक्षण गर्न पर्ने
	वन्यजन्तुले वृक्षरोपणको हानि नोकसानी गर्ने गरेको	संरक्षण नभएको	वन्यजन्तु बाट हुने बाँकी नोक्सानी वापत क्षतिपुर्ति व्यव्स्थापन गर्नु पर्ने चराचुरुङ्गी सिमसार क्षेत्रको व्यवस्थापन
	भुँइकुलो खोला पिडूला खोला हुलासी खोला	कटान डुवान चरान	कल्भट निर्माण ढलान एवम पक्की पुल निर्माण गर्नु पर्ने
	वषार्त समयमा भुक्षय हुने गरेको	खाली जमिन	वृक्षरोपण गर्नुका साथै विपद व्यवस्थापन सम्बन्धी योजना बनाउने
	वडामा फोहो व्यवस्थापनको व्यवस्था नभएको	गाउँघर बाटो घाटो खोला पोखरीमा फोहोर हुने गरेको रोगव्यादी बाट समस्या हुने गरेको	फोहोर मैला व्यवस्थाप गर्ने कुहिने नकुहिने फोहोरहरुको व्यवस्थापन गर्ने । फोहोर मैला व्यवसथापनका लागि समाजमा सचेतनात्म कार्य संचालन गर्ने । डम्पीङको व्यवस्था गर्ने
	बाढी आगजनी रोगव्यादी महामारी हावाहुरी शितलहर महामारी भुक्षय प्रकोप कटान, डुवान तथा घर जग्गाको हानि नोक्सानी हुने गरेको	व्यवस्थापनमा समस्या	तठबन्धनी निर्माण गर्नु पर्ने । प्रथमीक उपचार केन्द्रलाई प्रभावकार बनाउने । वडामा प्रकोप विपद जोखिम न्युनिकरण गर्ने योजना बानाउने
३	खोला नाला तथा साना तिना कुलोहरु	जंगल नभएको , नभएको ु छैन	बोटविरुवा लगाउनु पर्ने । खोला नालालाई व्यवस्थित गर्नु पर्ने । खोला नाला बाट सिँचाईको लाग बाध लगाएर सदुपयोग गर्न सक्नु पर्यो ।
	वडा नम्बर ३ को सरावल कोठल्हिा र श्रीनगरमा बादरको बसोबास रहेका	वन्य जन्तु बादरलाई व्यवस्थित छैन	भएका बादरहरुलाई संरक्षण गर्ने
४	सरावल ४ वडा भित्र विभिन्न स्थानमा पुडुटा खोला झरही नदि हुलासी खोला लगायतका ठाउँमा वन जंगल रहेको	वन सम्बन्धी कुने कार्यक्रम नभएको वन जंगल आगलागी हुँदा आगो नियन्त्रणमा कठिनाई वन उपभोत्त समिति छैन समितिको भवन नभएको	समुदायमा वन उपभोत्ता समिति वडास्तरीय गठन गर्ने र समितिको भवन निर्माण गर्ने

वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन			
वडा नम्बर	**पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सबल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	**के गर्ने के हुनु पर्ने**
	घटिवनमा खेलकुद भएको हुलासी खोला भएको मंगला पुरमा पोखरी भएको	फिलङ तथा पोखरी हुलासी पोखरीमा वस्ती नभएको	फिलङहरु तार वार गर्ने पोखरीहरु मर्मत राम्रो सँग खन जोत गरेर खोला बनाउने र डिलहरुमा वृक्षरोपाण गर्ने ।
	प्रत्येक गाउँमा ढल निकास छ गोरेटो ग्रावेल कच्ची पक्की सडकहरु छ ।	ढल निकासमा पानी जमेको र रोग फैलिने गरको सफाई नभएको	ढल निकासको नालाहरु सफा गर्ने किटनासक औषधी छर्ने सबै सडक हरु सरसफाई राख्ने जनचेतना जगाउने तालिमहरु संचालन गर्ने चर्पी नभएको कुरामा छाना बनाउने स्वच्छ खानेपानीको प्रवन्ध मिलाउने
५	वन संरक्षण नर्सरी विरुवाको व्यवस्थापनको अभाव	गाउँपालिका सँग एक ठाउँमा एकत्रित ठाउँमा प्लटिङ् हुने किसिमको जग्गा र बाट र जलाशयको अभाव भएको हुँदा अहिलेको अवस्थामा समस्या भएको । वैज्ञानीक दृष्टिकोणले वृक्ष सम्बन्धमा ज्ञानको अभाव तथा जनचेतनाको अभाव भएको	गाउँपालिकामा वैज्ञानीक विधि बाट जनचेतना दिने वन सम्बन्धी जनचेतना कार्यक्रम संचालन हुनुपर्ने । सम्बन्धीत ठाँउमा कार्य योजना संचालन गर्ने
	प्लटिङ्ग किसिमको जग्गा व्यवस्था नभएको	गाउँपालिका सँग अनेक जातका काठ दाउरा विउ उपलब्ध नभएको	समय समयमा जनचेतनामुलक तामि संचालन गर्ने प्रगति गरेका व्यक्तिलाई पुरस्कृत गर्ने ।
	जलाधार तथा सिचाइको व्यवस्था नभएको	सुरक्षाको व्यवस्थाको अभाव पशुपंक्षीहरुबाट हानी नोक्सानी हुने गरेको	योजना बनाएर कार्ययोजना अनुसार काम गर्नु पर्ने
	गाउँपालिका सग वातावरण स्वच्छता र फोहोर मैला व्यवस्थापनमा लापरवाही हुने गरेको	जनचेतनामुलक तालिम नभएको सामाजिक जिम्मेवारीको अभाव भएको	सामाजिक जनचेतनामुलक कार्यक्रम ठाउँ ठाउँमा गर्नु पर्ने
	फोहोर मैला सम्बन्धी समस्या	जिम्मेवारी दायित्वको कमि	फोहोरमैलालाई प्रभावकारी व्यवस्थापन गर्नका लागि मल खादको रुपमा कुहिने र नकुहिने लाई छुटयाएर राख्ने
	गाउँपालिकामा जनवायु परिर्वतन भएको हुँदा वेमौसमी वर्षा हुने वर्षाको समयमा घाम नहुने वाली नालीको नोक्सानी भङ्ग खडेरीको सम्भावन भएको	गाउँपालिकामा साधन स्रोतको अभाव छ ।	जलवायु परिर्वतन कसरी सुधार गर्न सक्छि चेतना कार्यक्रम संचालन गर्ने
६.	वन जंगलको अवस्था न्युन अवस्थामा रहेको	घाँस दाउरा लगायत जडिबुटी सम्बन्धी समस्या	वडा भित्र रहेका खाल सार्जजनिक जग्गा जमिनमा वृक्षरोपणा गर्नु पर्ने
	बोट विरुवा उत्पादन गर्नका लागि मलिलो जग्गा जमिन भएको	बोट विरुवा खरिदको लागि आर्थिक अभाव चारी सिकारीको समस्या	व्यवस्थित रुपमा योजना बनाई कृषकलाई अनुदान दिनका साथै हेरालुको व्यवस्था गर्नु पर्ने
	छहोको जमिन भएको तर वोटविरुवा नभएको	बोट विरुवा सम्बन्धी समस्या	खेलाको किनारामा बोट विरुवा खरिद गर्नका लागि पालिकाले वृक्षरोपण गर्नु पर्ने
	खाली जग्गा भएको जमिनमा पर्याप्त मात्रामा रहेको	विरुवा नभएको	बोट विरुवा वृक्षरोपणका लागि नीति बनाउनु पर्ने
	वर्षा याममा भारी वर्षाका कारण बाढी आइ अनेक किसिमको महामारीको समस्या	मानविय एवंम जग्गा जमिनको क्षति हुने गरेको	बाँध तठबन्धनको निर्माण गरि धन जनको क्षतिलाई न्युनिकरण गर्न कार्यक्र संचालन गर्ने
	फोहोर मैला व्यवस्थापन नभएको	रोग व्यादी महामारी	प्रत्येक टोल टोलमा फोहोर मैला संकलन गर्ने डस्विनको व्यवस्थापन गर्नुका साथै गाउँपालिकाले निश्चित ठाउँमा फोहोर व्यवस्थापन गर्न व्यवस्था वृक्षरोपण गरि

वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन			
वडा नम्बर	**पालिकासंग के छ :** विद्यमान अवस्था, सवल पक्ष, तथा अवसर र सम्भावनाहरु	**पालिकासंग के छैन :** विद्यमान समस्या तथा अप्ठ्यारा पक्ष र चुनौतिहरु	**के गर्ने के हुनु पर्ने**
			वातावरण हरियाली बनाउनु पर्ने
	वतावरण स्वच्छता	हरियाली समस्या	वृक्षरोपण गरि वातावरण हरियाली बनाउनु पर्ने
	सबै घर परिवारमा ट्वाइले नभएको	वातावरण प्रदुषण	अनुदान एवंम जनचेतनामुलक कार्यक्रम संचालन गर्ने
	नालीको व्यवस्था भएको	सरसफाई नभएको	नालीको सरसफाई गर्नका लागि साथै पालिकाले सरसफाई गर्ने कर्मचारीहरुको व्यवस्था गर्नु पर्ने
	जलवायु परिवर्तन र शितलहर चल्ने समस्या	बाल बच्च अर्थात वृद्ध वृद्धाहरुका लागि समस्या	गाउँपालिकाले न्यानो कपडाको व्यवस्थापन गर्नुका साथै काठ दाउराको व्यवस्था गरिदिनु पर्ने
	मौसम छिटो छिटो परिर्वतन हुने	वाली नालीमा विभिन्न किसिमका रोग लाग्नुका साथै मानवीय स्वास्थ्यमा समस्या आउनु	किटनासक औषधी उपचारको व्यवस्था गरिनु पर्ने
	विपद जोखिम	अतिवृष्टि अनावृष्टि हुने गरेको	विपद जोखिम सम्बन्धी समिति गठन गर्न अनुगमन मुल्यांङका सम्बन्धी योजना बनाउने राहतका कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने
	गर्मीमा गर्मी जाडोमा जाडो हुने गरेको	निमोनिया एवम् भ्काडापखाला सम्बन्धी समस्या	मौसम अनुसारको योजना वनाई औषधी उपचारको व्यवस्था मिलाउने
७.	सामुदायिक वन भएको । वडामा फलफूल बगैंचा भएको । सामुदायिक वन राम्रो सँ व्यवस्थापन हुन नसकेको	सामुदायिक वन संरक्षण गर्ने सिमा नभएको वन क्षेत्र न्युन भएको	सामुदायिक वनको संरक्षण गर्नेको लागि निश्चित सिमा वनाउनु पर्ने खानी स्थानमा वृक्षरोपण गर्नु पर्ने । नर्सरीको थापना गरि विभिन्न ठाउँहरुमा ओसार पसार गर्नु पर्ने । सामुदायिक वन उपभोक्त समितिलाई थप गतिशिल बनाउनु पर्ने र समुदायको संरक्षण गर्ने
	बाढीको समस्या अर्न्तगत कटान डुवानको समस्या रहेको पोखरीहरु छरिएका अव्यवस्थित रहेको	पानीको विभाजन कसरी गर्ने वाली नाली हरुबाट वस्ती तथा खेतीयाग्य जमिन डुवानको कटान पुरानै समस्या रहेको	बाढीले कसरी नियन्त्रण गर्ने उपाय निकाल्ने । खोलाको किनारामा पक्की वालको निर्माण गर्नु पर्ने । उचाई र अग्लो स्थानमा घर बसाउने । बाटोको व्यवस्था गर्ने । पोखरीहरुको व्यवस्थापन गर्ने ।
	सुगर क्यनको उद्योग टयाक्टर मोटरसाइकलको आवज जावजले वातावरण दुषित हुने गरेका	हावा प्रदुषण ध्वनी प्रदुषण हुने गरेका	उद्योग कल कारखानाहरुलाई आफ्नो फोहोर व्यवस्थापन गर्ने प्रवन्ध मिलाउने
	फोहोर घरायसी तरिकाले व्यवस्थापन गर्ने खेतवारी मलखादमा यत्रतत्र थुर्पार्ने	कन्ट्रेनरको व्यवस्था डम्पीङ साइडको व्यवस्था लगायत कुहिने र नकुहिने छुट्टै किसिमले व्यवस्थापन नभएको	फोहोर मैलालाई बटुलेर निश्चित ठाउँमा फाल्ने फोहोर बाट प्राङ्गारिक र कम्पोष्ट मल बनाउने विधि सँग सम्बन्धीत नीति निमाण गर्ने
	नदिहरुको बाध जथा भावी टुटेको अवस्था छ । पानीले गर्दा बाढीको छेउमा माटो कटान हुन्छ । बाढी आगजनी अति वृष्टि रोगव्यादी डुवान बाट समस्या हुने गरेको ।	बाढीको समयमा पानीहरु बाँध टुटेको बाँध बाट पानी पस्ने सम्भावना हुने । माटो काट्ने हुनाले पानीको रोकथान कसरी गर्ने पानीले गर्दा बाढीको छेउ कटान गरेको हुनाले योजना यसलाई कसरी रोकथाम कसरी गर्ने भन्ने बारेमा विस्तृत योजनामा कमि	बाँधहरुलाई राम्रो सँग बाँध्ने । खोलाको छेउछाउमा विक्षरोपण लगाउन आवश्यक रहेको । प्रकोपबाट बच्न प्रचारप्रसारका लागि पुर्वतयारी आकस्मिक उद्धार कोष क्षतिपुर्तिको व्यस्थाका बाढीमा समस्या सुरक्षित स्थानमा व्यवस्था गर्ने प्रक्रियाबाट बच्नका लागि जनचेतनामुलक कार्यक्रम ल्याउने । प्रकोपबाट बच्ने किसिमका पुर्वाधारहरु बनाउने

अनुसूची - ८
आवधिक योजना तर्जुमा : फोटोहरु

आज मिति २०८३/०८/१३ गते एस सरावल गाउपालिकाको प्रथम आवधिक योजना तयार सम्बन्धि प्रारम्भिक कार्यशाला गा.पा अध्यक्ष श्री सुखदी प्रसाद चौधरी ज्यूको अध्यक्षतामा सबै अन्य वडा अध्यक्ष, उपाध्यक्ष एवं सरोकारवाला सबैको उपस्थिति र रोहवरमा कार्यक्रम गा.पा.को सभाहलमा संचालन गरियो

उपस्थिति

१. श्री सुखदी प्र. चौधरी [illegible]

२. श्री बासमती चमार उपा[illegible]

३. श्री दुर्गा पौडेल प्र.प्र.[illegible]

४. श्री विष्णु प्र मल्लाह १ नं.व[illegible]

५. श्री तप्तिलाल राउत २ नं. वडा [illegible]

६. श्री सिरतिं चौधरी ३ नं. वडा [illegible]

७. श्री सुरेश प्र. यादव ४ नं. वडा

८. श्री लक्ष्मण प्र. चौधरी ५ नं. वडा

९. श्री छोटेलाल राउत ६ नं. वडा

१०. श्री इयात रवा खान ७ नं. वडा

११. श्री नेत्र नारायण कोइराला [illegible]

१२. श्री रुद्रनारायण [illegible] [illegible]

Alaana International Services Pvt. Ltd.
Baneshwor Kathmandu

Date
Page

१३) श्री याम उपाल प्रमुख शिक्षक
१४) श्री ओम नारायण... प्र.शा.
१५) हेम कुमारी यादव
१६ चन्द्रिका कुमारी चौधरी
१७. ईश्वरी प्रसाद रवाल
१८. नेमा चौधरी
१९ उर्मिला कुमारी
२०. सन्तोष सिंह राम
२१ रिना कुर्मी
२२ कुलदीप नारायण मिश्र
२३. सन्तोष कु. कहार
२४ ...कृष्ण पाण्डेय
२५ ...प्रसाद चौधरी
२६. ...लामा
२७. मदन पाण्डेय
२८ प्रशान्त राउत
२९ ...राउत
३० विष्णुमाया ...थापा
३१ सन्त कुमारी चौधरी
३२ सरस्वती शर्मा
३३ धिरज यादव
३४ विजय चौधरी
३५ ...नारायण यादव
३६ अदालत चौधरी
३७ ओमप्रकाश अधिकारी
३८ रविन्द्र कुमार कहार
३९ देवनारायण चौधरी प्र.अ. आदर्श मा.वि.
४० विरेन्द्र कुर्मि प्र.अ. ...
४१ गोविन्द प्रसाद गौतम बसन्त मा.वि. बसन्तपुर-१
४२ रामनिवास ठाकुर (का.पो.स.)
४३ रामानन्द ...(का.पो.स.)
४४ ...कुशवाहा प्र.अ. ...
४५ मो. इरफान शेख ...

४६- नरसिंह गुप्ता - प्र. अ. - किलोह गीता कुण्डेल आ. वि. डुबौलिया
४७ - गुन्जा कुमारी चौ. प्र. शि. - व्यवस्थापन समिति सदस्य
४८ - कामकान्ती चौ.
४९ - चेतना देवी चौधरी प्र. अ. नि. नि. म.
५० - नीशा कुमारी चौधरी स्वास्थ्य सहकारी संस्था
५१ - पुष्पा शर्मा सि. अ. हेल्थ सरावल स्वा. चौकी
५२ - कान्ती देवी चौधरी कार्यपालिका सदस्या
५३ - अमिता चौधरी ''
५४ - नेमा चौधरी ''
५५ सुवेज ज्ञवाली कन्सल्टयान्ट
५६ सजिव लामीछाने ''
५७ - सञ्जय पंथी पत्रकार
५८ - मेघराज अधिकारी प्रशासकीय अधिकृत
५९ नारायण पाण्डेय ले. पा.
६० तुलसी प्रसाद अधिकारी शिक्षा अधिकृत
६१ प्रेम ब. थापा शिक्षा शाखा
६२ अशोक कुमार पाण्डेय - ९८५७०४६८८८
६३ राम शरण धोबी रा. प्रजातन्त्र पार्टी पृ.
६४ संगीता धोबी '' प्र. नेपाल वि. दि.
६५ भोलेनाथ कोइरी, स्थानीय सचिव, सरावल गा. पा. कांग्रेस
६६ अब्दुल रज्जाक पर्यटन सरावल गा. पा.
६७ काइवंशा डोम का. स
६८ सुवरु डोम का. स
६९ गोपी चन्द हरिजन का. स्थानीय सचिव
७० रविन्द्र कन्नौजे का. स.
७१ रंगीला चौधरी का. स

Alaska International Services P. Ltd. New Baneshwor, Kathmandu

आज मिति २०७९/०१/१२ गते सरावल गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमाको लागि सरावल गाउँपालिकाको वडा नम्बर १ का वडा अध्यक्ष श्री विष्णु प्रसाद भट्टराईको अध्यक्षतामा भएको कार्यशाला गोष्ठीमा निम्न अनुसारको सहभागिता रह्यो ।

नाम	संस्था	हस्ताक्षर
राधेश्याम चौधरी	समाज सेवी	[illegible]
मोहन प्रसाद चौधरी	नेकपा वडा नं १ सभापति	[illegible]
नारद मगर	वडा १ सदस्य	[illegible]
कृष्ण प्रसाद भुसाल	१ने. वडा अ. नेकपा माल	[illegible]
ओम कुमारी चौधरी	सरस्वती आ. मू. वि.	[illegible]
शिवलाल न्यौपाने	बसन्त मा. वि. बाग्वलनी	[illegible]
देवनारायण चौधरी	आदर्श मा. वि. खैरकपुर	[illegible]
राजाराम पाण्डे	बसन्त सामुदायिक १	[illegible]
महेन्द्र कुमार पाण्डे	हरियाली बा. व. स.	[illegible]
लक्ष्मी ओली	समृद्धि सामुदायिक वन	लक्ष्मी
रूपा देवी चौधरी	तिलकपुर महिला कृषक समूह	[illegible]
श्याम कुमारी चौधरी	साना किसान	[illegible]
बुद्धन प्रसाद चौधरी	सरावल १ नं. वडा सदस्य	[illegible]
जित नारायण चौधरी	समाज सेवी	[illegible]
नेत्र नारायण चौधरी	सहकारी को लघु	[illegible]
शोभा देवी थारु	महिला वडा सदस्य	[illegible]
शान्ति कुमारी हरिजन	म. दलित वडा सदस्य	शान्ति
विष्णु प्रसाद भट्टराई	अध्यक्ष वडा नं -१	[illegible]
सरस्वती शर्मा	वडा सचिव वडा नं. १	सरस्वती
मिलाद्री पाण्डे	इञ्जिनियर सचिव	[illegible]

Alsana International Services Pvt. Ltd.
...shwor, Kathmandu

आज मिति २०८०।०९।१३ गते सरावल गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमाको लागि सरावल गाउँपालिका वडा नं. २ का कार्यवाहक वडा अध्यक्ष श्री तुफानी लाल गुप्ताको अध्यक्षतामा सम्पन्न कार्यशाला गोष्ठीमा निम्नानुसारको सहभागिता रह्यो।

उपस्थिति

क्र.स.	नाम	संस्था	हस्ताक्षर
१	तुफानी लाल गुप्ता	वडा का. वा. अध्यक्ष	
२.	सन्तोष कुमार कहार	मनरी आ. वि.	
३	मजीबुल्लाह अन्सारी	त्रिमूर्ति कि. (आ. विद्यालय) सरावल २ तिलौली	
४	विरेन्द्र प्र. कुर्मी	श्री सुबोध कन्या आ.वि. प्र. अध्यक्ष	
५	उर्मिला कुमारी थारु	वडा सदस्य का. स.	
६	सोना कुमारी तेली गुप्ता	सामुदायिक परिचालक	
७	रमा थिई थापा	महिला स. अध्यक्ष	
८	रामदेव थारु	समाज सेवी	
९	सुभाष राय	सरावल २ जनता जनमत पार्टी सदस्य	
१०.	साधुशरण थारु	सरावल २ जाप स.प्र. अध्य.	
११	नरेन्द्र प्रसाद चौधरी	वडा सदस्य	
१२	हेम नारायण चौधरी	सरावल २ आयुर्वेद	
१३	जीत बहादुर गुप्ता	सरावल २ अहिरौली	
१४	तुलसी प्रसाद थारु	सरावल २ जाना (सि.स.)	
१५.	भेष नारायण चौधरी	सरावल-२ मनरी	
१६.	जवाहर लाल कोइरी	,, ,, ,,	
१७.	डोल्मा लामा	सरावल-२, मनरी	
१८.	आरती भट्टराई	सरावल-२, मनरी	

मिति २०८१/०३/२५ गते सराबल गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमाको लागि सराबल गाउँपालिकाको वडा नम्बर ५ का वडाअध्यक्ष श्री फिरंगी चौधरी ज्यूको अध्यक्षतामा मेरो कार्यशाला गोष्ठीमा निम्नअनुसार का सहभागीहरुको सहभागिता ~~हुन्छ~~ रहयो

उपस्थिति

नाम	संस्था	हस्ताक्षर
फिरंगी चौधरी	वडा अध्यक्ष सि.उ.प.५	
नैना चौधरी	म. सदस्य "	
ध्रुवपाते देविलोता चमार	सदस्य "	ध्रुवपाती
केशव राज चौधरी	सदस्य "	[illegible]
दुर्गा कुमार चौधरी	सदस्य "	दुर्गा
कैलाश प्रसाद थारु		प्रकाश
धनबहादुर थारु		[illegible]
गंगा चौधरी		[illegible]
वीर बहादुर चौधरी	इ.नं. जमुहावा (समाजसेवी)	[illegible]
तेज नारायण चौधरी	इ.नं. पटनी "	[illegible]
बुधराम चौधरी (थारु)	सिमवाडी	[illegible]
ओमप्रकाश कौहार	ओठीलहा	ओम
रामानन्द हरिजन	को० पा० सदस्य	रामानन्द
जीत बहादुर धोबी	जनकपुर	[illegible]
[illegible]	सराबल	[illegible]
अम्बरीश चौधरी	सराबल	[illegible]
सन्तकुमारी चौधरी	वडा सचिव ३६	[illegible]
रामनिवास ठाकुर	को० पा० स०	रामनिवास
शान्ती खवास	महुअवा	शान्ती
पुजा कुमारी चौधरी	महुअवा	[illegible]
सपना चौधरी	पिपरा	[illegible]
हेवन्त प्रसाद थारु	पिपरा	[illegible]

Aasana International Service Pvt. Ltd. New Baneshwor, Kathmandu

Page: ....

आज मिति २०८१/०१/१८ गते सरावल गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा सम्बन्धी कार्यशाला गोष्ठी सरावल गाउँपालिकाको वडा ~~[illegible]~~ नम्बर ४ का वडा अध्यक्ष श्री सुरेश प्रसाद यादव ज्यूको अध्यक्षतामा निम्नअनुसारको सहभागीता रह्यो
उपस्थित

नाम थर	पद	संस्था	हस्ताक्षर
सुरेश प्रसाद यादव	वडा अध्यक्ष	स.गा.पा	
अशोक कुमार पाण्डेय	वडा सचिव	४ नं. वडा का	
मनोज कुमार चौ०			मनोज प्रो.
सलाउद्दीन अली कुरेशी			सलाउद्दीन
अवधेश यादव			
ओमप्रकाश गुप्ता			
इस्लाम तौलहा			इस्लाम
दरवारी अंसारी			दरवारी
विनोद कुमार गुप्ता		सरावल-४	
आफुद्दीन दर्जी			आफुद्दीन
पिन्टु यादव	संस्था सदस्य	सरावल ४ ललितपुर	
बैजनाथ कुर्मी			
विनोद कुमार पाण्डेय	प्र० अ०	श्री कृष्णज्योति आ०वि०, हर्दिनाथ	विनोद
विरेन्द्र प्र० तिवारी			विरेन्द्र
विकाउ हरिजन	का.स.	४नं. वडाकार्यालय	
अमरजित यादव		सरावल-४	

क्र.सं.	नाम, थर	पद	संस्था	हस्ताक्षर
१७	सुरवाडी प्र. चौधरी	अध्यक्ष	ग्रा. पा.	[signature]
१८	रञ्जना महतो	वडा सदस्य	स.गा.वडा ४	[signature]
१९	अमृता गुप्ता		सरावल-४	[signature]
२०	तारामती गुप्ता		सरावल ४	[signature]
२१	राम बेलास यादव	सचिव	सरावल ४	[signature]

Aleena International Services Pvt. Ltd. New Baneshwor, Kathmandu

नना

Date: ....
Page: ....

मिति २०८०/०८/१५ गतेका दिन सरावल गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी सरावल गाउँपालिकाका वडाध्यक्ष श्री लक्ष्मण प्रसाद चौधरीको अध्यक्षतामा निम्न अनुसारको सहभागिता रह्यो ।

उपस्थिति

क्र.स	नाम	पद	संस्था	दस्तखत
१	लक्ष्मण प्रसाद चौधरी	वडा अध्यक्ष	स.गा.पा.	[illegible]
२	कृष्ण जीवन तिवारी	स.व.चि.सह सचिव	सरावल ५ दुर्गौलिया	[illegible]
३	श्री किसुन गौड	वार्ड सदस्य	,,	किसुन
४	अनिरुद्ध यादव	समाजिकसेवी	,,	[illegible]
५	अनिरुद्ध गौड	शिक्षक	,,	[illegible]
६	राजेन्द्र राजभर	समाजिकसेवी	,,	[illegible]
७	[illegible]	समाजसेवी	,,	[illegible]
८	जगतनारायण चौ.	कृषि	,,	जगत
९	ब्रम्हानन्द गौड	समाजसेवी	,,	[illegible]
१०	नरेश कोहार	समाजसेवी	,,	[illegible]
११	बिरेन्द्र यादव	सहकारी अ.	,,	[illegible]
१२	ध्रुवनारायण हरिजन	समाजसेवी	,,	[illegible]
१३	सावित्री देवी चौधरी	वार्ड सदस्य	,,	सावित्री
१४	अनिता देवी हरिजन	वार्ड सदस्य	,,	अनिता
१५	रविन्द्र कुमार कहार	प्र.अ. जनता आधारभूत विद्यालय	[illegible]	[illegible]
१६	रामहरी कोइरी	विनोद नीता [illegible] अ.वि.	सरावल-५	[illegible]
१७	गोपिचन्द हरिजन	खानेपानी सरसफाइ	सरावल ५	[illegible]
१८	विजय चौधरी	क.वृ. [illegible] चौधरी	सरावल - ५	[illegible]

Aheana International Services Pvt. Ltd.
New Baneshwor, Kathmandu

Page:

क्र.सं.	नाम	पद	संस्था	दस्तखत
१९	प्रमोद कुमार पाण्डेय	वरिष्ठ सामाजिक	रे.से. वडा [illegible]	[illegible]
२०	जनार्दन प्रसाद गुप्ता			[illegible]
२१	जोरवन यादव			[illegible]
२२	उमेश प्रसाद यादव			उमेश
२३	अर्जुन तेली			[illegible]
२४	सुभाष बैठा			[illegible]
२५	सन्तराम बेल्ट			[illegible]
२६	सागर हजाम			[illegible]
२७	मो. खलिल राइन			[illegible]
२८	सितमनी कुहानी			सितमणी
२९	अनामिका चौ.			अनामिका

मिति २०८१।०३।१६ गते सरावल गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमाका लागि सरावल गाउँपालिका वडा नम्बर ६ का वडा अध्यक्ष श्री छोटेलाल गुप्ता को अध्यक्षतामा वडास्तरीय आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी संचालनमा निम्न अनुसारको सहभागि रहयौं।

क्र.सं	नाम	पद	संस्था	हस्ताक्षर
1	छोटेलाल गुप्ता	वडा अध्यक्ष	सरावल-६	
2	श्री कृष्णा कुशवाहा	प्र. अ.	जनता मा. वि. भुजहवा	[illegible]
3	मो. इरफान शेख	"	महेन्द्र जनता मा. वि. गजेडी	[illegible]
४	सुलोचना चौधरी			सुलोचना
५	जानकी हरिजन			जानकी
६	शान्ती कु. चौधरी			शान्ती
७	समसाद आलि	प्र. अ.	मदरसा कादरिया नुरुलउलुम भुजौली	[illegible]
८	ब्रहमा प्रसाद पटेल	"	जनजागृति आधारभूत विद्यालय	[illegible]
९	सरताज अली	प्र. अ.	मकतब अलविया [illegible] ६	[illegible]
१०	राम शरण धोबी	[illegible]	रा. कि. लि. को	[illegible]
११	रामदास चौधरी	सचिव	[illegible]	[illegible]
१२	विनाचल चमार	अध्यक्ष	रा. कि. सा. किसान गजेडी	विनाचल
१३	अतिउल्लाह धुनिया			अतीउल्लाह
१४	ताहिर हुसैन	मदरसा नुरुलउलुम मधवलिया		[illegible]
१५	नन्दलाल हरिजन	राजनितिक दल	रा. जो. मो.	नन्दलाल
१६	चन्द्र भान चौधरी	वडा सदस्य	६	[illegible]
१७	राजेश उपाध्याय	समाजसेवि	सरावल ६ भुजौली	[illegible]
१८	भोज बहादुर कोहार	वडा सचिव	सरावल-६	[illegible]
१९	अब्दुल रहमान धुनिया	वडा सदस्य	"	[illegible]
२०	प्रसिद्ध नाथ गुप्ता	राजनितिक दल		[illegible]
२१	सिराजु अन्सारी	हे. अ.	बी. एं. बी. चौकी	[illegible]
२२	दिपक हरिजन	का. स	"	दिपक
२३	श्री कोटही का सं. सा. सि. केन्द्र को रुकमप्रसाद यादव	अध्यक्ष	श्री कोटही का. स. सा. लि.	[illegible]
२४	राजेन्द्र कुर्मी	अध्यक्ष श्री जै. जी. तरकारी समूह	[illegible]	[illegible]
२५				[illegible]

जना

मिति २०८१/०६/२८ गते सरावल गाउँपालिकाको आवधिक योजना बनाउनको लागि सरावल गाउँपालिका वडा नम्बर ६ का वडा अध्यक्ष श्री हयात खाँ धुनिया ज्यूको अध्यक्षतामा भएको कार्यशाला गोष्ठीमा निम्न अनुसारको सहभागिता रह्यो ।

तपशिल

नाम	पद	संस्था	हस्ताक्षर
हयात खाँ धुनिया	वडा अध्यक्ष	स.गा.पा	
चन्द्रधन केवट			
मोहरी देवी चमार			मोहरी
कौशिलया चमार			कौशिला
विकाउ पासी			
लक्ष्मण प्रसाद कुशवाहा		शहकारी	
धनराज थापा	सहायक प्र.अ.	B.O.P मुख्य	
बाल बहादुर घर्ति मगर	प्र.अ.	[illegible] भजहवा	
विकाउ पासी	ने.क.पा माओवादी	इ.अ.	
रिआजुद्दिन अली			
सरताज अली	प्र.अ.	मदरसा अरबिया	
रामनरेश बर्ई	नेकपा प्रतिनिधि		
रूपनारायण यादव	हे.अ.	भुपहवा स्वा. चौकी	
अनिल यादव	प्र.अ.	वाल्मिकी आ.वि	
सुरेन्द्र प्रसाद चौधरी	वडा सचिव	सरावल-६	
इन्द्रजीत प्र. कलवार	ड.प्र.	५	

जना

आज मिति २०८१/१०/२८ गते सरावल गाउँपालिकाको आवधिक योजना मस्यौदा तयारी कार्यमाला गोष्ठी सरावल गाउँपालिकाका उपाध्यक्ष बासमती ~~कुमा~~ हरिजन अध्यक्षतामा तपसिलको उपस्थितिमा संचालन गरियो ।

१. बासमती हरिजन उपाध्यक्ष सरावल गा.पा.
२. विष्णु प्र. भट्टराई वडा नं. १ अध्यक्ष
३. रामु प्र. चौधरी वडा नं. २ "
४. फिरङ्गी चौधरी वडा नं. ३ "
५. ~~सत्ये~~ दुरेश प्र. यादव वडा नं. ४ "
६. लक्ष्मण प्रसाद चौधरी वडा नं. ५ "
७. छोटेलाल गुप्ता वडा नं. ६ "
८. हैयात खाँ धुनिया वडा नं. ७ "
१०. बुधनप्र चौधरी वडा नं. १ का.वा "
११. तपुनीलाल गुप्ता वडा नं. २ का.वा "
१२. रामानन्द चमार का.पा. सदस्य
१३. रामु निवास नाउ का.पा. सदस्य
१४. उर्मिला कुमारी थारु " "
१५. कौशिल्या देवी चमार " "
१६. शान्ती कुमारी चौधरी " "
१७. तेरा चौधरी "
१८. इन्द्रकान्त यादव लो.स.पा प्रतिनिधि
१९. राधाकृष्ण चौधरी माओवादी केन्द्र "
२०. रुदन नारायण राय री.पु.पा "
२१. जगदिश चौधरी नेकपा एमाले "
२२- सुरेन्द्र कुमार चौधरी प्रधानाध्यापक
२३ विरेन्द्र प्र० कुर्मि प्र०अ० सुकेशी कु० का० अ०
२४- घनिराम वि. ल. प्र.अ. महेन्द्र मा.वि. सरावल
२५- समसुद्दिन धुनिया गा० पा० बाल संरक्षण अ०
२६- राजकुमार शर्मा अपाङ्ग सेवा संस्था अध्यक्ष

अरका राय [illegible]
[illegible]
सञ्जय [illegible] प्रजापती, नेपाल [illegible]
गोपिचन्द हरिजन उपाध्यक्ष को सचिवालय कर्मचारी सरावल
चन्द्रिका यादव अपाङ्गता सचिव सरावल
बसन्ती चौधरी महिला संजाल - उपाध्यक्ष
[illegible]
[illegible] सचिव [illegible]
महताब [illegible]
मिलन प्रजापति सरावल गा.पा.
जमुना कुमारी चौधरी सरावल गा.पा. [illegible]
सन्तोष [illegible] राय सरावल गा.पा.
प्रशान्त राउत सरावल गा.पा. का.स. ४
अब्दुल रज्जाक राईन सरावल गा.पा.
रिना कुर्मी सरावल गा.पा.
अनिषा कु. महतो ''
अंकित [illegible] ''
सन्त कुमारी चौधरी सरावल गाउँपालिका [illegible] सचिव
सरस्वती शर्मा सरावल गा.पा. वडा नं. १ सचिव
सुमन पन्त [illegible] सरावल स्वा. चौ.
[illegible] चौधरी, [illegible]
रामचन्द्र [illegible] [illegible]
[illegible] सरावल-१, [illegible]
कृष्ण प्रसाद [illegible] सरावल-१ [illegible]
राम [illegible]
विजय चौधरी कुर्मि, बडहरा दुबौलिया [illegible] सरावल-२
अदालत चौधरी, मंगलापुर सा. स्वा. इकाइ
रूप नारायण यादव, भुजहवा स्वा. चौकी सरावल-०८
ओम नारायण [illegible], सरावल गा.पा. [illegible]
ईश्वरी प्रताप [illegible] सरावल गा.पा.
[illegible] पाण्डे [illegible]

Date
Page

अर्जुन कार्की — भनुसेर्वा आखा
सन्तोष कुमार कहार
खेमनारायण रेग्माल — मे. नगपा वाले (लाल) प्रि आर्द
माधव पौडेल — ह. प. पा.
सुनिता चौधरी — का स. सराउल गा.पा.
राकेश वडगाई — कार्यरत लिमिटेड (सरकारी)
केशबन्धु यादव — पत्रकार - सरावल-६
राजेश पासी — ॥ ६
कुलदीप नाथ सिंह — कृषि विकास शाखा
राजाराम यादव — कृषि विकास शाखा
इलमीराम ठाकुर — समाज सेवी हरिनगरधाम
मणिकान्त प्रसाद चौधरी — सरावल-३ सरावल गा.पा.
दीपकमणि गुप्ता — वन वडा कार्यालय सहायक क. स.
वीरेन्द्र प्रसाद चौधरी — कोषाध्यक्ष
धिरेन्द्र प्रताप सिंह — प्रवर्धन सम्पर्क शा. प्रमुख
तीरथा कुमारी चौधरी — सरावल गा.पा.
डोल्मा लामा — वडा सचिव सरावल वडा नं. ७
मदन पाण्डेय — पूर्वाधार विकास शाखा
नूमबाल यादव — महिला संचालक/सदस्य
कुमाया चौ — का. स
हरिवंश डोम — का. स
मेवाती डोम
दुर्गा पौडेल — प्र. प्र. अ.
राजेश कुमार यादव — नगर प्रहरी इन्चार्ज
सोनिया चौधरी : सरावल गा. पा का. स
छोटेलाल यादव — नेपाली कांग्रेस
महेन्द्र चौधरी — सरावल गाउँपालिका पा. अध्यक्ष
सुरवाडी प्रसाद चौधरी गा. पा. अध्यक्ष

Date
Page

मिती २०८१।१०।२८ र २९ गते सरावल गाउँपालिकाको आवधिक योजना तर्जुमा कार्यको कार्यशाला गोष्ठी गाउँपालिका अध्यक्ष सुखाडी प्रसाद चौधरी ज्यूको अध्यक्षतामा तथा उपाध्यक्ष तथा अध्यक्ष ज्यू हरुको उपस्थितीमा सञ्चालन गरियो

१. सुखाडी प्रसाद चौधरी थारु सरावल गा.पा. अध्यक्ष
२. वासमति हरिजन सरावल गा.पा. उपाध्यक्ष
३. दुर्गा पौडेल प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत
४. विष्णु प्रसाद भट्टराई वडा नं १ अध्यक्ष
५. शम्भु प्रसाद चौधरी " २ "
६. फिरङ्गी चौधरी " " ३ "
७. सुरेश प्र. यादव " " ४ "
८. लक्ष्मण प्र. चौधरी " " ५ "
९. छोटेलाल गुप्ता " " ६ "
१० हयात खा धुनिया " " ७ "
११ बुधन प्र. चौधरी " " १ का.पा.
१२ दुकानी लाल गुप्ता " " २ का.पा. "
१३ रामानन्द चमार का.पा. सदस्य
१४ राम निवास नाउ का. पा. सदस्य
१५ उर्मिला कुमारी चौधरी " " "
१६ जानकी कुमारी चौधरी " " "
१७ नेमा चौधरी " "
१८ [illegible] कमल यादव जो. स. प.
१९ मेहरी देवी हरिजन का.पा. वडा ६
२० रेखा चमार वडा २ सदस्य
२१ दुर्पती लोना " ३ "
२२ छोटेलाल गुप्ता वडा नं. ६ वडाध्यक्ष
२३. [illegible] वडा नं ३
२४. नरेन्द्र प्रसाद चौधरी - वडा नं. २ वडा सदस्य
२५. धनिराम वि.क. प्र.अ. महेन्द्र मा.वि. सरावल
२६. महेन्द्र चौधरी सरावल गाउँपालिका नं. का. स. उपसभापति
२७ - [illegible] कुमार चौधरी [illegible]

Alaana International Services Pvt. Ltd.
New Baneshwor, Kathmandu

Date
Page

देवकान्त बराल कोषाध्यक्ष जि.प.
३१. द्रौपदी प्रसाद खनाल योजना शाखा
३२ अमृत अर्याल आ.ले.प.
३३ इन्द्रला रङ्गाले राईन बिपद व्यवस्थापन सेल
३४ हिरालाल यादव रा.ना.पा. बि. रुपन्देही
प्रा.ब. थापा गाउँ शिक्षा शाखा
३५ विरेन्द्र दुब्ध्याँ प्रधानाध्यापक स्खोरी कक्षा
३६ केशवराज चौधरी सरावल ३ वडा सदस्य
३७ दुर्गा कुमार चौधरी सरावल ३ वडा सदस्य
३८ नेत्र भण्डारी रोजगार संयोजक रोजगार सेवा
सुमन पर्वत अ.स.न. सरावल गा.पा.
४० ओमनारायण देवकोटा लेखा शाखा
४१ निलकण्ठ भण्डारी - मनरी स्वास्थ्य चौकी
४२ खेमनारायण खनाल सरावल गा.पा.
४३. अदालत चौधरी मंगलपुर सा.स्वा.इकाई
४४ सन्त कुमारी चौधरी सरावल गा.पा. ३ न. वडा सचिव
४५ रिना कुर्मी सरावल गा.पा. ITO
४६ अंकिता यादव ॥
४७ जमुना कुमारी चौधरी " वि.स.
४८ मणिकान्त प्रसाद चौधरी " " कं.स.
४९ प्रशान्त राउत " " का.स.
५० चन्द्रभान चौधरी सरावल ६ वडा सदस्य
५१ नरेन्द्र प्रसाद चौधरी वाड कुसाला
५२ राम शरण धोबी रामपुर वेलहिया स्वा.चौ.
५३ निरञ्जन प्रजापति सरावल गा.पा. अमिन
५४ विजय चौधरी कुर्मी, बहुरा दुवौलिया स्वा.चौकी
५५ सावित्री चौधरी सरावल ५ वडा महिला
५६ गोपिचन्द हरिजन सरावल गा.पा. सचिवालय
५७ रुपनारायण यादव प्रजस्वा स्वा चौकी सरावल-०६
५८ कौशिलाकुमारी हंवी चमार गा.पा. सं.
५९ दीक्षा कुमारी चौधरी सरावल गा.पा.
६० अनिता [illegible]

Date
Page

६१.	जानकी चमार	वडा नं - ६ सदस्य
६२.	रन्जना महतो	" " ४ "
६३.	बसन्ती चौधरी	" " ५ महिला संजाल
६४.	नमे कला यादव	" " २ महिला सं. कोषाध्यक्ष
६५	हेमन्त कुमार चौधरी	प्रमुख प्र.अ.
६६	शीला चौधरी	रसायन [illegible] का.स.
६७	बुद्धमाया कुमारी चौ	का. स
६८	हरिवंश डोम	का.स
६९	धर्मेन्द्र प्रसाद हरिजन	सरावल ६ वडा सदस्य
७०	बन्धन केवट	" वडा सदस्य
७१	सन्तोष कुमार कुहार	[illegible]
७२	[illegible]	[illegible]
७३	कुलदीप नारायण मिश्र	कृषि विकास शाखा
७४	सोनिया चौधरी	सरावल गा.पा. ३ का.स
७५	खेम नारायण राय	सरावल गा.पा. [illegible]
७६	सर्वरु डोइ	सामाजिक कर्मी
७७	[illegible] चुरीहार	वडा सदस्य सरावल ६
७८	भिमलाल भण्डारी	प्रशासकीय अधिकृत सरावल गा.पा.
७९	बिष्णुमाया राय थारु	[illegible] शाखा (सरावल गा.पा.)
८०	नारायण पाण्डेय	ले.अ.
८१	समसुद्दिन धुनिया	गा.पा. सञ्जाल अध्यक्ष
८२	चन्द्रिका यादव	गा.पा. स्वयंसेवक सचिव
८३	रामचन्द्र राजभर	[illegible]
८४	डोल्मा लामा	वडा नं - २ वडा सचिव
८५	पुरन सुबेदी	[illegible] शाखा
८६	मदन पाण्डे	[illegible] शाखा

आज मिति २०८०/०२/०३ गते सरावल गाउँपालिकाको आवधिक योजनाको प्रति... गरिने छलफल कार्यक्रममा गाउँपालिका अध्यक्ष श्री सुखाई प्रसाद चौधरी ज्यू को अध्यक्षता तथा गाउँपालिकाको उपाध्यक्ष श्री बासमती हरिजन लगायत अन्य वडा अध्यक्षहरु, शाखा प्रमुख उपभोक्ता तथा सरोकारवालाहरुको उपस्थितिमा राय सुझाव संकलन सहित छलफल गरियो।

उपस्थिति

१. अध्यक्ष श्री सुखाई प्रसाद चौधरी
२. उपाध्यक्ष श्री बासमती हरिजन
३. वडा नं. १ अध्यक्ष श्री त्रिभुवन प्रसाद भट्टराई
४. वडा नं. २ का वा " श्री तपेशीलाल गुप्ता
५. " ३ अध्यक्ष श्री फिरङ्गी चौधरी
६. " ४ " श्री सुरेश प्रसाद यादव
७. " ५ " श्री लक्ष्मण प्रसाद चौधरी
८. " ६ " श्री छोटेलाल गुप्ता
९. " ७ " श्री ह्यात खां छात्रिया
१०. कार्यपालिका सदस्य श्री तैना चौधरी
११. " " श्री उर्मिला कु. चौधरी
चान्द्री १२. " " श्री शान्ती देवी चौधरी
कौशिला १३. " " श्री कौशिल्या चमार
रोमा... १४. " " श्री रमावती चमार
१५. " " श्री [illegible] पाण्डे
१६. प्र.प्र.अ. श्री दुर्गा पौडेल
१७. लेखा अधिकृत श्री रामेश्वर पाण्डेय
१८. अधिकृत छैटौं श्री हरिशरण प्रसाद ज्ञवाली
१९. अधिकृत छैटौं श्री देवकान्त अर्याल
२०. अधिकृत छैटौं श्री रमेश नारायण रजाल

२१. श्री ओम नारायण देवकोटा (अधिकृत दैनी)
२२. रोजगार संयोजक श्री नेत्र नारायण भण्डारी
२३. वन प्राविधिक श्री भुवन भण्डारी
२४. सूचना प्राविधि अधिकृत श्री रिता कुमारी
२५. कृषि शाखा प्रमुख श्री कुलदीप नारायण मिश्र
२६. उद्योग विकास शाखा प्रमुख श्री राजन [illegible]
२७. वैदेशिक रोजगार श्री नविन्द्र उप्रेती
२७. पञ्जिकरण MIS op. श्री रतनलाल सिंह राय
२९. विपद् फोकल पर्सन श्री अब्दुल रज्जाक राईन
३०. पशु सेवा कर्मचारी श्री रञ्जना आचार्य
३१. सहकारी लेखापाल कर्मचारी श्री रिमा चौधरी
३२. संजय मौर्य (अध्यक्ष सचिवालय)
३३. गोपीचन्द खाजा (उपाध्यक्ष सचिवालय)
३४. माधव पौडेल (हे. स. ना)
३५. रंजिता चौधरी (ना.सु.)